

**HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA ve
SUÇLUYA BAKIŞI**

Osman Nedim YEKTAR

**Doktora Tezi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Nihat YATKIN
2014
Her Hakkı Saklıdır**

TC.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Osman Nedim YEKTAR

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA ve SUÇLUYA BAKIŞI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Nihat YATKIN

ERZURUM-2014

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

06/01/2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Hz. Peygamber’in Suç ve Suçluya Bakışı” adlı eser-metin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, eser-metin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/01/2014
Osman Nedim YEKTAR

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Nihat YATKIN danışmanlığında, O. Nedim YEKTA... tarafından hazırlanan bu çalışma 06. / 01. / 2014... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Selçuk CAŞKIN	İmza:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Nihat YATKIN	İmza:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Nevzat TARTI	İmza:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU	İmza:
Jüri Üyesi	: Yard. Doç. Dr. Harun ÖZGELİK	İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE SUÇLU KAVRAMI

1.1. SUÇ KAVRAMININ ANLAM ALANI.....	4
1.1.1. Kelime Anlamı	4
1.1.2. Terim Anlamı	5
1.1.3. Tarihçesi	6
1.1.4. Unsurları	6
1.1.5. Çeşitleri	8
1.1.5.1. Tehdit Ettiği Kişisel Hakka Göre Suçlar	10
1.1.5.2. Şârî Tarafından Belirlenip Belirlenmemesine Göre Suçlar	11
1.1.5.3. İhlal Ettikleri Hakka Göre Suçlar	11
1.1.5.4. Ceza Türlerine Göre Suçlar	12
1.1.5.4.1. Kısâs-Diyet Gerektiren Suçlar	12
1.1.5.4.2. Had cezasını Gerektiren Suçlar	13
1.1.5.4.3. Tazîr Cezasını Gerektiren Suçlar	14
1.1.6. Temel Esasları	15
1.1.6.1. Kur’ân-ı Kerim	15
1.1.6.2. Sünnet ve Sahâbe’nin İctihadı	16

1.1.6.3. Kıyas Re'y ile İctihatlar	18
1.1.6.4. Şer'u Men Kablenâ	20
1.1.6.5. Lügat ve Gramer	21
1.1.7. Suç – Günah İlişkisi	23
1.1.8. Suçlar Hakkında Bazı Prensipler.....	25
1.1.8.1. Suçlara Verilen Cezaların İnfazının Devlet Tarafından Yapılması	25
1.1.8.2. Suçlarda Zamanaşımı.....	27
1.1.8.3. Şüphe ile Had Suçlarından Cezaların Düşürülmesi	29
1.1.8.4. Suçların Affı	36
1.2. SUÇLU KAVRAMININ ANLAM ALANI	46
1.2.1. Kelime Anlamı	46
1.2.2. Terim Anlamı	47
1.2.3. Tarihçesi	48
1.2.4. Çeşitleri	49
1.2.5. Şartları	51
1.2.6. Suçlu-Mağdûr İlişkisi	52
1.2.6.1. Hz. Peygamber'in Maktûl Velilerine ve Yaralılara Suçluları Affetmeyi Teşvik Etmesi	54
1.2.6.2. Maktûl Yakınları ile Mağdûr Eden Arasındaki İlişki	55

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA, SUÇLUYA ve ZANLIYA YAKLAŞIMI

2.1. SUÇA YAKLAŞIMI.....	59
2.1.1. Hırsızlık Suçuna Yaklaşımı.....	59
2.1.2. Suçlar Hakkındaki Diğer Prensipler	68
2.1.2.1. Suçlarda Maksudı Esas Alması.....	68

III

2.1.2.2. Suçu Misli ile Cezalandırması	69
2.1.2.3. Suçun Şahsiliği İlkesini Gözetmesi	72
2.2. SUÇLUYAYAKLAŞIMI	73
2.2.1. Gayr-i Müslim Suçlulara Muamelesi	73
2.2.2. Müslüman Suçlulara Muamelesi	86
2.2.3. Suçlulara Yaklaşımında Diğer Hususlar.....	97
2.2.3.1. Herkesi Kanun Önünde Eşit Tutması.....	97
2.2.3.2. Suçludan Toplum İçinde Bahsetme Şekli	99
2.2.3.3. Özel Durumlarda Suçluya Muamelesi	102
2.2.3.4.Harem Bölgesindeki Suçlulara Yaklaşımı	105
2.2.3.5. Devlet Malına Karşı Suç İşlemiş Olanlara Yaklaşımı	108
2.2.3.6. İnsan Tabiatına Aykırı Suçları İşleyenlere Yaklaşımı	109
2.2.3.7.Suçu Kendisine Meslek Edinenlere Yaklaşımı	110
2.3. ZANLIYA YAKLAŞIMI.....	113
2.3.1. Zanlılara Yaklaşımında Temel İlkeler	121
2.3.1.1. Zanlıların Cezâî Sorumluluklarını Araştırması.....	121
2.3.1.2.AmacınınOnlarıSuçlamak Olmaması	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA KARŞI ALDIĞI TEDBİRLER

3.1.FERDE-NEFSE YÖNELİK TEDBİRLERİ	127
3.1.1. Alternatif Sunması.....	128
3.1.2. Suça Karşı Caydırıcı İfadeler Kullanması	133
3.1.3. Öfkeyi Kontrol Altına Aldırması	136
3.1.4. Suça Başlatan Adımları Yasaklaması.....	139
3.1.5. Suçun Sınırlarını İyi Çizmesi	150

3.2. TOPLUMA YÖNELİK TEDBİRLERİ	153
3.2.1. Karz-ı Haseni Öğretmesi	154
3.2.2. Suça Karşı Toplu Mücadele Verdirtmesi	161
3.2.3. Toplumsal Düşünmeye Zarar Veren Bazı Hususlara Önem Vermesi.....	164
3.2.3.1. Aldatma ve Aldanmayı Engellemesi	164
3.2.3.2. Suça Zemin Hazırlayan Etkenlere Engel Olması	165
3.2.3.3. Zarar Vermeyi Yasaklaması	167
3.2.3.4. Suçların Konuşulmasına Engel Olması	169
3.2.3.5. Mağdûrun Öfkesini Yatıştırması	173

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇLULARI EĞİTMESİ

4.1. SUÇLULARIN EĞİTİMİNDE KULLANDIĞI USÜLLER	176
4.1.1. Bireyler ile Teker Teker İlgilenmesi	176
4.1.2. Empati Kurması.....	179
4.1.3. Suçluları Ödüllendirmesi.....	183
4.1.4. Tedrîciliği Önemsemesi.....	184
4.1.5. Suç İşlettirecek Mekândan Uzak Tutması	189
4.1.6. İyilik Yaptırarak Kötülüklerden Uzaklaştırması	192
4.1.7. Müjde ile İnzar Arasındaki Dengeyi Kurması	198
4.1.8. Ortam Olarak Mescitte Eğitim Vermesi	201
4.1.9. İbadet ile Eğitmesi.....	205
4.2. EĞİTTİĞİ TEMEL HUSUSLAR	208
4.2.1. Duygular.....	209
4.2.2. Manevî Değerler.....	223
SONUÇ	234

BİBLİYOGRAFYA	238
EK 1	249
ÖZGEÇMİŞ	257

ÖZET
DOKTORA TEZİ
HZ. PEYGAMBER'İN
SUÇA ve SUÇLUYA BAKIŞI

Osman Nedim YEKTAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nihat YATKIN

2014, 268 sayfa

Jury: Prof. Dr. Nihat YATKIN Advisor
Prof. Dr. Selçuk COŞKUN
Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU
Prof. Dr. Nevzat TARTI
Yard. Doç. Dr. Harun ÖZÇELİK

Bu tezin konusu Hz. Peygamber'in suça ve suçluya bakışıdır. Araştırma giriş ve dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde suç, suçlu kavramı ve bunların çeşitleri hakkında kısa bilgiler verildi. Her bir farklı suça uyum sağlayan cezaların Sünnet-i Nebvî tarafından ortaya koyulduğu ve suçun ne olduğu belirlenerek ne tür cezaların uygulandığı tespit edildi.

İkinci bölümde Rasulullah (s.a.s.)'in suçlulara yaklaşımı tespit edilmeye çalışıldı. Hz. Peygamber s.a.s.'in, mahkemeye intikal edinceye kadar had gerektiren suçlara karşı oldukça musamahakâr davrandığı, hâkimlerden güçleri yettiğince had cezalarını düşürmelerini istediği hususuna temas edildi.

Üçüncü bölümde ise, suç oluşmadan önce Sünnet'te alınan tedbirler üzerinde duruldu. Sünnet-i Nebvî'de eğitim, yargı ve ekonomiyle ilgili suçlara karşı suç oluşmaması için alınan önlemlerden bahsedildi.

Dördüncü bölümde suçluların eğitimindeki temel ilkeler, eğitim metotları ve çeşitleri ele alındı.

Eğitim hizmetlerinin etkili kullanımında eğitimci-suçlu ilişkisi son derece önemli olduğundan suçlu eğitiminde diyalog, empati ve diğer metotlar üzerinde duruldu.

Ek kısmında ise, Geyve Cezaevi'nde yapılan anket sonuçları ele alındı. Cemaatle mescidde namaz kılmanın, yüce Kur'ân'ın anlamlarının tefsiri ve hadîs derslerinin, suçluların eğitiminde çok önemli olduğu ortaya çıktı.

Çalışmada elde edilen önemli hususlar değerlendirilerek sonlandırıldı.

Anahtar Kelimeler: Suç, Suçlu, Ceza, Eğitim.

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

**THE PROPHET'S VIEW OF THE
CRIME AND GUILTY PERSON**

Osman Nedim YEKTAR

Supervisor: Prof. Dr. Nihat YATKIN

2014, Page: 268

Jury: Prof. Dr. Nihat YATKIN Advisor

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN

Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU

Prof. Dr. Nevzat TARTI

Yard. Doç. Dr. Harun ÖZÇELİK

The main subject of this dissertation is the Prophet Muhammad's view of crime and criminal. The study consists of introduction and four parts.

The first part gives brief information about crime, criminal, the concept of criminal and their types. It was ascertained what sorts of punishments were practised by establishing what punishments were for individual crimes according to the Sunnah and what the crime was.

Second part discussed the Prophet Muhammad's approach to criminals, that he was rather tolerable to the "had" involving crimes until being submitted to the court and that he wanted the judges to reduce the "had" punishments as much as possible.

The third part dealt with precautions taken in the Sunnah before the crime occurring. It was drawn on the precautions taken in the Sunnah to avoid the crimes against education, justice and economy

The fourth part discussed the basic principles, educational methods and their types in the education of the criminals.

It was focused on dialogue, empathy and other methods in the education of criminals because educator-criminal relation was highly important to the efficient use of educational services.

The appendix part dealt with the survey results carried out Geyve Prison. It turned out that praying in the mosque with crowd, interpretation of the Glorious Qur'an and hadith lessons were of paramount importance in the education of criminals.

The important points obtained in the study were assessed and finished.

Key Words: Crime, Criminal, Punishment, Education

KISALTMALAR

A.B.D.:	Amerika Birleşik Devletleri
a.s.:	Aleyhisselâm
b.:	Bin/İbn
bkz.:	Bakınız
Bak.:	Bakanlığı
c.c.:	Celle Celâluh
CMK:	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK:	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.:	Diyanet İşleri Başkanlığı
D.İ.D.:	Diyanet İlmi Dergi
h.:	Hicrî
Hz.:	Hazreti
kg.:	Kilogram
M.E.B.:	Milli Eğitim Bakanlığı
m. ö.:	Milattan Önce
Neşr.:	Neşreden
r.a.:	Radiyallahu anhü
s.a.s.:	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
T.D.V.:	Türkiye Diyanet Vakfı
Terc.:	Tercüme Eden
tsz.:	Basım tarihi yok
Thk.:	Tahkik Eden
T.C.K.:	Türk Ceza Kanunu
TÜİK.:	Türkiye İstatistik Kurumu

vb.:	ve benzeri, ve bunlar gibi
vs.:	Vesâire
v. dğr.:	Ve diğerleri
Yay.:	Yayınları, yayıncılık
yy.:	Basım yeri yok
YY.:	Yüzyıl

ÖNSÖZ

Cezaevinde ders sunan bir vaiz olarak okumalarımız ve katıldığımız seminerler neticesinde bizde, Hz. Peygamber’in suç ve suçlulara muamelesi konusunda derli toplu bir çalışmanın yazılmadığı kanaati oluştu. Cezaevindeki mahkûmlara Hz. Peygamber’in uygulamalarından bahsettiğimiz zamanlarda böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu daha da belirginleşti.

“Hz. Peygamber’in suçlulara muamelesi nasıldır? Suç oluşmaması için ne gibi önlemler almıştır? Suçluları eğitirken hangi usüllere göre eğitim vermiştir?” soruları zihnimizi kurcalar olmuştu. Bu sorulara cevap bulmadan önce bu konuların fikhî alt yapısını önemsedik. Çünkü mahkûmlarla yaptığımız derslerde onların fıkıh eksenli sorularına muhatap oluyorduk.

Suç ve suçlunun tanımı, çeşitleri, suçlunun affedilme durumlarını ve bu konularla ilgili diğer fikhî alt yapıyı zihnimizde hazırlayarak hadîs kaynaklarına inmeyi uygun gördük. Bu yüzden Hanbelî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanefî fıkında yazılmış olan eserlerde geçen ve en çok kullanılan hadîsleri tespit edip tahriçlerini yaptık. Hangi başlıklar altında kullanıldıklarını not ettik.

Hadîs kaynaklarında öncelikli olarak Kütüb-i Sitte müelliflerinin eserlerindeki hadîsleri inceleyerek konuyu hazırlamaya devam ettik. Konumuzun fıkıhla ilgisinin bulunmasından Neylu’l-Evtâr ve Mirkâtü’l-Mefâtiḥ gibi ahkâm hadîslerini ele alan şerhlerden istifade ettik. Bu kitaplardaki Kitabu’l-Hudûd, Eşribe, Diyet, Akdiye bölümlerindeki hadîsleri ve şerhlerini inceledik. Ardından bu bilgileri, Kütüb-i Sitte’den ulaştığımız hadîslerin şerhleriyle birleştirdik. Artık konu başlıkları yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştı. Elde ettiğimiz bilgilere göre konumuzun Suç ve Suçluya Muamele-Suç Karşı Alınan Tedbirler-Suçlu Eğitimi şeklinde seyredeceğini anladık. Bunlar için alt konu başlıkları belirledik.

Elde ettiğimiz bu birikimi tıp, psikoloji, iletişim, hukuk, sosyoloji alanında yazılmış eserleri okuyarak özümsemeye çalıştık. Bu bilgiler ile şerhlerde ve hadîs kitaplarında önceden ulaştığımız bilgileri, güncelle akatarabilmek için, psikolojik ve patolojik bulgulardan, ulaşılan istatistikî bilgilerden yararlandık. Bu şekilde konunun güncelle aktarımı kolaylaştı.

Tez yazımı aşamasında bazı noktalara dikkat ettik. Okuyucu tarafından konunun daha iyi kavranması için ilk bölümde Suç ve Suçlu kavramı ve bu kavramların ilgili olduğu diğer konuları ele aldık. Bu bilgilerden ara kavram olarak Zanlı ve Gayr-ı Müslim Suçlu kavramına da ikinci bölümde yer verilmesi fikri belirginleşti. Hz. Peygamber'in Suç-Suçlu-Gayr-ı Müslim Suçlu-Zanlı konularındaki yaklaşımlarını belirlerken her konuda örnek birer hadîs seçtik. Her hadîsin sened ve metin kritiğini yaptıktan sonra Hz. Peygamber'in yaklaşımlarını sunmaya çalıştık. Aynı konudaki elde ettiğimiz diğer bilgileri de bu inceleme ve sunuma ekledik.

Tezi yazmaya başlamadan önce suç oluşmadan, suça engel olma adına Rasûlullah'ın söz ve uygulamalarını tespit etmiştik. Bunları üçüncü bölümde kişiye ve topluma yönelik olmak üzere psikoloji, tıp ve kriminoloji sahasındaki çalışmalardan yararlanarak sunduk. Suçluların eğitilmesi hususunda eğitim, iletişim, zaman zaman da felsefe ile ilgili yazılmış eserlerden ve yaptığımız anketten yararlandık.

Bu çalışmada mümkün olduğu kadar sade bir üslup ve dil kullanmaya gayret ettik. Esas olan, anlatılmak istenen hususun doğru bir şekilde karşı tarafa aktarılmasıdır. Bu yüzden de Hadîs ve Fıkıh literatüründe geçen kelimeleri kullanmaktan çekinmedik. Ancak bunlar ile ilgili açıklamaları dipnotlarda verdik. Ayrıca konuyu işlerken teknik özelliği olan konuları anlatım akışını bozmamak için dipnotlarda belirttik. İstatistiğe dayanan bilgileri tablo oluşturarak verdik. Geyve Açık Cezaevi'nde elli mahkûm üzerinde yaptığımız anketi ekler bölümünde sunduk. Buradan elde ettiğimiz sonuçları suçluların eğitimi bölümünde temas ettik.

Konunun belirlenmesinde ve tezin her aşamasında bana yardımcı olan başta tez danışmanım Prof. Dr. Nihat YATKIN beye, Prof. Dr. Selçuk COŞKUN beye, Prof. Dr. Nevzat TARTI'ya, Prof. Dr. Tuncay İMAMOĞLU'na ve Yard. Doç. Dr. Harun ÖZÇELİK'e teşekkür ediyorum.

Ayrıca konuyu belirledikten sonra görüşleri ile katkı sağlayan hocam Sayın Prof. Dr. Abdullah AYDINLI beyefendiye teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Erzurum-2014 O. Nedim YEKTAR

GİRİŞ

PROBLEM AMAÇ ve METOT

I. PROBLEM

Hız. Peygamber'in, başta inanç ibadet ve ahlâk esasları olmak üzere, dinin her alanındaki söz ve uygulamalarını ifade eden Sünnet'i, ebedî risâletinin bir parçasıdır. Su, nasıl iki elementin birleşmesiyle meydana geliyorsa, İslâm'da temelde Kitab ve Sünnet'in birlikte yorumlanması ve yaşanmasından ibarettir. Müslümanların tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de en çok müracaat ettiği kaynak Kur'ân'dan sonra Sünnet'tir.¹ Ancak, gerek İslâm ile ilgili bilimsel çalışmalarda ve gerekse toplumu yönlendirmeye ilgili hususlarda kendisine müracaat edilen Sünnet'in, hem bir bilim olarak, hem de kendisinden istifade edilen metinler olarak bir takım husûsiyetleri bulunmaktadır. İşte Sünnet'in bu hususiyetleri birtakım anlama ve uygulama problemlerine neden olabilmektedir.

İnsanların yaşadıkları sürece çeşitli problemlerle karşılaştıkları, bunları çözmek için devamlı çaba gösterdikleri ve bunun sonucunda; bazılarını çözmeyi başardıkları, bazılarını da ileride çözmek için erteledikleri bilinen bir gerçektir. Ferdî veya toplumsal boyutu olan bu problemler, çeşitli derecelerde etkiye sahip olabilirler. Boyutu ve derinliği ne olursa olsun, herhangi bir durumun problem olarak algılanması, sezilmesi, aslında çözümü konusundaki araştırmaların ilk adımını oluşturmaktadır.²

Problemler bazen görüldüğü gibi de olmaz. Problemlerin asıl sebeplerini iyi bilmek gerekir. Asıl problem bazen unutulup, bardağı taşıran son damla problem olarak görülebilir. Bu yanılsa düşmemek için, problemi çözerken olaya farklı zaviyelerden yaklaşmak, beyin fırtınası yapmak gerekir. Bu, problemi doğru analiz etmeyi sağlar. Olaylar arası ilişkilerde hangisinin sonuç, hangisinin problem olduğunun da tespiti çözüm sunmaya doğrudan etki eden hususlardandır.³

Hız. Peygamber, yaşadığı dönemde suçlulara sadece ceza mı uygulamıştır? Getirdiği şeriatle sadece el kesmiş, recmetmiş, salt bir ceza anlayışıyla mı suçla mücadele etmiştir? Suç oluşmaması için toplumda hiç mi önlem almamıştır? Suçlular onun nazarında suç işlediklerinden dolayı insan olma onur ve şerefini kaybetmişler midir? Yoksa eğitilerek

¹ Nihat Yatkın, *Günah ile İlgili Bir Hadîsin Tahlili*, İlahiyat Yay., Ankara 2006, 11.

² Selçuk Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlik Anlamada ve Anlatımda Bütünlik*, Aktif Yay., Ankara 2003, 13.

³ Süleyman Akyürek, *Din Hizmetlerinde Sorun Çözme Ders Notları*, Cezaevlerinde Hizmet Sunan Vaizler-Müftüler Semineri, Antalya 2006, 1.

topluma kazanımları mı sağlanmıştır? İşte bu sorular, bize beyin fırtınası yaptıracak sorulardır. Bu sorular, eksik veya yanlış cevaplanırsa karşımıza problem olarak şunlar çıkabilir: Hz. Peygamber, salt bir ceza anlayışı içerisinde hareket etmiştir. Suç oluşmaması için toplum ve ferd bazında hiç önlem almadan hareket etmiştir. Suçlular ile hiç ilgilenmemiş, onların ihtiyaçlarını karşılamamıştır. Bu cevaplar, sorulara yanlış cevap vermenin neticesinde ortaya çıkan bazı problemlerdir.

II. AMAÇ ve METOT

Yukarıda zikredilen problemleri aşmak birinci amacımızdır. Bu başlık altında metod'dan kastettiğimiz, yukarıdaki problemleri çözmede takip edilecek yöntemler şeklinde anlaşılmalıdır. Zira çalışmanın yazımıyla ilgili metotlara ÖNSÖZ'de değinilmişti. Konu ile ilgili problemleri çözmek için yukarıdaki soruların yanıtlarını doğru vermek gerekir. Bu yanıtları doğru verebilmek için, ele alınacak hadîslerin doğru anlaşılması şarttır. Bu yüzden de öncelikli olarak Suç-Suçlu-Zanlı-Gayr-ı Müslim Suçlu ile ilgili hadîslerin doğru seçilmesi gerekir. Suçludan bahseden bir hadîsi, zanlı;günahkârdan bahseden bir hadîsi de suçlu veya zanlı diye ele almak yanlış sonuca götürür. Bu tür bir yaklaşım, problem çözmez. Başka problemler doğurur.

Seçilen hadîsler değerlendirilirken önce sened kritiği yapılmalıdır. Ardından metin kritiğine geçilmelidir. Sadece metin kritiği yapmak veya senedi sahîh görüp metni de sahîh kabul etmek, anlamayı zorlaştırır. Hadîsleri eleştirenler, hadîsçilerin sadece senedleri incelemeğe önem verdiklerini, fıkıhçıların ise senedleri değerlendirmeyip metinler üzerinden değerlendirme yaptıklarını belirtirler. Hâlbuki bu doğru değildir. Hadîsçiler sened ile beraber metni de incelemişlerdir. Bu yüzden sıhhat yönünden metni incelerken muallle olmaması gerekir, şeklinde ifadeler kullanmışlardır.⁴

Sened ve metni incelenen hadîslerin anlamları araştırılmalıdır. Bu yapılırken, anlamada bütünlüğü⁵ bozacak hususlardan uzak durulması gerekmektedir.⁶ Anlamadan kasıt, Hadîsleri dil ve fıkıh yönünden anlamamanın yanında, varid olduğu coğrafya, zaman-mekân bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Bunu ileri seviyede anlamaya çevirebilmek için de farklı ilim dallarını ilgilendiren yönleriyle hadîsler ele alınmalıdır. Bu yüzden sosyal-

⁴ Abdullah Aydın, *Günümüz Hadîs Problemleri Ders Notları*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya 1996.

⁵ Buradaki bütünlükten kasıt hadîsin senedinin sahîh olup olmamasını incelemenin yanısıra o hadîsle dolaylı veya direkt bağlantılı hadîsleri inceleyip arka planını anlayan bir bütünlüktür.

⁶ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 34, 35.

kültürel, ferdî-psikolojik, fizikî-coğrafi, zaman-zemin vs. şeklindeki harici etkiler ile hadîslerin iç sıyâkında geçen anlamlar bütünleştirilmelidir. Böylece ileri seviyede anlamaya ulaşılmış olur.⁷

Bunlardan elde edilen bulgular, Hz. Peygamber tarafından hadîsin ne tür bir bağlayıcılıkla îrad edildiğini anlamaya yardımcı olur. Ulaştığımız anlamların hangisi hüküm, hangisi ifta, hangisi yol gösterme ve irşâd, hangisi arabulucuk, hangisi öğretme-yönlendirme vs.'ye yönelik olduğunu tespit etmek gerekir.⁸

Bizim çalışmamızda hüküm-iftâ-yargı-arabulucuk anlamına gelebilecek hadîsler, Suç, Suçlu, Zanlı başlığında ele alınacaktır. Yol gösterme ve irşâd anlamına gelebilecek hadîsler, Suç Oluşmadan Alınan Tedbirler başlığında; öğretme ve yönlendirme anlamına gelebilecek hadîsler de Suçluların Eğitimi başlığında ele alınacaktır. Bazen bir hadîsin metninde iki farklı yaklaşım bulunabilir. Aynı hadîste yargı ifade eden cümleler ile beraber eğitim-yönlendirme ifade eden cümleler kullanılmış olabilir.

Bir hadîs değerlendirilirken standart kuralların yanında, incelenen hadîsin yapısı, önemi, konusu vs. konular da bütüncül bakış açısı yakalamada etkili olur. Fıkî bir hadîse bakış ve esas alınan kriter ile psikolojik bir hadîse bakış ve esas alınan kriterlerin aynı olması beklenmemelidir.⁹

⁷ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 234-5.

⁸ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 285.

⁹ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 19.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE SUÇLU KAVRAMI

1.1. SUÇ KAVRAMININ ANLAM ALANI

1.1.1. Kelime Anlamı

Türkçe bir kelime olan suç kelimesi Modern Hukuk'ta, törelere ve ahlâk kurallarına aykırı davranış ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırıma bağlanan eylem manasına gelmektedir.

Türk Ceza Hukuku'nda suç kavramı cürüm, cünha, kabahat kelimeleri ile ifade edilmiştir.¹⁰ Suç kelimesindeki cürüm, kabahat şeklinde ayırım 2004 yılında çıkan suçlar kanunundan çıkarılmıştır. Her iki kelime suç olarak adlandırılmıştır.¹¹

Antik çağda Yunan düşünür Platon, suç kelimesine ruhun hastalığı anlamını, Orta Çağ'da filozoflar ise suç kelimesine, şeytanî bir davranış ve kötü ruhların teşvikiyle ortaya çıkan davranış anlamlarını vermişlerdir.¹²

İslâm Hukuku'nda suç kelimesi, umumiyetle cerîme¹³ veya cinâyet kelimeleri ile ifade edilmektedir. Cerîme kelimesi crm kökünden türeyen mastar ve isimdir. Cinâyet kelimesi ise, cny kökünden türeyen mastar ve isimdir.

Arapça olan bu iki kelime, suç ve günah işlemeyi ifade eder. Ayet¹⁴ ve hadîslerde¹⁵ de sıkça geçmektedir.

Hadîs kaynaklarında suç anlamında cürm¹⁶ kelimesinin yanısıra, cinayet kelimesi de kullanılır. Cinayet kelimesinin günah anlamında kullanılması asıldır.¹⁷

Kur'an'da suç kavramı, cerm ve cürm kelimeleri ile ifade edilir. İki yerde de zenb,¹⁸ vizr,¹⁹ kelimeleriyle ifade edilir. Cürm kelimesi, türevleriyle birlikte Kur'an'da 60 küsur yerde geçmektedir. Cürm, Kur'an'da bir yerde mümin olmamak anlamında kullanılmıştır.²⁰ “Öyle

¹⁰ Mehmet Boynukalın, Suç, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009, XXXVII, 454.

¹¹ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler*, Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, Ankara 2006, 46.

¹² Yatkın, *Günah*, 148.

¹³ İsfahânî, Râgıp, *Müfredâtı Elfâzi'l-Kur'ân*, Thk. Safvân Adnan, Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1418-1997, 192; İbn Esir el-Cezerî, Mecdüddîn Ebû's-Seâdât el-Mubârek b. Muhammed, *en-Nihâye fî Garibi'l-Hadîsi ve'l-Eser*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 2011, I, 254.

¹⁴ İsfahânî, 192-3.

¹⁵ İbn Esir el-Cezerî, I, 254.

¹⁶ Buhârî, İ'tisâm, 3.

¹⁷ İbn Esir el-Cezerî, II, 298.

¹⁸ 26. Şuâra: 14.

¹⁹ 6. En'âm: 164

²⁰ Yatkın, *Günah*, 149.

ya, Allah'a teslimiyet gösterenleri, o mücrimler suçlular gibi tutar mıyız hiç?"²¹ Buna göre İslâm'da suç kavramı, Allah'ın kanunu çiğnemek anlamına gelir.²²

Cinayet kelimesi ise, henüz olgunlaşmamış meyveyi ağaçtan koparıp, almak²³ anlamında kullanılır. Burada meyve'den, hak ya da canın kopartılması istiâre yapıldığı düşünülürse,²⁴ cinayet kelimesi, kişinin hakkı olmayan²⁵ veya elde etme zamanı gelmeyen bir hakkı almak anlamına gelir.

1.1.2. Terim Anlamı

Modern Hukuk'ta suç terimi, isnad yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin ortaya koyduğu, kanunda yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve müeyyide olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylem²⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

Sorumlu bir kimse tarafından olumlu veya olumsuz bir hareketle meydana getirilen ve ceza tehdidini taşıyan ve kanunda yer alan tarife uygun bulunan hukuka aykırı fiildir.²⁷

Diğer bir tanımda suç, Kanunda yazılı olan, suç tanımına uyan, suç işleme kabiliyeti bulunan bir kimse tarafından işlenen hukuka aykırılık niteliği taşıyan insan davranışdır.²⁸

İslâm Hukuku'nda suç, terim olarak Allah'ın had ve tazîr ile cezalandırdığı yasaklardır. Bu tanıma göre, işlenen fiilin karşılığında ceza olmadığı müddetçe suç sayılmaz. Suçun tarifi açısından İslâm Hukuku ile Modern Hukuk arasında benzerlik bulunmaktadır.²⁹

Sosyolojik açıdan suç, sosyal beklentilerden herhangi bir biçimde sapma şeklinde tanımlanır. Bu sapmalara ahlâksızlık ve görgüsüzlük ismi de verilir.³⁰

Adlî Tıp Profesörü Lombroso suç terimini şu şekilde tanımlamıştır: Doğum, ölüm gibi doğal bir olay olan, belli bir ülkenin veya dönemin âdet, töre, gelenek ve düşünceleriyle çelişki halinde bulunan davranış suçtur.³¹

²¹ 68. Kalem: 35.

²² Yatkın, *Günah*, 149.

²³ İsfahânî, 104.

²⁴ İsfahânî, 114.

²⁵ Yatkın, *Günah*, 149.

²⁶ Yatkın, *Günah*, 147.

²⁷ Sulhi Dönmezer, Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, İstanbul Üniversitesi - Sermet Matbaası, İstanbul 1979, I,348.

²⁸ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku*, Savaş Yay., Ankara 1994, 46.

²⁹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İrfan Yay., İstanbul 1978, 148.

³⁰ Yatkın, *Günah*, 148.

³¹ Selmin Evrim, *Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzah Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1970,18.

Lombroso suç terimini insanlar alemine has kılmaz. Hayvanlar ve bitkiler alemine de suç kavramını teşmil eder. Suç genel illiyet kuralları açısından düşünüldüğünde, tabîî bir olaydır.³²

1.1.3. Tarihçesi

Dünya hayatından önce, cennette Adem suç işlemiştir. O, ilk suçu kendi iradesiyle işledi. Günahından tevbe ederek Allah tarafından affedildi.³³

Adem evlatlarını, torunlarını görmüştür. Bunların toplam sayısının kırk bine ulaştığı tefsirlerde nakledilmiştir. Adem bu çocuklarının adam öldürme, içki içme yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına şâhidlik etmiştir.³⁴

Cahiliye Dönemi Arapları'nın, yazılı bir kanunu bulunmamaktaydı. İhtilaflı durumlarda, iki tarafın kabul ettiği bir hakeme müracaat edilirdi. Teamüllere, örf, Yahudilerden kendilerine intikal eden kurallara göre hüküm verilirdi. Adam öldürmenin cezası, yüz deve ve kısâstı. İnfazı ise ölenin en yakını tarafından yapılması şeklinde kararlaştırılmıştı. Fakat, her kabile kendi katilini koruduğu için, genelde öldürmeler kan davasına dönüşürdü. Bazen de savaş nedeni olurdu.³⁵

Kureyş kabilesi arasında yargı işlerine Hz. Ebûbekir bakardı.³⁶ Her türlü haksızlık oluşmadan çözüme kavuşturulması için Rasûlullah'ın de üyesi olduğu Hılfu'l-Fudûl teşkilatı vardı.³⁷

Haram aylarda kurulan Ukaz panayırında çıkan ihtilafların çözümü için ayrı bir kuruluş vardı. Bunun da başkanlığına genelde Temîmoğullarından bir başkan seçilirdi.³⁸

Ayrıca Kureyş ile Ehabîşler arasında çıkan ihtilaflara bakması için Hılfu's-Silah-Uzlaştırma İttifakı kurulmuştu.³⁹

1.1.4. Unsurları

Suçun genel ve özel olmak üzere iki çeşit unsuru vardır. Bütün suçlar için geçerli olan unsurlara genel unsurlar denir. Suçları birbirinden ayıran unsurlara ise özel unsurlar denir.

Modern Hukuk'ta suçun genel unsurları kanûnî, manevî, maddî ve hukûkî diye dörde ayrılır.⁴⁰ Bunlardan biri eksik olduğunda yapılan eylem suç sayılmaz.⁴¹

³² Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1967, 3.

³³ Yatkın, *Günah*, 83.

³⁴ Sa'lebî, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf, *Cevâhiri'l-Hisân fî-Tefsîri'l-Kur'ân*, Müessesetü'l-Alemî, Beyrut tsz., I, 721.

³⁵ Abdulkadir Şener, *Kıyas-İstihsan-İstislah*, D.İ.B. Yay., Ankara 1974, 15.

³⁶ Şener, 16.

³⁷ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Terc. Mehmed Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2009, 62; Şener, 16.

³⁸ Şener, 16.

³⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 62.

Yapılan eylem ya da işin kanundaki suç tanımına uymasına kanûnîunsurdenir. Başka bir ifadeyle, kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez. Güvenlik tedbiri uygulanamaz.⁴²

Suçun cismini teşkil eden insana veya şeye maddî unsur⁴³ denir. Maddî unsurlar, fâil, fiil, netice ve illiyet bağından oluşur⁴⁴ Suçun fâili ile fiil arasında psijik bir bağın olmasına ise, manevî unsur denir. Fâilin suçlu sayılabilmesi için kusurlu hareket etmeye ehil olması ve somut bir olayda kusurlu hareket etmesi gerekir. Suçun işlenmesi ile ortadan kalkan hak ve menfaat ise, suçun hukûkî unsurunu teşkil etmektedir.⁴⁵ Mesela adam öldürme suçunda hayatına son verilen insan suçun maddî unsuru iken, onun yaşam hakkının elinden alınması suçun hukûkî unsurudur. İslâm Hukuku'nda suçun maddî unsuru Modern Hukuk ile aynıdır.⁴⁶

İslâm Hukukçuları, fıkıh kitaplarında suçun genel unsurlarını açıklamak için özel bir başlık açmamışlardır. Her suçun konusunu işlerken, her suçun unsurunu ayrı ayrı ele almışlardır. Bununda nedeni, her suçun kendine has unsurlarının olmasıdır. Bazen suçun unsurlarının tanımlanmasında dahi farklılıklar bulunabilir. Örneğin, kazf suçundaki muhsan unsurunun tanımı ile zina suçundaki muhsan unsuru birbiriyle örtüşmez. Zina ve kazf suçundaki muhsanın şartları arasında 1. Hür, 2. Akıl, 3. Baliğ, 4. Müslüman olmak sayılmaktadır. İlk dört şart her iki suçta da aynıdır. Kazf suçunda beşinci şart olarak, zinadan uzak kalma iffet şartı olarak aranırken, zina suçunda beşinci şart olarak sahih bir evlilik ile duhul yapma şartı aranır.

Ayrıca iki suçta da muhsan şartının getiriliş nedenleri de farklıdır. Muhsan olma şartı, zina suçunda recm edilecek, cezaya çarptırılacak zânî kadının şartları-suçlu şartları arasında sayılır. Kazf suçunda ise, üzerine iftira atılan kadının şartları-mağdûre şartları tespit edilirken muhsan olma durumu zikredilir. İslâm Fıkıhı Âlimleri bu iki kavramı farklı yerlerde, farklı anlamda kullanmışlardır.⁴⁷

İslâm Hukukçularının suçların unsurları üzerinde genelleme yapamamalarının bir diğer nedeni de her suçun kendine has, diğerlerinden farklı unsurlarının bulunmasıdır. Örneğin,

⁴⁰ Abdullah Köşşekoğlu, Vergi Usul Kanununun 359/b Maddesinde Düzenlenen Vergi Kaçakçılığı Suçu”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak, 2011, 9, 14, 15.

⁴¹ Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler-Temel Bilgiler*, Seçkin Yay., Ankara 2012, 103.

⁴² Hasan Dursun, “Taksirle Ölüme Sebebiyet Verme Suçunda Görevli Mahkeme-Bu Hususta Verilen Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirisi”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011,93; Adalet Bakanlığı, *Türk Ceza Kanunu*, Ankara2010, 38, madde: 2.

⁴³ Boynukalın, XXVII, 454.

⁴⁴ İbrâhim Keskin, “Görevi Kötüye Kullanma Suçu”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011, 111.

⁴⁵ Bir başka deyişle Hukûkî unsur: İslâm'ın korunmasını hedef aldığı beş temel değeri, din, can, akıl, ırz, mal suçun hukûkî unsuru sayılmıştır.

⁴⁶ Boynukalın, XXVII, 454.

⁴⁷ Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Erkam, Beyrût, tsz., IV, 330-4, 340.

hırsızlık suçundaki şartlar, kendine hastır. Her şartın genelde hadîse veya ayete dayandığı görülür.⁴⁸ Buna göre, bir fiilin İslâm'da suç sayılabilmesi için dört şart gereklidir:

1. Fiil işlendiğinde, yapılan eylemin yasaklığına dair nass olmalı ve bunun başka bir nass ile neshedilmemiş olması gerekir.
2. Nass suçun işlendiği mekânda geçerli olmalıdır.
3. Nassın suçu işleyen hakkında geçerli olması gerekir.
4. Suç olarak kabul edilen fiilin ibâha veya şer'î bir gerekçe nedeni ile yapılmasına müsâade edilmiş olmaması gerekir.⁴⁹ Örneğin, kişinin kendisini veya İslâm yurdunu savunma amacıyla öldürme suçunu işlememesi gerekir.

İslâm Hukuku ile Modern Hukuk arasındaki en büyük farklardan birisi de suçlara verilen cezaların ahiret boyutu ile ilgilidir. İslâm Hukuk Sistemi'ne göre ceza alan bir kişi, ahirette, işlediği suçtan dolayı ceza görmeyecektir. Çünkü cezasını dünyada çekmiştir. Dolayısıyla cezaların ahiret boyutu vardır. Modern Hukuk'ta ise, böyle bir durum söz konusu değildir.⁵⁰

1.1.5. Çeşitleri

A.Modern Hukuk'ta suç çeşitleri tehdit ettiği hakka göre kısımlara ayrılır. Buna göre suçlar 2004 yılında çıkan TCK'ya göre şu kısımlara ayrılmıştır:

1. Soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar: Soykırım, insan ticareti-göçmen ticareti,
2. Kişilere karşı işlenen suçlar: Hayata-kasten öldürme, intihara yönlendirme vb., vücut dokunulmazlığına- yaralama, organ veya doku ticareti, insan üzerinde deney vb., şeref, cinsel dokunulmazlığa, hürriyete, özel hayata, mal varlığına karşı işlenen suçlar, işkence, çocuk düşürtme, koruma-bildirim yükümlülüğünün ihlali,
3. Topluma Karşı İşlenen Suçlar: Genel tehlike yaratan suçlar, kamu sağlığına, çevreye, kamu güvenine, kamu barışına, ulaşım araçlarına, genel ahlâka, aile düzenine karşı işlenen suçlar, bilişim ve ekonomiye ilişkin suçlar,
4. Millete ve Devlete Karşı İşlenen Suçlar: Kamu idaresinin işleyişine, adliyeye, devletin güvenliğine, anayasal düzene, devletin egemenlik alametlerine, milli savunmaya, devlet sırlarına, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı işlenen suçlar.⁵¹

⁴⁸ Mevsilî, IV, 330, 348, 353.

⁴⁹ Udeh, Abdulkadir, *et-Tesrîu'l-Cinâi'l-İslâmî Mükârinen bi'l-Kânûni'l-Ved'i*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2009-1430, I, 90, 91.

⁵⁰ Zeydan, Abdülkerim, *el-Medhal li-Dirâseti's-Şer'iati'l-İslâmiyye*, Müessesetu'r-Risale Nâşirûn, Beyrut 2006- 1426, 43.

⁵¹ Özgenç, 28-39

B.Ceza Hukukunda suçun yapısal unsurları, özel beliriş şekilleri'ne göre suçlar kısımlara ayrılmıştır.

1. Fâile göre,özgü suçlar diye isimlenir.⁵²
2. Korunmak istenilen yararlar göre basit-temel-şeklî suçlar ve türeyen suçlar diye ikiye ayrılır.⁵³
3. Maddî unsura fiile göre, tek hareketli, çok hareketli, serbest hareketli, bağlı hareketli, seçenek hareketli, icrâi ihmalî suçlar diye kısımlara ayrılır.⁵⁴
4. Sonua göre zarar-tehlike suçları, teşebbüs suçları, ağırlaşmış suçlar, anî-kesintisiz suç kısımlarına ayrılır.⁵⁵
5. Suçların içtimama göre bileşik, zincirleme suçlara⁵⁶ ayrılır. Ayrıca bu suçlar da kendi içlerinde zaman zaman farklı isimler alabilir.

C.Kriminolojik açıdan suç çeşitleri:

1. Failleri bakımından suç çeşitleri: Bu tasnif türü Bonger'e aittir. İktisadî, cinsî, siyasî, sair suçlar olmak üzere dört kısımdır.
2. Toplumun gösterdiği tepkinin şiddeti bakımından suç çeşitleri. Bu tasnif türü Sellin'e aittir.
3. İstatistiklerde rastlanan suçlar.⁵⁷

D. İslâm Hukuku'nda suçların çeşitli:

1. Tehdit Ettiği Kişisel Hakka Göre,
2. Şârî Tarafından Belirlenip Belirlenmemesine Göre,
3. İhlal Ettikleri Hakkın Mahiyetine Göre,
4. Ceza Türlerine Göre olmak üzere dört şekilde sınıflandırılmıştır. En çok bilinen tasnif türü, üçüncüsüdür.

Günümüzde ise, teknoloji ve nüfus artışına paralel olarak yeni suç çeşitleri ortaya çıkmıştır. İnternet üzerinden işlenen bilişim suçları, kredi kartı dolandırıcılığı, fikrî ve sînâî haklar üzerinde işlenen suçlardır.⁵⁸ Bunlar, aslî hüviyetleriyle İslâm Tarihi'nde pek görülen

⁵² Hakeri, 114.

⁵³ Hakeri, 115-6.

⁵⁴ Hakeri, 131-132.

⁵⁵ Hakeri, 139-144.

⁵⁶ Hakeri, 382-4.

⁵⁷ Dönmezer, *Kriminoloji*, 47, 48.

⁵⁸ Gültekin Özkan, "Ceza Hukuku'nda Uzlaşma ile Ön Ödeme Kurumlarının Karşılaştırılması", *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011, 155.

suçlar değildir. Bu tür suçlar, sanayileşme devrimi ile iş güçlerinin evlerden, tezgâhlardan büyük fabrikalara taşınmasıyla ortaya çıkan suç türleridir.⁵⁹

1.1.5.1. Tehdit Ettiği Kişisel Hakka Göre Suçlar

Tehdit ettiği kişisel hakka göre suçlar, hayata, bedene, şahsiyete, mal varlığına ve kişinin temel hak ve hürriyetlerine yönelik suçlar⁶⁰ olmak üzere dört kısma ayrılır. Bu tür bir tasnif, genelde Modern Hukuk'ta kullanılır.

Ceza Hukuku'nda suçlar, ihlal ettikleri kişisel haklara göre iki kısma ayrılmıştır: 1. Şahıslara karşı işlenen suçlar: Adam öldürme, müessir fiiller yağma-cebir ve tehdit ile senet almak yahut mahvetmek-korkutarak faydalanmak-adam kaldırmak-muhabere nakletmek, dolandırıcılık ve iflas suçları, emniyeti suistimal suçları-suç eşyasını satın almak, hakkı olmayan yerlere tecavüz, nâsı ızzar suçları⁶¹ 2. Kişiye ait Mal aleyhinde suçlar: Hırsızlık, yağma ve yol kesme, dolandırıcılık, emniyeti suistimal suçları, açığa atılan imzanın suistimali, kaybedilmiş eşyaya usulsüz temelluk, hata neticesinde ele geçen malda mülkiyet iddia etmek, eşyayı cürmiyeyi satın almak ve saklamak, hakkı olmayan yerlere tecavüz suçları, zilyedliğin cebren ihlali, insanlara zarar verme suçları, başkasının arazisine hayvan sokmak ve kapalı arazisine girmek, başkasına ait hayvanı öldürmek⁶²

İslâm Hukuku'nda suçlar tehdit ettiği kişisel hakka göre, dine, cana, akla, nesle/namusa ve mala karşı işlenen suçlar olmak üzere beş kısma ayrılır. Bu suçların kapsamı şunlardır:

1. İrtidât, mushafı çöpe atma, puta secde etme,⁶³ insanların itikadını bozma, ibadetleri engelleme suçları, dine karşı işlenen suçlardır.
2. Öldürme ve yaralama suçları, cana karşı işlenen suçlardır.
3. İçki içme suçu, selîm bir aklı bozmaya yöneliktir. Akla karşı işlenen bir suçtur.
4. Zina, kazf suçları, nesle/namusa karşı işlenen suçlardır.
5. Hırsızlık, fâiz ve alış-verişte işlenen suçlar, mala karşı işlenen suçlardır.⁶⁴

Yukarıdaki beş suçun işlenmesinde çiğnenen hususlara zarûriyyât ismi verilir.⁶⁵ Allah'ın gönderdiği bütün dinlerde bunların korunması istenmiştir. Allah'ın korunmasını en

⁵⁹ Hasan Tutar, Altınöz, *Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri*, Seçkin Yay., Ankara 2008, 47.

⁶⁰ Boynukalın, XVII, 455.

⁶¹ Dönmezer, *Ceza Hukuku – Hususi Kısım Şahıslara Karşı ve Mal Aleyhinde Cürümler*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1953, 7-14.

⁶² Dönmezer, *Ceza*, 146-243.

⁶³ Gazâlî, Huccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed Ebû Hâmid, *el-Vecîz fî Fikhi mezhebi's-Şâfiî*, Dâru Kütübü'l-Fikr, Beyrut 1424-2004, 377.

⁶⁴ Zeydan, 47.

⁶⁵ Zeydan, 46.

çok istediği dinin muhafazasıdır. Zira Allah, peygamberlerinin şehit edilmesine zaman zaman engel olmamıştır. Ama dinin bozulması durumunda yeniden kitap göndermiş, en son kitabı da koruma altına almıştır.⁶⁶

1.1.5.2. Şârî Tarafından Belirlenip Belirlenmemesine Göre Suçlar

İslâm Hukukuku'nda suçlar şârî tarafından belirlenip belirlenmemesine göre suçlar, had, kısâs-diyet ve tazîr şeklinde üç kısma ayrılır.⁶⁷

1. Nasslarda miktar ve keyfiyeti belirtilen suçlar, had suçlarıdır. Zina, kazf muhsan bir kadına zina iftirası, hirâbe yol kesme, hırsızlık, eşribe içki içme, irtidad suçları, had suçları içinde ele alınır.

2. İnsan hayatına ve vücut bütünlüğüne yönelik öldürme ve yaralama suçuna kısâs-diyet suçları denir.

3. Tazîr suçları ise, had ve kısâs-diyet suçları dışında kalan cezanın takdir ve tayini, kamu otoritesi adına görev yapan hâkime veya devlet başkanına bırakılmış suçlardır. Mesela, had ve kısâs suçuna teşebbüs eden bir kişi, İslâm Hukukçuları'na göre tazîr suçu işlemiştir. İslâm Hukukçuları, Had cezası gerektirmeyen bir suça had cezası veren hâkim sınırı aşmıştır,⁶⁸ hadîsini Tazîr suçlarında delil olarak ileri sürmüşlerdir.

Had, kısâs-diyet gerektiren suçlarda suçun ve cezanın kanûnîliği unsuru, İslâm Hukuku'nda tam manası ile işletilmiştir. Tazîr suçlarında genellikle suçun tespiti ile ilgili kanûnîlik unsuruna riayet edilmiştir. Fakat, suç için öngörülen cezaları seçme yetkisi hâkime bırakılmıştır.

Devleti ve âmme hukukunu ilgilendiren hususlar tazîr suçu kapsamında ele alınmıştır. Bu sahada zararlı görülen her adım tazîr suçu olarak kabul edilmiştir.

Modern Hukuk'ta Şârî tarafından belirlenip belirlenmeme ayırımına rastlanılmaz. Suçların ifadeleri dar, kesin, muayyen ifadelerle va'z edilmiştir. Suçlara verilen cezalarda da tek ceza, iki ceza veya sınırlı ceza alt-üst sınır ifadelerine rastlanılmaktadır.⁶⁹

1.1.5.3. İhlal Ettikleri Hakka Göre Suçlar

İslam Hukuku'nda bu tür suçlar dörde ayrılır:

⁶⁶ Zeydan, 47.

⁶⁷ Boynukalın, XVII, 455.

⁶⁸ Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Sünenü'l-Kübra*, Neşr., M. Abdulkadir Atâ, Beyrut 1414-1994, VIII, 327.

⁶⁹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 150.

1. Allah hakkının çiğnendiği suçlar: Cebr ve şiddet kullanılmadan işlenen zina ve hırsızlık suçları, içki içme suçu, İslâm Toplumu arasında fesat çıkarma suçları,
2. Kul hakkının çiğnendiği suçlar: Kişiyi ait borcun ödenmemesi suçu vb. suçlar,
3. Kul ve Allah hakkının birleştiği, fakat kul hakkının daha fazla olduğu hakkın çiğnendiği suçlar: Yaralama suçu, kısâsın geçerli olduğu adam öldürme suçu, hirâbe suçu vb.'dir.
4. Kul ve Allah hakkının birleştiği, fakat Allah hakkının daha fazla olduğu hakkın çiğnendiği suçlar: Kazf suçu muhsan bir kadına zina iftirasında bulunmak.⁷⁰

1.1.5.4. Ceza Türlerine Göre Suçlar

1.1.5.4.1. Kısâs-Diyet Gerektiren Suçlar

Kısâs ve diyet kasten öldürme ve yaralama suçunun cezasıdır. Terim anlamı, Suçluyu işlediği fiilin misli ile öldürmek ya da yaralamaktır. İleride bu konu daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Kısâs cezası Kur'ân'da "Ey iman edenler! Kısâs size farz kılındı! Kısâsta sizin için hayat vardır,"⁷¹ Yaralamalarda da kısâs geçerlidir"⁷² ayetleri ile belirtilmiştir.

Kısâs ve diyet kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmakla birlikte, kısâs genelde öldürme suçları için kullanılırken, diyet yaralama suçları için kullanılır. Cana ve azalara karşı işlenen suçlar olmak üzere iki kısımda ele alınır.

A. Cana karşı işlenen suçlar: Cana karşı işlenen öldürme suçu beş şekilde ele alınmıştır. Bunlar amden-kasten,⁷³ şibh-i amd,⁷⁴ hatâ,⁷⁵ hatâ mecrâsında, sebep olma ile öldürme suçlarıdır.⁷⁶ Bunların en çok görülenlerine aşağıda temas edilecektir.

1. Amden öldürmelerde kısâs öldürülene karşı öldüreni öldürme cezası verilir. Eğer öldürülenin yakınları katilin diyet ödemesini kabul ederlerse katil diyet cezasını bizâtihi

⁷⁰ Hallâf, Abdurrahman, *İlm-u Usûli'l-Fıkh*, Lübnan 1956, 175.

⁷¹ 2. Bakara: 178-179.

⁷² 6. Mâide: 45. 2.

⁷³ Amden Öldürme: Öldürme niyeti ve öldürme aleti ile bir müslümanı öldürmektir.

⁷⁴ Şibh Amd: Genelde öldürme aleti olarak kullanılmayan bir aletle öldürme kastıyla vurup öldürmektir. Örneğin, âsâ, kamçı, vurma aletidir. Bunlarla bir kişinin öldürülmesi, *Şibh-i Amd* öldürme türüne girer.

⁷⁵ Hatâen Öldürme: Öldürme niyeti olmaksızın bir maddenin atılması veya bir nesnenin çarpması sonucu oluşan ölüm hadisesidir. Örneğin, ava atılan kurşun neticesinde bir müslümanı öldürmektir.

⁷⁶ Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1430-2009, XII, 84.

kendisi ödemek zorundadır. Haram aylarda ve Harem sınırları içinde öldürme vukû bulmuşsa ilave ceza öder.⁷⁷

2. Hataen öldürmelerde katilin baba tarafından yakınları, üç yıl içinde öldürülenin en yakınından başlayıp, mirastaki paylarına göre diyeti öderler.⁷⁸

3. Cenîn halindeki çocuğun ölmesine sebep olan suçlara verilen gurre cezası, diyetin dörtte biri kadardır. Bu ceza, cenîn halindeki çocuğun öldürülmesi durumunda verilen en üst miktardır. Bu miktarın da kendi içerisinde kısımları vardır.⁷⁹

B. Azalara karşı işlenen suçlar:

1. Azaları yaralama şeklinde işlenen suçlar. Vücudun bütün uzuvları için geçerlidir.⁸⁰

2. Dış uzuvlarda kesik-yarık meydana getirme şeklinde işlenen suçlar. Bu uzuvlar on altı tanedir. Kulaklar, gözler, burun, dudaklar, dişler vb. yok edilerek işlenir.⁸¹

3. Melekelerin yok edilmesi şeklinde işlenen suçlar. Akıl, işitme, görme, konuşma melekelerinin yok edilmesi şeklinde suç oluşur.⁸²

Her bir azânın veya melekenin yok edilmesine farklı oranda diyet cezaları verilmiştir. Örneğin döverek bir insanın aklî melekesini kaybetmesine sebep olunması suçunda, tam diyet cezası verilirken,⁸³ gözün bir tanesinin kaybedilmesine sebep olmaya yarım diyet cezası verilir.⁸⁴ Çocuklara karşı suç işlenmesi halinde ceza artar.⁸⁵

1.1.5.4.2. Had cezasını Gerektiren Suçlar

Had kelimesinin, lugat anlamı, mâni olmak, önlemek anlamına gelir. “Nassla cezası tayin edilen cürüm ve suçlara, had cezasını gerektiren suçlar”⁸⁶ denir.

Had cezaları, toplumun genelini ilgilendiren cezalardır. Fıkıhçılar bu cezaları Allah’a karşı işlenmiş suçlar diye de nitelendirmektedirler.⁸⁷

Kur'an'da delili, “Bunlar, Allah'ın hududlarıdır sınırlarıdır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın!”⁸⁸ Bunlar Allah'ın hududlarıdır sınırlarıdır. Kim Allah'ın hududlarını aşarsa şüphesiz kendisine zulmetmiş olur”⁸⁹ ayetleridir.

⁷⁷ Zeydan, 37.

⁷⁸ Zeydan, 37.

⁷⁹ Bkz. Gazâlî, 370.

⁸⁰ Gazâlî, 358.

⁸¹ Gazâlî, 359-62.

⁸² Gazâlî, 362-3.

⁸³ Gazâlî, 362.

⁸⁴ Gazâlî, 360.

⁸⁵ Gazâlî, 364.

⁸⁶ Mahmesânî, Subhi Racep, *Felsefetü't-Teşrî fi'l-İslâm-İslâm Hukuk Felsefesi*, Tercüme Komisyon, T.D.V. Yay., Ankara 2009, 142.

⁸⁷ Udeh, I, 473.

Allah'a karşı işlenmiş suçlar olduğundan, âmme hakkı ile alâkalı suçlardır. Ayrıca bu suçlar ve bunlara verilecek cezaların sınırları ve miktarları nasslar ile belirtilmiştir. Kısâs kul hakkı ile alakalı olduğundan, Tazîr cezasında miktarı nasslar ile tayin edilmediğinden had cezalarının dışındadırlar.⁹⁰

Had cezaları, Recm, celde, el kesme, sürgüncezarlarını gerektiren suçlardır. Bu cezaları gerektirecek suçlar da yedi kısımdan oluşur. Bagy, riddet, zina, kazf, şarap içmek, hırsızlık, yol kesmek suçlarıdır.⁹¹ Bu suçların herbirisinin tanımı, şartları, cezaları,⁹² çeşitleri,⁹³ kendi içinde ayrı ayrı fıkıh kitaplarında ele alınmıştır.

Bazı âlimler had suçlarının sayısını onyediye kadar çıkarırlar. Bunların yukarıda sayılan yedi tanesi hakkında âlimler ittifak hâlinedir. İhtilafı olanlar ise şunlardır: Âriyeten kullanma amaçlı ödünç almak aldığı malı inkâr etmek, hamr şarap olmayan içkiyi rakı, bira vb. içmek, muhsan olan bir kadına zina dışında bir suç isnad etmek, nikâhlı eşi de olsa livâta yapmak, hayvanla ilişkiye girmek, lezbiyencilik, kadının maymun-köpek gibi bir hayvanla ilişkiye girmesi, sihir yapmak-yaptırmak, tembellik nedeniyle namaz kılmamak, Ramazan'da özürsüz oruç tutmamak.⁹⁴

1.1.5.4.3. Tazîr Cezasını Gerektiren Suçlar

Tazîr, azr fiilinin tef'îl babından mastarıdır.⁹⁵ Lugatte, çevirmek, reddetmek, menetmek, te'dîp eylemek,⁹⁶ bir kimsenin düşmanını ve onun zararını kendisinden savuşturması, uzak tutması anlamlarına gelir.⁹⁷

Nassla bir ceza tayin edilmeyen cürüm ve suçlar için hâkimin belirlediği terbiye ve suçtan menetme⁹⁸ mahiyetli cezalara tazîr cezaları⁹⁹ bu cezaları gerektiren fiilî ya da sözlü suçlara tazîr cezasını gerektiren suçlar denir.¹⁰⁰

Ceza Hukuku açısından ise şu şekilde tanımlanmıştır: Hakkında had ve keffâret bulunmayan suç ve günahlarda Allah veya kul hakkı olarak icrası gerekli bulunan fakat

⁸⁸ 2. Bakara: 187.

⁸⁹ 65. Talâk: 1.

⁹⁰ Karaman, *İslâm Hukuku*, 125.

⁹¹ Gazâlî, 364.

⁹² Karaman, *İslâm Hukuku*, 126-134.

⁹³ Gazâlî, 377-88.

⁹⁴ Mağribî, Hüseyin Muhammed, *Bedru't-Temâm Şerhu Bülûgu'l-Merâm*, Thk. Muhammed Şuhûd Hirfân, Dâru'l-Vefâ, Mansûra 2005-1426, IV, 370.

⁹⁵ Mağribî, IV, 473.

⁹⁶ Karaman, *İslâm Hukuku*, 141.

⁹⁷ Mağribî, IV, 473.

⁹⁸ Karaman, *İslâm Hukuku*, 141.

⁹⁹ Mahmesânî, 142.

¹⁰⁰ Mağribî, IV, 473.

miktar ve keyfiyeti nasslarla tespit edilmemiş cezalardır.¹⁰¹ Bu cezaları gerektiren suçlara tazîr cezasını gerektiren suçlar denir.

Kur'an'da delili, “Eğer, Peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz, Allah'a da güzel bir şekilde Allah rızası için ihtiyacı olanlara fâizsiz borç verirsiniz, ben sizin günahlarınızı örterim ve sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere sokarım”¹⁰² ayetidir.

Hadîs'ten delili, “Hiç kimseye, Allah'ın had cezaları haricinde on sopadan daha fazla sopa cezası vurulamaz”¹⁰³ hadîsidir.

Tazîr Cezasının alt seviyesi nasihat etmektir. Tazîr Cezalarının çeşitleri, hecr, vaaz,¹⁰⁴ tevbih, tehdid, teşhir, garâme, izâle, haciz, görevden uzaklaştırma, celde, hapis, tagrîb-sürgün, asmak, öldürmedir. Hâkim, hangi tür Tazîr cezasının uygulanacağını işlenen suça ve suça iten faktörleri de göz önünde tutarak karar verir.¹⁰⁵

1.1.6. Temel Esasları

Bir eylemin suç sayılabilmesi için kanûnî olması gerekir. Şimdi suçun kanûnî olma özelliğini aslî ve fer'î delillerle tespit etmeye çalışacağız.

1.1.6.1. Kur'ân-ı Kerim

Allah Hz. Peygamber'den ve bütün insanlardan adalet ile hükmetmelerini istemiştir.¹⁰⁶ Allah'ın murad ettiği adalet ise, Kuran ve Sünnet'e uygun bir adalettir. Onlara uymayan her hüküm, Allah katında reddolunmuştur. Her hâkim ve müftü, hükmünü ve fetvasını Kur'ân ve Sünnet'e uydurmalıdır. Böyle davranmazlarsa âsi olurlar.¹⁰⁷

Kudâme b. Maz'ûn, şarap içmişti. Hz. Ömer: Seni böyle davranmaya sevk eden şey nedir? diye sordu. O, “Allah iman edip sâlih amel işleyenlere, hakkıyla sakınıp iman ettikleri salih amel işledikleri, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonrada hakkıyla sakınıp ihsân üzere davrandıkları taktirde tattıkları içkiden dolayı günah yoktur”¹⁰⁸ buyurmuştur. Ben

¹⁰¹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 141.

¹⁰² 6. Mâide: 12.

¹⁰³ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Câmiu's-Sahîh*, Musahhih ve Mudekkik Takdîm Muhammed Ahmed el-Hallâf, Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, Lübnan tsz., Muhâribîn, 29; Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, Tahric: Muhammed b. İyâdî, Mektebetü's-Safâ, Kahire 2003-1424, Hudûd, 40; İbn Hacer, Ahmed b. Ali, *Bülûgu'l-Merâm Min Edilleti'l-Ahkâm*, Thk. Yusuf Ali, Dâru İbn-i Kesîr, Beyrut 1999-1419, Tazîr, 671, 1278.

¹⁰⁴ 4. Nisâ: 34.

¹⁰⁵ Udeh, I, 513.

¹⁰⁶ 4. Nisâ: 58.

¹⁰⁷ Şâfiî, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 1393, VII, 93.

¹⁰⁸ 5. Mâide: 93.

Medine'ye ilk hicret edenlerdenim, Bedir ve Uhud Savaşları'na katıldım diyerek, içki içmesinin mazur görülmesini istemiştir.

Ömer oradakilere, “Bu adama cevap veriniz” buyurdu. Oradakiler susunca Ömer, İbn Abbâs’a “Bu adama cevap ver!” dedi. İbn Abbâs, “Okuduğun ayet içki yasaklanmadan öncekidönemde içki içilmiş ise, o dönemi kapsar. Yoksa, önümüzde şarap, kumar, dikili taşlar putlar ve fal okları ancak şeytan işi birer pisliktir. O halde bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz. Şeytan sizin aranızda içki ve kumar ile düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”¹⁰⁹ ayeti durmaktadır.” demiştir. Ardından Ömer, Kudâme b. Maz’ûn’a seksen değnek vurdurmuştur.¹¹⁰

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, Sahâbe’nin suçlulara ceza vermesi, Kur’ân-ı Kerim’e dayanır.

Kısâs,¹¹¹ diyet,¹¹² katili affetme,¹¹³ hatâen öldürme suçuna verilecek ceza,¹¹⁴ yaralamalarda uygulanan diyet cezası,¹¹⁵ bekâr kişiye uygulanacak celde cezası,¹¹⁶ hırsıza verilen el kesme cezası,¹¹⁷ bagy,¹¹⁸ irtidât,¹¹⁹ kat’u’t-tarik yol kesme,¹²⁰ hirâbe,¹²¹ kazf,¹²² suçları ve bunlara verilecek cezalar Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir.

1.1.6.2. Sünnet ve Sahâbe’nin İctihadı

Suçlarda Sünnet’in kaynak olması konusunu iki şekilde ele almak doğru olur. Birincisi, suçun sabit olması için gerekli olan şartlar. İkincisi, suça uygulanacak cezaların keyfiyetinin ve miktarının belirlenmesi ile ilgili şartlar.

Suçun sabit olması ile ilgili olarak evli iken zina edenin muhsan olma şartının aranması,¹²³ akıllı olup, deli olmaması,¹²⁴ çocuğu varsa koruma altına alınması¹²⁵ vb. hususlar Sünnet ile sabit olmuştur.

¹⁰⁹ 5. Mâide: 90-91.

¹¹⁰ İbn Kudâme, el-Makdîsî, *el-Mugnî fî Fikhi'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1405, X, 321.

¹¹¹ 6. Mâide: 45; 2. Bakara: 178-179.

¹¹² 4. Nisâ: 92.

¹¹³ Bakara: 178.

¹¹⁴ 4. Nisâ: 92.

¹¹⁵ 6. Mâide: 45.

¹¹⁶ 24. Nûr: 2.

¹¹⁷ 6. Mâide: 38.

¹¹⁸ 6. Mâide: 33.

¹¹⁹ 2. Bakara: 217.

¹²⁰ 6. Mâide: 33.

¹²¹ 6. Mâide: 33.

¹²² 24. Nûr: 4.

¹²³ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, Thk. Muhammed Nasiruddin Elbânî, Dâr'u İbnü'l-Hazm, Beyrut 2005-1426, Hudûd, 24; Buhârî, Muhâribîn, 8; Mevsilî, IV, 330-340.

İşlenen suçtaki cezanın keyfiyetinin nasıl olacağı, yine Sünnet ile sabit olmuştur. Örneğin Rasûlullah'ın suçluya cezayı mescidde uygulatmaması,¹²⁶ kişiye celde cezası uygulanırken yüze vurulmasını yasaklaması,¹²⁷ birden fazla suç işleyenlere nasıl ceza uygulanacağı,¹²⁸ cenîne ödenecek gurreyi kimin alacağı¹²⁹ vb. hususlar Sünnet ile sabit olmuştur.

Sünnet'in yanı sıra sahâbe içtihadları da meselenin temelini teşkil etmektedir. Örneğin Hz. Ebûbekir'in kendi hilafeti döneminde savaş sonrası bir düşman kafasının Müslüman askerlerce kesilmiş olmasına karşı çıkması,¹³⁰ bagy suçunu ileride işlemelerine engel olmak için zekât vermeyenlere savaş açması,¹³¹ Hz. Osman'ın içki içene had uygulanabilmesi için iki şahid istemesi¹³² sahâbe içtihadlarının suç ve suçluya muamele konularında attığı adımlara örnek teşkil eder.

Hz. Ömer'in döneminde hatâ ve şibh-i amd nedeni ile olan öldürmelerde diyet'in daha önceden katilin velilerine ödetilmesine karşın, kendi zamanında bu diyeti divan ehline ödettirmesi,¹³³ sedd-i zerâyı bakımından düşmana iltihak eder diye el kesme cezasını savaşta uygulatmaması,¹³⁴ kıtlık zamanında açlıktan dolayı el kesme cezası uygulatmaması,¹³⁵ yalancı şahidlere tazîr cezasıvermesi,¹³⁶ bazı içki içenlere de sürgün cezası vermesi, mahkemelerin kurulması, hâkimlerin tayin edilmesi ve onlara maaş bağlanması¹³⁷ suç ve yargı alanında ortaya konulan icthadlara örnek olarak sayılabilir.

İçki içen bir kişiye vurulacak haddin miktarı belirlenirken sahâbe içtihadlarında iki uygulama göze çarpmaktadır. Birinci uygulamaya göre, Rasûlullah'a içki içen biri getirildi. Rasûlullah, ayakkabıyla kırk kere vurulmasını emretti. Daha sonra gelen Ebûbekir, Osman bu şekilde uyguladı.¹³⁸

İkinci uygulamada ise, Ömer sahâbe ile bu meseleyi istişare etti. Abdurrahman b. Avf “Hadlerin en alt seviyesi Kur’ân’da seksen değnektir” deyince, Ömer bu görüşü benimsedi.

¹²⁴ Buhârî, Muhâribîn, 8; Müslim, Hudûd, 16.

¹²⁵ Ebû Dâvûd, Hudûd, 25.

¹²⁶ Ebû Dâvûd, Hudûd, 38.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, Hudûd, 40.

¹²⁸ Buhârî, Muhâribîn, 4.

¹²⁹ Buhârî, Diyât, 26.

¹³⁰ Beyhakî, IX, 132.

¹³¹ Buhârî, İstîtâbetü'l-Mürteddîn, 3; Müslim, İman, 32.

¹³² Müslim, Hudûd, 38.

¹³³ İbn Teymiye, Ahmed b. Abdu'l-Hâlim b. Abdu's-Selam, *Mecmûu'l-Fetava*, Kahire 1404, IXX, 255-256.

¹³⁴ Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Ebûbekir, *el-Musannef*, Tahkik: Habîb el-A'zamî, Meclis İlmî, Pakistan 1996-1416, V, 197.

¹³⁵ Abdurrezzâk, X, 238-239.

¹³⁶ Bünyamin Erul, *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, T.D.V. Yay., Ankara 1997, 390.

¹³⁷ Erul, 391.

¹³⁸ Müslim, Hudûd, 35.

İçki içenlere seksen değnek cezası verdi.¹³⁹ Ömer bu şekilde kırk tane sopa vurulmasının üstüne bir kırk daha ilave etmiştir. Bu içtihad, Devlet Başkanı'nın gerektiğinde had cezalarına ilaveten tazîr cezası getirebileceğinin delilidir.¹⁴⁰

Hiz. Ali'nin, Ramazan ayında şarap içene seksen değnek vurulması üzerine yirmi değnek daha ilave etmesi,¹⁴¹ Osman'ın şehadetinden sonra artan irtidad olaylarının önüne geçmek için, mürtedleri yakması¹⁴² sahâbenin içtihadlarına örnek olarak verilebilir.

1.1.6.3. Kıyas Re'y ile İctihatlar

Sahâbenin bilinen anlamda kıyasa müracaat ettiği anlaşılmamalıdır. Çünkü kıyasın rükünleri, şartları, çeşitleri vs. sonraki dönemlerde ortaya çıkmış hususlardır. Burada kastettiğimiz, onların olayları değerlendirirken re'y ile değerlendirmeleri anlamındadır. Re'y ile olayları muhakeme etmek basit bir kıyastır.

Örneğin Kur'ân ve Sünnet'te azı dışı tazminatı ile ilgili somut bir bilgi yoktur. İbn Abbâs'a bu konu sorulmuş o da, Azı dışı, diğer dışlar gibidir. Aynı parmaklarda olduğu gibi, büyüklük ve küçüklüklerine bakılmaksızın tazminatları müsavidir şeklinde cevap vermiştir. İbn'i Abbâs'ın burada kıyas yaptığı anlaşılmaktadır. Fakat doğrudan ve basit şekilde bunu yapmıştır.¹⁴³ Aşağıda vereceğimiz örnekleri de bu anlamda değerlendirmek gerekir.

Hiz. Peygamber ve Ebûbekir döneminde içki içene kırk değnek vurulurdu. Hatta Hiz. Peygamber zamanında değnek ile de değil, sahâbe ayakkabıları ile suçluya vururlardı. Ömer ise içki içmiş vücudu kuvvetli bir adam getirilince ona seksen değnek vurdururdu.¹⁴⁴ Zayıf biri getirilince de kırk değnek vurdururdu. Hilafetinin son dönemlerinde bazı insanlar, içki içmeye verilen cezayı hafife almaya başlamışlardı. Bir defasında içki içmiş bir adam Ömer'e getirildi. Ömer, kırk değnek vurulmasını emredince adam buna karşı çıktı. Ben Rasûlullah ile Bedir, Hendek vb. savaşlarına katılmış iman ehli, salih amel sahibi, ihsan sahibi biriyimdeyip, içki haram olmadan önce inen "İman edip salih amel işleyenlere içki haram olmadan önce tatıkları içkiden ötürü günah yoktur"¹⁴⁵ ayetini okudu. Ömer'de, içki içene uygulanacak ceza hususunda yanındakiler ile istişare etti. Ali de ona, içki içene iftira atana uygulanan cezayı uygulayalım. Çünkü kişi, içki içince sarhoş olur. Sarhoş olunca da

¹³⁹ Müslim, Hudûd, 36.

¹⁴⁰ Nevevî, Muhyiddin Yahyâ b. Şeref, *Sahihu Müslim bi Şerhi Nevevî*, Tahric: Muhammed b. İyâdî, Mektebetü's-Safâ, Kahire 2003-1424, XI, 177-8; İbn Kudâme, X, 323.

¹⁴¹ Abdurrezzâk, VII, 382.

¹⁴² Abdurrezzâk, V, 213.

¹⁴³ Yatkin, *Abdullah bin Abbâs ve Hadis İlmindeki Yeri*, Yayınevi Yay., Ankara 2012, 54, 55.

¹⁴⁴ Müslim, Hudûd, 38.

¹⁴⁵ 5. Mâide, 93.

saçmalar,¹⁴⁶ saçmalayınca da iftira eder demiştir. Burada içki içmek, hadd-i kazf'e kıyas yapılmıştır.¹⁴⁷ Yukarıdaki Ali ile Ömer arasında geçen konuşmanın¹⁴⁸ Müslim'in rivayetinde Abdurrahman b. Avf ile Ömer arasında geçtiği belirtilir.¹⁴⁹

Ayrıca aynı olay hakkında daha önce İbn Abbâs'dan gelen rivayet, içki içen adama verilen cevap ile ilgiliyken; Hâkim'in Müstedrek'indeki rivayet, vurulacak haddin miktarıyla ilgilidir.

Suçlara verilecek cezaların miktarının belirlenmesinde kıyas yöntemi kullanıldığı gibi, pişmanlığın ve tevbenin cezaları düşüreceği konusunda da kıyas yöntemi kullanılmıştır.

Hirâbe suçu¹⁵⁰ hem Allah, hem de kamu hakkının çiğnendiği bir suçtur. Bu suçu işleyen bir kimse yakalanmadan önce teslim olur, tevbe ederse, affedileceği konusunda ayet vardır.¹⁵¹ Bazı âlimler, içerisinde Allah ve kamu hakkı olan bir suçun neticesini, içerisinde sadece Allah hakkı olup, kul hakkı olmayan diğer suçlara da kıyas etmişlerdir. Örneğin içki içme ve cebr kullanmadan yapılan zina suçu, sadece Allah hakkının ihlal edildiği suçlardandır. Bu suçları işleyen kişiler de tıpkı hirâbe suçunu işleyenler gibi, yakalanmadan öncetevbe eder, teslim olurlarsa cezaları düşebilir.¹⁵²

Bazı Modern Hukuk Kuralları'nda ise, suçlara verilen cezalarda İslâm Hukuku'ndaki anlamı ile kıyasın yasak olduğu anlaşılmaktadır. Montesquieu ile başlayan akıma uyan Türk Ceza Hukuku'nda da kıyasa yer verilmemiştir.¹⁵³

T.C.K.'nin 2. Maddesinde bu durum şöyle hükme bağlanmıştır: Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümlerin, kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanamayacağı belirtilmiştir¹⁵⁴ Hanefî mezhebi de Nasslarda belirlenmiş olan cezalarda kıyası kabul etmeyerek ilke olarak modern ceza hukuku ile yakın bir düşüncededir.¹⁵⁵

Şâfiî ve Mâlikî ekollerinde ise, ceza hukukunda kıyasa önemli miktarda başvurulur. Pozitivist akımın öncüleri olan bazı ülkelerin ceza hukuklarında kıyasa yer verilmiştir.

¹⁴⁶ Hâkim, Neysabûrî, *Müstedrek Ala's-Sahihayn*, Dâru'l-Harameyn, Beyrut 1997-1417, IV, 529-530.

¹⁴⁷ İbn Kayyim, el-Cevzî, *I'lâmü'l-Müvekkîn an-Rabbî'l-Âlemîn*, Thk. Abdurrahman el-Vekîl, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz. II, 84.

¹⁴⁸ Abdurrezzâk, VII, 376.

¹⁴⁹ Müslim, Hudûd, 36.

¹⁵⁰ Yol kesme ve silahlı soygun suçu. Bazen zina suçu da işlenir.

¹⁵¹ 5. Mâide, 34.

¹⁵² Yaşar Yiğit, İslâm Ceza Hukuku'nda Af ve Pişmanlığın Tevbe Cezalara Etkisi, *D. İ. D.*, sayı: 3, cilt: 37, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, 71; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru 'l-Âfâki'l-Arabî, Kahire 2010, VI, 111.

¹⁵³ Şener, 113.

¹⁵⁴ Dursun, 97. T.C.K., madde: 2, 38.

¹⁵⁵ Şener, 113.

İngiltere, Rusya başta olmak üzere, Alman ceza hukuku doktrinlerinde de kıyasa önemli ölçüde yer verilmiştir.¹⁵⁶

1.1.6.4. Şer'u Men Kablenâ

Hız. Peygamber, suçlarla mücadele ederken Kur'ân ve Sünnet gibi aslî delillerin yanı sıra fer'î delillerden de istifade etmiştir. Örneğin ceza sisteminde yer alan Kasâme¹⁵⁷,yi cahiliye dönemindeki uygulanış şekli ile kabul etti ve uyguladı.¹⁵⁸ Kasâme sistemine göre katil, öldürdüğü kişinin diyetini ödeyemez ise, katilin yakınları katilin baba tarafından mirasından pay sahibi olan uzak ve yakın akrabası onun diyetini maktûlün velilerine öderlerdi. Hız. Peygamber cahiliye döneminden kalan bu uygulamayı aynen kabul etti.¹⁵⁹

Mekke toplumu her ne kadar müşrik bir toplum olsa dahi bu toplumda Hız. İbrâhim'den kalma bazı ilahî kalıntılar vardı. Kasâme sistemi, hırsızın elinin kesilmesi,¹⁶⁰ kısâs ve diyet¹⁶¹ bu kalıntılardan idi.

Araplar, kısâsı öldüren kişinin kabilesinden herhangi birisini öldürmek sûretiyle uyguluyorlardı. İslâm suçun şahsîliği¹⁶² ilkesini getirerek katilin yerine bir başkasının öldürülmesine¹⁶³ veya bir maktûlün yerine iki kişinin öldürülmesine¹⁶⁴ engel oldu.

Suçluların muhâkemesi esnasında iddia makamından delil,¹⁶⁵ müddeâ aleyhten yemin etmesinin istenmesi,¹⁶⁶ Araplar arasında İslâm'dan önce uygulanan hususlardandı.¹⁶⁷

Aynı şekilde haram aylara olan ihtiramlarını, İslâm'dan sonra da Hız. Peygamber kabul etti.¹⁶⁸ Bu aylarda suç işlememeye biraz daha hassasiyet göstermeleri konusunda

¹⁵⁶ Şener, aynı yer.

¹⁵⁷ Kasâme: Öldürülmüş bir şahsın cesedinin, hayatta iken kendi kavmi ile arasında düşmanlığın olduğu bir toplumun arazisi veya mahallesinde bulunması üzerine, cesedin bulunduğu yere yakın elli hanenin, hâkim huzurunda, *Biz bu kişiyi kim öldürmüş bilmiyoruz!* şeklinde ifade vermelerinin ardından maktûlün velilerinden de elli kişinin *Karşı tarafın sözünün aksine yemin ederek, maktûlün Diyâtini karşı taraftan talep etmeleri üzerine*, tekrar maktûlün cesedinin bulunduğu yerdeki elli hanenin her birisinin, *Biz bu kişiyi kim öldürmüş bilmiyoruz!* şeklinde karşılıklı olarak yeminleşmeleridir Münzirî, Zekiyyüddin Abdu'l-Azîm, *Muhtasar Sahih-i Müslim*, Thk. Musatafa Dîb el-Bugâ, Yemâme Matbaası, Beyrut 2003-1424, 302; Halebî, İbrâhim, *Haşiyeti li-Mülteka'l-Ebhur*, Terc. Hasan Ege, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul tsz., II, 554.

¹⁵⁸ İbn Hacer, Ali, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, Thk. Abdurrahman b. Nasır el-Berrak, Daru Taybe, Riyad 2005-1426, VIII, 553.

¹⁵⁹ Buhârî, Diyât, 22; Müslim, Kasâme, 2.

¹⁶⁰ Kurtubî, VI, 112.

¹⁶¹ Zeydan, 36.

¹⁶² 6. En'am: 164.

¹⁶³ Zeydan, 36.

¹⁶⁴ Kurtubî, X, 184.

¹⁶⁵ Buhârî, Hiye, 10; Müslim, Akdiye, 4.

¹⁶⁶ Müslim, Akdiye, 1-2.

¹⁶⁷ Zeydan, 37.

¹⁶⁸ Müslim, Kasâme, 29.

müslümanlar zaten uyarılmışlardı.¹⁶⁹ Boşanma sebebi olan Hulû' sistemini,¹⁷⁰ ticarette şirket,¹⁷¹ mudârebe¹⁷² ve selem akitlerini¹⁷³ kabul etti.

Hz. Peygamber'in yaşadığı Mekke toplumunun uygulamalarının bir kısmını tamamen kaldırdığı veya farklı şekilde uyguladığı olmuştur. Örneğin vasiyet bırakmanın malın 1/3'ünü geçemeyeceğini belirterek bu konuyu düzenledi.¹⁷⁴ Ticarette de bir takım kaldırdığı veya düzenlediği hususlar olmuştur.¹⁷⁵ Bunlara Rasûlullah'ın Koruyucu Hâkimliği başlığında temas edilecektir.

Rasûlullah Tevrat'ta ve İncil'de olup, hükümleri kaldırılmak istenen konularda da düzenlemeler getirmiştir.¹⁷⁶ Örneğin Yahudiler, kendi kitaplarında recm ayetini bulamadıklarını, söylüyorlardı. Rasûlullah bunun böyle olmadığını onlara ispat etmiştir.¹⁷⁷

1.1.6.5. Lugat ve Gramer

Suç sayılan eylemlerin, sözcük anlamları arasında ilişki vardır. Kumar anlamındaki Meysir kelimesi, yûsr kökünden türetilmiştir.¹⁷⁸ Yûsr kolaylık demektir. Meysir ise, Yorulmadan, terlemeden para kazanmak anlamına gelir. Buna göre meysir, yani kumar, insan emeğine saygıyı unutturur. İnsanı tembelliğe sürükler. Haksız kazanca neden olur. Haksız kazançtan ötürü de insanlar arasında kin ve düşmanlığı artırır. Aile yuvalarının yıkılmasına sebep olur.¹⁷⁹ Bunun sonucunda eşler arasında kinin oluşmasına ve çocuklarda şefkat eksikliğine yol açar.¹⁸⁰

Rüşvet sözcüğünün tabiatıyla taşıdığı anlam arasında bir bağlantı vardır. Rüşvet kelimesi, rişâ mastarından türemiştir. Rişâ ise, kuyunun ipi anlamına gelmektedir. Tıpkı suya, üst baş ıslanmadan ulaşmak için ip kullanılıyor ise, herhangi bir amaca da yorulmadan ve hak etmeden ulaşılması açısından benzerlik vardır.¹⁸¹

¹⁶⁹ 2. Bakara: 217.

¹⁷⁰ Ebû Dâvûd, Talâk, 18; Zeydan, 30.

¹⁷¹ Ebû Dâvûd, Buyû, 27; Zeydan, 34.

¹⁷² Ebû Dâvûd, Buyû, 28.

¹⁷³ Müslim, Mûsâkât, 127.

¹⁷⁴ Buhârî, Daavât, 44; Müslim, Vasiyyet, 5; Zeydan, 32.

¹⁷⁵ Bkz. Zeydan, 34-6.

¹⁷⁶ Şâh Veliyyullah ed-Dehlevî, *Huccetullâhü'l-Bâliga*, Dârü'l-Ceyl, Thk.Seyyid Sâbık, Beyrut 1426-2005, II, 246.

¹⁷⁷ Buhârî, Mühâribîn, 24; Müslim, Hudûd, 26.

¹⁷⁸ İsfehânî, 891.

¹⁷⁹ Alpaslan, Özyazıcı, *Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri*, D.İ.B. Yay., Ankara 2005, 111.

¹⁸⁰ Hamdi Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'an-ı Kerim Meal-Tefsir-Ansiklopedik İndeks*, Yeni Şafak Yay., İstanbul 2003, I, 247.

¹⁸¹ İbn Esir el-Cezerî, II, 206.

İçkinin haramlığı, kişiden kişiye göre değişkenlik gösteren kişiyi sarhoş etmesi özelliğine değil, maddenin sarhoş etmesi¹⁸² özelliğine bağlanmıştır. Böylece objektif bir kritere ulaşılmıştır.¹⁸³ Bu kriterin temelinde de hamr kelimesinin içinde taşıdığı anlam yatmaktadır.

Hamr sözcüğünün tabiatıyla taşıdığı anlam arasında bir bağlantı vardır. Hamr, aklın üstüne örtüyü geren şey¹⁸⁴ anlamına gelir.¹⁸⁵

Aynı şekilde Hz. Peygamber, “Her sarhoşluk vereni-müskir¹⁸⁶ ve uyuşturucuyu müfettiri”¹⁸⁷ yasaklamıştır. Müskir/müfettir sözcüklerinin tabiatıyla taşıdıkları anlam arasında bir bağlantı vardır.

Müfettir, kişiyi sakinleştiren, yatıştıran,¹⁸⁸ uyuşturan¹⁸⁹ madde anlamına gelmektedir. Hattâbî’ye göre müfettir, uzuvlarda rahatlama ve gevşemeye yol açan, gözlerde karıncalanmaya neden olan şeydir. Sarhoşluğun başlangıcıdır¹⁹⁰ Müskir ise sarhoşluk veren şeydir.

Mezhepler de hükümlerini belirlerlerken haram edilen bu maddelerin, kelime anlamlarından faydalanmışlardır. Her sarhoşluk verici şey, Hamr’dır¹⁹¹ Hanefîler başta olmak üzere,¹⁹² bir kısım Mâlikî ve Şâfîliler tarafından hamr kelimesi, Sadece üzümden yapılan sarhoş edici içki olarak tanımlanmıştır. Ebû Hureyre’nin Hz. Peygamber’den naklettiği Hamr, şu iki ağaçtan: Hurma ve üzümden üretilendir¹⁹³ hadîsi de buna delildir. Başta Hanbelîler olmak üzere bir kısım Mâlikî ve Şâfîî Ulema ise hamr kelimesini,¹⁹⁴ Nu’mân b. Beşîr’in merfû olarak Hz. Peygamber’den semâ yoluyla rivayet ettiği hadîse dayanarak¹⁹⁵ üzüm, arpa, buğday, hurma, baldan yapılan bütün sarhoşluk veren içkiler diye tanımlamışlardır.¹⁹⁶

¹⁸² Hallâf, 45.

¹⁸³ Ali Bardakoğlu, *İlmihal-İslam ve Toplum*, D.İ.B. Yay., Ankara 2006, 63.

¹⁸⁴ Aynî, Bedruddin Ebû Muhammed, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâu't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut tsz., XXI, 258; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XII, 615; İsfahânî, 299; Mevsîlî, II, 348; İbn Kudâme, X, 323.

¹⁸⁵ Buhârî, Eşribe, 2.

¹⁸⁶ Müslim, Eşribe, 73; Ebû Dâvûd, Eşribe, 5.

¹⁸⁷ Ebû Dâvûd, Eşribe, 5.

¹⁸⁸ Serdar Mutçalı, *Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul tsz., 644.

¹⁸⁹ Serdar Mutçalı, *İngilizce-Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul tsz., 315.

¹⁹⁰ Azîmabâdî, Ebû Abdurrahman, *Avnu'l-Ma'bûd Ala Şerhi Süneni Ebî Dâvûd*, Dâru İbn Hazm, Lübnan 2005-1426, II, 1675.

¹⁹¹ Müslim, Eşribe, 73-5.

¹⁹² Nevevî, XIII, 140.

¹⁹³ Ebû Dâvûd, Eşribe, 4.

¹⁹⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VIII, 553; İbn Kudâme, X, 323.

¹⁹⁵ Buhârî, Eşribe, 2; Ebû Dâvûd, Eşribe, 4.

¹⁹⁶ Nevevî, XIII, 140.

Buna göre birinci grup, Kur'ân'da sadece şarabın haram kılındığını, diğer sarhoş edici maddelerin ise, Rasûlullah'ın açıklamaları ile şaraba kıyas edilerek haram kılındığını ifade ederler

İkinci grup ise, bütün sarhoş edici içkiler, “Kur'ân'ın açık nassı ile yasaklanmıştır”¹⁹⁷ derler. Bunu da ispatlarken müfettir ve müskir kelimelerinin anlamlarından faydalanırlar. Bunlara göre, kokain, uyuşturucu, ballı, alkol vb. haramdır.

1.1.7. Suç – Günah İlişkisi

Suçun tanımı yukarıda yapılmıştı. Farsça bir kelime olan günah, arapçaya cünah şeklinde girmiştir. Kelime olarak, hata, mahzur, sorumluluk anlamlarına gelir. Terim anlamı ise, kişinin dinî değerlerine aykırı olan davranışlarına denir.¹⁹⁸

Yahudi ve Hristiyan teolojik düşüncesinde günah kavramı, Tanrı'nın arzularına itaatsizlikle eş anlamlıdır. İslâm'da günah kavramı, itaat kavramının zıddıdır. İyi bir akibete ulaştıran sevap kavramının da zıddıdır. Günah ferdin karamsarlığa düşmesine, en isabetli sonuçtan sapmasına neden olur. Günah, toplumların cezalandırılmasına neden olan bir etkidir.¹⁹⁹

Kur'ân'da günah kavramı, ism,²⁰⁰ cünâh,²⁰¹ zenb,²⁰² harec,²⁰³ seyyieh²⁰⁴, hafîh²⁰⁵ kelimeleri ile anlatılır. Hadîslerde ise günah kavramı, ism,²⁰⁶ cünâh,²⁰⁷ zenb,²⁰⁸ vizr,²⁰⁹ me'sem,²¹⁰ harec,²¹¹ seyyieh²¹² kelimeleri ile anlatılır.

Bütün peygamberler günahla mücadele etmiştir. Nuh döneminde çocuklar günaha alet edilir olmuştu.²¹³ Lût zamanında livâta homoseksüellik,²¹⁴ Şuayip döneminde ticaretteki

¹⁹⁷ Hallâf, 45; Bardakoğlu, II, 62.

¹⁹⁸ Yatkın, *Günah*, 74.

¹⁹⁹ Yatkın, *Günah*, 74.

²⁰⁰ 2. Bakara: 206, 219.

²⁰¹ 2. Bakara: 236.

²⁰² 29. Ankebût: 40.

²⁰³ 48. Fetih: 17.

²⁰⁴ 10. Yûnus: 27.

²⁰⁵ 26. Şuarâ, 82.

²⁰⁶ Müslim, Birr, 14-5.

²⁰⁷ Ebû Dâvûd, Et'ime, 6.

²⁰⁸ Ebû Dâvûd, Fiten, 6; İbn Hibbân, *el-İhsan Bi Tertîbi Sahih-i İbn-i Hibban*, Thk. Şuayip el-Arnâvut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1991-1414, XIII, 318.

²⁰⁹ Müslim, Zekât, 69; İbn Hibbân, VIII, 101.

²¹⁰ Buhârî, Ezan, 149; Müslim, Mesâcid, 129.

²¹¹ İbn Hibbân, X, 72; Buhârî, Enbiyâ, 50.

²¹² Müslim, Zekât, 69; İbn Hibbân, VIII, 103.

²¹³ 71. Nuh: 27.

²¹⁴ 27. Neml: 55, 29. Ankebût: 29, 26. Şuâra: 166.

günahlar artmıştı.²¹⁵ İbrâhim zamanında belli bir zümrenin putları kullanarak insanların mallarını sömürmesi, böylece haksız kazanç sağlanması yaygındı.²¹⁶

Suç ile günah arasındaki ilgiyi İbn Esir el-Cezerî şöyle anlatır: Cinâyet günah demektir. Cürm ise suç demektir. Suç dünyada ve ahirette azabı ve kısısı gerektirecek insanın işlediği fiillerdir. Suç nedeniyle suçu işleyenine yerine başkasına ceza verilemez. Bir kişi de başkasının işlediği suçun cezasını çekemez.²¹⁷ İbn Esir, bir şeyin suç veya günah olma ayırımını yüklenilip yüklenilmemesine göre, yapar buna göre, Fâtır Süresi'nin 18. ayetinin anlamı: Hiçbir suçlu, başka birinin suçunu çekmez²¹⁸ şeklindedir. Cürm mastarından türeyen suç Kur'ân'da şu şekilde geçmektedir: Resûlüm! yoksa Kur'ân'ı uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer onu uydurduysam günahı suçun cezası bana aittir. Fakat ben, sizin işlediğiniz günahahtan suçtan uzayım.²¹⁹

Hadîslerde günahı en yalın biçimde anlatan Nevvâs b. Sem'an'dan rivayet edilen şu hadîstir: Rasûlullah'a iyilik ve günahahtan sordum da şöyle buyurdular: İyilik birr, ahlâkın güzel olmasıdır. Günah ise, kalbini tırmalayıp, insanların da muttalî olmasından hoşlanmadığın şeydir.²²⁰

Günah, zenb, hata, kötü iş, itaatsilik gibi manalara gelen ma'siyet, cürm ve ism'in eşanlamlısı olarak kullanılır. İsm'in haricindekiler kasdî ve gayr-i kasdî günahlar için kullanılırken. İsm ise sadece kasdî ve ihtiyârî günahlar için kullanılır.²²¹

Suç, ma'siyet ve günah kavramlarını da içine alır. Bunlardan günah, emre itaatsizlik, ma'siyet emirlere karşı gelip, yasaklananı yapmak,²²² suç ise bu iki kavramı içine almak ile beraber, kendine özgü unsurları da bulunmaktadır.

İnsan suç işledi mi toplumdan kaçabilir. Toplumun ahlâki baskısıyla ona suçlu demesiyle yalnızlaşabilir. Suçluluk psikolojisiyle çöküntü yaşayabilir. Ama içinde dindarlık duygusu varsa yarın ilâhî mahkemedeki hesabı düşünür. Ahlâkî baskı yerine inacın etkisiyle ilâhî mahkeme kavramı onda devreye girer. O andan itibaren kişi yaptıklarına günah kendisine de günahkâr gözüyle bakar. Allah'ın şiddet dolu bakışını yine onun merhametiyle aşarak affedilmeyi umut eder. Böylece yaratanına karşı onu affedeceği için minnet duyar. Bu

²¹⁵ 26. Şuâra: 181.

²¹⁶ 23. Mu'minun: 71; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 61-2.

²¹⁷ İbn Esir el-Cezerî, II, 298.

²¹⁸ 35. Fâtır: 18.

²¹⁹ 12. Hûd: 35.

²²⁰ Müslim, Birr, 5.

²²¹ Yatkın, *Günah*, 73.

²²² Yatkın, *Günah*, 74.

andan itibaren hayatı yeniden anlam kazanmaya başlar. Din, suç kavramına günah boyutunu ekleyerek kişinin önceki ruh halinden kurtulmasını sağlar. Buna göre suç ve günah kavramlarının birbirleriyle çift yönlü bir ilişkisi vardır.²²³

Sonuç olarak suç, günaha göre daha genel bir kavramdır. Günahı içine alır. Bir kişinin suçu, başkasına yüklenemez. Ama günah yüklenebilir.²²⁴ Suçlu kavramı kişiyi derinden etkileyip onu çıkmaza sürükleyebilir. Kişi bu durumda dindârlığı sayesinde günahkârlık duygusunu devreye sokarsa bu çıkmazı aşabilir.

1.1.8. Suçlar Hakkında Bazı Prensipler

1.1.8.1. Suçlara Verilen Cezaların İnfazının Devlet Tarafından Yapılması

İşlenen suçun infazı konusunda aşağıda sunulacak olan birinci maddedeki hadîsin arkasına sığınarak özellikle de zina suçunun işlendiği, töre cinayetlerinin yaşandığı görülmektedir. Bu durumu ikinci maddede sunacağımız cevaplarla ele almaya çalışacağız:

1. Hz. Peygamber, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Resûlü olduğuma iman eden bir kimsenin kanı şu durumlarda helal olabilir: Evli iken zina eden muhsan kadın, haksız yere bir cana kıyan kimse, müslüman cemaati terkedip dinden irtidat eden kimsedir,²²⁵ buyurmuştur.

2. Yukarıdaki hadîs-i şerifte geçen sebepler ile bir kişiyi öldüren kimseyi düşünelim. Öldürdüğü maktûlün velileri, bu kişiyi aynı sebeplere sığınarak öldürmek isteyeceklerdir.

Örneğin, zina eden bir yakını öldürülen kişi şu soruları sorar: Bizim yakınımızı zina etti diye öldürdüyse İslâm'ın öngördüğü recm cezasının şartları oluştu da mı bizim yakınımızı öldürdü? Bu cezayı devletin vermesi gerekmez miydi?

İman esaslarını inkar nedeniyle bir yakını öldürülen bir kişi, Bizim yakınımız, Allah'a, iman esaslarına küfür ettiyse bu cezayı devletin uygulaması gerekmez miydi? Öfkesiyle ne söylediğini bilmeden ağzından çıkan bir söz yüzünden gerçekte Müslüman olan veya Ben irtidat ettim diye açıkça bunu ilan etmeyen birisi, dinen öldürülür mü? şeklinde sorular soracaktır. Aynı şekilde onlar, bu sefer katili öldürmek isteyeceklerdir.

Yukarıda verilen gerekçelerin birinci şıkkı, genelde suç işlemiş kişilerce kendilerini rahatlatmak için, delil olarak sunulabilir. İkinci şıkta ileri sürülen sorular isemağdûrun

²²³ Yatkın, *Günah*, 149-50.

²²⁴ 6. Mâide: 29.

²²⁵ Müslim, *Diyât*, 25-26; Buhârî, *Diyât*, 6; Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa es-Sevre, *Câmiu's-Sahîh*, *Dâru'l-Hadîs*, Kahire 2001-1421, *Diyât*, *Hudûd*, 10.

yakınlarınca ileri sürülebilir. Bu kişiler birkaç cümle sonra öldürmeyi arzulayan, intikam duyguları taşıyan ifadelerde bulunmaktadır. Bu sorular, zaman zaman mahkumlar tarafından da sorulmaktadır. Bu sorulara dört madde halinde cevap vermek mümkündür:

a. Öncelikli olarak şunu belirtmek gerekir. Yukarıdaki hadîs-i şerif, İslâm idaresinde hâkimlik yapan kimselere hitaben söylenmiş olabileceği ihtimal dahilindedir. Öldürme cezasının hâkimlerce keyfî verilmemesi istenmiş, bu hususlar belli kriterlere bağlanmıştır.²²⁶

Eğer yukarıdaki hadîsi uygulama yetkisi kişilere verilirse, Her öldürme, yeni bir öldürme suçunu doğuracaktır Kişisel olan her kararın nedenlerinesnel genel-geçer olamaz. Her öldüren, yukarıdaki hadîsi kendine delil sayacaktır. Toplumda öldürme son bulmayacak, aksine öldürme suçu çığ gibi büyüyecektir. Hâlbuki Allah öldürme kısâs cezasını, toplumda öldürme son bulsun, başka öldürmeler olmasın diye getirmiştir. Bu yüzden de “Kısâsta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri ey hâkimler!”²²⁷ buyrulur.

b. Kurtubî, öldürme suçundan doğacak kısâsın ve had cezalarının uygulanması esnasında müminlerin hazır bulunması gerektiğini söyler. Müminlerin tamamının hazır bulunmalarının da zorluğundan bahseder. Bu yüzden onlar adına kısâs ve had cezalarını devlet başkanının uygulaması gerektiğini belirtir. Çünkü kısâs ayetinde²²⁸ lekum lafzıyla hitap tüm müminlere yapılmaktadır. Devlet başkanı da onlar adına bu cezayı uygular. Fertlerin bunu uygulaması asla caiz değildir.²²⁹ Dolayısıyla yukarıdaki sorulabilecek sorulara olumlu cevap verme cihetine giderek, öldürmelerin artmasına alet olmamak gerekir.

c. Ayrıca Hz. Peygamber, hiçbir sahâbîsine bu hususta öldürme emri vermemiştir. Yukarıda zikrettiğimiz hadîsin yanı sıra başka hadîsler de delil olarak sunulmaktadır. Eğer hanımını başka bir erkek ile konuştuğunu görürse, öldüreceğini söyleyen Sa'd b. Ubâde'ye Hz. Peygamber'in, Ben senden daha kıskancım, Allah da benden daha kıskançtır²³⁰ buyurması, bu çerçevede ele alınması gereken başka bir hadîstir. Bu hadîsin Dârimî'de geçen rivayeti şu şekildedir: Sa'd b. Ubâde: Eğer ben hanımımın yanında yabancı bir erkek görürsem, onu kılıcımın geniş yüzüyle değil, keskin tarafıyla vururarak öldürürüm dedi. Onun bu sözü, Rasûlullah'a ulaştı da Rasûlullah: Sa'd İbn Ubâde'nin bu gayret ve hamiyyetine kıskançlığına hayret mi ediyorsunuz? Hayret etmeyiniz! Vallahi ben elbette Sa'd'den daha

²²⁶ Kurtubî, II, 191.

²²⁷ 2. Bakara: 179.

²²⁸ 2. Bakara: 178.

²²⁹ Kurtubî, II, 184, 191.

²³⁰ Buhârî, Nikâh, 108.

kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. İşte Allah 'ın bu gayretinden dolayıdır ki, açık, kapalı bütün çirkin işleri haram kılmıştır. Allah'tan daha çok delili seven hiçbir kimse yoktur. İşte bu sebeple Allah, pek çok müjdeleyiciler ve uyarıcılar göndermiştir. Ayrıca Allah'dan daha fazla medh ve senayı seven hiçbir kimse yoktur. İşte bu sebeple Allah, kendisine itaat edenlere cenneti va'd etmiştir.²³¹

Bu hadîsin Arapçanın kullanımından kaynaklanan bir tarzdan dolayı söylendiğini düşünmek doğru olur. Bu ifade tarzı diğer hadîslere de görülür. Hz. Peygamber, bir gün cuma namaz kıldırırken, Arzu ederdim ki, içinizden birisini cemaate imam tayin edeyim, sonra da cemaate²³²/namaza gelmeyenlerin evlerini yakayım²³³ buyurmuştur. Hâlbuki gerçek hayatta bu kişilerin evlerini Hz. Peygamber yakmamıştır. İfadeyi kuvvetlendirmek için, olması murad edilmeyen bir şeyi önlemek amacıyla Sa'd b. Ubade'nin söylediği o sözün benzerini cemaate söylemiştir. Bu iki hadîs beraber düşünüldüğünde hitap, hanımlarına ve cemaate iştirak etmeyenleredir. Bu durum Türkçede, kızım sana söylüyorum gelinim sen işit! şeklinde ifade edilmiştir.

d. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'de Mülâane ayetleri diye bilinen, Nûrsûresi 6-7-8-9. ayetleri bu konuyla ilgilidir. Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahidleri olmayan kimseler hakkında Cenab-ı Hak liân²³⁴ yöntemiyle yol haritasını çizmiştir. Bu durumdaki erkeklere, eşlerini öldürme yetkisi vermemiştir. Sonuçta fertlerin suçluya ceza verme yetkileri yoktur. Bu yetki İslâm Devleti'nindir.

1.1.8.2. Suçlarda Zamanaşımı

Zamanaşımı, bir suçtan ötürü kanunda gösterilen süreler içinde dava açılmaması veya davanın sona erdirilmemesi hükmün kesinleşmemesi halinde söz konusu olan durumdur. Bu durum gerçekleşince belirli bir suçtan dolayı dava açılmayacağı gibi, açılmış olan davaya da devam edilemez.²³⁵

²³¹ Dârimî, Nikâh, 37.

²³² Müslim, Mesâcid, 254.

²³³ Buhârî, Ahkâm, 53; Müslim, Mesâcid, 252.

²³⁴ Liân: Karısının zina suçu işlediğini iddia eden bir koca eğer dört şahid getiremezse, karı ve koca hâkim huzuruna çağırılır. Koca : *Kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna yemin edip, beşincide eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lanetinin üzerine olmasını dilemesidir* Aynı şekilde kadın, hâkim huzurunda *Kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa yemin ve şahidlik etmesi, beşinci defada eğer kocası doğru söylüyorsa Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir* 24. Nûr: 6-9. Bu şekilde, kadının üzerinden ceza kalkmış olur. Kadın üç Talâk ile kocasından boşanmış sayılır. Geniş Bilgi İçin Bkz. Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslamiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1988, II, 326.

²³⁵ Hakeri, 460.

T.C.K. bazı suçlarda zamanaşımı olmayacağını belirtmiştir. Zamanaşımı olmayan bazı suçlar: 1. Uluslararası suçlar kapsamındaki kasten öldürme ve yaralama suçları,²³⁶ 2. İnsanlığa karşı işlenen suçlarda: a. Kasten öldürme, b. Kasten yaralama suçları.²³⁷ 3. Yukarıdaki maddelerde yazılı olan suçlar için örgüt kuran ve yöneten on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işletilmez.²³⁸

Modern Hukuk, zamanaşımı müddetlerini, suçların çeşitlerine göre tasnif eder. Örneğin beş yılı geçmeyecek şekilde cezayı gerektiren suçlarda zamanaşımı ayrı, beş yılı geçecek şekilde cezayı gerektiren suçlarda zamanaşımı ayrı ele alınmıştır. T.C.K. 68. Madde de bu duruma örnek vardır. Beş yıla kadar hapis ve adli para cezaları on yıl geçmesi ile infaz edilmeyecektir²³⁹ denir.

Zamanaşımı süreleri, suç mahkemece verilecek cezalara göre belirlenmez. Kanunda o suç için öngörülen cezalar belirlenir.²⁴⁰ Zamanaşımı sürelerinde cezanın ağırlığına göre 8 yıl ile 10 yıl arasında değişen süreler öngörülmüştür.²⁴¹

Modern Hukuk bazen de suçun çeşitlerine göre zamanaşımı sürelerini teker teker tayin eder. T.C.K.'nın 66/1-e maddesine Kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi suçunda zaman aşımı süresi sekiz yıldır.²⁴²

Zamanaşımının başlama süreleri: Tamamlanmış suçlarda, suçun işlendiği günden itibaren başlar. Teşebbüs derecesinde kalan suçlarda, son hareketin yapıldığı gün esas alınır. Kesintisiz ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlar.²⁴³

İslâm'da suçlardaki zamanaşımı kavramı, ihlal ettikleri hakkın mahiyetine göre belirlenir. İmam-ı Azam, Allah hakkının çiğnendiği suçlardaki zaman aşımını, her asırda yaşayan hâkimin içtihadına/re'yine bırakmıştır. İmam Muhammed bütün suçlarda bir ayı geçmesi halinde zamanaşımı olacağı görüşündedir. Hanefî mezhebinde ağırlıklı görüş, İçki had cezası, kısâs ve hadd-i kazf hariç diğer suçlarda zamanaşımı bir aydır.²⁴⁴ Çünkü bu iki suçta kul hakkı, kısmen veya tamamen çiğnenmektedir.

²³⁶ T.C.K. 76/4.

²³⁷ T.C.K. 77/4.

²³⁸ Özgenç, 758-62; T.C.K. 78/3.

²³⁹ T.C.K. 68. Madde.

²⁴⁰ Hakeri, 461.

²⁴¹ Hakeri, 462; T.C.K. 66/1.

²⁴² Emine Şener Gülnihal, "Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Kaydedilmesi Suçu", *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011, 83.

²⁴³ Hakeri, 462.

²⁴⁴ İbn Nuceym, Zeynel Abidin b. İbrâhim, *Bahru'r-Raik Şerh'u Kenzu'd-Dekâik*, Kahire 1915, V, 22; Şeyh Nizam ve Ulemai'l-Hind, *Fetâva'l-Hindiyye fî mezhebi İmam-ı Azam Ebû Hanife Nu'man*, Dâru'l-Fikr, Amerika 1991, XV, 260.

İçki içme suçunda ise Allah hakkının ihlali söz konusudur. İçki içme suçunda Allah hakkı ihlal edilmesine rağmen, bir ay sınırlamasının dışında kalmasının nedeni zamanaşımı ile ilgili değildir. Daha önceden belirttiğimiz suç ispat vasıtalarıyla bir aydan sonra suçlu sayılması zordur.²⁴⁵ Bir kişiden içki had cezasının düşmesi için, içki içenin ağız kokusunun gitmesi gerekir. Dolayısıyla içki içme cezasında, bir ay bekleme diye bir husus söz konusu olamaz.²⁴⁶

Kısâs, hırsızlık veya kazf gibi kul hakkının ağır bastığı veya sadece kul hakkı olan suçlarda²⁴⁷ zamanaşımı yoktur.²⁴⁸

Kul hakkıyla ilgili olan hırsızlık ile kazf cezaları ele alındığında, hırsızlık suçunda hem Allah hakkı, hem de kul hakkı vardır. Aradan bir ay geçtikten sonra suçlu yakalansa, eli kesilmez. Çünkü Allah hakkı zamanaşımından düşer. Ama çaldığı malın tazmini zamanaşımı ile düşmez. Çünkü çalınan mal, kul hakkına girer.

Kazf cezasında ise bir aydan sonra yakalanan suçluya had cezası kesinlikle uygulanır.²⁴⁹ Kısâsı gerektiren adam öldürme suçunda da katil bir aydan sonra yakalansa cezası zamanaşımı nedeniyle düşmez.

Zina suçu ise Allah hakkının ihlal edildiği bir suçtur. Bu suçlarda zamanaşımı bir aydır. Evli iken zina etmiş birine recm cezası uygulandığı esnada kaçsa, zaman aşımından sonra ortaya çıksa bu kişiye recm cezası uygulanmaz.²⁵⁰

Sonuçta modern hukuk her suça ayrı zamanaşımı belirlerken, İslâm Hukuku ihlal ettiği hakkın çeşidine göre zamanaşımı belirlemiştir.

1.1.8.3. Şüphe ile Had Suçlarından Cezaların Düşürülmesi

Toplumda vuku bulan olur olmaz her husus had cezası kapsamında değerlendirilir, ceza vermeye kalkılırsa cezanın bir esprisi kalmaz. İnsanlar, bu kez cezanın kalkması için toplumsal bir direnç göstermeye başlarlar. Bile bile o suçu işleyecek olanlar olabilir. Öyle olunca da toplum, fesada uğramış olur.²⁵¹

²⁴⁵ Çünkü içki içme suçunda ağız kokusu Müslim, Hudûd, 22 ve içki içenin şarap kusarak renginin kızarmış olmasına iki kişinin şahidliği Müslim, Hudûd, 38 Sünnet'te suç ispat vasıtası olarak geçmiştir.

²⁴⁶ İbn Abidin, *Reddu'l-Muhtar Ale'd-Dürru'l-Muhtar*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2000, XV, 137.

²⁴⁷ İbn Abidin, XII, 265.

²⁴⁸ İbn Nuceym, IV, 124.

²⁴⁹ Yigîd, "Af ve Pişmanlık", 74-6.

²⁵⁰ İbn Abidin, XIV, 15.

²⁵¹ Şevkânî, V, 309.

Bu fesadı önleme adına toplumda cezaların uygulanmasında ilkeli davranmak gerekir. Hz. Peygamber cezaları uygulamada ilk dönemdeki ilkeleriyle cezalar yerleştikten sonrakidönemde farklı kriterlere göre hareket etmiştir. Ceza verme hususundaki fesadın önüne geçtiği gibi, ceza vermemesi halinde oluşacak fesadın da önüne geçmiştir. Bu yüzden toplumsal düzeni kurma ve geliştirme adına, belirli bir zorunluluğun ifadesi olarak cezaları uygulamıştır. Bu zorunluluk ceza hukuk usulü açısından şu şekilde ifade edilebilir: Ceza vermek, devlet hayatında ve grup hayatında zorunluluğun ifadesidir. Devlet belirlizara verici hareketleri cezalandıramamazlık edemez. Felsefî açıdan cezanın bir hakka dayanıp dayanmadığını tartışmak yersizdir. Zira bütün filozoflar, ceza vermenin bir hakka dayanmadığını ispat etseler de zararlı hareketler karşısında devlet ve ondan küçük hukuka dayalı gruplarceza vereceklerdir. Başka türlü hareket edilmesine imkân yoktur. Bu zorunlu bir haldir. Her zorunluluk belli ölçü ve miktarlarda meşru olur. Ceza vermedeki zorunluluğun sınırı sosyal yarardır.²⁵²

Sosyal yarar kavramı geniş bir kavramdır. Hangi hallerde ceza uygulanacaktır. Her ceza her suçluya aynı çeşitte veya miktarda uygulandığında topluma fayda getirir mi? Fitneye mi sebep olur? Bunların mülâhazalarını iyi yapmak gerekir.

Hz. Peygamber bu mülâhazaları gönlünde ve aklında yapmıştır. Belli bir amaç için ceza uygulamıştır. Toplumdan suçu kaldırmak için ceza uygulamıştır. Bu cezaların uygulama sahası olan suçlular ve suçlarda katı kuralcı olmamıştır. Cezalarda ölçüler ve miktarlar koymuştur. Ayrıca suçların çeşidine göre de cezalar getirmiştir. Katı kural ile ceza verme hususunu şüphe kavramı ile yumuşatmıştır. Böylece ceza vermede oluşabilecek aşırılıkların önüne geçmiştir.

Deliller şüphe arz ediyorsa Hz. Peygamberhad cezalarının düşürülmesini istemiştir. Bu konudaen kapsamlı rivayet Tirmizi’de geçmektedir. Hz. Peygamber şöyle buyurur:

Ey Hâkimler! gücünüz yettiği ölçüde Müslümanlara had cezası vermemeye bakın! Hadleri uygulamada bir çıkış kapısı bulursanız, suçluya had cezası uygulamayın. Zira bir hâkimin affetmede hataya düşmesi, ceza vermede hataya düşmesinden daha hayırlıdır.²⁵³ Hz. Peygamber bu hadisinde ifade ettiği şüphe’yi uygulamaları ve sözleriyle adeta açıklamıştır. Biz bunları üç grupta topladık.

²⁵² Dönmezer, *Nazarî*, I, 124, 5.

²⁵³ Tirmizi, *Hudûd*, 2; Şâfiî, *Eşbâh ve 'n-Nezâir*, yy. tsz., 236.

1. Suç işlediği kesin olan kişiler hakkında had cezasının düşürülmesi: Suçlunun iyi halli olması, açlık durumu, ikrah altında olması, suç olduğunu bilmemesi durumları, şüphe olarak telakkî edilmiştir. Bu durumlarda kişiye hiçbir ceza verilmemiştir.

Nitekim Hz. Peygamber, casusluk yaptığı kesin olup, Bedir gazilerinden olan Hatip b. Ebi Beltaa'yı affetmiştir.²⁵⁴ Buradaki cezayı düşürmesi suçluluğu kesin olan bir kimse hakkında gerçekleşmiştir.

Bir kişinin evine rahatça girip-çıkabilen kölesi, hizmetçisi, eşi, kişinin eşyasını çalmış olsa bu kişilere el kesme cezasının uygulanmaması yönünde, Rasûlullah'ın tavsiyeleri vardır.²⁵⁵ Ömer zamanında da bir köle, efendisinin aynasını çalmıştı. Ömerbu kölenin elini kesmemiştir. Ali de bu uygulamayı tatbik etmiştir.

Aç olan birisinin ağaçta veya bahçe duvarı üstündeki meyveden yemesi durumunda el kesme cezası verilmeyeceği²⁵⁶ ifade edilmiştir.

Hz. Peygamber döneminde adamın biri, bir kadını zinaya zorladı. Hz. Peygamber adama had uyguladı. Kadına ceza vermedi.²⁵⁷

Buna benzer bir durum Ömer zamanında yaşandı. Bir kadın Ömer'e geldi. Kadın aç ve susuz kaldığı bir günde çobanın bir tanesinden su istediğini, fakat çobanın ona su vermeyip onu zinaya zorladığını anlattı. Ömer, bu kadından had cezasını düşürdü.²⁵⁸

Başka bir kadın, Ömer'e gelerek deve pazarına gittiğini, bir erkeğin kendisini taciz ettiğini anlatmaya başladı. Ömer, anlamamış gibi yaptı. Ne demiştin? dedi. Kadın olayı tekrar anlattı. Ömer, Kadına bırak, bırak anlatma deyip, kadının yanından ayrıldı. Kadına ceza vermedi.

Yukarıdaki merfû ve mevkûhadîslerden hareketle âlimler, mükrehin kendi aleyhine yapacağı zina ikrarının geçersiz olacağını belirtmişlerdir.²⁵⁹

İçki hamr cezasının da ancak kişinin hür iradesiyle içmesi durumunda uygulanacağını,²⁶⁰ belirtmişlerdir. İkrah altındaki ve dilsiz kişiler içki içmiş ise bunlara da had cezası uygulanmayacağını söylemişlerdir. Çünkü bunların durumlarında netlik yoktur.²⁶¹

²⁵⁴ Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 161.

²⁵⁵ Aliyyü'l-Kârî, VII, 192; Yalnız köle ile ilgili olarak bir şey çalarsa satılması yönünde Rasûlullah'ın tavsiyesibulunmaktadır. Ebû Dâvûd, Hudûd, 22.

²⁵⁶ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Thk. Halil Me'mûn Şeyha, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, Hudûd, 22.

²⁵⁷ İbn Mâce, Hudûd, 30.

²⁵⁸ Abdurrezzâk, VII, 406-7.

²⁵⁹ Beyhakî, VII, 3372; İbn Kudâme, X, 166.

Sarhoş ve uyku halinde işlenen zina, hırsızlık, içki suçlarının hadlerini de bu kapsamda ele almak gerekir.²⁶² Bu konuda Rasûlullah şöyle buyurur: Uyuyan kişiden uyanıncaya kadar kalem kaldırılmıştır, ona günah yazılmamaktadır.²⁶³ Bu hadîs, başta Osman ve İbn Abbâs olmak üzere²⁶⁴ âlimler tarafından bu tür konulara delil olarak getirilmiştir.²⁶⁵

Aynı şekilde bilmeden işlenen suçlarda da aşağıda verilecek hadîs, suçlulardan had ve tazîr cezalarının düşürülmesine delildir.²⁶⁶ Sahâbeden birisi: Ey Allah'ın Elçisiben, bir kadının ferici hariç her yerinden faydalandım. Bana had cezası var mı? diye sordu. Bunun üzerine “Gündüzün iki ucunda namaz kıl!”²⁶⁷ ayeti indi. Adam Rasûlullahile beraber namaz kıldı. Bu kişiye de had cezası uygulanmadı.²⁶⁸ Adam: Ey Allah'ın Elçisi, bu hüküm sadece bana mı, yoksa bütün ümmetine mi geçerlidir? diye sorunca Rasûlullah, Bütün ümmetime geçerlidir buyurdu.²⁶⁹ Yalnız âlimler burada adı geçen had cezasının bilinen anlamdaki had cezası olmadığını belirtmişlerdir.²⁷⁰

Sahâbede bilmeden suç işleyenlere ceza uygulamazdı: Ubeyde b. Cerrâh valilik yaptığı sırada Ömer'e şu mektubu yazdı: Bir adamın kölesi zina yaptı. Buna ceza uygulayayım mı? diye sordu. Ömer cevaben, Köleye sor. Eğer zinanın haram olduğunu biliyorsa ona had cezası uygula. Eğer bilmiyorsa –zinanın haramlığını- ona öğret. Bir daha yaptığında ona had cezası uygularsın dedi.²⁷¹

Saîd b. Müseyyeb de Şam'da yaşayan, bilmeden zina eden birisi hakkında Ömer'e soru sormuştu. Ömer ona da aynı cevabı vermişti.²⁷²

Ömer'in bu uygulamaları yanında ondan şu mevkuf hadîs rivayet edilmiştir. Zina, kısâs, yaralama ve öldürme cezasından oluşandiyet cezaları buluğa ermeyenlere ve İslâm'da nelerin helal, nelerin haram olduğunu bilmeyenlere uygulanamaz.²⁷³

Ömer'den sonra gelen Osman ve Ali'de bilmeden suç işleyenlerden had cezalarını düşürmüştür.²⁷⁴

²⁶⁰ İbn Kudâme, X, 323.

²⁶¹ İbn Kudâme, X, 165.

²⁶² Mâverî, Hasan el Basrî, *el-Hâvî fi-Fıkhi's-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1994, XIII, 410.

²⁶³ Ahmed Muhammed b. Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992-1413, I, 116; Tirmizi, Hudûd, 1.

²⁶⁴ Buhârî, Talâk, 11.

²⁶⁵ İbn Kudâme, X, 164.

²⁶⁶ Şevkânî, V, 281.

²⁶⁷ 11. Hûd: 114.

²⁶⁸ Buhârî, Muhâribîn, 13.

²⁶⁹ Müslim, Tevbe, 42; İbn Kudâme, X, 157.

²⁷⁰ Şevkânî, V, 277; Nevevî, XVII, 75.

²⁷¹ Abdurrezzâk, VII, 402.

²⁷² Abdurrezzâk, VII, 403.

²⁷³ Abdurrezzâk, VII, 404, 405.

Sonuçta iyi hal, açlık, ikrah altında bulunmak, suç olduğunu bilmeden suçu işlemek bazı had cezalarını düşürür.

2. Hz. Peygamber suçun ispatı noktasında bir takım şartlar getirmiştir. Bu şartlar oluşmadığında durum şüphe arzeder. Bu şüphe bazen suçun konusunda bazen de suçun fâilinde olabilir.

a. Suçun tespiti konusunda şüphe olarak kabuledilebilecek durumlar:

Örneğin hırsızlık cezasında malın hırz korunaklı bir yerden çalınmış olması gerekir.²⁷⁵ El çabukluğu²⁷⁶ ile âriyeten kullanma amaçlı ödünç veya vedâten koruma amaçlı ödünç alınan bir malı bozarak emanete ihanet edenin elinin kesilmeyeceği²⁷⁷ konusunda âlimler arasında ittifak edilmiştir. Çünkü bu üç durumda da hırsızlığın tanımında²⁷⁸ yer alan hırz şartı ortadan kalkmıştır.²⁷⁹ Aliyyü'l-Kârî buradaki hırz şartını örfe bağlamıştır.²⁸⁰

Rasûlullah Meyvede ve çokça her yerde bulunan mallarda el kesme cezası yoktur²⁸¹ buyurmuştur. Başında bekçi tutulmuş veya duvar çevrilerek²⁸² koruma altına alınmış meyvelerin çalınması durumunda ise ceza uygulanır.²⁸³

Hz. Peygamber, bir kişinin merada kurutulmak üzere serilen²⁸⁴ meyveden yemesi, micen²⁸⁵ denilen miktarı geçmeyecek kadarını yanında götürmesi veya cebine doldurması sonucunda bu kişiye el kesme cezası verilmeyeceğini²⁸⁶ belirtmiştir.

Bu konuda gelen rivayetlere bakıldığında 1/4 dinar'dan az olmayan hırsızlığa²⁸⁷ veya micen'den az olan hırsızlığa²⁸⁸ el kesme yoktur şeklinde miktar belirten hadîsler vardır. Bu hadîslere göre hırsızlık suçundaki miktar, hırz şartının aksine örfe bırakılmamıştır.

²⁷⁴ Abdurrezzâk, VII, 405.

²⁷⁵ Ebû Dâvûd, Hudûd, 14.

²⁷⁶ Tirmizî, Hudûd, 18; Müsned, III, 380; Aynî, *Binâye*, VII, 182.

²⁷⁷ Nesâî, Kat'u's-Sârik, 13; Bu konuda Mahzûmiye kabilesinden bir kadının elinin kesilmesi akla gelebilir; çünkü o da âriyeten aldığı bir malı çalmıştı. Ama onun elinin kesilme nedeni, aldığı emaneti inkâr etmesi cahd idi, yoksa emaneti inkâr etmemesi durumunda eli kesilmeyecekti. Hattâbî, Beyhakî, ve Nevevî bu görüştedir. Şevkânî, V, 311.

²⁷⁸ Hırsızlık: Başkasına ait koruma altındaki malı, gizlice almaktadır. Şevkânî, V, 312.

²⁷⁹ Aliyyü'l-Kârî, VII, 182; Şevkânî, V, 314.

²⁸⁰ Aliyyü'l-Kârî, VII, 178.

²⁸¹ Muvatta, Hudûd, 24.

²⁸² Mevsilî, IV, 354.

²⁸³ Şevkânî, V, 311.

²⁸⁴ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed el-Kazvînî, *Sünen*, Dâru's-Selam, Riyad 1421-2000, Hudûd, 28; Aliyyü'l-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtih*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994-1414, VII, 179.

²⁸⁵ Micen: 1/4 dinar ile eş ağırlıkta olan kıymetlerdir. Mubârekfûrî, Ebû'l-Âli Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Tuhfetü'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'it-Tirmizî*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 1421 2001, IV, 371.

²⁸⁶ Tirmizî, Büyü, 54; İbn Mâce, Hudûd, 28.

²⁸⁷ Tirmizî, Hudûd, 16; Nesâî, Ebû Abdurrahman, *Sünen*, Thk. eş-Şelebî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2001, Hudûd, 9; İbn Mâce, Hudûd: 22; Ebû Dâvûd, Hudûd: 11.

²⁸⁸ Tirmizî, Hudûd, 16.

b. Suçlunun tespiti konusunda şüphe olarak kabuledilebilecek durumlar:

Had suçları araştırılırken şâhidler çapraz sorguya tabi tutulur. Şâhidler bu esnada birbirlerine tearuz eden açıklamalarda bulunurlarsa, suçludan had cezasının düşeceği, rivayet edilmiştir.²⁸⁹ Aliyyü'l-Kârî de bu konuda hırsızlık suçunda hırsız hakkında şüpheler varsa eli kesilmez. Hırsız hakkında iki şâhidin ihtilaf etmesi veya birinin, İşte hırsız budur diye tam karar verememesi halinde hırsızdan el kesme cezası düşer demiştir.²⁹⁰

Zina suçunda da suçlu olma ile ilgili konularda şüphe arzeden durum varsa bu kişiye ceza verilmez. Bir kişi, kendi aleyhine zina suçunu ikrar eder de cezalandırılmadan veya cezalandırma esnasında bu ikrarından dönerse, bu kişiye had cezası uygulanmaz. Hatta ceza uygulandığı sırada bu kişi kaçmaya yeltense onun bu hareketi ikrardan rucû ettiğine delalet eder Zira Mâiz'in recmedilirken kaçtığı Rasûlullah'a haber verilince Rasûlullah Maiz'i keşke bıraksaydınız ya!²⁹¹ buyurmuştur. Çünkü suça konu olan zina iddiası ortadan kalkacağı şeklinde değerlendirilmiştir.

c. Bazı hallerde dekişi suçludur. Fakat alacağı cezası had cezası'ndan daha düşük bir cezaya dönüşür.

Hiz. Peygamber döneminde, bir müslümanın zimmî zannedilerek öldürülmesinde deöldürene kısâs cezası yerine diyet cezası verilmiştir.²⁹²

Kısâs cezasına çarptırılacak bir kişi hakkında maktûlün mirasından pay sahibi olan vârislerinin hepsi, katilin öldürülmesini isteseler de sadece bir tanesi öldürülmesini istemese katilden kısâs cezası düşer, diyet cezası uygulanır.²⁹³

Ömer şüphe arzeden bir durum görürse had cezalarını düşürürdü. Yemen'den hacetmeye kafiyle gelen dul bir kadının Harre denilen yerde zina ettiği, ona haber verildi. Ömer kadını getirtti. Durumu kadına sordu. Kadın, Ey müminlerin emiri, ben yetim kaldım. Dünyalık hiçbir şeyim de yoktur. Yakınlarım da beni kabul etmiyorlar dedi. Ömer, kafiyle kadının anlattıklarını sordu. Onlar, kadının söylediklerini doğruladılar. Ömer kadına recm uygulamadı yüz değnek vurdurdu. Kadına elbise verip giydirtti, binite bindirtti. Kafiyle Bu kadını alıp götürebilirsiniz dedi.²⁹⁴

²⁸⁹ Beyhakî, VII, 3372.

²⁹⁰ Aliyyü'l-Kârî, VII, 178.

²⁹¹ Tirmizî, Hudûd, 5; Müsned, V, 347.

²⁹² Buhârî, Diyât, 10.

²⁹³ Mâverî, *Ahkâmü's-Sültâniye, Mevkiü'l-İslam*, yy. tsz., I, 466.

²⁹⁴ Abdurrezzâk, VII, 406.

Abdullah b. Mes'ûd'a aynı örtü altında yakalanan erkek ile kadın getirildi. Onlarahad cezası vermedi. Bunun yerine kırkar değnek tazîr cezası verdi. Bazı kişiler, İbn Mes'ûd'u Ömer'e şikayet ettiler. Ömer, İbn Mes'ûd'a Sen o ikisi hakkında ne de iyi hüküm vermişsin! dedi.²⁹⁵

Hz. Peygamber, Bir kişi –Yahudi olmayan birine- Ey Yahudi! derse ona yirmi tane sopa vurun! Ey mühannes! derse de yirmi tane sopa vurun²⁹⁶ buyurmuştur. Buhadîse bağlı olarak bir kadına Ey pislik, ey fâcîre diyen kişiye de had cezası uygulanmaz. Cezanın uygulanabilmesi için sarîh lafız ile Ey zinakâr kadın!²⁹⁷ deyip, dört şâhidte getirir, şâhidler de sürmedeki mil gibi olayı görmüş olursa kadına had cezası uygulanır.²⁹⁸ Yoksa ey zina çocuğu, ey kâfir, ey fâsık, ey hırsız gibi lafızlara had cezası değil; tazîr cezası uygulanır.²⁹⁹

Sonuç olarak Hz. Peygamber, Sahâbe ve onlardan sonraki uygulamalarda Şüphe ile had cezaları düşürülmesi ilke olarak benimsenmiştir.

Sahâbeden sonraki dönemlerde fıkıhtaki konulara bu uygulamalar yansımıştır. Bunlara örnek olabilecek uygulamaların bazıları şunlardır:

İmam Şâfiî, had cezalarının ve kefaretlerin şüpheyile düşürülebileceğini, fakat tazîr ve fidye gerektiren suçların cezalarının, şüpheyile düşürülemeyeceğini belirtir.³⁰⁰ Velînin izni olmadan kıyılan nikâh, mut'â nikâhı, tedâvi amaçlı şarabın içilmesi durumlarında had cezası uygulanamayacağını, zira bazılarının bunları caiz gördüğünü söyler.³⁰¹

İmam-ı Azam, Kur'ân-ı Kerim çalan bir kişinin de elinin kesilemeyeceğini, çünkü içinde Allah'ın sözü olduğunu, belirtmiştir.³⁰²

İbn Kudâme, Toplumda herkes tarafından mubah olarak bulunabilen, ortak kullanılabilen su, toprak vb. malların çalınmasında da el kesme cezası verilmeyeceğini³⁰³ belirtmiştir.

Had cezalarını uygulamada tesâhül gösterildiğini tarihî bilgiler de desteklemektedir:

²⁹⁵ Abdurrezzâk, VII, 401, 402.

²⁹⁶ Tirmizî, Hudûd, 29.

²⁹⁷ İbn Kudâme, X, 202.

²⁹⁸ Mevsilî, IV, 326.

²⁹⁹ Mevsilî, IV, 344; İbn Kudâme, X, 206.

³⁰⁰ Şâfiî, *Eşbâh ve 'n-Nezâir*, 236.

³⁰¹ Şâfiî, *Eşbâh ve 'n-Nezâir*, 236.

³⁰² İbn Kudâme, X, 245.

³⁰³ İbn Kudâme, X, 242.

Osmanlı Devleti'nde 17. YY. ve 18. YY.'da 117 tane İstanbul'daki mahkeme defterleri incelenmiştir. 298 hırsızlık olayı hakkında mahkemelere başvurulduğu tespit edilmiştir. Bunların içinden sadece 5 kişi had cezası, 16 kişi tazîr cezası olarak toplam 21 kişi suçtan hüküm giymiştir. Bu durum, Osmanlı Döneminde de ceza vermenin sıradan hale getirilmemesine örnektir.

Hüküm giyenlerin kâhir ekseriyetinin de Rumların olduğu, bunların da Galata³⁰⁴ ve Beyoğlu semtlerinde oturdukları görülmüştür. Ayrıca 17. ve 18. YY.'a ait Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin savaşlar neticesinde tahrip olduğu dönemde bu vakalar olmuştur. O dönemde günümüze göre hırsızlık rakamlarının hayli düşük olduğu anlaşılmaktadır.³⁰⁵

Du Loir, 1654 yılında Paris'te basılan kitabında Osmanlı Devleti'nde ceza verilenlerin az olmasına rağmen umumi ahlâka aykırı hiçbir olayın neredeyse yaşanmadığını belirtmesi, dikkat çekici ayrı bir durumdur.³⁰⁶

2010 yılı illere göre suç oranlarına bakıldığında, hırsızlık olayı neticesinde İstanbul'da 1393'ü erkek, 81'i kadın olmak üzere toplam 1474 kişi hükümlü olarak cezaevine girmiştir. Bu rakam Türkiye genelindeki hırsızlık rakamlarının % 23'üne tekabül etmektedir. Tabii ki, Osmanlı'nın o dönemdeki İstanbul'da yaşayan insan sayısı hayli düşüktür. Buna rağmen iki asırda 298 tane hırsızlık olayı yaşanıp, bunlardan da sadece 21 tanesine ceza verilmiş olması, şu anki rakamlara göre yine de çok azdır.³⁰⁷

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden şu sonuca ulaşılabilir. Had cezalarında şüphe arzeden durumlar gözönünde bulundurularak ceza vermeme veya cezayı düşürme şeklinde uygulamalar olmuştur. Bununla birlikte Osmanlıdönemi suç oranlarının şu anki suç oranlarına göre azlığı dikkat çekmektedir.

1.1.8.4. Suçların Affı

Suçların affı, işlenen suçun çeşidine göre değişmektedir. Buna göre konuyu hakkın çiğnendiği suç çeşitlerine göre sınıflandırdık:

1. İçinde sadece Allah hakkı olan veya Allah hakkının ağır bastığı hakların çiğnendiği suçların affı: Cebr olmayan zina, hırsızlık, bagy, içki haddi gibi içinde sadece Allah

³⁰⁴ Yakup Öztürk, "Evliya Çelebi'nin İzinde-Galata'dan Tophane'nin Merhumlarına", *Mostar Kültür ve Aktüalite Dergisi*, sayı: 65, Temmuz 2010, 56.

³⁰⁵ Adnan Koşum, İslâm Hukuku'nda Yeni Yaklaşımlar", *D.İ.D.*, cilt: 37, sayı: 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, 88.

³⁰⁶ Koşum, 89.

³⁰⁷ Suç Türü ve Suçun İşlendiği İle Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

hakkı olan veya Allah hakkının ağır bastığı kazf³⁰⁸ suçunda etkin pişmanlık söz konusudur.³⁰⁹ Yani tevbe veya pişmanlık nedeniyle devlet tarafından kişinin affedilmesi, bu tür suçlarda olabilir.³¹⁰

Bu suçlarda mahkemeye şikâyet etme yetkisi, devlete-savcılık makamına aittir. Örneğin İslâm, zina ettiği kesinleşmiş bir kadını, mahkemeye şikâyet etme yetkisini devlete-savcılık makamına vermiştir. Çünkü zina suçu, sadece Allah hakkı olan bir suçtur. Topluma karşı işlenmiştir. Bu yüzden de bu hak, kamu adına devlete aittir.

Bu tür suçlardaki cezayı kaldırma yetkisi de mükelleflere verilmemiş, devlet başkanına verilmiştir. Suçluyu affetme veya suçluya cezasını verme yetkisi, mecniyyun aleyhe mağdûra verilmemiştir.³¹¹ Çünkü bu tür suçlar, Allah hakkının ağır bastığı ya da sadece Allah hakkının olduğu suçlardır.

Devlet başkanı her istediği suçluyu da bu suçlarda affedemez. Çünkü bu tür suçlar, bir bakıma had cezasını da gerektiren suçlardır. Delillerin şüphe arzemesi, suç ve suçun oluşmasında aranan şartların oluşmaması gibi nedenlere dayanarak suçluyu affedebilir. Ayrıca af yetkisine sahip olmak ayrı bir şey, affetmek ise ayrı bir şeydir. Kul hakkı olan suçlarda mağdûr hiçbir gerekçe sunmadan suçluyu affedebilir. Ama devlet başkanı, Allah hakkı olan veya Allah hakkının ağır bastığı suçları affetmesi için şer'an geçerli bir gerekçeyle affetmek zorundadır.

Bu suçlardamağdûrun suçu affetmesine istisna olarak şu söylenebilir:

Kazf ve hırsızlık suçunda, hüküm kesinleşmeden önceki sürece kadar, mağdûrun suçluyu affetmesigeçerli kabul edilmiştir.³¹² Bunlarla ilgili örnekler ilerideki konularda gelecektir.

İslâm'ın zina, hırsızlık, içki içme suçlarına öngördüğü cezalar şiddet ile yan yana getirilerek zaman zaman eleştirilmektedir. Toplum nazarında İslâm Şeriât'ı el kesecek, öldürecek şeklindeki kelimeler ile itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü üzere Allah hakkı olan suçlarda içki içmek, cebr olmayan zina suçlarında ceza uygulamak sıradan bir ceza sistemi içerisinde gerçekleşmez. Her cezanın kendisine ait bir takım özel şartları olmakla beraber bir takım da genel şartları vardır.

³⁰⁸ Kazf Suçunda Allah hakkının mı yoksa kul hakkının mı ağır bastığı konusunda mezhepler arasında farklılık vardır.

³⁰⁹ Yiğit, "Af ve Pişmanlık", 71.

³¹⁰ Boynukalın, XXXVII, 455.

³¹¹ Hallâf, 175.

³¹² Yiğit, "Af ve Pişmanlık", 74.

Öncelikli olarak devlet başkanının zina, hırsızlık, içki içme cezaları gibi Allah hakkı olan hususlarda af yetkisi vardır.

İkinci olarak, cezanın uygulanabilmesi için önceden toplum bireylerine suça bulaşmayacakları bir özgüvenin ve eğitimin verilmesi gerekir. Örneğin içki içme suçu ele alındığında; Rasûlullah içkiyi tedricen yasaklamıştır. Bu konuya Tedrîciliğî Öğretmesi başlığında temas edilecektir.

Üçüncü olarak, suça muhatap olma ihtimali olan fertlerin, kendilerini suça yönlendirecek objelerden toplum olarak arınmış olmaları gerekir. İçki konulan kaplardan, şaraplardan toplum arındırıldıktan, hatta suç objelerinin övülmesine engel olunduktan sonra sonra içki içmeğe ceza geldi. Bu konuyu Suça Başlatan Adımları Yasaklaması başlığında ele alacağız.

Ayrıca, devletin cezayı verebilmesi için önce toplumdan istemediği suçu kendisinin temizlemesi gerekir ki, ondan sonra fertlerden böyle bir suça bulaşmamalarını isteyebilsin.

Dördüncü olarak, İslâm Şeriatı'nda suçun sabit olma şartları da en ince detayına kadar belirtilmiştir. Bu şartlara da bir takım zorluklar getirilmiştir. Bunlara yeri geldikçe temas edilecektir.

Sonuçta hırsızlık, zina, içki içme suçlarında cezanın uygulanabilirlik alanı oldukça dardır. Bu suçları af yetkisi, âmme adına devlet başkanındadır. Ceza verilmesi zordur. Bunun gerçekleşmesi için suçun tedricen ve zamanla ortadan kalkması ve toplumun bu konuda eğitilmesi gerekir. Bu andan itibaren kuralı ihlal edenlere siyaseten devlet başkanınca bu cezalar uygulanabilir. Bunun örneklerini Suçlulara Muamele başlığında ele alacağız.

2. İçinde Sadece Kul Hakkı Olan Suçların Affı: Sadece kul hakkının olduğu borcu ödememe, başkasına ait malı telef etme suçlarında tevbe veya pişmanlık nedeni ile hâkimin suçu kaldırma yetkisi yoktur.³¹³

İslâm'da hâkim, kara para aklayan eroin ticareti yapan birisinin ölmesi halinde terikesine el koyar. Ayrıca İslâm'da kul haklarından olan malın telef edilmesi, borcun ödenmemesinden doğan mağdûriyetleri hâkim affedemez.

Kardeşleri, Yusuf'un şahsî haklarına karşı suç işlemişlerdi. Yusuf'un huzurunda "Allah'a andolsun, hakikaten seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz"³¹⁴

³¹³ Boynukalın, XXXVII, 455-456; M. Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslâm Ahlâkı*, Nesil Yay., İstanbul 2003, 176.

³¹⁴ 13. Yûsuf: 91.

dediklerinde Yûsuf, “Bugün sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin”³¹⁵ demişti. Adeta Yûsuf, Benim için aramızdaki çekişme burada bitmiştir. Bana düşen kısmı ben affettim. Allah da – inşaalah- sizi affeder” diyerek, kendisinden sonra gelecek mağdûrlara suçluları affetme hususunda örnek olmuştur.³¹⁶

Aynı durum Hz. Peygamber’de görülmekteydi. Hz. Peygamber, ganimet taksimi yaptığı sırada, Babanın malını mı dağıtıyorsun? diyerek yakasından çekip boğazında iz bırakan sahâbîye müdahale edilmesine karşı çıkmış, ona ganimet malı vermişti. Daha sonra da adamı affedip, serbest bırakmıştı.³¹⁷

Rasûlullah, ganimet malı pay edilirken yerde yüzü koyun yatan sahâbîsine elindeki çubuk ile yerinden kalkmasını işaret etti. Bu esnada karşıdaki sahâbînin yüzünde hafif bir çizgi kadar, yara oluştu. Hz. Peygamber bu duruma çok üzüldü. Sahâbîden aynı yarayı kendisine yapmasını istedi. Fakat sahâbî onu affettiğini, hakkını da onahelal ettiğini, söyledi.³¹⁸

Bu son iki örnekte Hz. Peygamber, birisinde mağdûr diğerinde ise, mağdûriyete sebep olan konumdadır. Bu iki durumun birincisinde hakkını helaletmiştir. İkincisinde de karşıdan helallik almıştır. Hatta aynı hareketin kendisine yapılmasını teklif etmiştir. Buna örneklere göre, kul hakkına terettüp eden konularda muhakkak hak sahibiyle helalleşmenin gereği ortaya çıkmaktadır.

3. Kul Hakkının Ağır Bastığı Suçların Affı: Adam öldürme, yaralama suçları, içerisinde hem Allah hakkının hem de kul hakkının olduğu, fakat kul hakkının daha ağır bastığı suçlardır.

Kul hakkının ağır bastığı öldürme suçunda tevbe veya pişmanlık nedeni ile hâkimin suçun cezasını tamamen kaldırma yetkisi yoktur.³¹⁹ Bu durumda katili affetme yetkisi öncelikli olarak, mecniyyün aleyhe mağdûra aittir. Katili, devlet affedemez, sadece maktûlün velileri mirasından hak sahibi olanlar³²⁰ affedebilir.³²¹ Her iki durumda diyeti aldıktan veya

³¹⁵ 13. Yûsuf: 92.

³¹⁶ Kutup, IV, 2028.

³¹⁷ Nesâî, Kasâme, 22.

³¹⁸ Ebû Dâvûd, Diyât, 15; Nesâî, Kasâme, 20.

³¹⁹ Boynukalın, XXXVII, 455-456; Kandemir, 176.

³²⁰ Mâverdi, *Ahkâmü's-Sültâniye*, Mevkiü'l-İslâm, yy., tsz., I, 486.

³²¹ Yiğit, “Af ve Pişmanlık”, 74; Nesâî, Kasâme, 20-22.

mahkemedeki karara razı olduktan sonra maktûlün yakınlarından birisi katili öldürür ise, ona çetin bir azap vardır.³²²

Katilin pişman olması veya tevbe etmesi nedeniyle yol kesme cezası hirabe haricindeki adam öldürme, yaralama, yol kesme had cezalarını hâkimin affetme yetkisi yoktur.³²³

Yol kesme cezası hakkında affin olabileceğine dair ayetvardır. Hâkim, suçlunun yakalanıp mahkemeye çıkarılmasından öncetevbe etmesi durumunda dilerse affedebilir. Bu ayeti kerime şudur: Allah ve Rasûlü'ne karşı savaşanların ve yeryüzünde hak düzeni bozmaya çalışanların cezası, ancak ya acımadan öldürülmeleri ya asılmaları yahut el ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmelidir. Ancak, siz kendilerini ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.³²⁴

Öldürme suçunun affiise özetle şöyle anlaşılabilir: Önce öldürme suçunun içindeki hakları basit bir mantıkla anlamamız gerekir. Öldürme suçunda % 51 en az kul hakkı > % 49 en fazla Allah hakkı çiğnenmiştir. Dolayısıyla bu suçun içinde iki suç birleşmiştir. Yalnız kul hakkının ifâsı, Allah hakkını ifâdan önce gelir. Bu yüzden önce kul hakkının cezası çekilmelidir. Bu yüzden ölenin velilerine Diyet vermek / Onların Affetmeleri aşağıda gelecek olan her iki öldürme çeşidinde de geçerlidir.

Öldürme suçundaki af seçenekleri aşağıda ele alınacaktır. Burada aftan maksat, kul hakkı olan kısmının maktûlün velilerince affedilmesi anlaşılmalıdır. Yoksa Allah hakkı olan kısmı, onlar affetse bile bütün öldürme suçlarında düşmez. Bu kısım ancak köle azadı veya iki ay peş peşe oruçla³²⁵ düşeceği belirtilmişti. Buna ilaveten tevbe ve istiğfara da katilin devam etmesi gerekir.

Buna göre öldürme suçundaki kul hakkına ait olan kısmın affi:

Hatâen Öldürme Suçunda Af:

Hatâen öldürmelerde üç seçenek gündeme gelir. 1. Kısâs³²⁶, 2. Diyet, 3. Avf.³²⁷ Bu üç çözümün üçü birden Yahudiler'de ve Hristiyanlar'da yoktu. Kısâs Yahudiler'de, diyet de

³²² Ebû Dâvûd, Diyât, 5; Kurtubî, II, 183.

³²³ Yiğit, "Af ve Pişmanlık", 74.

³²⁴ 5. Mâide: 33-4.

³²⁵ 4. Nisâ: 92.

³²⁶ Kısâs: Bir suç işleyenin aynı türden bir ceza ile cezalandırılmasıdır. Bir fıkıh terimi olarak; mağdûrun hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, ayet ve hadîslerde miktar ve ölçüsü belirlenen ve suçlunun bedenine yönelik bulunan cezayı ifade eder. Bu da ya kasten adam öldürme ya da yaralama veya sakat bırakma cürümlerinde söz konusu olur. Kur'ân'da kısâs hükümleri 2. Bakara: 178-179; 17. İsrâ: 33 ayetleri ile bazı organlara karşı işlenen suçlarda kısâsı düzenleyen 5. Mâide:

Hristiyanlarda vardı.³²⁸ Yalnız Yahudiler, affin olamayacağı, diyetin de kısıstan önce geldiğini söyleyerek maddi çıkar peşindeydiler.³²⁹ Hâlbuki Allah Yahudilere sadece kısısı emretmişti.³³⁰ Hristiyanlar kısısı inkâr ediyorlar, sadece diyeti kabul ediyorlardı.³³¹ En mükemmel din olan İslâm, bu iki seçeneğe ilaveten affetmeye de yer verdi.³³² Bu konudaki ayet ve hadisler şunlardır:

Hatâen öldürme konusundaki ayeti kerime şudur:

Hatâen olması dışında bir Mümin'in başka bir Mümin'i öldürmeye hakkı olamaz. Hatâen bir Mümin'i öldüren kimsenin, Mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölenin ailesi o diyeti bağışlamış ola. Bu taktirde diyet vermez. Bunları bulamayan kimsenin Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lazımdır. Allah her şeyi bilendir. Hikmet sahibidir.³³³

Bu ayeti kerime İyâş b. Ebî Rebîa hakkında inmiştir. Bir adam, Ebû Cehil ile beraber Mekke'de İyâş'a işkence ederdi. Bu adam daha sonra müslüman olup Hz. Peygamber'e hicret etti. İyâş bunlardan habersiz adamla yolda karşılaştı. O'nun müslüman olduğundan haberi olmadan adamı öldürdü. Rasûlullah'a durumu haber verdi. Rasûlullah da ona köle azad etmesini emretti. Ardından bu ayet indi.³³⁴

Hatâen öldürme konusundaki merfû hadisler şunlardır:

Ebû Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah Mekke'yi fethedince insanların içinde ayağa kalktı. Ardından Allah'a hamd ve senâ etti. Sonra şöyle dedi: Kimin bir yakını öldürülmüşse maktûlün velisinin iki seçeneği vardır. Dilerse katilin affını, dilerse ölümünü isteyebilir.³³⁵

Abdullah b. Amr'dan rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Şibh-i amd, hatâen öldürme suçlusu, kamçı ve sopa ile öldüren kimsedir. Bu suçlunun ödeyeceği diyet kırk tanesi gebe olan yüz devedir.³³⁶

45 ayetinde toplanmıştır. Kısâs hükümlerinin önceki semavî dinlerde de bulunduğunu Kur'an bildirir. Bkz. 5. Mâide: 45. Günümüzde Yahudilerin elindeki Tevrat'ın şu hükümleriyle karşılaştırma yapılabilir. Bir kimseyi vurarak öldüren kimse, mutlaka öldürülecektir Çıkış, XXI,13

³²⁷ 17. İsrâ: 33.

³²⁸ Aynî, *Umdedü'l-Kârî*, XVIII, 134.

³²⁹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir*, Eser Kitabevi, İstanbul 1971, I, 601.

³³⁰ Kurtubî, II, 188-190.

³³¹ Elmalılı, I, 602.

³³² 17. İsrâ: 33.

³³³ 4. Nisâ: 92.

³³⁴ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXIV, 68.

³³⁵ Tirmizî, Diyât, 13.

Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Yirmi hikka beş yaşına giren dişi deve, yirmi cezaa dört yaşına giren dişi deve, yirmi bint-i mehad iki yaşına giren dişi deve, yirmi bint-i lebûn üç yaşına giren dişi deve ve yirmi benî mehad iki yaşına giren erkek deve hatâen öldürme diyetidir.³³⁷

Eğer öldürme suçu hatâen olmuş, maktûlün velileri diyeti kabul etmişler veya affetmişlerse Rasûlullah, maktûlün velilerine diyeti katile veya akîlesine ödettirirdi. Onlar bunu ödemezler ise, kendisi öderdi. Allah hakkı olan kısmının affedilebilmesi için de yine katile köle azâd etmesini veya peşpeşe iki ay oruç tutmasını emrederdi.³³⁸

Sonuç olarak hatâen öldürme suçunda katilin önce pişman olup, şartlarına uyarak tevbe etmesi gerekir. Bu durumda af yetkisi devlete ait değil, ölenin mirasından pay sahibi olanlara aittir. Önce bu kısmın çözümü kavuşması gerekir. Onlar katilden diyet isteyebilirler. Bunun yanında katili affedebilirler. Allah hakkı olan kısmın affı ise her iki durum için, katilin köle azad etmesi ve iki ay peşpeşe oruç tutması ile düşebilir.

Kasten Öldürme Suçunda Af:

Kasten öldürme suçunda af konusuna geçmeden önce bu konudaki ayet ve hadîsleri ele alalım. Kasten bir mümini öldüren kişiye kısâs uygulanması konusundaki ayeti kerimeler şunlardır:

Ey İman edenler!Öldürülenler hakkında kısâs size farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın öldürülür. Ey akıl sahipleri kısâs'ta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.³³⁹

Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.³⁴⁰

Bu konuda affın olabileceğine işaret eden ayeti kerime şudur:

Onlar Allah'ın hak ile öldürülmesine müsaade ettiği can haricindeki hiçbir canı öldürmüzler. Kim de bunları büyük günahları işlerse günahının cezasını bulur. Bu sayılan günahlardan tevbe edip sâlih amel işleyenler bu cezanın dışındadırlar.³⁴¹

³³⁶ İbn Mâce, Diyât, 5.

³³⁷ İbn Mâce, Diyât, 5.

³³⁸ Buhârî, Diyât, 22.

³³⁹ 2. Bakara: 178-9.

³⁴⁰ 4. Nisâ: 93.

Kasden öldürme suçuyla ilgili bazı hadîsler şunlardır:

Şüphesiz bir müminin/müslümanın³⁴² haksız yere öldürülmesindense bu dünyanın yok olması, Allah katında daha önemsiz kabul edilen şeydir.³⁴³

Kelimenin yarısı olan ufacık bir heceyle dahi, bir müminin öldürülmesine kim yardım ederse, iki kaşının arasında Allah'ın rahmetinden uzaktır ibaresi yazılı olarak Allah'a kavuşur.³⁴⁴

Yukarıdaki Nisa Süresi 93. ayetinde kasten adam öldüren kişinin cezasının cehennemde ebedî kalmak³⁴⁵ olacağı, haber verilmiştir. Bu suçun, Allah katında çok büyük manevî bir ağırlığı vardır. Bu konuda âlimlerin beyanlarını sunuyoruz:

Aynî bu konuda şunları söyler: Ayette geçen cehennemde ebedî kalmak “hâlden” lafzı, bazıları tarafından uzun müddet kalma şeklinde anlaşılmıştır. Uzun müddet kalma şeklinde anlamayıp ebedî cehennemde kalmak şeklinde anlayanlar da olmuştur. Bu kişilerden bazıları, Bir mümini öldürmeyi helal sayarak öldürenler cehennemde ebedî kalacaktır şeklinde bunu tefsir etmiştir Aynî bu görüşü, “kîle” diyerek pek kabul görmeyen bir görüş olarak nakleder.³⁴⁶

Sahâbenin ileri gelenleri tarafından yukarıdaki bu iki görüş kabul görmemiştir. İbn Mes'ûd, İbn Abbâs, Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer kasten adam öldürenler için tevbe olmadığını belirtmişlerdir. Yukarıda tevbenin bu kişiler için olabileceğine delalet eden Furkân Süresi 68. ayetinden sonra Nisâ Süresi 93. ayetinin indiğini, dolayısıyla Nisâ 93. ayetin mensûh olmadığını belirtirler.

Kasten bir mümini öldürenin cehennemde ebedî kalacağını belirten Nisâ Süresi 93. ayetinin Müslümanken öldürme suçu işleyenler hakkında indiğini söylerler. Bu ayete göre de kasten bir mümini öldürenin affı asla mümkün değildir.

Furkân Süresi 68.ayetinin, ise şirk döneminde kişinin işlediği suçların genel manada affını belirten bir ayet olduğunu belirtirler.

³⁴¹ 25. Furkân: 68, 70.

³⁴² Tirmizî, Diyât, 7.

³⁴³ İbn Mâce, Diyât, 1.

³⁴⁴ İbn Mâce, Diyât, 1.

³⁴⁵ Cehennemde ebedî kalmak ile ilgili farklı sekiz görüş sunulmuştur. İleri seviyede okumalar için Bkz. İbn Ebû'l-İzz el-Hanefî, *Şerhu Akîdeti Tahâviyye*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1428-2006, 419-20.

³⁴⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXIV, 45.

Abullah b. Abbâs'a kasten bir mümini öldürüp tevbe eden adamın durumu sorulmuştur. O, butür kişilere müsâmaha edilmesine şiddetle karşı çıkmış, kısâs ayetinin de nesh olmadığını söylemiştir.³⁴⁷

Aynî konunun devamında şu rivayette bulunur: Bir kişi, Sa'îd b. Müseyyeb ve İbn Ömer'e geldi. Kasten adam öldürdüğünü kendisi için tevbe imkânının var olup olmadığını, onlara sordu. Onlar adama şu cevabı vermişlerdir: Sen cehennemde soğuk suyunu şimdiden bol bol hazırla! Zira, cennete ebediyyen giremeyeceksin Ehl-i Sünnetise, bu konuda Ubâde b. Sâmit'in Akabe Bîatı'nda rivayet ettiği hadîsi delil kabul etmiş ve tabiûn da bu hadîsi benimsemiştir.³⁴⁸ Bu hadîste Rasûlullah şöyle buyurur: Kim bunlardan sayılan büyük günahlardan bir günah işlerse durumu Allah'a kalmıştır. Allah dilerse affeder, dilerse azap eder.³⁴⁹

Başka bir rivayette ise, Rasûlullah yüz defa adam öldüren bir kişi hakkında tevbe kapısının açık olduğunu bildirmiştir.³⁵⁰ Şevkânî, Bu hadîsi şerif, kasten adam öldüren kişinin tevbe etmesi halinde affedileceğinin delilidir,³⁵¹ der.

Şevkânî bu konuda kâfir ve fâsık ayırımı yapar. Bir mümini öldürmeyi helal sayarak, kasten, haksız yere öldüren kâfirdir. Bu konuda icma edilmiştir. Bu kişi, cehennemde de ebediyyen kalacaktır. Fâsık ise bir mümini öldürmeyi haram kabul ederek öldüren kişidir. Bu kişi de cehennemde ebedî kalacaktır. Allah tevhîd üzere ölen diğer günahkârları cehenneminden alıp cennetine koyarken bu kişiye de lütufta bulunabilir. Onlarla beraber onu da cennetine alabilir. Ayet, kasten mümin öldürenin hak edeceği cezayı cehennemde ebedî kalmaktır şeklinde hükme bağlar. Her suçlunun sonuna kadar da bu cezayı çekeceği anlaşılamamalıdır,³⁵² der.

Bu konuda da Hz. Peygamber'in affa delil sayılabilecek başka bir merfû hadîsini naklediyoruz:

Amr b. Şuayb, babasından o dedesi Amr b. As'dan naklettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurdu: Kim bir Mümini kasten öldürürse katil, maktûlün velilerine teslim edilir. Maktûlün velileri dilerseler, katili öldürürler. Dilerseler, diyet alırlar. Diyet de otuz adet hıkka dört yaşına giren dişi deve, otuz adet cezaa beş yaşına basan dişi deve ve kırk adet halîfa hamile

³⁴⁷ İbn Mâce, Diyât, 2.

³⁴⁸ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXIV, 45.

³⁴⁹ İbn Hibbân, X, 253; Buhârî, İmân, 11; Müslim, Hudûd, 10.

³⁵⁰ Buhârî, Tefsîru's-Sûre, 25; Müslim, Tevbe, 46; Nesâî, Tahrîm, 2; İbn Mâce, Diyât, 2.

³⁵¹ Şevkânî, V, 218.

³⁵² Şevkânî, V, 218.

deve'dir. Bu diyet, kasten öldürme tazminatıdır. Aralarında diyet konusunda anlaşılırsa, anlaştıkları miktar, maktûlün velilerininindir. Bu yukarıda ilk söylenen miktar diyetin ağırlaştırılmış halidir.³⁵³

Bu hadîse göre katilin af durumunun, maktûlün velilerine bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

İbn Mâce'de başka bir rivayet daha geçmektedir: Kasten öldürülen bir maktûlün durumu görüşülürken Benî Leys kabilesinden bir adam kalkarak Rasûlullah'a şunları söyledi. Ey Allah'ın Elçisi yemin ederim ki, ben İslâmiyet'in ilk yıllarında öldürülen birinin katilin kısâsen öldürülmesini şuna benzetirim: Bir hayvan sürüsü, su içmeye gelir de öndekiler taşlanırlar. Arkadakiler öndekilerin taşlanmasından korkup kaçarlardı. Hz. Peygamber bu söz üzerine yanlış veya doğru diye bir cevapta vermedi. Maktûl velilerine diyetin yarısını peşin, yarısını vadeli olarak kabul edip etmediklerini sorarak meseleyi çözüme kavuşturdu.³⁵⁴

Daha önceden de söylediğimiz gibi had cezalarının uygulanmasında siyâseten bir uygulama söz konusudur. Bu rivayetten ilk dönemlerde suçun yayılmaması için, sonraki dönemlerde ise kuralı ihlal edenlere cezaların uygulandığını anlamak mümkündür. Bu konuya Hz. Peygamber'in Suçlulara Muamelesi başlığında temas edilecektir.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden şu sonuç çıkarılabilir: Sahâbenin benimsediği birinci görüşe göre, Kasten bir mümini öldüren ebedî cehennemliktir. Af diye bir şey olamaz. İkinci görüş ise, af olabilir. Katil, maktûlün velilerine teslim edilir. Onların katili affetmesi durumunda katilden, diyet cezası düşmez.³⁵⁵ Sadece kısâs seçeneği düşer. Bu durumda Diyet+Köle Azadı veya iki ay peş peşe oruç kefareti şeklinde cezasını çeker. Buradaki diyet miktarı ise hatâen öldürmede ödenecek diyet miktarından fazladır.

Çiğnenen haklar bazında meseleyi irdelersek şöyle özetleyebiliriz. Ödenecek diyet de kul hakkı olan kısmı düşürür. Allah hakkı olan kısmı ise köle azadı veya iki ay peş peşe oruçla³⁵⁶ düşer. Dolayısıyla kasten öldürme suçunu işleyen katili maktûl velileri affettiğinde katil sadece canını kurtarmış olur. Cezalardan kurtulması mümkün değildir.

Maktûlün velilerinden biri, diyeti aldıktan sonra kasten öldürme suçu işleyen katili öldürürse onun kesinlikle öldürülmesi gerekir. Süddî, Katade, İkrime bu görüşü

³⁵³ İbn Mâce, Diyât, 4; Tirmizî, Diyât, 1.

³⁵⁴ İbn Mâce, Diyât, 4.

³⁵⁵ Buhârî, Tefsîru's-Sûre, 25; Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVIII, 33.

³⁵⁶ 4. Nisâ: 92.

savunur.³⁵⁷ Çünkü Hz. Peygamber diyeti aldıktan sonra, katili öldüren kişiye af söz konusu olamaz,³⁵⁸ buyurmuştur.³⁵⁹ İmâm Mâlik ve Şâfiî ise, ilk öldüren kişiye uygulanan hükmü uygun olarak katil için af, diyet, kısâs hükümlerinden birisini uygulamayı uygun görürler.³⁶⁰

Sonuç olarak kasten bir mümini öldüren kişi için, Tevbe etmesi ve katilin velilerinin onu affetmesi durumunda şu seçenekler suçlu için gerekir: 1. Kısâs, veya 2. Diyet + köle Azadı veya İki ay peşpeşe oruç tutması gerekir.

Nisâ 93. ayetinde kasten bir mümini öldürme suçuna Allah'ın gazap ettiği, cezasının da cehennemde kalmak olduğu vurgulanmıştır. Burada geçen “hâliden” lafzı hakkında çeşitli görüşler ileri sürülse de bunların zayıf olduğu belirtilmiştir. Sahâbe döneminde bu suç işleyen kişilerin affının olmayacağı görüşü hâkimken, tabiûn ve müteahhirun dönemindeki Ehl-i Sünnet uleması tarafından affın olacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Ehl-i Sünnet'in ise, bu görüşünü savunmak için başka bir hadîsi delil getirdiği görülmüştür.

Furkan Süresi'ndeki 68 ve 70. ayetlerin müşrik iken işlenen öldürme suçlarının affedileceği İbn Mes'ûd, İbn Abbâs, Zeyd b. Sâbit, İbn Ömer tarafından savunulmuştur.

Kasten bir mümini öldürmede diyeti açıklayan hadîsin İbn Abbâs'a sorulduğu onunda bu hadîsin Nisa Süresi 93. ayetinden önce vârid olduğunu belirtmiştir.

Ayrıca bu hadîste geçen diyet miktarının, bir önceki maddede aktardığımız hatâen öldürme deki diyetin miktarını belirten hadîsten daha çok olduğu görülmüştür.

1.2. SUÇLU KAVRAMININ ANLAM ALANI

1.2.1. Kelime Anlamı

Türkçe bir kelime olan suçlu kelimesi Modern Hukuk'ta, fâil veya suç işlemiş kişi³⁶¹ demektir.

İslâm Hukuku'nda suçlu kelimesi, mücrim, câni, fâil, sâil vb. kelimeler ile ifade edilmektedir.

³⁵⁷ Kurtubî, II, 191.

³⁵⁸ Ebû Dâvûd, Diyât, 5.

³⁵⁹ Ayrıca, ilk öldürülen yakınının, öldürdüğü katilin ve kendisinin olmak üzere üç kişinin günahlarını yüklenmiştir. Bu durum Diyâti almadan katili öldürse de böyledir.

³⁶⁰ Kurtubî, II, 191; Şevkânî, V, 315.

³⁶¹ Özgenç, 598; Türker Acaroğlu v. dğr., *Meydan Larousse*, Suçlu, Sabah Yay., İstanbul 1992, XVIII, 341.

Suçlu kelimesi, Kur'an'da genelde mücrim kelimesi ile ifade edilmektedir.³⁶² Mücrim kelimesi, crm kökünden türeyen if'âl babındaki icrâm mastarının ism-i fâilidir. Mücrim³⁶³ henüz olgunlaşmamış meyveyi ağaçtan koparıp, alan kişi³⁶⁴ anlamında kullanılmaktadır. Mücrim kelimesi zamanla her türlü haksız ve çirkin davranışı işleyen kişi anlamında zamanla kullanılmaya başlanmıştır.³⁶⁵

Hadîslerde suçlu anlamında mücrim kelimesinin yanısıra, cânî kelimesi de kullanılır. Cânî kelimesi, cny kökünden türeyen cinâyet mastarının sülâsî ism-i fâilidir. Kur'an'da ise bu kelime, ceniyyen şeklinde kullanılmıştır. Feîlün vezninde ism-i mef'ul anlamında kullanılmıştır. Belâgat açısından istiâre sanatı yapılmıştır. Dalda yere *sarkmış* vaziyette duran, toplanmaya hazır meyveyi tasvir etmek için³⁶⁶ kullanılmıştır.

Burada meyvenin kopartılması yerine hak ya da canın kopartılması hususu istiâre yapıldığı düşünülürse,³⁶⁷ hakkı olmayan³⁶⁸ veya elde etme zamanı gelmeyen bir hakkı elde eden kişi, suçludur şeklinde anlaşılabilir.

1.2.2. Terim Anlamı

Modern Hukuk Terminolojisi'nde suçlu terimi, suçun tanımı yapıldıktan sonra tanımlanmıştır. Buna göre suç, İsnad yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin ortaya koyduğu icrâî veya ihmâlî bir hareketinin meydana getirdiği, ceza kanunundaki yazılı tarife tipe uygun, hukûka aykırı ve müeyyide olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylem olarak tanımlanır. Suçlu ise bu eylemi yapan, yani suçun fâilidir.³⁶⁹

Modern Ceza Hukuku'nda suçlunun kişiliğinin hukûkî bir kimlik alması, suçlu tanımında ortak bir ifadeye ulaşılamasına sebep olmuştur. Tanımları yapanlar arasında birbirini tenkit edenler, subjektif³⁷⁰ davrananlar olmuştur.³⁷¹

Tabiatçıgörüsegöre yapılan tanımda suçlu; kendi fizik ve psijik yetenekleri dolayısıyla, suç teşkil eden sebep olmaya ehil olan her kişidir. Bu tanıma göre tüzel kişiler suçlu olamazlar.³⁷²

³⁶² 77. Mürselât: 46; 54. Kamer: 47; 43. Zuhruf: 74.

³⁶³ İbn Esir el-Cezerî, I, 254.

³⁶⁴ İsfehânî, 104.

³⁶⁵ Yatkın, *Günah*, 149.

³⁶⁶ 19. Meryem: 25; 55. Rahmân: 5.

³⁶⁷ İsfehânî, 114.

³⁶⁸ Yatkın, *Günah*, 149.

³⁶⁹ Ömer Anayurt, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kuralları*, Seçkin Yay., Ankara 2011, 147; Uğur Alacakaptan, *Suçun Unsurları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1975, 10.

³⁷⁰ Hukûkî ilişkinin konusunu teşkil eden eşya ve hayvan'ı suçlu olarak tanımlayan subjektif tanımlar tarihte olmuştur.

³⁷¹ Dönmezer, *Nazarî*, II, 462.

³⁷² Dönmezer, *Nazarî*, II, 459.

Ahlâk açısından yapılan tanımda suçlu İsnad yeteneğine sahip olan, yani ceza kuralına uygun bir biçimde hareket etmek yeteneğine mâlik bulunan, bu şekilde hareket etmemesi yüzünden ahlâken ayıplanması mümkün olan kimselerdir.³⁷³

Ceza Hukuku'nda bir başka tanım şu şekildedir: Devletin koyduğu normlara başkaldıran, bu dilek ve istemi açığa vurabilen, ispat yeteneğiyle kusurluluğu bulunan yaratığa verilen isimdir.³⁷⁴

İslâm Hukuku'nda suçlu, Allah'ın had ve tazîrcezası ile yasakladığı, dünya ve ahirette azapla tehtit ettiği fiili işleyen kimsedir.³⁷⁵

Antik Çağ'da filozofların bazıları suçlunun tanımını yapmaya çalışmışlardır. Aristoteles'e göre suçlu, toplumsal düzeni bozan, kural tanımayan, toplum düşmanı olan, acımasızca cezalandırılması gereken kişidir.³⁷⁶

Seligman ve Johnson, suçlu tanımını, suçluluk kavramı üzerinden yaparlar. Küçük ya da büyük bir sosyal grubun üyeleri tarafından iyi ve yararlı diye kabul edilmiş bulunan inançların, geleneklerin, âdet ve törelerin, kurumların dayandıkları kurallara aykırı olarak işlenmiş bulunan antisosyal bir davranışa suçluluk, bu davranışı işleyene de suçlu adı verilir.³⁷⁷

Lombroso suçluya Sui generis adını verir. Ona göre, hayvanlar arasında yırtıcı doğan hayvanlar olduğu gibi, insanlar arasında da suçlu doğanlar olur. Bunlar tıpkı bitkilerdeki parazitler gibidir.³⁷⁸

1.2.3. Tarihçesi

Allah katında ilk suç işleyen varlık, şeytandır. İnsanlardan ilk suç işleyenler Adem ile Havvâ'dır.³⁷⁹ Hz. Adem'in çocuklarının içerisinde adam öldüren, içki içen yeryüzünde bozgunculuk yapanlar vs. vardı.³⁸⁰ Yeryüzünde insanlar içerisinde ilk defa öldürme suçunu işleyen Kabil'dir.³⁸¹

³⁷² Dönmezer, *Nazarî*, II, 460.

³⁷³ Dönmezer, *Nazarî*, II, 460.

³⁷⁴ Acaroğlu v. dğr., XVIII, 341.

³⁷⁵ İbn Esir el-Cezerî, I, 298.

³⁷⁶ Yatkın, *Günah*, 148.

³⁷⁷ Yatkın, *Günah*, 147.

³⁷⁸ Dönmezer, *Kriminoloji*, 3.

³⁷⁹ 20. Tâhâ: 121; 7. A'raf: 22.

³⁸⁰ Sa'lebi, I, 721.

³⁸¹ 5. Mâide: 27-32.

Hız. Peygamber'in elinin kesilmesine ilk defa hüküm verdiği kişiler, erkeklerden Hıyâr b. Adiyy b. Nevfel, kadınlardan Mürre binti Süfyân'dır.³⁸²

Hırsızlık yaptığından dolayı cahiliye döneminde elinin kesilmesine ilk hükmedilen kişi, Velid b. Mugîre'dir.³⁸³

Rasûlullah, Yahudilerden de bir kadın hakkında recm cezası uygulatmıştı.³⁸⁴

Rasûlullahbu olay sırasında,Yahudilerdenbir gence ilk olarak adaletsiz davrandıkları suçluların kimler olduğunu sormuştur.O da zina eden kimseler cevabını vermiştir.³⁸⁵

Yahudiler daha sonraları öldürme suçunu işlemeye başladılar. Dünya tarihinde en çok peygamber ve ona inanları öldürerek suçlu konumunda olan millet, Yahudilerdir. Kırkûç tane peygamberi sabahleyin sadece bir saat içerisinde öldürmüşlerdir. Öğleden sonra aynı şekilde bir saat içerisinde İsrâiloğullarından iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan yüz oniki tane âlimi öldürmüşlerdir.³⁸⁶

1.2.4. Çeşitleri

Günümüz Hukuk Sistemleri'nde suçlular, farklı şekilde ele alınırlar. Bunlardan bazıları şunlardır:

İtalyan Ceza Hukuku'nda dört suçlu tipi bulunmaktadır: 1. Az suçluluk grubu, 2. Çok veya ısrarlı suçluluk grubu, 3. Psikopat suçluluk grubu, 4. Olgun olmayanların dahil oldukları suçluluk grubu.³⁸⁷

Kanunumuz suçlular hakkında ayırım yapmamıştır. Fakat çeşitli hükümlere göre suçlu tipleri ortaya koyulmuştur. 1. Küçük suçlular, 2. Akıl Hastası olan suçlular, 3. Sağır-dilsiz suçlular,³⁸⁸ 4. Mükerrer suçlular, 5. Bu grupların dışında kalıp, ilk defa suç işleyen normal suçlular³⁸⁹

Kriminolojik suçlu tasnifi de farklı şekillerde yapılmıştır. Lombroso'dan önce Gall, suçluları, 1. İhtiras altında hareket edenler, 2. Doğuştan içgüdülerle hareket edenler şeklinde ikiye ayırmıştır. 1868 yılında Despine dörtlü bir taksim yapmıştır. Buna göre: 1. Soğukkanlılıkla hareket eden suçlular, 2. İhtirasî suçlular, 3. Patolojik olmayan delilik ve

³⁸² Kurtubî, VI, 114.

³⁸³ Kurtubî, VI, 114.

³⁸⁴ Ebû Dâvûd, 26.

³⁸⁵ Ebû Dâvûd, 26; İbn Kayyim, IV, 456.

³⁸⁶ Kurtubî, IV, 39.

³⁸⁷ Dönmezer, *Nazarî*, II, 485.

³⁸⁸ Bilgi için Bkz. Özgenç, 724.

³⁸⁹ Dönmezer, *Nazarî*, II, 487; Eker v. dğr., XV, 144.

anormallikle mütefarık suçlular, 4. Patolojik delilikle mütefarık veya akıl hastası olan suçlular.

Lombroso ve Ferri'nin suçlu tasnifi: 1. Doğuştan suçlular, 2. Sar'alı suçlular, 3. Mukavemet olunamaz ihtiraslara sahip suçlular, 4. Akıl hastalığına veya akıl zaafına mübtela olan suçlular, 5. Tesadüfî suçlular.³⁹⁰

20. Yüzyıl'daki suçlu tasnifi Batı'da şu şekilde yapılmıştır: 1. Suça sebebiyet veren faktörler bakımından etolojik suçlular, 2. Psikolojik ve Psikiyatrik bakımlardan, karakteroloji bakımından suçlular, 3. Klinik bakımdan suçlular, 4. Sosyolojik bakımdan suçlular, 5. Suçluluğun nitelik ve yönü bakımından suçlular, 6. Ceza siyaseti, ıslâh ve tedavi bakımından suçlular³⁹¹ Bu suçlular da kendi aralarında sınıflara ayrılmıştır.³⁹² Örnek olması açısından Klinik bakımdan suçlular'a temas edeceğiz.

Klinik bakımdan suçluları Seeling yapmıştır. Buna göre: 1. Çalışmak istemeyen profesyonel suçlular, 2. Azalmış mukavemetleri dolayısıyla suç işleyen cinsi suçlular, 3. Saldırgan suçlular, 4. Cinsiyet freninin yokluğu sebebiyle suç işleyen cinsi suçlular, 5. Bir krizin etkisinde suç işleyenler, 6. İptidâî reaksiyonla suç işleyenler, 7. İdeoloji suçluları, 8. Sosyal disiplinsizlikleri sebebiyle suç işleyenler.³⁹³

İslâm Hukuku'nda ise, genel olarak suçludan mücrim diye bahsedilir.³⁹⁴

Hadîs şerhlerinin ve fıkıh kitaplarının kitâbu'l-cinâyât ve kitâbu'l-hudud bölümlerinde cana karşı suç işleyenler ile had suçu suç işleyenler için cânî,³⁹⁵ el-fâil³⁹⁶ isimleri kullanılır. Tazîr Suçu ile işleyenler için ise, sâil³⁹⁷ ismi kullanılır.

A. Suçlular, genelde işledikleri suçların türüne göre çeşitlere ayrılır. Buna göre Zânî, sârik, kâzif, katil vb. isimleri verilmektedir.

1. Allah'a karşı irtidât suçu işleyenler zındık diye isimlendirilir.³⁹⁸ Hırsızlık suçu işleyen sârik,³⁹⁹ içki içen şârib,⁴⁰⁰ zina eden zânî,⁴⁰¹ devlete baş kaldıran bâgî-bugât⁴⁰² diye isimlendirilir.

³⁹⁰ Dönmezer, *Kriminoloji*, 320.

³⁹¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 322.

³⁹² Bkz. Dönmezer, *Kriminoloji*, 322, 330.

³⁹³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 325.

³⁹⁴ Yatkın, *Günah*, 69.

³⁹⁵ Şevkânî, V, 191.

³⁹⁶ Gazâlî, 359.

³⁹⁷ Mağribî, IV, 473.

³⁹⁸ Gazâlî, 377.

³⁹⁹ Tahâvî, Ebû Câfer, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, Thk. Muhammed Zehra- Muhammed Seyyid, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1994-1414, III, 169.

2. Mala karşı suç işleyenler, işlediği suçun çeşidine göre isim alırlar. fâiz yiyenler âkile'r-ribâ⁴⁰³ şeklinde isimlendirilirler.

3. Cana karşı suç işleyen katil,⁴⁰⁴ cânî⁴⁰⁵ veya el-fâil⁴⁰⁶ ismini alır.

4. Nâmusa karşı suç işleyen kâzif⁴⁰⁷ diye isimlendirilir.

B. Suçluların taşıdıkları niteliğe göre de sınıflara ayrıldıkları görülür:

1. Zinâ suçunda muhsan olup olmama durumunun yanısıra evli-bekâr şeklinde ayırımı tâbî tutulurlar.⁴⁰⁸

2. Bunun yanında zina suçunda hür-câriye-köle-zimmî olma durumlarına göre suçlular sınıflara ayrılmışlardır. Hür kimselere uygulanan cezalar, genelde kölelere uygulananların iki mislidir.⁴⁰⁹

3. Adam öldürme suçunda öldürülenin hür-müslüman, zimmî, harbî-zındık olma durumuna göre suçlunun ödeyeceği diyet miktarı belirlenir.⁴¹⁰

4. İçki içme suçunda gayrı müslim olanlara had cezası uygulanmaz. Dolayısıyla bu kişiler içki içtiklerinde suçlu sayılamazlar. İçki içme suçunda mezheplerin içtihatlarına göre de suçlu kavramı değişebilir. Hanefî mezhebi'nde olan bir kişi nebiz içse bu kişi -bir görüşe göre- suçlu sayılmaz. Fakat Şâfiî mezhebi'nde olan bir kişi nebiz içse suçludur. Had cezası uygulanır.⁴¹¹

1.2.5. Şartları

Bir kişinin suçlu vasfı ile nitelenebilmesi için bir takım şartlar gerekir. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir.

1. Fâilin işlediği fiilin, suç olması gerekir. Suçun şartları ile ilgili bütün şartlar burada geçerlidir. Bu konuya, suçun unsurları maddesinde temas edilmişti.

2. Berâati zimmet, asıldır genel kaidesi uyarınca, bir kimse hakkında iddia edilen suç ispat edilinceye kadar kişi suçsuzdur. Bu yüzden kişi hakkında suçun ispat edilmesi gerekir. Suçun ispat edilebilmesi için, genel şartlar vardır. Buna bir sonraki madde de temas

⁴⁰⁰ Tahâvî, III, 156.

⁴⁰¹ Tahâvî, III, 169.

⁴⁰² Gazâlî, 376.

⁴⁰³ Zehebi, Şemseddin, *Kitabu'l-Kebâir*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2007-1427, 53.

⁴⁰⁴ Tahâvî, III, 178.

⁴⁰⁵ Udeh, II, 94, 99.

⁴⁰⁶ Gazâlî, 359.

⁴⁰⁷ Dehlevî, *Huccetullah*, II, 250.

⁴⁰⁸ Dehlevî, *Huccetullah*, II, 247-48.

⁴⁰⁹ Tahâvî, III, 136-140.

⁴¹⁰ Gazâlî, 358.

⁴¹¹ Gazâlî, 388.

edilecektir. Genel şartların yanı sıra, her suçun kendisine ait bir takım özel şartları vardır. Bu özel şartlar, fıkıh kitaplarında her suç için ayrı ayrı ele alınmıştır. Örneğin zina için ayrı, hırsızlık için ayrı bir takım şartlar söz konusudur. Bu şartların, kişide var olup olmadığının tespitini sağlayan suç ispat vasıtaları vardır. Bunlar, aslî ve fer'î olmak üzere ikiye ayrılırlar.

a. Aslî Suç İspat Vasıtaları: 1. Suçu kendi aleyhine ikrar, 2. Beyyine-kanıt, 3. Suçlu olduğuna yemin etme, 4. Yeminden kaçma nükûl⁴¹² aslî suç ispat vasıtalarıdır.

İslâm Hukuku'na göre, aslî suç ispat vasıtaları bütün suç çeşitlerinde kişiyi suçlu olarak nitelemede delil olarak kullanılır.

b. Fer'î Suç İspat Vasıtaları: 1. Şâhid, 2. Kıymetli evrak, 3. D.N.A. testi, 4. Adli tıp raporu, 5. Otopsi raporu, 6. Fotoğraf 'tır.

Aslî ya da fer'î delillerin de kendi içinde bir takım şartları vardır. Bir kişinin kendi aleyhine suç ikrarında bulunabilmesi için hür, akıl, bâliğ, daha önceden kimsenin bilmediği onun ikrarı ile haberdar olduğu bir suçu ikrar etmesi gerekir.⁴¹³ Aksi taktirde suçlu sıfatını alamaz.

Ayrıca aleyhine ikrar ettiği suçu ikrar etmeğe, ehil olması gerekir. Örneğin gayr-i müslim, Ben içki içtim diye içki içme suçunu ikrar etse ona, “Sen suçlusun” denemez. İkrarı geçersizdir. Çünkü içki içmemekle sorumlu değildir.⁴¹⁴

1.2.6. Suçlu-Mağdûr İlişkisi

Suçlu-Mağdûr ilişkisinde en önemli göze çarpan hususlardan bir tanesi, onarıcı adalet anlayışıdır⁴¹⁵

Kur'ân-ı Kerim'de karı-koca arasında çıkan problemleri çözmede de bu anlayışın kullanılması emredilir.⁴¹⁶ Bu, Rasûlullah'ın de uyguladığı bir husustur. Onarıcı adalet anlayışında suçun fâillerinin sebep olduğu kayıplar üzerinde durularak suç işlenmesi sonucu ortaya çıkan zararın mağdûr lehine tazmini söz konusudur.⁴¹⁷ Alacak-verecekten doğan suçlarda, hata ile olan ölüm suçlarında, yaralamalarda onarıcı adalet anlayışı kullanılabilir. Bu tür cezaların af yetkisi mecniyyûn aleyh'e, yani mağdûra ait olduğunu belirtmiştik.⁴¹⁸

⁴¹² Mevsilî, II, 370.

⁴¹³ Aynî, *el-Binâye*, IV, 397.

⁴¹⁴ Aynî, *el-Binâye*, IV, 537.

⁴¹⁵ Ali İhsan İpek, Engin, Parlak, “İçtihatlarla Türk Hukuku Tarihinde Uzlaşma”, Adalet Yay., Ankara 2009, 4-5.

⁴¹⁶ 4. Nisâ: 35.

⁴¹⁷ İpek v. dğr., 4-5.

⁴¹⁸ Ayrıca Bkz. 2. Bakara: 178; 5. Mâide: 45.

Modern Hukuk'ta uzlaşma kurulu adı altında mağdûr ve fâilin kabul etmeleri halinde, tarafsız üçüncü bir kişinin yardımı ile suçtan ortaya çıkan sorunların çözümüne aktif olarak katıldıkları bir süreç söz konusudur. Suçlu açısından amaç suçlunun topluma kazandırılması, mağdûr açısından da amaç zararın giderilmesidir.⁴¹⁹ Bu müessese, ülkemize Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları vasıtası ile girmiştir.

Türkiye'de 5271 sayılı CMUK'nın 253/1'de hangi suçlarda uzlaşmaya gidilebileceği ele alınmıştır. Genel itibariyle şikayete bağlı suçlarda uzlaşmaya gidilebileceği belirtilmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında şikayete tabi olsa dahi cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar ile etkin pişmanlık kapsamında olan suçlar uzlaşmaya dahil değildir.⁴²⁰ Örneğin mal varlığına karşı işlenmiş suçlar,⁴²¹ hırsızlık,⁴²² yağma,⁴²³ uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ile ilgili suçlar⁴²⁴ iftira suçlarına⁴²⁵ uzlaşma kurulunun görev alanında bulunan suçlardır.

Uzlaşma kurulunun ilk ortaya çıkışı hakkında hukuk camiasında yanlış bir bilgilendirme söz konusudur. Batılılar, bu kurumun Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk olarak kurulduğunu iddia ederler.⁴²⁶

Hâlbuki Rasûlullah ve sahâbe zamanında bu kurula benzeyen kurumlar vardı. Birbirleri ile anlaşamayan eşler arasında⁴²⁷ uzlaşmayı sağlamak amacı ile kadın ve erkeğin tarafından birer hâkim uzlaştırmacı seçilmesi ayet-i kerimede önerilmiştir.⁴²⁸ Ayrıca bu uzlaştırmayı bazen sahâbe Kadı-Hâkim rolündeyken bunu uygulamaktaydılar.⁴²⁹

Aynı şekilde Rasûlullah'ın vefatından sonra halife seçimlerinde de bu kurula rastlanmaktadır. Bu kuruma Ashâb-ı Şûrâ' da denilir. Evlilikteki problemi çözmede tek kişinin uzlaştırmacı olması yeterli oluyordu. Ama devlet başkanı seçimi gibi toplumun geneline ilgilendiren ihtilaflarda kurulun üye sayısı arttırılıyordu. Ömer'in şehit olmasının ardından Osman'ın seçimi esnasında Ensâr'ı, Mühâciri, Haşimoğulları, Ümeyyeoğullarını kapsayan geniş bir tabanın temsilcileri olarak bir araya geldikleri görülmektedir. Osman, Ali, Talha,

⁴¹⁹ Gültekin, 139.

⁴²⁰ Gültekin, 145.

⁴²¹ Adalet Bak., T.C.K. madde 168, 150.

⁴²² Adalet Bak., T.C.K. madde 141-147, 134-138.

⁴²³ Adalet Bak., T.C.K. madde 148-149, 138-139.

⁴²⁴ Adalet Bak., T.C.K. madde 188-192, 161-167.

⁴²⁵ Adalet Bak., T.C.K. madde 267-269, 211-213.

⁴²⁶ Gültekin, 136-137.

⁴²⁷ Abdulhamid Muhammed Muhyiddin, *Ahvâlu's-Şahsiyye*, Hanifiyye Kitabevi, İstanbul tsz., 304.

⁴²⁸ 4. Nisâ: 35.

⁴²⁹ Kurtubî, V, 133.

Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Abdurrahman b. Avf,'dan oluşan heyetin hepsi Aşere-i Mübeşşere'den oluşmaktaydı. Bunlara ilave olarak Abdullah b. Ömer⁴³⁰ sadece re'y vermek maksadıyla bu şûraya katılmıştı.

Ashab-ı Şûrâ'nın başkanlığına Abdurrahman b. Avf getirildi. Abdurrahman b. Avf, toplumun, çarşı esnafının, her kesimin görüşünü aldı. Hilafetteki kararlılıklarına da bakarak Osman'a önce o biat etti. Ardından Ashâb-ı Şûra üyeleri ve halk biat edince toplumda her hangi bir gerilim ortamı oluşmadan mesele çözüme kavuşmuş oldu.⁴³¹

Günümüzde uzlaştırma kurulları etkin olarak kullanılmaması nedeni ile mahkemelerdeki iş yükü hayli fazladır. 2010 yılındaki davaların 2003 yılına göre artış oranının % 130'a çıktığı bilinmektedir.⁴³²

Sonuçta mahkemelerde artan dava sayıları göz önüne alındığında sahâbe zamanındaki Ashâb-ı Şûra tarzındaki kurulların arttırılması halinde mahkemelerdeki artan bu dava sayıları nisbeten azalacaktır. Toplumdaki nizaları ve kavgaları uzlaştırmaya muktedir olan, tarafların itibarını kazanmış ulû'l-elbâb akil kişilerden oluşacak bu kurullar, kişisel haklardan doğan sorunları mahkeme aşamasına gerek kalmadan çözebilir.

1.2.6.1.Hz. Peygamber'in Maktûl Velilerine ve Yaralılarına Suçluları Affetmeyi Teşvik Etmesi

Suçlu-Mağdûr⁴³³ ilişkilerinde taraflara affedici davranmayı öğütlemek, onarıcı adalet açısından önemlidir. Hz. Peygamber suç işlenmesinden dolayı gergin olan tarafları, yatıştıırdı. Yaralama suçundan mağdûr olan tarafa şöyle hitap etmiştir: Her kimin vücudundaki bir uzuv yaralanır da bu suçu affederse Allah bu affi sebebiyle onun bir derecesini yükseltir, bir günahını da siler.⁴³⁴

Öldürme suçundamağdûr öldürülen yakını olan kimselere de aynı yaklaşım da bulunurdu. Maktûl velileri katili affederlerse, kendilerinin ve öldürülenin günahlarının Allah tarafından affedileceğini, Hz. Peygamber haber vermiştir.⁴³⁵

⁴³⁰ Çünkü Ömer'in, Bir aileden bir kurban yeterşeklinde oğlunun halife olmaması konusunda vasiyeti vardı.

⁴³¹ Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, *Osman Zinnûreyn*, Erkam Yay., İstanbul tsz., 81-85.

⁴³² Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü İstatistikleri Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

⁴³³ Biz burada Mağdûr kelimesini genel anlamda kullandık. Zira bu kelimenin Ceza Hukuku'nda farklı kullanımları vardır.

Öldürme suçunda suçun mağdûru ölen'dir. Ölenin yakınları ise suçtan zarar görenler'dir. Yaralama suçunda mağdûr ve suçtan zarar gören kişi yaralanan'dır. Dönmezer, *Nazarî*, II, 491.

⁴³⁴ Tirmizî, *Diyât*, 5.

⁴³⁵ Müslim, *Kasâme*, 10.

Nevevî bu konuda şunları söyler: Maktûlün velileri, katili affetmezlerse Allah'dan kendileri için af dilemeleri imkânsızlaşır. Onların kısâs cezasında directmeleri, sadece ölen yakınlarının günahlarını affettirir. Kendi günahları affedilmediğinden, bu işten manen zararlı çıkmış olurlar⁴³⁶

Şevkânî ise bu konuda şöyle der: Biz kullar olarak, mazlum durumda olduğumuzda affetmenin mi daha hayırlı, yoksa suçludan intikam almanın mı daha hayırlı olabileceğini asla bilemeyiz.⁴³⁷

Sonuç itibariyle Hz. Peygamber kul hakkının ağır bastığı öldürme ve yaralama suçlarında affetmeyi mağdûr taraflara teşvik etmiştir. Bu konuda da affedici olunduğu taktirdemağdûrun hem ölen yakınların, hem de kendilerinin günahlarının bağışlanma ihtimali ortaya çıkmıştır. Bu konuya, Suçlu-Mağdûr İlişkisi'nde Mağdûrun Öfkesini Yatıştırması başlığında temas edilecektir.

1.2.6.2.Maktûl Yakınları ile Mağdûr Eden Arasındaki İlişki

Bu başlık altında suçun unsurları oluşmadan maktûl velileri ile mağdur eden kişi arasındaki ihtilafa örnek olabilecek Sünnet'teki uygulamayı ele alacağız. Bizim burada maktûl yakınları'ndan kastımız, suçun işlenmesinden dolayı değil, savaşta ölenin yakınları anlamındadır.

Mağdûr eden ise savaşta öldüren anlamındadır. Yoksa Ceza Hukuk literatündeki mağdûr kelimesini burada kullanmadık.⁴³⁸

Hz. Peygamber yakını öldürülen bir kişidir. Amcası Uhud Savaşı'nda öldürülen bir kişidir. Mağdûriyete sebep olan da Hz. Vahşi'dir. Vahşi'ye suçlu denemez. Çünkü suç işlememiştir. Bir fiilin suç olabilmesi için, suçun unsurlarının tamamının o fiilde olması gerekir. Suçun unsurları arasında zikrettiğimiz İşlenen fiilin o anda mübah olmaması gerekir. Suçun unsurları arasında zikrettiğimiz İşlenen fiilin o anda mübah olmaması gerekir. Savaşta birisini öldürmüştür. Savaşta birisini savaş alanında öldürmek mübahtır. Bu yüzden, işlenen fiil öldürmek'tir. Ama suç değildir. Fiili işleyen Vahşi mağdûr edendir, Rasûlullah da maktûl yakını'dır.

⁴³⁶ Nevevî, XI, 143.

⁴³⁷ Şevkânî, V, 160.

⁴³⁸ Türk Ceza Hukuku'nda "Mağdûr", ölen kişidir, ölenin akrabaları ve mirastan pay sahibi olanlar ise suçtan zarar gören kişiler'dir. Dönmezer, *Nazarî*, II, 491.

Araplar arasında bu tür durumlar ise katili öldürmek için bir sebepti. Savaşta yakını öldürülen bir sonraki savaşa intikam almak için gelirdi veya katili bulduğu yerde öldürürdü. Vahşi de bu korkudan dolayı Hz. Hamza'yı öldürdükten sonra Taif'e kaçmıştı. Mekke'nin Fethi günü, insanlar Hz. Peygamber'e gelerek Müslüman oluyorlardı.⁴³⁹

Vahşi olayı şöyle anlatmıştır: Bir grup insan Rasûlullah'a beni yolladılar. Bana o'ndan korkmamam söylendi. İnsanlarla beraber Rasûlullah'ın yanına varınca Hz. Peygamber bana, Sen Vahşi misin? diye sordu.

Ben: Evet, Ey Allah'ın Elçisi dedim.

H. Peygamber. Hamza'yı sen mi öldürdün? dedi,

Vahşi: Durum sana haber verildiği gibidir, dedim,

H. Peygamber: Bundan sonra yüzünü benden gizlemeye gücün yeter mi? buyurunca, Ben de: Evet cevabını verdim.⁴⁴⁰

Bu olayda, hem katilin hem de maktûlün velilerinin alacağı çok dersler vardır. Hz. Peygamber maktûlün bir yakını olarak savaş esnasında amcasını öldüreni affediyor. Bununla birlikte af sürecinde maktûl yakını olarak katile nasıl davranılacağını fiili olarak öğretiyor. Affediyor, ama görmek de istemiyor. Buna göre onun duygusal bir durum karşısında ölçülü davrandığı görülmektedir.

Psikologlar, duygusal durumlar karşısında duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını ölçülü şekilde yönetenlerin, strese karşı en doğru tepkiyi verdiklerini belirtirler. İdeal kişilik tipinde olanlar, bu kişilerdir. Bunlar sorumluluk alabilirler. Kendilerinden hoşnutturlar. Etraflarındaki kişileri rahatlatırlar. Bu kişilik yapısına B tipi kişilik ismi de verilir. Kedisi öldüğü için depresyona giren insan olduğu gibi, en yakını öldüğünde eğlenceye giden insan da vardır. Önemli olan ölçülü ve doğru tepkiyi başarmaktır.⁴⁴¹

İbn İshâk Meğâzisi'nde yukarıda zikrettiğimiz olayla ilgili bilgilere ziyade olarak başkabir hususu şöyle nakleder: Vahşi Rasûlullah'ın huzuruna gireceği sırada ona engel olunmak istendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Onu bırakın yanıma gelsin, zira bin tane

⁴³⁹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVIII, 228.

⁴⁴⁰ Buhârî, *Megâzi*, 24.

⁴⁴¹ Nevzat Tarhan, *Mutluluk Psikolojisi Stresi Mutluluğa Dönüştürmek*, Timaş Yay., İstanbul 2013, 32, 33.

kâfiri öldürmüş olmaktan, huzurunda bir kişinin Müslüman olmasını seyretmek bana daha fazla sevimli gelir⁴⁴² ifadesini kullanması, Hz. Peygamber in duygusal zekâyâ hâkim olmada duygu ve düşüncelerinin bilincinde olarak özdenetim yaptığının bir göstergesidir. Üzücü bir durumda yıkılmıyor. Böyle bir durumda kendisini neyin mutlu edebileceğini ayırt edebiliyor. Bu, onun duygusal zekasına hâkim olduğuna işaret etmektedir.⁴⁴³

Yukarıdaki örneğe dönersek, Vahşi önce kaçıyor. Bu hareketi, öldürülmekten korktuğunu gösteriyor. Hz. Peygamber ile Mekke'nin Fethi günü adeta mecbur kalarak görüşüyor. Hz. Peygamber, amcasının katili ile karşılaşınca amcasını öldürüp öldürmediğini ona soruyor. Vahşi verdiği cevapta Haber size ulaştığı gibidir⁴⁴⁴ diyor. Ben öldürdüm diyerek ikinci bir küstahlık yapmadığı gibi, karşı tarafın yarasını deşmeye çalışmıyor.⁴⁴⁵

Ayrıca Vahşi'nin kabilesi Mekke'nin Fethi günü Rasûlullah'ın huzuruna geldiklerinde Vahşi Taif'e kaçıyor. Oradaki insanlar Hz. Peygamber'e gittiklerinde, Vahşi önce gitmiyor. İnsanlar Rasûlullah'ın yanından döndüklerinde Vahşi ile karşılaşılıyorlar. İnsanlar ona Haydi git, korkma Rasûlullah affedicidir diye ısrar ettiklerinde gidiyor.⁴⁴⁶ Onun bu hareketi şuna işaret etmektedir: Mağdûriyete sebep olan kişi, başkasının yakınını cahillik döneminde veya kaza ile ölümüne sebep olmuşsa, ölünün yakınlarına iki de bir görünüp onları üzmemesi, yaralarını deşmemesi gerekir.⁴⁴⁷

Nitekim Vahşi, bu görüşmenin ardından Rasûlullah'a görünüp onu üzmemek için Humus'a gidip orada yaşamıştır.⁴⁴⁸

Sonuç olarak Hz. Peygamber maktûl yakını olarak, yakını öldüren birisine karşı duygusal zekâyı kullanmayı öğretiyor. İşlediği öldürmeden dolayı maktûlün yakınlarıyla aradaki mesafeyi Vahşi uygulamasıyla ortaya koyuyor.

Ayrıca Vahşi'nin kabilesi, iki kişi arasındaki gerginliği derinleştirecek sözlerden kaçınıyorlar. Vahşi'ye güzel bir şekilde öğüt vererek mağdûr ettiği taraftan özür dilemesini, ona gitmesini istiyorlar.

⁴⁴² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 148.

⁴⁴³ Nevzat Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak Duyguların Eğitimi*, Timaş Yay., İstanbul 2013, 84, 86.

⁴⁴⁴ Buhârî, Megâzi, 24.

⁴⁴⁵ Buhârî, Megâzi, 24.

⁴⁴⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVII, 214.

⁴⁴⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 150.

⁴⁴⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 143.

Bu bölümde ele aldığımız konularda suç ve suçlu ile ilgili kavramasal çerçeveyi, suç ve suçluyla ilgili temel konuları ele almaya çalıştık. Bundan sonraki bölümde Hz. Peygamber'in suça-suçlulara ve zanlılara yaklaşımları ele almaya çalışılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA, SUÇLUYA ve ZANLIYA YAKLAŞIMI

Bu bölümde suç, suçlu ve zanlı'ya Hz. Peygamber'in yaklaşımı ele alınacaktır. Her konuyla ilgili hadîsin birer tarikinin sened ve metin tenkidi yapılacaktır. İlgili hadîsin bütün rivayetlerini toplayıp, ilk dönem eserlerden bunların senedlerini çıkartarak her sahâbînin rivayetindeki râvî incelemelerini yapmak, senedler arası âdîd/şâhid⁴⁴⁹ vb. ilişkilerin olup olmadığının tespitini yapmak aslolandır. Fakat bu tip bir sened ve metin tenkidi dört tane hadîsin incelenmesini gerektirecek bir çalışmayı hayli uzatacaktır. Biz sadece bir tarikin üzerinden hareketle, rivayetlerin en sahîhlerini veya Kütüb-i Sitte müelliflerinin kitaplarına aldıkları bir rivayetin aslını incelemeye çalışacağız. Onlar kitaplarındaki rivayetleri kendi şartlarına göre makbul⁴⁵⁰ sayarak kitaplarına almışlardır. Aldıkları rivayet üzerinden zaman zaman onları uyguladıkları usüllere temas edeceğiz. Böyle yapmaktaki amacımız ise, her müellifin kitabında uyguladığı tekniği görme imkânını biraz daha fazla yakalamak, suç-suçlu-zanlı konularında elde ettiğimiz bilgileri daha derli toplu olarak bu incelemelerin ardından sunabilmek adına, birer tarikin incelemesini yapacağız.

2.1. SUÇA YAKLAŞIMI

Hz. Peygamber'in suça yaklaşımının ele alınacağı bu başlıkta hırsızlık suçunu konu alan hadîse değinilecektir. Yukarıda ifade edildiği gibi, sened tenkidine kısaca değinildikten sonra, ilgili hadîsimizin metin tenkidi yapılarak Rasûlullah'ın suça yaklaşımı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Hırsızlık Suçuna Yaklaşımı

Suç ile İlgili Müslim Hadîsinin Metni

Müslim'in eserinde zikrettiği hadîs şudur: Bana Ebû't-Tahir ve Harmale b. Yahyâ anlattı. (Lafız Harmale'ye aittir.) O ikisi dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi. O dedi ki: Bana Yûnus b. Yezîd, o da İbn Şihâb'dan anlattı. İbn Şihâb dedi ki: Bana Urve b. Zübeyr, o da Hz. Peygamber'in eşi Aişe'den haber verdiğine göre; Kureyş, Rasûlullah döneminde Mekke'nin fethi sırasında hırsızlık yapan kadının durumu hakkında endişeye kapılmıştı. Bunun üzerine onlar: Bu kadının durumu hakkında Rasûlullah ile kim konuşur? demişlerdi. (Onlardan

⁴⁴⁹ Âdîd: Bir hadîsi destekleyen İkinci hadîs. Şâhid: Herhangi bir hadîse, başka bir sahâbîden gelen tamamen aynı veya benzer muhtevadaki ikinci hadîs. Abdullah Aydınli, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2009, 15, 291.

⁴⁵⁰ Makbul: Sened ve metni bakımından Hz. Peygamber'e ait olma ihtimali daha kuvvetli, dolayısıyla kabul edilmeye lâyık olan ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadistir. Buna göre makbul hadîs sahîh ve hasen diye kısımları vardır. Aydınli, *Hadis İstılahları*, 168.

bazıları): Rasûlullahın sevgilisi, Usâme b. Zeyd'den başka kim Rasûlullah ile konuşmaya cesaret edebilir ki? dediler. Derken kadın Hz. Peygamber'e getirildi de Usâme bu kadınla ilgili olarak Rasûlullah ile konuştu. Rasûlullah'ın yüzünün rengi attı: (Usâme!) Allah'ın tayin ettiği hadlerden biri hakkında aracı mı oluyorsun? dedi. Bu söz üzerine Usâme: Ey Allah'ın Elçisi, benim için istiğfar et! dedi. Akşam olunca Rasûlullah kalkıp, hitap etmeğe başladı. Önce Allah'ı layık olduğu sıfatlarla sena ettikten sonra şöyle dedi: Bundan sonra derim ki: Sizden önceki insanları ancak şu tutumları helâk etmiştir. Onlar, içlerinden şerefli biri hırsızlık yapınca ona ceza uygulamazdılar. İtibarı olmayan biri de hırsızlık yapsa ona had cezasını uygulardılar. Bana gelince, şunu iyi bilin! Kudretiyle canımı elinde tutan zata yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim⁴⁵¹

a.Örnek Hadîsin Sened Tenkidi

Râvî Tanıtımı ve Haklarındaki Cerh ve Ta'dil Değerlendirmeleri

Müslim, yukarıdaki râvî zinciriyle Sahih'inin diğer bablarında⁴⁵² ve mukaddimesinde⁴⁵³ rivayetlerde bulunmuştur. Bu durum, Müslim'in bu râvîlere tadîl açısından güvendiğini göstermektedir. Ayrıca senede genel olarak baktığımızda İbn Şihâb > Urve > Aişe tarikini asahhu'l-esânîd⁴⁵⁴ sayanlar olmuştur.⁴⁵⁵ Şimdi râvîleri cerh ve ta'dil yönünden inceleyelim:

Aişe binti Ebî Bekir (Ümmü'l-Mü'minîn, Ümmü Abdillah)

Rasûlullah onun ile Hatice vefat ettikten üç sene sonra, hicretten iki sene evvel Mekke'de evlenmiştir.⁴⁵⁶ Hz. Peygamber'in sohbetinde sekiz yıl beş ay bulunmuştur. Sahâbe'nin en fakîhlerindendir. Rasûlullah'dan 1210 hadîs rivayet etmiştir. En çok hadîs rivayet eden yedi sahâbeden bir tanesidir. Şeyhân⁴⁵⁷ ondan muttefakun aleyh⁴⁵⁸ olarak 174 hadîs rivayet etmişlerdir. Sahâbe ve Tâbiûn topluluğu ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Hicrî elli sekiz senesinde Ramazan ayında Medine'de vefat etmiş, Bakî mezarlığına defnedilmiştir.⁴⁵⁹

⁴⁵¹ Müslim, Hudûd, 9.

⁴⁵² Müslim, İmân, 33.

⁴⁵³ Müslim, Mukaddime, 5.

⁴⁵⁴ Asahhu'l-Esânîd: Râvîlerinin sıklıkları ve birbirleriyle münasebetleri bakımından, diğerlerine oranla en üst derecede bulunan veya öyle kabul edilen sened. Aydın, *Hadîs İstılahları*, 27.

⁴⁵⁵ Ahmed Muhammed Şakir, *el-Bâisu'l-Hasîs (Kenarı)*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz., 21.

⁴⁵⁶ İbn Abdî'l-Berr, Ebû Ömer, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashab*, Mektebetü'l-Asriyye, Lübnan 1431-2010, III, 236.

⁴⁵⁷ Şeyhân: Buhârî (v. 256) ve Müslim (v. 262) demektir. Aydın, *Hadîs İstılahları*, 294.

⁴⁵⁸ Muttefakun Aleyh: Şeyhân'ın her ikisinin el-Câmiu's-Sahîh isimli eserine aldıkları hadîs demektir. Aydın, *Hadîs İstılahları*, 238.

⁴⁵⁹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 83.

Genel olarak hadîşçiler sahâbenin âdil olduğunu kabul etmişlerdir. Dolayısıyla onları cerh ve tadîl'e tâbî tutmamışlardır. Hadîşçilerin bu şekilde onları âdil kabul etmesi, Sahâbenin Rasûlullah'a bilerek yalan söylemelerinin ve dini sonraki nesillere tağyir ederek iletmelerinin mümkün olamayacağını kastetmelerinden ileri gelen bir yaklaşımdır. Yoksa onların âdil olduğunu kabul etmek onları masum olarak nitelemek anlamına gelmez. Bu konuda masum olan sadece peygamberlerdir.⁴⁶⁰

Hz. Aişe'nin Rasûlullah'ın eşi ve güvenilir bir sahâbesi olduğu, binden fazla hadîs rivayet ettiği, sahâbenin en fakîhlerinden olduğu, pek çok talebe yetiştirdiği göz önünde bulundurulduğunda yaptığı işin şuurunda bir sahâbî olduğu anlaşılmaktadır.

Urve b. Zübeyr(Ebû Abdillah, el-Medenî)

Aişe'nin kardeşi olup annesi Esmâ binti Sıddîk, babası Zübeyr'dir. Rasûlullah ile sıhriyyet yoluyla akrabadır. Teyzesi Aişe'den hadîs rivayet etmiştir. Oğlu Hişâm'dır. Tabiûn'un önde gelenlerindendir. O'nun yüceliği, imamlığı, ilminin çokluğu ve bildiğiyle amel ettiği hususlarında icmâ edilmiştir. Fukahâ-i Seb'â'dan bir tanesidir. Hicrî doksan dokuz senesinde vefat etmiştir.⁴⁶¹

İbn Şihâb ez-Zührî (Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdillah b. Şihab, el-Kuraşî, ez-Zührî, el-Medenî)

Medine'de doğmuş, Şam da 124 yılında vefat etmiştir. Vefat ettiği sırada 92 yaşında olduğu belirtilir. Kendisi Tabiûn'un küçüklerindendir.⁴⁶² Hadîslerin tedvininde komisyon başkanlığı yapmıştır. On kadar sahâbeyi görmüştür. İlim tahsili, sıyânet, sabır, ibâdet, verâ, kerem vbhusularda tabiûn'un en meşhurlarındandır.⁴⁶³ Hâfızası güçlü olduğu için seksen gecede Kur'an'ı ezberlediği nakledilir. Sikâ, imâm, hâfız, mutkin olduğu hususunda âlimlerin ittifakı vardır. İmam Mâlik onun için, O'nun gibi bir fâkih görmedim dediği rivayet edilir. Ancak zaman zaman irsâl yaptığı için eleştirilir. İrsal yaptığı sahâbîler Ebû Hureyre, Câbir, Râfî b. Hadîc'dir.⁴⁶⁴

Yûnus b. Yezîd (İbn Mişkân b. Ebî'n-Nicâd el-Eylî, el-Eydî, el-Kuraşî, el-Emevî)

Muâviye b. Ebî Süfyan'ın azadlı kölesidir. Tâbiûn'dan Kâsım, İkrime, Sâlim, Nâfî, Zührî gibi pek çok kişiden hadîs nakletmiştir. O'ndan da Tâbiûn'dan Cerir b. Hazim, Evzâi, Leys ve pek çok kişi hadîs rivayet etmiştir. Yüz elli dokuz senesinde Mısır'da vefat

⁴⁶⁰ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 107.

⁴⁶¹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 82.

⁴⁶² Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 113.

⁴⁶³ Nevevî, I, 71.

⁴⁶⁴ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 113.

etmiştir.⁴⁶⁵ Yûnus b. Yezid Hicaz ve Şam bölgesinin hadîslerini toplamaya gayret etmiştir. Divânu'l-İlm olarak nitelendirilmiştir.⁴⁶⁶

İbn Vehb (Abdullah b. Vehb b. Müslim, Ebû Muhammed, el-Fıhrî, el-Kuraşî-el-Mısırî)

Bu râvî (125-197) tarihleri arasında yaşamıştır. Kıraat, tefsir, hadîs, fıkıh ve tarih konularında devrinin önde gelen ve divânu'l-ilm olarak nitelendirilen İbn Vehb Mısır ve Hicaz bölgesinin hadîslerini toplamaya gayret göstermiştir. İbn Sa'd, Zehebî, Yahyâ b. Ma'în, Nesâî ve İbn Adiyy gibi hadîs münekkithleri tarafından sikâ kabul edilmekle beraber, bazıları onun zayıf kişilerden hadîs rivayet ettiğini iddia ederler. Ancak Ebû Zûr'a onun rivayet ettiği 30 000 hadîsi incelediğini içlerinde mevzû hadîse rastlamadığı gibi, münker bir rivayete bile rastlamadığını belirtir. Zehebî onun huccet, hâfız bir âlim olduğunu söyler.⁴⁶⁷ İbn Hibbân onu sikâ râvîler arasında saymıştır. Ahmed b. Hanbel hadîsleri münkerdirdemiştir. Yahyâ b. Ma'în Leyse bihi be's şeklinde onun hakkında ta'dil lafzında bulunmuştur.⁴⁶⁸ Nevevî el-İmam alâ Hifzihi ve itkânihi ve celâletihi diye nitelemiştir.⁴⁶⁹

Harmale b. Yahyâ Tecîbî/Tücîbî (Ebû Hafs, Ebû Abdillâh)

166 yılında Mısır'da doğdu. 243 yılında Şevval ayında Mısır'da vefat etmiştir.⁴⁷⁰ Mısır'a yerleşen Yemen asıllı Tecîbî/Tücîbî⁴⁷¹ kabilesine mensuptur. Nevevî bu kabilenin o bölgede çok büyük bir itibarının olduğunu kaydeder. Harmale, kendisinden Müslim'in hadîs aldığı bir râvîdir. İmâm Şafîi'nin beş yıl sohbetinde bulunmuştur. Ondan hadîs rivayet etmiştir.⁴⁷² Hocası İbn Vehb'in Mısır'a kadı olmayı istemeyerek onun evinde bir buçuk seneye yakın saklandığı kaynaklarda geçer. Bu süre zarfında Harmale, hocasından 100 000 hadîs rivayet etmiştir. Şafîi fıkhında ashâbü'l-vücûh'un arasında yer alır.⁴⁷³

Müslim, İbn Mâce'nin ve Nesâî'nin ondan hadîs rivayet ettiği belirtilmektedir. Hakkında A'lemü'n-nas şeklinde tadîl lafzı kullanılmıştır. Bazı hadîs tenkitçileri Harmale'yi zayıf kabul etse de genelde sikâ olarak kabul görmüştür. Meselâ Ebû Hâtim er-Râzî Onun hadîsleri yazılır. Ama delil olmaz; İbn Adiyy, Harmale'nin hadîslerini derinlemesine

⁴⁶⁵ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 128.

⁴⁶⁶ Nevevî, I, 71.

⁴⁶⁷ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 144.

⁴⁶⁸ Yâtkın, *Günah*, 49.

⁴⁶⁹ Nevevî, I, 71.

⁴⁷⁰ Vecdi Akyüz, "Harmale", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009, XVI, 232.

⁴⁷¹ Nevevî, bunun iki şekilde okunacağını belirtmiştir.

⁴⁷² Nevevî, I, 71.

⁴⁷³ Akyüz, XVI, 232.

inceledim. Fakat onun yüzünden zayıf sayılanı görmedim; İbn Maîn, Harmele, İbn Vehb'i en iyi bilen kişidirdemektedirler. İbn Hibban ve Ukaylî onu sikâ bir râvî olarak kabul ederler.⁴⁷⁴

Sonuç olarak Harmele b. Yahyâ hakkında tadîlin alt seviyesinde bir lafızla Ebû Hâtîm er-Râzî onu nitelese de bu eksikliğin nedeninin kendisi olmadığı anlaşılmıştır. Kendisinin sikâ bir râvî olduğu hadîs tenkidçileri tarafından kabul edilmiştir. Buraya kadar Müslim râvîleri hakkında verdiğimiz bilgilerden şu sonuca ulaşabiliriz: Aişe, Urve, İbn Şihâb, Yûnus b. Yezîd, İbn Vehb ve Harmale b. Yahyâ'nın hakkında cerhi gerektirecek bir ifadeye rastlanmamıştır. Bütün râvîler için tadîl lafızları kullanılmıştır. Buna göre, Müslim hadîsi sikâ râvîler tarafından rivayet edilmiştir. İhticac için bu rivayet alınabilir.

Senedin İttisâl Açısından Değerlendirilmesi

Müslim (v. 261) > Harmale b. Yahyâ (v. 223) > İbn Vehb (v. 197) > Yûnus b. Yezîd (v. 159) > İbn Şihâb (v. 124) > Urve (v. 99) > Aişe (v. 58) > **Rasûlullah.**

Râvîlerin vefat tarihlerini yukarıdaki tabloda verdik. Buna göre, bütün râvîlerin vefat tarihleri arasında yüz yılı geçen bir süre de bulunmamaktadır.⁴⁷⁵ Muâsarâtı kabul eden Müslim açısından râvîler arasında kopukluk yoktur. Ayrıca Buhârî'nin Sahih'inde aynı sahâbîden rivayet ettiği hadîs bu rivayetin mutâbisidir.⁴⁷⁶

Harmale b. Yahyâ, İbn Vehb, Yûnus b. Yezîd, İbn Şihâb, Urve, Hz. Aişe tariki ile verdiğimiz bu hadîsi, Buhârî bir yerde İbn Vehb, Yûnus b. Yezîd, İbn Şihâb, Urve, Hz. Aişe tariki ile nakletmiştir.⁴⁷⁷ Yani Harmale b. Yahyâ, Buhârî'nin râvîleri arasında yoktur. Dolayısıyla Buhârî'nin de râvîleri olan İbn Vehb, Yûnus b. Yezîd, İbn Şihâb, Urve arasında likâ vardır. Harmelenin hocası olan İbn Vehb'in Harmele'nin evinde bir buçuk yıl kaldığını yukarıda nakletmiştik. Buna göre Müslim'in râvîsi Harmele ile İbn Vehb arasında likâ da vardır. Ayrıca Müslim'in Buhârî'den tek farklı râvîsi olan Harmale b. Yahyâ, Buhârî'nin de râvîsi İbn Vehb'den ahberena eda sigasıyla hadîsi rivayet etmiştir. Müslim'in ahberenâ eda sigasıyla verdiği rivayetelerin râvîler arasında kıraatin olduğuna işaret ettiği bilinmektedir. Buna göre Harmale b. Yahyâ'nın semâ ve kıraat yoluyla İbn Vehb'den bu hadîsi rivayet ettiği anlaşılmaktadır. Aralarında semâ ve kıraat'ın olması likânın var olduğunu gösteren başka bir delildir. Buna göre Müslim hadîsinde geçen bütün râvîler arasında muâsarât olduğu gibi likâ

⁴⁷⁴ Akyüz, XVI, 232.

⁴⁷⁵ Zira muâsarâtı ittisal için yeterli gören hadîşçiler yüz yıla kadar aralarında yaş farkı olan râvîleri, bir birine muâsır kabul ederler. Bu konuda Hz. Peygamber'in şu hadîsini delil getirirler: Şu gecenizi görüyor musunuz? Bundan yüz yıl sonra yeryüzünde hiç kimse kalmayacaktır. Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 217.

⁴⁷⁶ Mutâbî': Bir hadîsin metin bakımından benzeri olan ve en azından sahâbî râvîsi aynı olmak kaydıyla, başka bir senedle rivayet edilen hadîs. Aydınlı, *Hadîs İstılahları*, 230.

⁴⁷⁷ Buhârî, Şehâdât, 8.

da vardır. Bir başka açıdan değerlendirmede bulunursak, Buhârî ve Müslim'in bu hadîsi rivayet etmiş olmaları, en azından Şeyhân'ın şartlarına göre bu hadîsin sahîh olduğunu gösterir. Kaldı ki Müslim şârihi Nevevî, bu hadîsin sıhhati konusunda herhangi bir tartışmaya yer vermemektedir. Böylece de bu hadîsin sahîh olduğunu kabul etmiş görünmektedir.⁴⁷⁸

Sonuç Değerlendirmesi

Râvîlerini teker teker incelediğimiz Müslim hadîsi, Aîşe tarafından rivayet edilmiştir. Bütün râvîlerin sikâ olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre hadîs, adalet ve zabt sahibi râvîler tarafından muttasıl bir senetle şâz⁴⁷⁹ olmayarak rivâyet edilmiştir. Muallal olmama durumu ancak metin tenkidinden sonra vuzuha kavuşacak bir durumdur. Müslim'in bu rivayeti, Rasûlullah'a isnadı sebebiyle bakılınca merfû'dur. Zira Aîşe'ye nispet edilen bu rivayette Rasûlullah şöyle buyurdu denilerek rivayet edilmektedir. Bu tabloya göre, hadîs sarahaten merfû' olmaktadır.

b. Örnek Hadîsin Metin Tenkidi

Örnek Hadîsin Kur'an'a Arzı

Mâide Süresi 38-39. ayetlerine arzı.

Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim bu haksız davranışından sonra tövbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.⁴⁸⁰

Örnek hadîsimizde hırsızlık suçuna karşı Hz. Peygamber'in el kesme cezası vermesini yukarıda verdiğimiz ayetlerde desteklemektedir. Dolayısıyla örnek hadîsimiz metin olarak sahîh olma özelliğini taşımaktadır.

Örnek Hadîsin Hadîslere Arzı

Burada öncelikle merfû hadîslere yer verilecek ardından uygulamadaki örneklerine temas edilecektir. Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurdu: Allah (şu) hırsıza lanet etsin ki o miğfer çalar eli kesilir veya ip çalar eli kesilir⁴⁸¹

Hz. Aîşe'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Hırsızın eli ancak dinarın dörtte biri ve daha fazla malı çalması durumunda kesilir⁴⁸²

⁴⁷⁸ Nevevî, XI, 154.

⁴⁷⁹ Şâz: Sika râvînin diğer sika râvîlere veya kendisinden daha sika olan râvîye muhalefet ederek verdiği hadîs. Diğer hadîse mahfuz denir. Aydın, *Hadis İstılahları*, 291. Biz burada bu terimi Müslim ve hadîsin diğer kitaplardaki metinleriyle beraber değerlendirerek kullandık.

⁴⁸⁰ 5. Mâide: 38-39.

⁴⁸¹ Müslim, Hudûd, 7.

Örnek hadîsimizde geçen hırsızlık olayının haricinde Rasûlullah döneminde bir başka el kesme olayı yaşanmıştır. Sa'lebe el-Ensârî babasından rivayet ettiğine göre Amr b. Habîb b. Abdi Şems Rasûlullah'a gelerek: Ey Allah'ın Elçisi! Ben falan oğullarına ait bir deveyi çaldım. (Bana cezamı vermek suretiyle) Beni temizle! dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber Amr'ın dediği kabileye (adam) göndererek (olayı soruşturdu.) Onlar: Hakikaten bir devamız kayıptırdediler. Bunun üzerine Rasûlullah'ın emriyle Amr'ın eli kesildi. Râvî Sa'lebe şöyle demiştir, Amr'ın eli kesilip yere düştüğünde o şöyle dua ediyordu: (Ey hırsızlık eden elim!) Beni senden temizleyen Allah'a hamd olsun! Sen vücudu cehenneme sokmak istemiştin⁴⁸³

Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu geçmektedir: Safvan b. Ümeyye şöyle dedi: Ben mescidde değeri otuz dirhem olan paltomun üstünde uyurken adamın biri ridamı gizlice almaya çalıştı. Adam yakalanıp Rasûlullah'a götürülünce Rasûlullah adama el kesme cezası vermiş. Bunun üzerine ben Rasûlullah'a gittim: Otuz dirhemlik bir şey için mi el keseceksin? Ben ridamı ücret almadan ona verdimdedim. Rasûlullah: Hırsızı bana getirmeden bunu yapsaydın ya! dedi.⁴⁸⁴

Sonuç itibarıyla Rasûlullah döneminde suçlulara uygulanan el kesme cezalarının birden fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Hadîsimizde geçen el kesme cezası diğer hadîslerce desteklenmektedir.

Örnek Hadîsin Tarihi Bilgilere Arzı

Hırsızlık, tarih boyunca bazı toplumlarca suç olarak kabul edilmiştir. Eski İran'da ve Sümerler'de ve Hammurabi kanunlarında hırsızlık suçuna karşı çalınan malın birkaç katının ödenmesinden başlayıp, öldürmeyle son bulan cezaî yaptırımlar bulunmaktaydı. Eski Yunan'da gasp ve yağmacılık hırsızlık kapsamında görülmeyip kahramanlık ve beceri olarak kabul edilirdi.

Eski Türklerden Hun hukuk kurallarına göre hırsıza yedi ile yediyüz arasında değişen sopa vurma cezası uygulanırdı. Bazen çaldığının dokuz katını geri ödemekle cezalandırılırdı. İkinci defa hırsızlık yapması halinde ölüm cezasıyla cezalandırılırdı.

⁴⁸² Buhârî, Hudûd, 14; Müslim, Hudûd, 2; İbn Mâce, Hudûd, 22.

⁴⁸³ İbn Mâce, Hudûd, 24.

⁴⁸⁴ Ebû Dâvûd, Hudûd, 14.

Hıristiyanlıkta da Ahd-i Atik’de açık bir ceza öngörülme­yen hırsızlık, Pavlus’un öğretilerinde hırsızlık yapan, artık hırsızlık yapmasın⁴⁸⁵ şeklinde ifadesini bulmuştur. Klise hukukuna göre hırsızlık basit ve alenî hırsızlık olarak iki şekilde ele alınmıştır.

Roma ceza hukukunda 18. YY. ortalarına kadar hırsızlık ağır şekilde cezalandırılmıştır. Bu tarihten sonra fikir akımlarının ve hürriyet mücadelesinin açık tepkisiyle hırsızlığa verilen ağır cezalar kaldırılmıştır.⁴⁸⁶

Yahudilikte yer alan on emirden bir tanesi de çalmayacaksın şeklindedir.⁴⁸⁷ Hırsızlara genelde malın sahibine misliyle ödetilmesi şeklinde ceza verilirdi.⁴⁸⁸ Eğer çalan kişinin ödeyecek parası yoksa köle olarak satılırdı.⁴⁸⁹

Cahiliye Araplarına gelince hırsızlık onlarda da suç olarak kabul edilmiştir. El kesme, kabile himayesinden çıkarma, dayak gibi çeşitli müeyyidelerle önlenmeye çalışılmıştır. Kaynaklar cahiliye Arapları arasında hırsızlar ve hırsızlık olayları hakkında şiirlerin, darb-ı mesellerin ve menkıbelerin yazıldığını ortaya koymaktadır.⁴⁹⁰

Hırsızlık olaylarının İslâm sonrası dönemde, İslâm öncesi döneme göre azaldığına dair bilgilere ulaşılmıştır. Bununla birlikte Hulefâ-yi Raşidîn dönemlerinde zaman zaman hırsızlık olayları olmuştur.⁴⁹¹

Modernistlerin el kesme cezasını mecâzî olarak algıladıkları görülmüştür. Bunun yanında XX. YY. başlarından sonra klasik anlamda el kesme cezasının uygulanması yerine hırsızlığın meslek haline getirilmesi veya suçun tekerrür etmesi halinde el kesme cezasının uygulanması gerektiğini –zayıf bir sesle de olsa- söyleyen kimseler vardır.⁴⁹²

Örnek Hadîsin Akla Arzı

İnsanların malları da canları gibi kutsaldır. Bu yüzden malların koruma altına alınabilmesi için mala karşı işlenen suçlarda ceza-ı müeyyide uygulanması akla aykırılık teşkil etmez. Verilecek cezanın el kesme şekliyle gerçekleşmesi da akla aykırı değildir. Çünkü hırsızlık suçu, hangi organla işlenmişse, ceza o organa uygulanmaktadır.

⁴⁸⁵ Efesoslular’a Mektup, 4, 28.

⁴⁸⁶ Bardakoğlu, Ali, “Hırsızlık”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 1998, XVII, 384.

⁴⁸⁷ Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, XX, 15.

⁴⁸⁸ Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, XXII, 1-5.

⁴⁸⁹ Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, XXII, 3.

⁴⁹⁰ Bardakoğlu, “Hırsızlık”, XVII, 385.

⁴⁹¹ Bardakoğlu, “Hırsızlık”, XVII, 393.

⁴⁹² Bardakoğlu, “Hırsızlık”, XVII, 396.

Buraya kadarki metin tenkidi değerlendirmelerinde, söz konusu hadîs Kur'an'a, diğer hadîslere, tarihi bilgilere ve akla aykırılık arz etmemektedir. Dolayısıyla örnek hadîsimizin metin olarak, uydurma olma ihtimali bulunmamaktadır. Ayrıca Müslim hadîsinin diğer hadîs kitaplarındaki (merfû, mevkuf) rivayetleriyle karşılaştırıldığında rivayetler arasında lafız birliğinin olmaması mânâyla rivayet edildiğini göstermektedir. Bazı râvîler ihtisar, taktî' yapmışlardır.

Örnek hadîsin diğer hadîs kitaplarındaki rivayetlerinin metinlerini inceledik. Buna göre Mahzûmiye kabilesinden bir kadına el kesme cezasını Rasûlullah'ın uygulamış olması (mana ile rivayete göre) rivayetlerin asgarî müşteregidir.

Müslim'in Aişe'den gelen merfû rivayetleri iki farklı senedle geliyor. Bu rivayetlerin senedlerini Müslim'in şartlarına göre sahîh kabul ettiğimizde metinlerin asgarî müşteregi şudur: (Usâme!) Allah'ın tayin ettiği hadlerden biri hakkında aracı mı oluyorsun? dedi. Bu söz üzerine Usâme: Ey Allah'ın Elçisi, benim için istiğfar et!..Sizden önceki insanları ancak şu tutumları helâk etmiştir. Onlar, içlerinden şerefli biri hırsızlık yapınca ona ceza uygulamazlar. İtibarı olmayan biri de hırsızlık yapsa ona had cezasını uyguladılar...Kudretiyle canımı elinde tutan zata yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim⁴⁹³Rasûlullah'a ait bu cümleler Müslim'in farklı iki senedle verdiği rivayette ortak lafızdır. Bu durum, Müslim'in lafzen rivâyeti prensip kabul ettiğini ve buna râvîlerin ve kendisinin uyduğunu destekler mahiyettedir.

İncelediğimiz Aişe hadîsinin metnini diğer hadîs kitaplarındaki metinleriyle de karşılaştırdık. Bunlar arasında lafız yönünden farklılıklar olmakla beraber mana yönünden farklılık yoktur. Bu durum hadîsin, manayla rivayet edildiğini gösterir. Metinler arasında zıtlığın olmaması metin açısından muallel ve şâzlık olmadığını gösterir.

Elde edilen bu sonuçlar sened açısından yapılan değerlendirmeler iler beraber düşünüldüğünde Hz. Peygamber'e nisbetinin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre adâlet ve zabt sahibi râvîler tarafından muttasıl bir senedle şâz veya muallel olmayan sahîh bir rivayet olduğu, bu rivayet ile ihticac edilebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki verdiğimiz örnek hadîsten, ayet ve diğer hadîslerden tezimizle ilgili suçlar hakkında şu sonuçlar çıkarılır:

⁴⁹³ Müslim, Hudûd, 8, 9.

-Suça karşı uygulanacak cezada Hz. Peygamber kararlı olmuştur.

-İnfazı devlet başkanı olarak yapmıştır.

-Mahkemeye intikal eden had cezaları hakkında aracılık yapılamayacağı anlaşılmıştır.

Hâkimin davayı görmezden gelme lüksü yoktur.

-Hırsızlık suçunun tanımlanmasında, ispatında, cezanın uygulanmasında Rasûlullah son derece net tavırlar sergilemiştir.

-Mesele hâkime intikal etmeden önce suçluyu affetmek gerekir.

-Suçlar karşısında çekilen cezalar suçlu için keffaret olacaktır.

-İşlenen suçun bir kişi hakkında sabit olabilmesi için Hz. Peygamber gerekli araştırmayı yaptırmıştır.

2.1.2. Suçlar Hakkındaki Diğer Prensipler

2.1.2.1. Suçlarda Maksadı Esas Alması

Psikoloji de bir iradenin kasıt olabilmesi için beş evreden geçmiş olması gerekir. Bu evreler şunlardır:

1.Hâcis, bir fiili işlemenin akla ilk düşüşüdür.

2.Hâtır, fiili yapma düşüncesinin kişinin içinden geçmesidir.

3.Hâdisü'n-nefs,düşüncüyü gerçekleştirip, gerçekleştirmeme arasında tereddüt etmektir.

4.Hemm, fiili terk etme yerine yapmayı tercih etmektir.

5.Azm,kişinin fiili yapmaya kesin olarak karar vermesidir. İlk dört merhalede kişinin sorumlu tutulamayacağı konusunda âlimler ittifak halindedirler. Yalnız Azm halinden sorumlu olup olmaması hususunda ihtilaf vardır.⁴⁹⁴

Niyet ise, Allah'ın rızasını kazanmak ve emrine uymak için bir işe yönelmeğe karar vermek ve serbest iradeyi o yöne yönlendirmektir.⁴⁹⁵

Bazı İslâm âlimleri niyeti, amelin direği, ruhu ve özü olarak vasıflandırmışlardır. Çünkü kötü niyet ile yapılan ameller günaha ve hatta suça dönüşebilir.⁴⁹⁶ Her ne kadar yapılan iş, normalde sevap için yapılıyor gözükse bile zamanla suça dönüşebilir.

Kişinin gönlünden geçirdiği eylemler için ceza verilemez. Günümüz Ceza Hukuku'nda da durum böyledir. Bir niyet uygulanmaya geçmedikçesuç olamaz.⁴⁹⁷ Bu konuda Hz.

⁴⁹⁴ Subkî, el-Halebiyyât, *Cem'ul-Cevâmî bi Şerhu'l-Mahallî Cemi'l-Cevâmî ve Haşiyetü'l-Benânî*, Kahire 1995, II, 373.

⁴⁹⁵ Haydar Hatipoğlu, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, Kahraman Yay., İstanbul 1983, IX, 499.

⁴⁹⁶ Şâtibî, Ebû İshâk İbrâhim b. Musa, *el-Muvafakat Fî Usûli's-Şeria*, Dâru Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2005, II, 344; İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 109, 111.

⁴⁹⁷ Mahmesânî, 195.

Peygamber: Allah ümmetimin gönlünden geçirdiği hususları, söze veya uygulamaya geçirmediikleri sürece affetmiştir⁴⁹⁸ buyurmaktadır.⁴⁹⁹

Hiz. Peygamber: Amellerin değeri ölçüsü, niyetlerdir. Her kim neye niyet eder ise, sonuçta eline geçecek odur⁵⁰⁰ Rasûlullah'ın bu yaklaşımı, onun tebliğinin tamamını kuşatmış ve İslâm hukukçularınca temel bir prensip olarak benimsenmiştir.⁵⁰¹ Bu hadîs, suçlara verilecek cezaların miktarlarının, cezaların çeşitlerinin belirlenmesinde, kullanılan hakların çeşidini belirlemede, hak kullanılırken su-i isti'mal neticesinde suç oluşup oluşmadığını tespitinde önemlidir.⁵⁰²

Yukarıda belirttiğimiz hadîsin yanında pek çok ayet ve hadîs de niyetin amele ve suçun çeşidine etki ettiğine işaret etmektedir.⁵⁰³ Bu sebeple eylemler, niyetlerle ilişkilendirilmiştir. Mecelle'nin ikinci külli kaidesinde : Bir işten maksat ne ise, hüküm ona göredir⁵⁰⁴ denilir. Yani bir suç üzerine terettüp edecek ceza, o suçtan maksat ne ise ona göre belirlenir⁵⁰⁵

Hiz. Peygamber zamanında müşrikler adına casusluk yaptığı tespit edilen, suçunu da itiraf etmiş olan Hatib b. Ebî Beltaa, yaptığı casusluktan niyetinin: Mühâcirlerin Mekke'de bulunan yakınlarının can güvenliğini koruma altına almak olduğunu⁵⁰⁶ söyleyince Hiz. Peygamber: Ebû Beltaa zaten Bedir gazilerindendir buyurarak onu serbest bırakmıştır.⁵⁰⁷

Eğer casusluk yapan kişi, İslâm Şeriatı'nı yıkıp, yeni bir devlet kurma arzusu içinde olsaydı, durum farklı olacaktı. Bu örnekte de suçlarda niyetin önemi ortaya çıkmaktadır.

2.1.2.2. Suçu Misli ile Cezalandırması

Hiz. Peygamber'in katında insanların kanları ve canları kutsaldı.⁵⁰⁸ İşlenen suç misliyle cezalandırması, temel kaidelerden bir tanesiydi. Zengine verdiği ceza ne ise, fakire de o cezayı verirdi.⁵⁰⁹

⁴⁹⁸ Buhârî, İtk, 6; Tirmizi, 8; Nesâî, Talâk, 22; İbn Mâce, Talâk, 14.

⁴⁹⁹ Burada suç olmaz, anlamındadır. Ama suçun öncülleri arasında bazen olabilir. Bu konuya Koruyucu Hâkimlik başlığında temas edilecektir.

⁵⁰⁰ Buhârî, Bed'u'l-Vahy, 1; Müslim, İmâret, 155; Tirmizi, Fedâilu'l-Cihâd 16; Nesâî, Tahâret, 60; İbn Mâce, Zühhd, 26.

⁵⁰¹ İbrâhîm Kâfî Dönmez, "Amel", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009, III, 17.

⁵⁰² Saffet Köse, *İslâm Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1997, 151.

⁵⁰³ 4. Nisâ: 92-94.

⁵⁰⁴ Ali Haydar, *Düreru'l-Hukkâm Şerh'u Mecelleti'l-Ahkâm, Bâb-ı Âlî, İstanbul 1330*, Madde: 2., 28.

⁵⁰⁵ Subkî, bu kuralı *Cem'ul-Cevâmi'* adlı eserinde, Kâdi Hüseyin el-Mevrudi tarafından koyulan dört kaideye ilave olarak koymuştur. Bkz. Subkî, II, 373.

⁵⁰⁶ Ebû Dâvûd, Cihâd, 108.

⁵⁰⁷ Buhârî, Cihâd, 141; Tefsîru's-Sûre, 60, 1; Meğazi, 46; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 161; Ebû Dâvûd, Cihâd, 108; Tirmizi, Tefsîr's- Sûre, 60; Müsned I, 79, 80; Ayrıca Bkz. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 224.

⁵⁰⁸ Müslim, Kasâme, 29.

⁵⁰⁹ Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl b. Behrâm, *Sünen*, Thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Mugnî, Riyad 2000-1421, Diyât, 14.

O, kölesini öldüren kişiyi öldürürüz. Kölesinin kulağını veya bir uzvunu kesenin aynı uzvunu keseriz⁵¹⁰ buyurmuştur.

Amcası Hamza'yı hunharca öldürenlerden otuz kişiyi aynı şekilde öldürmeye önce karar verip, daha sonra bundan dönmesi,⁵¹¹ bunun üzerine cezalandırmanın misli ile olabileceği ayetinin inmesi, konunun önemini ortaya koymuştur.⁵¹²

Kısâs cezasını uygularken de hür birini öldüren, azmettiren kişi veya kişilerin hür olması, kadın ise kadın, erkek ise erkeğin öldürülmesi cumhura göre şarttır. Çünkü cezalandırmada ve kısâsta eşitlik asıldır. Cahiliye Arapları bu eşitliğe riayet etmiyorlardı.⁵¹³ İslâm'dan önce karşılıklı olarak birbirlerini öldüren ve yaralayan iki kabileden biri, kendisini diğerinden üstün görüyordu. Kendilerinden bir köle öldürüldüğünde karşı taraftan bir hürün öldürülmesini, bir kadına karşı bir erkeğin, zayıf durumda olana karşı güçlünün öldürülmesini⁵¹⁴ veya kısâs cezasının yanında diyet cezasının uygulanmasını istiyorlardı. Bu iki kabilenin her ikisi de müslüman olunca bu adetlerini devam ettirmek istediler.⁵¹⁵ Bunun üzerine Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle öldürülecek⁵¹⁶ ayeti nazil oldu.

İmam-ı Azam, İbrâhim en-Nehaî, Süfyan- Sevrî, hüre karşılık hür köleye karşılık köle öldürülür⁵¹⁷ ayetinin mensuh olduğunu ileri sürerek köleye karşılık hürün öldürülmesi gerektiğini söylerler. Zira Rasûlullah: Müslümanların kanları birbirine eşittir⁵¹⁸ buyurmuştur. Hür veya köle ayrımı yapmamıştır. Dolayısıyla, Müslüman ile zimmînin İslâm devleti sınırları içerisinde canlarının değerinin eşit olduğunu, Bakara 178. ayetin cana can, göze göz⁵¹⁹ ayeti ile neshedildiğini belirtirler.⁵²⁰

Yahudi'nin biri, Medine'de yaşayan bir cariyenin kafasını taşla ezmiş vegümüş takılarını çalmıştı. Cariye ölmek üzereyken kendisine bunu kimin yaptığı sorulunca o: Bunu bana falan Yahudi yaptı dedi. Adı geçen Yahudi, Rasûlullah'ın huzuruna getirildi ve suçunu itiraf etti. Rasûlullah'da Yahudi'nin kadına yaptığı şekilde kafasının taş ile ezilerek

⁵¹⁰ Ebû Dâvûd, Diyât, 7; Tirmizî, Diyât, 16.

⁵¹¹ Martin Lings, *Hizmeti Muhammed'in Hayatı*, Terc. Nazife Şişman, İnsan Yay., İstanbul 2007, 203.

⁵¹² 16. Nahl: 126.

⁵¹³ Elmalî, I, 602.

⁵¹⁴ Kurtubî, II, 183, 185.

⁵¹⁵ Karaman, Çağırıcı, Dönmez, Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006, I, 267.

⁵¹⁶ 2. Bakara: 178.

⁵¹⁷ 2. Bakara: 178.

⁵¹⁸ Ebû Dâvûd, Diyât, 11; Nesâî, Kasâme, 9-10; İbn Mâce, Diyât, 31.

⁵¹⁹ 5. Mâide: 45.

⁵²⁰ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVIII, 134.

öldürülmesini emretti.⁵²¹ Bu olayda Rasûlullah'ın Suçluları, yaptıkları suçun işkencenin misli ile cezalandırın!⁵²² ayetine uygun hareket ettiğini, hırsızlık ve öldürme suçunun birleştiği suçlarda ise suçluya sadece bir tane cezayı verdiği görülmektedir.

Günümüzdeki Tevrat'ın hükümlerinde de bu konu şöyle geçmektedir: Bir kimse, bir adamı öldürürse mutlaka öldürülecektir.⁵²³ Bir kimseyi vurarak öldüren kimse, mutlaka öldürülecektir.⁵²⁴ Bir kimsenin komşusuna kini olur ve onu öldürürse, öldürülmesi için mizbahından bile olsa onu alacaksın.⁵²⁵

Başkasına verilen bir zarardan ötürü suçlulara, işledikleri suçun misli ile verilen cezalar, onların verdiği zararı yok etmek, etkisiz kılmak için verilmiş bir zarar verme çeşiti olarak görülebilir. Hz. Peygamber suçlulara uyguladığı ceza yöntemleriyle verilen zararı ortadan kaldırırdı. Bu sayede sadece suçluları suçtan uzak tutmakla kalmaz, başka insanların aynı suça bulaşmamalarını sağlardı.⁵²⁶ Adam öldüren kişiye kısâs uygulatır. Bu kısas cezasıyla öldürmenin ne demek olduğunu bilenlere, ölü yakını olmanın, yetim-öksüz kalmanın da acısını tattırırdı. Böylece toplumda sadece öldüren fakat, ceza görmeyen bir zümrenin oluşmasına engel olurdu.

Hür olsun, kadın olsun herkese vereceği cezaların ve şartların belli ölçüleri vardı.⁵²⁷ Suçlulara ilave ceza uygulamak isteyenlere ise karşı çıkardı. Zina eden cariyelere Allah'ın emrettiği elli sopadan başka bir cezanın verilmesine, sürgüne yollanmalarına⁵²⁸ hatta hakaret edilmelerine müsaade etmezdi.⁵²⁹ İbn Battâl bu hadîsi kendisine had cezası uygulanmış bir kimseye, ilave olarak azîr cezası verilemeyeceğine delil getirir. Ayrıca kendisine had cezası uygulanmış bir köleye veya toplumun alt sınıfındaki birisine sövmek, hakaret etmek yasaklanmıştır.⁵³⁰ Dolayısıyla Hz. Peygamber, ister köle ister hür olsun suçlunun onuruyla oynanmasına, hiçbir şekilde müsaade etmezdi.

Bu sebeple Hz. Peygamber Gamidiyeli kadına had cezası uygulandıktan sonra onun bedenine tüküren Halid b. Velîd'e müdahale edip onu uyarmıştır.⁵³¹

⁵²¹ Buhârî, Diyât, 4, 6, 12, 13; Müslim, Kasâme, 15, 16, 17.

⁵²² 10. Yûnus, 27.

⁵²³ Levililer, XXIV, 17.

⁵²⁴ Çıkış, XXI, 12.

⁵²⁵ Çıkış, XXI, 14.

⁵²⁶ Zeydan, 93.

⁵²⁷ Buhârî, Muhâribîn, 22, 23.

⁵²⁸ Mûsned, II, 249.

⁵²⁹ Tirmizî, Hudûd, 13;

⁵³⁰ Şevkânî, V, 302.

⁵³¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 7; Mûsned, V, 348

2.1.2.3. Suçun Şahsîliği İlkesini Gözetmesi

İslâm gelmeden Arabistan Yarımadasında zayıfların malları çalınca başvurabilecekleri bir adalet mekanizması yoktu. Zâlim olan kendini daima haklı çıkartacak destekçiler bulabiliyordu. Bu durum sadece Arabistan yarımadasında değil, diğer yerlerde de aynıydı. Ayrıca ceza, suçu işleyene değil, suçun durumuna göre başka şahıslara da verilebiliyordu. Örneğin Orta Çağ'da Babil'de kızını öldüren bir babaya verilecek ceza, öbür kızının öldürülmesi şeklinde infaz ediliyordu.⁵³²

Rasûlullah: İnsanların kıyamet günü Allah'ın huzurunda en rezil olacak olanlarından birisi de katilin yerine bir başkasını öldürenidir⁵³³ buyurmuştur.

Rasûlullah'ın: Kölesini öldüreni öldürünüz!⁵³⁴ buyurarak suçun şahsîliğine önem vermiştir. Malı dokunulmaz olan birinin canı, hayli hayli dokunulmazdır kaidesince haksız yere bir zimmîyi öldüren bir Müslümanın öldürüleceği konusunda âlimler ittifak etmiştir.⁵³⁵

Rasûlullahsuçun şahsîliği konusuna önem vermesini veda haccındaki konuşmasında da dile getirmiştir. Koltuğunun altındaki beyazlık görününceye kadar ellerini kaldırarak şöyle buyurmuştur: Her suçlu, kendi işlediği suçtan sorumludur. Bir kimsenin işlediği suç, asla babasına, anasına, evladına yüklenemez.⁵³⁶

Had ve kısâs cezalarında suçlunun yerine bir başkasının hapsedilmesi ise asla caiz değildir. Çünkü bu cezalar, şahsın kendisine taalluk eden suçlardır.⁵³⁷

Buraya kadar işlediğimiz başlıklarda müslüman suçlular ile ilgili örnek bir hadîs incelemesinin ardından elde edilen diğer veriler değerlendirildi.

Suçlulara muamelede eşitsizliği uygulayan toplumlardan biri de Yahudilerdi. Medine'de yaşayan Nadiroğulları kabilesi ile Kureyzaogulları arasında yapılan savaşta Nadiroğulları galip gelmişti. Bu üstünlüğe dayanarak, Nadiroğulları'ndan birisiKurayzaogulları'ndan birisini öldürdüğünde kısâs uygulamıyorlar, Nadiroğulları iki yüz kg. kuru üzüm diyet veriyorlardı. Fakat Kurayzaogulları'ndan birisi, Nadiroğulları'ndan birisini öldürse kısâs yoluyla suçluyu öldürüyorlardı. Böylelikle Yahudiler, Tevrat'ın hükümlerinin dışına çıkmışlardı.

⁵³² Kandemir, 73.

⁵³³ Müsned, II, 187.

⁵³⁴ Tirmizi, Diyât 18; Dârimî, Diyât 7.

⁵³⁵ Geniş bilgi için Bkz. Karaman v. dğr., I, 267-270.

⁵³⁶ İbn Mâce, Diyât, 26.

⁵³⁷ İbn Humam, XII, 145.

2.2. SUÇLUYAYAKLAŞIMI

2.2.1. Gayr-i Müslim Suçlulara Muamelesi

Hız. Peygamber'in Yahudi, Hıristiyan ve Mecusî suçlulara karşı yaklaşımları olduğu görülmektedir. Burada öncelikli olarak Yahudiler ile ilgili uygulamalara temas edilecek, ardından Medine dışında yaşayan özerk durumdaki Gayr-ı Müslimlere yönelik uygulamalar değerlendirilecektir. Her bir dinî gruba Hız. Peygamber tarafından ortaya konulan yaklaşım, rivayetler çerçevesinde ele alınacaktır.

Hız. Peygamber'in zina eden iki Yahudi'ye recm cezasını uygulattığı rivayeti göze çarpmaktadır. Bu hadîse temas eden bütün rivayetler ele alındığında Abdullah b. Ömer, Berâ b. Âzib, Câbir b. Abdillâh, İbn Ebî Evfâ, Abdullah b. Hâris ve Abdullah b. Abbâs tarafından nakledildiği görülmektedir.⁵³⁸ Kütüb-i Sitte'de Abdullah b. Ömer, Berâ b. Âzib, Câbir b. Abdillâh tarafından nakledilmektedir.

Müslim'in Sahih'inde geçen rivayet şu şekildedir:

Berâ b. Âzib şöyle dedi: Bir gün yüzü (kömürle) karartılmış ve değneklerle dövülmüş Yahudi birisi, Rasûlullah'ın huzuruna getirildi. Rasûlullah Yahudileri çağırdı: Siz zina eden kimsenin cezasını kitabınızda böyle mi buluyorsunuz? diye sordu. Onlar: Evet, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah onların âlimlerinden birini yanına çağırdı: Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah hakkı için söyle! Kitabınızda zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz? dedi. Yahudi âlimi: Hayır (böyle bulmuyoruz). Böyle yemin ettirmeseydin bunu sana haber vermezdim. Biz onun cezasını recm olarak buluyoruz. Eşrafımız arasında zina çoğaldı. Fakat eşraftan birisini zina ederken yakaladığımızda onu cezasız bıraktık. Sahipsiz bir kimseyi zina ederken yakaladığımızda ona ceza uyguladık. Âlimler ve halk olarak biz de: Geliniz hem eşraf hem de zaîf kimselere uygulayabileceğimiz bir ceza konusunda anlaşmaya varalım! dedik. Bunun üzerine Rasûlullah: Ey Allah'ım! Ben senin emrini diriltlenlerin ilkiyim. Çünkü onlar, bu emri öldürmüşlerdi, dedi. Ardından zina eden kişinin recmedilmesini emretti. Bu kişi recmedildi. Allah şu ayetleri indirdi:⁵³⁹ Ey Peygamber! kalpten inanmadıkları halde, ağızlarıyla inandık diyenler (münafıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Yahudiler yalan uydurmak için seni dinlerler. Sana gelmeyen topluluk hesabına seni dinlerler. Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler: Eğer size şu hüküm verilirse onu tutun! O verilmezse sakının! Allah, kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar

⁵³⁸ Mübârekfûrî, IV, 358.

⁵³⁹ Müslim, Hudûd, 28.

Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rüsvaylık, ahirette ise yine onlara büyük bir azap vardır. ⁵⁴⁰Onlar: Muhammed'e gidiniz! Eğer size zina edenin yüzünü karartma ve değnek vurma cezasıyla emrederse bu hükmü alınız. Recm ile fetva verirse hükmü almayınız! demişlerdi. Bunun üzerine Allah şu ayetleri indirmişti: ⁵⁴¹Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir, ⁵⁴²Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir. ⁵⁴³Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fâsıkların ta kendileridir. ⁵⁴⁴

a. Örnek Hadîsin Sened Tenkidi

Buhârî'de Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen hadîs altı yerde geçmektedir. ⁵⁴⁵ Bunların dördünün Buhârî'ye ulaşma durumları şöyledir:

1. Buhârî > İbrâhim b. Münzir > Ebû Damre (Enes b. İyâd) > Musa b. Ukbe > Nâfi' > Abdullah b. Ömer > **Rasûlullah**. (Hadîs, bu rivayet zinciriyle üç yerde geçmektedir.)
2. Buhârî > Muhammed b. Osman > Halid b. Mahled > Süleyman > Abdullah b. Dinar > Abdullah b. Ömer > **Rasûlullah**.
3. Buhârî > Abdullah b. Yûsuf > Mâlik > Nâfi' > Abdullah b. Ömer > **Rasûlullah**.
4. Buhârî > İsmail b. Abdillâh > Mâlik > Nâfi' > Abdullah b. Ömer > **Rasûlullah**.

Buna göre hadîs dört senedli olarak Buhârî'de altı yerde geçmiştir. Dolayısıyla bu hadîs Buhârî'nin tekrarlarından. Buhârî, bu hadîsi tekrarlarırken, bazı yerlerde tam olarak vermesine rağmen bazen takti'/ihtisar ⁵⁴⁶ yapmıştır. Yukarıda birer birer verdiğimiz bu farklı rivayetlerden oluşan sened ağı şöyledir:

⁵⁴⁰ 5. Mâide: 41.

⁵⁴¹ Müslim, Hudûd, 28.

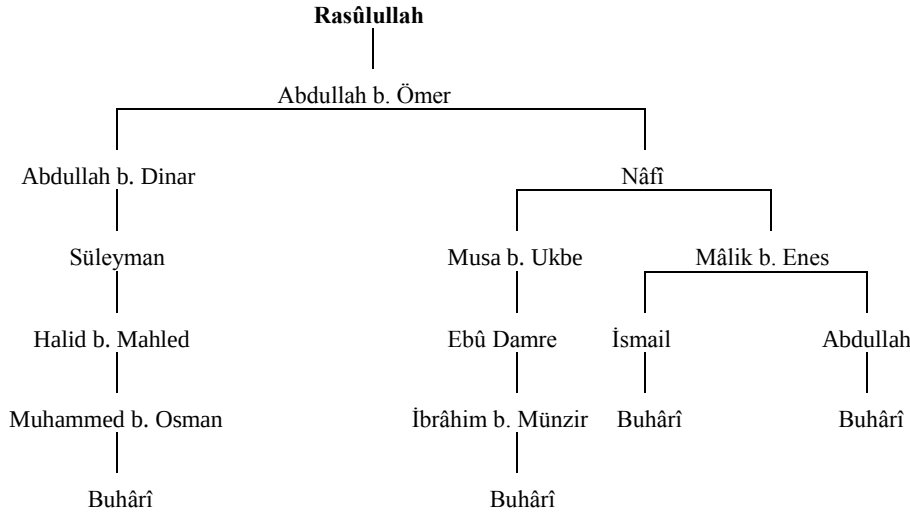
⁵⁴² 5. Mâide: 44.

⁵⁴³ 5. Mâide: 45.

⁵⁴⁴ 5. Mâide: 47.

⁵⁴⁵ Buhârî, Cenâiz, 60; Buhârî, Tefsîru's-Sûre, 6; Buhârî, İ'tisâm, 16; Buhârî, Menâkıb, 6; Buhârî, Muhâribîn, 10; Buhârî, Muhâribîn, 37.

⁵⁴⁶ Taktîu'l-Hadîs: Bir kaç konu ihtiva eden hadîsi, konularına göre parçalara ayırıp her birini ilgili yere koyma ve ilgili yerde kullanma. İhtisâr, taktî' anlamlarında da kullanılır. Aydın, *Hadîs Istılahları*, 304, 130.

Bütün bu senedlerden hadîsin Buhârî’de tek sahâbeden rivayet edildiğini ve daha sonra intişar ettiğini anlamaktayız. Hadîs, Buhârî’nin rubâiyatındandır.⁵⁴⁷ Binaenaleyh, hadîsin en âli (Rasûlullah’a en yakın) senedi rubâidir.⁵⁴⁸ Ayrıca yukarıdaki senedlerde göze çarpan bir diğer husus, Mâlik > Nâfi’ > İbn Ömer isnadı Buhârî tarafından asahhu’l-esânid kabul edilmiştir.⁵⁴⁹

Hadîsin Buhârî dışında Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce’de ve Ahmed b. Hanbel’in eserlerinde de yer alması, bu müelliflerce sahih kabul edildiğini göstermektedir. Buhârî’de geçen bütün rivayetler merfû’dur. Zira Abdullah b. Ömer’e nispet edilen dört rivayette de Rasûlullah şöyle buyurdu denilerek rivayet edilmektedir. Bu tabloya göre, hadîs sarahaten merfû’ olmaktadır.

Yukarıda Abdullah b. Ömer hadîsinin Buhârî’ye ulaşmasında birinci sırada verdiğimiz rivayet, Buhârî tarafından üç yerde verilmiştir. Bu üç yerde geçen rivayetin ikisi, Buhârî tarafından taktî’ yapılarak verilmiştir. Bir tanesi de râvîlerin rivayet ettiği şekliyle verilmiştir. Buhârî’nin tam olarak rivayet ettiği hadîsin sened tenkidini örnek olması açısından kısaca yapıp metin tenkidine geçeceğiz.

Buhârî (v. 256) > İbrâhim b. Münzir (v. 235) > Ebû Damre (Enes b. İyâd) (v. 296) > Musa b. Ukbe (v. 141) > Nâfi’ > Abdullah b. Ömer (v. 73) > **Rasûlullah.**⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ Rubâiyyât: Senedinde son râvî ile Hz. Peygamber arasında dört râvî bulunan hadîslerdir. Aydınî, *Hadîs İstılahları*, 259.

⁵⁴⁸ Rubâiyyât’ın müfred (tekil) kullanımıdır.

⁵⁴⁹ Suyûtî, Celaleddin, *Tedribu’r-Râvî fi-Şerhi Tekribu’n-Nevevî*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut 2004-1424, 34; Aynî, *Umdetu’l-Kârî*, I, 81; Aydınî, *Hadîs İstılahları*, 27; Ayhan Tekineş, *Geleneğin Altın Zinciri-Bilgi Aktarım Yöntemi olarak İsnad*, Ensâr Neşriyat, İstanbul 2006, 77.

⁵⁵⁰ Aynî, *Umdetu’l-Kârî*, VIII, 195.

Râvî Tanıtımı ve Haklarındaki Cerh - Ta'dil Değerlendirmeleri

Abdullah b. Ömer

Hiz. Peygamber döneminde dünyaya geldi. Hendek Savaşı'nda onbeş yaşındaydı. Mekke'nin fethedildiğinde ise yirmi yaşındaydı. Yaşının küçük olmasından dolayı Bedir Savaşı'na katılamadı. Uhud Savaşı'na katılıp katılmadığı ise ihtilaflıdır. Verâ, ilim, Hiz. Peygamber'e ittiba konularında tam bir teslimiyet sahibiydi.⁵⁵¹ Hiz. Peygamber onun hakkında Abdullah ne iyi bir adamdır. Bir de gece namazına kalksa!⁵⁵² dedikten sonra geceleri çok az bir miktar uyurdu. Gençlik yıllarında Mescid-i Nebî'de ilim için kalırdı. İlme ve hayra karşı çok istekliydı.⁵⁵³ Müksirûn olup 2630 hadîs rivayet etmiştir. Yetmişüç yılında vefat etmiştir.⁵⁵⁴

Nâfi'

İbn Ömer'in azadlı kölesidir. İmam Mâlik onun hakkında Nâfi' nin İbn Ömer'den yaptığı nakillerde hiç yanılmadığını gördüm demesi,⁵⁵⁵ onu tadîlsayılır. 119 yılında vefat etmiştir.

Musa b. Ukbe (İbn Ebî İyâş Ebû Muhammed, el-Medenî)

Musa b. Ukbe, Zübeyr b. el-Avvâm'ın azadlı kölesidir. Hakkında ve Kâne mine'l-Müftiyyîn, es-Sikât şeklinde tadîl lafzı kullanılmıştır. Onun Meğâzî türü rivayetleri hakkında İmam Mâlik, Esahhu'l-Meğâzî ifadesiyle tadîl lafzının birinci tabakasında onu zikretmiştir.⁵⁵⁶ Dolayısıyla Musa b. Ukbe'nin rivayetiyle ihticac edilebilir. 141 tarihinde vefat etmiştir.

Ebû Damre (Enes b. İyâd, el-Leysî)

Aynî, Ebû Damre el-Leysî (Enes b. İyâd)'ın hakkında Medenî, sikâtün, âlimün diyerek onu tadîl etmiştir.⁵⁵⁷

İbrâhim b. Münzir b. Abullah el-Hizâmî (İbn Abdillâh b. Münzir el-Mugîre b. Abdillâh b. Halid b. Hizâm b. Huveylid, el-Kuraşî, el-Hizâmî)

İbrâhim b. el-Münzir Ebû İshâk'dan Tirmizî, Nesâî, Buhârî, İbn Mâce hadîs rivayet etmiştir. Nesâî onun hakkında La be'se bih der.⁵⁵⁸ Bu lafız, İbn Ebî Hatim'e göre tadîl

⁵⁵¹ İbn Abdilberr, II, 80.

⁵⁵² Buhârî, Teheccüd, 2.

⁵⁵³ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, VII, 253.

⁵⁵⁴ Abdullah Aydınli, *Hadîs Tespit Yöntemi*, Rağbet Yay., İstanbul 2009, 69.

⁵⁵⁵ Tekineş, 77.

⁵⁵⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, II, 385.

⁵⁵⁷ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, II, 426.

⁵⁵⁸ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, II, 9.

lafızlarının ikinci tabakasındandır. Böyle birinin hadîsi yazılır ve incelenir. 236 yılında vefat etmiştir.

İbn Ömer, Nâfi', İbrâhim b. Münzir, Ebû Damre (Enes b. İyâd), Musa b. Ukbe'nin haklarında tadîl lafızları kullanılmıştır. Bütün bunlardan hareketle İbn Ömer hadîsindeki râvîlerin sikâ râvîler olduğu anlaşılmaktadır

Senedin İttisâl Açısından Değerlendirilmesi

Bir hadîsin muttasıl olup olmadığı, râvîlerin muâsarâtına (aynı tarihlerde yaşayıp yaşamadığına) ve likâsına (birbirleriyle görüşüp görüşmediğine) bağlıdır. Bunlardan birincisi, râvîlerin doğum-ölüm tarihlerini tespit etmekle, diğeri de kullandıkları tehammul ve edâ sigalarını ve diğeri faktörleri tetkik etmekle anlaşılabilir.⁵⁵⁹

Buhârî, İbrâhim b. Münzir, Ebû Damre Haddesenâ edâ sigasıyla rivayette bulunmuşlardır. Bu siga talebe hoca arasında likânın olduğuna delalet eder. Nâfi', Abdullah b. Ömer An'ane edâ sigasıyla hadîsi rivayet etmişlerdir.⁵⁶⁰ An'ane edâ sigasıyla yapılan rivayetlerde Buhârî'ye göre likâ şartı, Müslim'e göre muâsarât şartı aranır. Buna göre hadîsin muntehasındaki Nâfi', İbn Ömer'e mülâkî olmuştur. Çünkü Nâfi', İbn Ömer'in azadlı kölesidir. Vefât tarihleri de buna müsaittir. Likâ olduğuna göre Müslim'in şartı olan muâsarât da vardır. Dolayısıyla hadîsimiz, sened açısından Mu'an'an Hadîs⁵⁶¹ olup, senedin tamamı Şeyhân'ın şartlarına göre muttasıldır.

Sonuç Değerlendirmesi

Râvîlerini teker teker incelediğimiz Buhârî hadîsi, Abdullah b. Ömer tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre hadîs, adalet ve zabt sahibi râvîler tarafından muttasıl bir senetle şâz olmayarak rivâyet edilmiştir. Muallel ve şâz olmama durumu ancak metin tenkidinden sonra ortaya çıkacak bir durumdur.

b. Örnek Hadîsin Metin Tenkidi

Metin tetkiki açısından en kapsamlı iki rivayet; Abdullah b. Ömer ve Berâ b. Âzib, tarafından rivayet edilmektedir. İbn Ömer hadîsini Buhârî,⁵⁶² Müslim,⁵⁶³ Ebû Dâvûd,⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 117.

⁵⁶⁰ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, VIII, 195.

⁵⁶¹ Mu'an'an Hadîs: Senedinde an fulan: Falandan naklen..ifadesi bulunan hadîstir. Aydınî, *Hadîs Tespit Yöntemi*, 156.

⁵⁶² Buhârî, Muhâribîn, 24.

⁵⁶³ Müslim, Hudûd, 26.

⁵⁶⁴ Ebû Dâvûd, Hudûd, 26.

Tirmizî,⁵⁶⁵ İbn Mâce⁵⁶⁶ Ahmed b. Hanbel⁵⁶⁷ rivayet etmektedir. Berâ b. Âzib hadîsini Müslim⁵⁶⁸ ve Ebû Dâvûd,⁵⁶⁹ rivayet etmektedir.

Örnek Hadîsin Kur'an'a Arzı

Ehl-i Kitap arasında Rasûlullah'ın hüküm verme yetkisine sahip olduğuna direkt veya dolaylı işaret eden ayeti kerimelere aşağıda yer verilecektir. Bu ayetlerde hitap, Hz. Peygamber'e ve Ehl-i Kitab'a yapılmıştır.

A. Hz. Peygamber'in Yahudiler hakkında hüküm verme yetkisi olduğu, Kur'an'da Ehl-i Kitab ile ilgili ayetlerde şu şekilde geçmektedir:

Ey Ehl-i Kitap! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi. Birçok kusurunuzu da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir Nur, apaçık bir kitap geldi.⁵⁷⁰

Ey Ehl-i Kitap! Peygamberlerin arası kesildiği sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyamette): -Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi.- demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye kadirdir.⁵⁷¹

Eğer Ehl-i Kitap, Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur'an) doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi, (yer üstü ve yeraltı servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı).⁵⁷²

Yukarıda verilen ayetlerden anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'in Ehl-i Kitap'tan olan Yahudiler tarafından gizlenmiş olma ihtimalindeki hususları onlara açıklayabileceği ve Hz. Peygamber'in onlar için bir müjdeleyici ve uyarıcı olduğu; bu müjde ve uyarıları dikkate aldıkları taktirde ilahî mükâfata erecekleri haber verilmektedir.

Bu ayetler Yahudiler açısından ele alındığında kendilerine ihtilaflı görülen konularda Hz. Peygamber'in görüşüne başvurma ihtimallerinin olabileceği de anlaşılmaktadır.

⁵⁶⁵ Tirmizî, Hudûd, 10.

⁵⁶⁶ İbn Mâce, Hudûd, 10.

⁵⁶⁷ Müsned, II, 5.

⁵⁶⁸ Müslim, Hudûd, 26.

⁵⁶⁹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 26.

⁵⁷⁰ 5. Mâide: 15.

⁵⁷¹ 5. Mâide: 19.

⁵⁷² 5. Mâide: 68.

B. Hz. Peygamber'in Yahudiler hakkında hüküm verme yetkisi olduğunu bildirenayetler şu şekildedir:

Aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer (hükümden) yüz çevirirlerse bil ki (bununla) Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına bela etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır.⁵⁷³

Hep yalana kulak verirler, durmadan haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Eğer hüküm verirsen de aralarında adaletle hüküm ver. Allah adaletle hüküm verenleri sever.⁵⁷⁴

İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.⁵⁷⁵

Yukarıdaki ayetler Yahudiler hakkında Rasûlullah'a hitaben inmiştir. Bu ayetlerde Rasûlullah'ın Yahudilere Allah'ın indirdiğiyle hükmetmesi istenmektedir. Rasûlullah'ın bu şekilde hüküm vermesi adalet olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca onlardan Tevrat'ın içerisindeki hükme razı olmaları istenmiştir. Yahudilerin buna razı olmayarak başka arayışlar içerisine girmeleri eleştirilmiştir. Hz. Peygamber'in onlar hakkında vereceği hükmün Tevrat'ın hükmünden farklı olmayacağı, onların tavrının da Tevrat'a gösterecekleri tavırla aynı olacağı vurgulanmıştır. Bu ayetlere göre Rasûlullah'ın Yahudiler hakkında hüküm vermiş olabileceği, Kur'an'ın genel ruhuna aykırılık teşkil etmez.

Örnek Hadîsin Hadîslere Arzı

Hz. Peygamber'in Yahudilerle ilgili hüküm verdiğine dair başka rivayetler de bulunmaktadır. Bu konuda Hz. Peygamber'in, Zanlılara Muamelesi başlığı altındabir hadîs örnek olarak ele alınacaktır. Burada konuyu uzatmamak için suçlu konusunda ele alınan hadîsin diğer kaynaklardaki rivayet farklılıklarına ve bu konudaki değerlendirmelere temas edilecektir.

⁵⁷³ 5. Mâide: 49.

⁵⁷⁴ 5. Mâide: 42.

⁵⁷⁵ 5. Mâide: 43.

Aynî, yukarıdaki metinde geçen Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenlerin kâfirler, zalimler ve fâsıklar olduğunu haber veren ayetlerin Yahudiler hakkında indiğini haber vermiştir. Buhârî ayrı bir bab açarak bu ayetleri vermiştir.⁵⁷⁶

Müslim bu hadîsi Abdullah b. Ömer ve Berâ b. Âzib'den rivayet ederken, Buhârî sadece Abdullah b. Ömer'den rivayet etmiştir. Abdullah b. Ömer ise rivayetin sonunda yukarıda geçen ayetleri zikretmemiştir. Bu ayetlerin ravi tarafından mı metne eklendiği konusunda bizde şüphe uyanmıştır. Zira Berâ b. Âzib'den gelen rivayetin sonunda bu ayetler varken, Abdullah b. Ömer'den gelen rivayette yoktur. Dolayısıyla bu ayetler râvî tarafından hadîsin sonuna eklenmesi durumu, yukarıdaki hadîsi mudrec hadîs⁵⁷⁷ konumuna sokmaktadır.

Ebû Dâvûd şârihi Âzîmâbâdî, yukarıda geçen Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir,⁵⁷⁸ Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fâsıkların ta kendileridir,⁵⁷⁹ ayetlerinin zina olayı hakkında inmeyip, öldürme suçunun cezasında birbirlerine karşı adaletsiz davranan iki Yahudi kavmi hakkında indiğini haber vermektedir.⁵⁸⁰

Taberânî'nin Mu'cemu'l-Kebîrinde İbn Abbâs'dan gelen rivayet bu durumu desteklemektedir. Taberânî'nin İbn Abbâs'tan rivayeti özetle şöyledir: Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiğinde iki Yahudi kabilesi olan Nadiroğulları'ndan birisi öldürüldüğünde tam diyet, Kureyzaogulları'ndan birisi öldürüldüğünde ise yarım diyet ödenmesi olayının ardından Hz. Peygamber'in hakem tayin edildiğini, ardından şu ayetlerin indiğini İbn Abbâs, haber verir:⁵⁸¹ Ey Peygamber kalpten inanmadıkları halde, ağızlarıyla inandık diyenler (münâfıklar) ile Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Bu kişiler, yalan uydurmak için seni dinlerler. Sana gelmeyen topluluk hesabına seni dinlerler. Kelimelerin (ifade içindeki) yerlerini bildikten sonra yerlerini değiştirir ve şöyle derler, Eğer size şu hüküm verilirse onu tutun! O verilmezse sakının! Allah, kimin azaba uğramasını istemişse artık sen onun için asla Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar Allah'ın kalplerini temizlemeyi istemediği kimselerdir. Onlara dünyada bir rüsvaylık, ahirette ise yine onlara büyük bir azap vardır.⁵⁸² Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir.⁵⁸³ Allah'ın indirdiği

⁵⁷⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXIV, 323.

⁵⁷⁷ Mudrec Hadîs: Sened veya metnine aslında olmayan bir şey eklenmiş olan hadîse denir. Aydın, *Hadîs Istılahları*, 196.

⁵⁷⁸ 5. Mâide: 45.

⁵⁷⁹ 5. Mâide: 47.

⁵⁸⁰ Azîmâbâdî, II, 2057,8.

⁵⁸¹ Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *Mu'cemu'l-Kebîr*, Tahric: Muhammed el-Asyûti, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 2007, V, 209.

⁵⁸² 5. Mâide: 41.

⁵⁸³ 5. Mâide: 44.

ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir⁵⁸⁴ Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler fâsıkların ta kendileridir⁵⁸⁵

Görüldüğü üzere aynı ayetler Müslim'in Berâ b. Âzib'den yaptığı rivayette yer alırken, Taberânî'nin İbn Abbâs'tan yaptığı rivayette de yer almaktadır. Ayrıca rivayetlerin biri recm konusunda gelirken, diğeri öldürmede ödenecek diyetin düzenlenmesi konusunda gelmiştir.

Örnek Hadîsin Tarihi Bilgilere Arzı

Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiğinde Yahudilerle imzalamış olduğu antlaşmaya göre belli konularda onlara hüküm verebileceği belirtilmişti.

Nevevî, Hz. Peygamber'in Yahudiler ile arasında ceza hukukuna dayanan bir meselede hüküm vermesinin, Yahudilerle yaptığı anlaşma nedeniyle olduğunu, yoksa zimmî olmaları nedeniyle olmadığını⁵⁸⁶ söyler. Ayrıca zina eden iki Yahudi'nin durumunu Hz. Peygamber'e sormaya gelmeleri, önceden bir antlaşmanın olduğuna işaret etmektedir.⁵⁸⁷

Kur'an'dan önce indirilmiş olan Kitab-ı Mukaddes'in günümüz nüshalarında da zina eden evliler hakkında ölüm cezası olduğu haber verilmektedir:

A. Ve başka birinin karısı ile zina eden, komşusunun karısıyla zina eden adam, hem o, hem de kadın mutlaka öldürülecektir. Ve babasının karısı ile yatan, babasının çıplaklığını açmıştır; ikisi de mutlaka öldürüleceklerdir; kanları kendi üzerlerinde olacaktır⁵⁸⁸

B. Eğer bir adam, başka bir adamın karısı olan başka bir kadınla yatmakta olarak bulunursa, o zaman kadınla yatan adam ve kadın, onların ikisi de öleceklerdir ve kötülüğü İsrail'den kaldıracaksın. Eğer kız olan bir genç kadın; bir adama nişanlı ise ve bir adam onu şehirde bulup onunla yatarsa, o zaman onların ikisini de o şehrin kapısına çıkaracaksınız ve onları, şehirde olduğu halde bağırmadığı için kadını, komşusunun karısını alçalttığı için erkeği taşla taşılayacaksınız, ölecekler ve kötülüğü aranızdan kaldıracaksın⁵⁸⁹

⁵⁸⁴ 5. Mâide: 45.

⁵⁸⁵ 5. Mâide: 47.

⁵⁸⁶ Nevevî, XI, 172.

⁵⁸⁷ Şevkânî, V, 268.

⁵⁸⁸ Kitab-ı Mukaddes, Levililer, XX, 10-11.

⁵⁸⁹ Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, XXII, 22-24.

Örnek Hadîsin Akla Arzı

İlâhî olan bütün dinlerdeki uygulamaların birbiriyle uyum içerisinde olması doğaldır. Çünkü hepsi aynı kaynaktan beslenmektedir. Vahiy ile iç içe olan Hz. Peygamber'in, kendisinden evvelki ilahî uygulamalardan haberdar olması doğaldır. Bu açıdan Hz. Peygamber'in evli olarak zina eden Yahudilere recm cezasını uygulatmış olabileceği aklen mümkündür. Ayrıca Yahudilerin hak peygamber olması konusunda en azından şüphelerini gidermek için zina eden evlilerin durumunu sormaları da ihtimal dâhilindedir. Sonuç itibarıyla örnek hadîsin vürudu aklen mümkündür.

Buraya kadarki metin tenkidi değerlendirmelerinde, söz konusu hadîsin Kur'an'a, diğer hadîslere, tarihî bilgilere ve akla aykırı olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Hatta, tarihî bilgiler ve konuyla ilgili diğer hadîsler, bu rivayeti desteklemektedir. Bütün bunlara dayanarak, söz konusu prensipler ışığında, hadîsin Hz. Peygamber'e nisbetinde bir sorun olmadığı görülmüştür. Bu açıdan da hadîs muallal değildir.

İbn Ömer'den gelen rivayetlerin bürünleştirilmesi konusuna gelince, daha kapsamlı rivayet olan Berâ b. Âzib hadîsini almamız, konuyu daha fazla uzatmama isteğimizden dolayıdır. Çünkü Abdullah b. Ömer'in bütün rivayetlerinden Berâ hadîsi daha şümüllü olduğunu tespit ettik. Bu yüzden de onun rivayetini aldık.

Ayrıca Buhârî, İbn Ömer hadîsinin diğer eserlerdeki (müsned türü) rivayetleriyle karşılaştırıldığında rivayetler arasında lafız birliğinin olmaması, mânâyla rivayet edildiğini göstermektedir. Bazı râvîler de ihtisar, taktî' ve idrâc yapmışlardır.

Rivayetler arasında bir takım farklılıkların olmasının nedenleri: 1. Râvîlerin aynı hadîsi farklı olayla bağlantı kurarak anlatmasından ileri gelebilir. (Taberânî'nin rivayetinde olduğu gibi veya bazen müellif tarafından ilgili babta zikretmek için yapılan taktîler buna örnek olabilir.), 2. Râvîlerin farklılığa neden olması: Bu üç şekilde olabilir: a. Her râvî kendi kelimeleriyle olayı anlatmış olmasından (manayla rivayet) ileri gelebilir. b. Aradan zaman geçmesi nedeniyle unutma, yanlışla, başka olayla karıştırmaların olması olabilir. c. Hadîsi kalabalıkta dikkatini tam verememesinden veya kültür farkından dolayı hadîsi tam

algılayamaması, rivayete sebep olan olayın tam yarısında içeri girmesi nedeniyle bu farklılıklar olabilir.⁵⁹⁰

Örnek hadîsin diğer rivayetlerdeki metinlerini inceledik. Diğer hadîs kitaplarında ve örneğini verdiğimiz Taberânî'nin rivayetini bir araya getirdiğimizde Rasûlullah, zina eden Yahudi kadının recmedilmesini emrettiifadesi rivayetlerin asgarî müşteregidir.

Elde edilen bu sonuçlar sened açısından yapılan değerlendirmeler ile beraber düşünüldüğünde, Yahudi bir kadına recm ile ilgili Buhârî'deki İbn Ömer hadîsinin, Hz. Peygamber'e nisbetinin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahîh olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Örnek hadîs hakkında kaynaklarda bulduğumuz değerlendirmeler şu şekildedir:

Yahudilerin dinî konuları, beytü'l-midrâs denilen yerde görüştükleri,⁵⁹¹ Hz. Peygamber'in onların kitaplarında recmin varlığından vahiy veya Abdullah b. Selâm tarafından haberdar olmuştur.⁵⁹²

Yukarıda geçen olayın yeri ve tarihi konusunda şu değerlendirmeler yapılmıştır: Hadîsi dolaylı olarak destekleyen rivayetlerin birinde Abdullah b. Ebû Evfâ'ya İshâk eş-Şeybânî yukarıda geçen olayın Nûr sûresi'ndeki zina edene uygulanacak celde ayetinden evvel mi, sonra mı indiği konusunda sorduğu soruya Abdullah b. Ebû Evfâ, Bilmiyorum diye cevap vermiştir.⁵⁹³ Bu durum olayın ne zaman vuku bulduğu konusunda net bir tarihin olmadığını ortaya koymakla birlikte, yaptığımız araştırmalarla yakın bir tarihi elde etmeğe çalıştık. Buna göre; Abdullah b. Selâm'ın, Rasûlullah'ın Medine'ye hicret ettikten hemen sonra müslüman olması,⁵⁹⁴ bu olayın Medine Dönemi'nde yaşandığına işaret etmektedir. Rasûlullah sahâbesi ile mescidde otururken bu olayın yaşandığı, mescidin de hicretten belli bir müddet geçtikten sonra inşâ edildiği kaynaklarda nakledilmektedir.⁵⁹⁵ Buna göre bu olayın hicretten iki ya da üç yıl sonra gerçekleşmiş olma ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Hz. Peygamber, Siz zina eden kimsenin cezasını kitabınızda böyle mi buluyorsunuz? şeklinde Yahudilere soru sorması inandıkları Tevrat'a onları bağlamak istemesinden ileri

⁵⁹⁰ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 207.

⁵⁹¹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XV, 133.

⁵⁹² Nevevî, XI, 172; Azîmâbâdî, II, 2055.

⁵⁹³ Müslim, Hudûd, 29.

⁵⁹⁴ İbn Abdî'l-Berr, II, 102; İbn Melek, Abdullatîf, *Mubâreku'l-Ezhâr Şerhu Meşâriku'l-Envâr*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1995, II, 210.

⁵⁹⁵ Magribî, IV, 397.

gelmektedir.⁵⁹⁶ Çünkü onların Tevrat'tan hükmünü ilk kaldırdıkları hususun recm olduğu kaynaklarda geçmektedir.

Hattâbî ve Azîmabâdî Bu olayda (vahiin inmesi) Hz. Peygamber'in vahiyle Yahudilere gösterdiğine işaret eder.⁵⁹⁷ Hz. Peygamber'in Yahudilerle ilgili başka bir olayda Ey Allah'ım! Ben senin emrini diriltlenlerin ilkiyim,⁵⁹⁸ buyurması önceki olayı desteklediğini belirtirler. Kendi kitaplarındaki bir cezayı gizlemelerine rağmen Hz. Peygamber'in gerçeği ortaya çıkartması hak peygamber olduğunu onlara anlatabilmenin ve o dönemde Medine'de siyasî otoritesini sağlamanın bir adımı olarak algılanabilir.⁵⁹⁹ Ayrıca zina ettiği açıkça ortaya çıkmış iki kişiye cezayı uygulamasının nedeni, işledikleri zina nedeniyle değil, alâ melei'n-nâs (açıkça ve sakınmadan yapılan) zina için siyaseten tazîr cinsinden bir ceza olduğunu gösterir.⁶⁰⁰ Ziradevlet başkanı dilerse, ölüm cezası olarak tazîr cezası uygulayabileceğine birinci bölümde değinilmişti.

Buraya kadar elde ettiğimiz bilgiler ışığında Rasûlullah (s.a.s)'ın Medine'deki Yahudi suçlular hakkındaki hüküm vermesi şu şekilde özetlenebilir: Rasûlullah Medine'ye hicret ettikten kısa bir süre sonra Yahudiler ile önce antlaşma yaptığı, ardından recm, Kısâs-diyet gibi ceza hukuku ile ilgili konularda onlara hüküm vermiştir.

Rivayetlerin sonlarında geçen ayetlerin râviler tarafından mı hadîslere idrac⁶⁰¹ edildiği, yoksa Rasûlullah tarafından mı ayrı ayrı her iki olayda okunduğu⁶⁰² veya aynı ayetlerin iki defa mı inmiş olduğu konusu ayrı bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır.

Yukarıda Yahudiler ile ilgili olarak ele alınan iki olayın yanı sıra, Yahudi mahallesinde ölü olarak bulunan bir kimse hakkında da Yahudiler, Rasûlullah döneminde zanlı konumunda

⁵⁹⁶ Nevevî, XI, 172.

⁵⁹⁷ Azîmabâdî, II, 2056.

⁵⁹⁸ Müslim, Hudûd, 28.

⁵⁹⁹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVIII, 211.

⁶⁰⁰ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 293.

⁶⁰¹ İdrâc: Hadîsin sened veya metnine aslında olmayan bir şeyin karıştırılmasına denir. Bunu yapan râvîye mudric denir. Senedin başında idrac yapılmışsa mudrecu'l-evvel denir. Sonunda idrac yapılmışsa mudrecu'l-âhir denilir. Bkz. Aydınî, *Hadîs İstılahları*, 126, 196-199.

⁶⁰² Kamil Çakın bu konuda şunları söyler: Bize kadar ulaşan bazı hadîs metinlerinde, bazen metnin son kısmında, bunun tasdiki şu ayettir veya dilerse bu ayeti okuyunuz gibi, Hz. Peygamber'in ifadeleriyle Kur'an arasında irtibat kuran ifadeler yer almaktadır. Rivayetlerin sonlarında bu ayetlerin olmasının hikmetleri olmakla beraber, hadîsin Kur'an'a arz edilmesinin de kaynağını oluşturmuştur... Suat Yıldırım'da (ayetlerin idracı konusunda) şunları söyler: Bu durumlarda, hadîsin sonunda ayetin okunması, zahiren Hz. Peygamber'e aitse de gerçek de mudrec olduğu şarihler tarafından da belirtilmiştir. Bu ifadelerin mudrec olup olmadığını tayin etmek oldukça zordur. Çünkü metnin sonunda geldiği için zamirinin râvîye mi, isnaddaki herhangi bir râvîye mi veya Rasûlullah'a mı gittiği tam tespit edilememektedir... İdrac olup olmadığı çeşitli şekillerde bilinebilir. Sahih isnadla rivayet edilene bakılarak ayırt edilebilir. Bkz. Kamil Çakın, "Hadîslerin Kur'an'a Arzı Meselesi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., tsz., sayı: 34, 240-1.

olmuşlardır. Bu mevzuya Hz. Peygamber'in zanlılara muamelesi başlığı altında temas edilecektir.

Hz. Peygamber, Medine'de yaşayan Yahudilerin yanı sıra cizye yoluyla Medine'ye bağlanan Gayr-i Müslim toplumlardaki suçlulara karşı da muamelede bulunduğu dair temel kaynaklarda bilgilere ulaşıldı.

Medine dışında yaşayan, İslâm Devleti'ne siyasî ve idarî yönden bağlı olan Necran Hristiyanları vardı. Bunlar hukukî ve adlî açıdan özerk durumda olmalarına rağmen Rasûlullah'den adlî işlerini yürütmesi için kadı istediler. Hz. Peygamber'da Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı onlara kadı olarak atadı.⁶⁰³

Umman, Bahreyn,⁶⁰⁴ Yemen Hz. Peygamber zamanında İslâm topraklarına bağlı birer eyaletti. Buralarda yaşayan Gayr-i Müslim'ler adlî işlerinde kendi idarecilerine bağlıydılar. Burdaki Müslümanlara ise, Hz. Peygamber tarafından valiler atandı. Bunlar, oralarda yaşayan Gayr-i Müslim'lerin cizyelerini toplama görevlerinin yanı sıra, Müslüman halkın eğitim-öğretimi, adlî, idarî ve mâlî yönden yönetimini sağlıyordu. Bu valiler oralardaki insanlara kendi kanunlarına göre muamele ediyorlardı.

Umman Eyaleti'ne Amr b. el-Âs, Bahreyn Eyaleti'ne A'lâ b. el-Hadramî, Yemen Eyaleti'ne Ebû Mûsâ el-Eş'arî daha sonra Muaz b. Cebel Hz. Peygamber tarafından vali olarak atandılar.⁶⁰⁵

Buralarda suçlulara yapılan muameleler hakkında Medine'deki Yahudiler de olduğu gibi doyurucu örneklere kaynaklarda rastlanılamamaktadır. Buralarda suç sayılabilecek olayların vukû bulmadığı, buralarda yaşayanların yumuşak huylu oldukları anlamına da gelebilir. Hz. Peygamber sahâbesinden birisini bedevîlerin yaşadığı mahallelerden birisine yolladı. Onlar da onu dövdüler ve adama sövdüler. Bunun üzerine Hz. Peygamber sahâbîsine döndüğünde şöyle buyurdu: Eğer ben, seni Umman'a yollasaydım. Onlar sana sövmezlerdi, seni dövmezlerdi⁶⁰⁶ Hz. Peygamber'in buralarda yaşayan Gayr-i Müslimlere saldırı olmaması için de bir takım tedbirler aldığı görülmektedir. Bir zimmîyi öldüren kişi cennetin kokusunu alamaz. Hâlbuki kırk yıllık mesafeden cennetin kokusu alınır⁶⁰⁷ buyurmuştur.

⁶⁰³ Buhârî, Meğâzî, 74; Fahrettin Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, Diyanet Yay., Ankara 1999, 43.

⁶⁰⁴ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XV, 128.

⁶⁰⁵ Zebîdî, Zeynuddin, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Terc. Ahmed Naim, Emel Matbaacılık, Ankara 1980, XII, 379-380; Atar, 49.

⁶⁰⁶ Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 228.

⁶⁰⁷ Buhârî, Cizye, 5.

Sonuç olarak Medine dışındaki Gayr-ı Müslimlerin adlî konularda kendi kanunlarına tâbi oldukları, işledikleri suçlar hususunda kendi kanunlarına göre muamele gördükleri anlaşılmıştır. Müslümanlar ile Gayr-ı Müslimlerin bir arada yaşadığı Umman, Bahreyn, Yemen gibi sulhla elde edilen topraklarda iç karışıklıklar olmaması amacıyla buralara valiler atandığı, her etnik grubun karşıdaki etnik grubun can güvenliğine saygılı davranması gerektiği Hz. Peygamber tarafından istenmiştir.

Hz. Peygamber'in Medine'ye bağlı olarak yaşayan Mecusîler konusunda da onların haklarını koruma yönünde bir takım düzenlemelerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mecusîlere de Yahudilere uygulanan diyetin uygulanmasını emrettiği, Müslüman memleketinde yaşayan zimmîler, eğer hatâen veya şibh-i âmd ile öldürülmüşlerse Müslüman'ın diyetinin yarısı kadar,⁶⁰⁸ âmden öldürülmüşlerse Müslüman'ın diyeti kadar miktarı,⁶⁰⁹ maktûlün velilerine ödediği görülmüştür. Katilin diyeti ödeyememesi halinde, Müslüman'a uygulandığı gibi, zimmîlerin de ödenmeyen diyetlerini devlet malından ödediği, buna örnek olara zimmî Amr b. Umeyye'nin diyetini devlet malından kendisinin ödediği bilgileri elde edildi.⁶¹⁰

2.2.2. Müslüman Suçlulara Muamelesi

Hz. Peygamber'in Müslüman suçlulara muamelelerinin ele alınacağı başlık altında Mâiz hadîsi ele alınacaktır. Bu hadîs üzerinden konu geniş bir şekilde işlenmeye devam edilecektir. İleriki sayfalarda diğer suçlulara karşı Hz. Peygamber'in muameleleri genel hatlarıyla işlenecektir. Ardından özel hal ve durumda suç işleyenler ele alınacaktır. Maiz ve Gamidiyeli kadının suçlu oldukları anlaşılıncaya kadarki durumları, zanlılara karşı Hz. Peygamber'in muamelesi incelenirken ele alınacaktır. Suçlu oldukları anlaşıldıklarında onlara yapılan uygulamalara ise suçlulara muamele başlığı altında temas edilecektir.

Hadîs kaynaklarında geniş yer tutması, hakkında detaylı bilgi bulunması sebebiyle öncelik olarak Gâmidiyeli kadın hadîsine yer verilecektir. Sened Tenkidi'nde ilk dönem hadîs kaynaklarından senedin kaynağına ulaşmak daha kolay olacağından Abdurrezzâk'ın Musannef'indeki rivayetin sened ve metin kritiği yapılacaktır.

Metin Tenkidi yapılırken rivayetinde lafzî rivayete önem vermesi ve câmî türü eserler arasında rivayeti en kapsamlı sunan bir eser olması nedeniyle de Müslim'in Sahih isimli

⁶⁰⁸ Ebû Dâvûd, Diyât, 20; Tirmizî, Diyât, 17; İbn Mâce, Diyât, 13.

⁶⁰⁹ Ebû Dâvûd, Diyât, 19; Tirmizî, Diyât, 18.

⁶¹⁰ Şevkânî, V, 233.

eserindeki rivayet ele alınacaktır.⁶¹¹ Bunu da şu nedene dayandırdık: Müslim, Buhârî gibi hadîsleri çokça tekrardan kaçınır. 71 ayrı babda tekrarı vardır. Kendi şartlarına uyan Hadîslerin en kapsamlılarını vermeye gayret eder. Bu yüzden vereceği hadîslerin metinlerini anlamak kolaylaşır. Ayrıca hadîslerin turûklarını da bir araya getirerek vermeye özen gösterir.⁶¹² Böylece herhangi bir hadîsin ona kaç tane turukla ulaştığını bir arada görmek, parçaları bir arada görüp hadîsin bütünlüğünü zihinde oluşturabilmek kolay olur. Müslim'in aşağıda vereceğimiz rivayetinin senedinde nüshalar arasında fark olduğunu da gördük. Zaman zaman bu nüsha farklılıkları, Buhârî nüshalarında da vardır.⁶¹³ Bu nüsha farklılıklarına, hadîsin ana kaynağından uzak olması sebep olur. Bu durum, hadîslerin metinlerini doğru şekilde anlamayı zorlaştıran etkenler arasındadır.

Müslim'in elimizdeki kitabı Nevevî vasıtasıyla bize ulaşmıştır. Bu nüsha, Müslim (v. 261) < İbn Süfyân (v. 308) < el-Kisâî (v. 384) < Abdu'l-Ğâfir b. Muhammed (v. 448) < Furâvî (v. 530) < Mansur b. Abdu'l-Mün'im (v. 608) < Ebû İshâk el-Vasîfî (v. 664) < Nevevî (v. 676)' kanalıyla ulaşan nüshadır. Aşağıda metnini vereceğimiz hadîsin senedi bu nüshada şu şekilde gelmektedir: Müslim dedi ki: Bana Muhammed b. Alâ el-Hemdânî anlattı. Dedi ki: Bize Yahyâ b. Ya'lâ (İbn Hâris el-Muhâribî), Gaylân (İbn Câmi' el-Muhâribî)'dan, o da Alkame b. Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasından anlattı. Büreyde dedi ki..şeklinde verilmiştir. Dimeşki⁶¹⁴ bu senedde inkıtâ' olduğunu belirtmiştir. Aynı rivayetin altı çizili kısmı Ebû Dâvûd ve Nesâî'den şu şekilde gelmektedir: Bize Yahyâ b. Ya'lâ, babasından, o Gaylân'dan..Bu senedde Müslim senedinden farklı olarak babasından, lafzı vardır. Nevevî, en son verdiğimiz şekliyle senedin doğru olduğunu söyler. Buhârî, Târîhu'l-

⁶¹¹ Metin Tenkidi'nde Rical Türü eserlerden istifade etmek hadîsin arka planını öğrenmede asıl olandır. Biz Müsned'den bir rivayet ile Müslim'in Sahîh'inden bir hadîsi Örnek Hadîsin Hadîslere Arz'ı başlığında ele alacağız.

⁶¹² Coşkun, *Hadîs Tarihi Ders Notları*, (Basılmamış Ders Notları), Erzurum 2009, 121-2. Örneğin Müslim Hudûd, 22, 23'de aynı metin için kendisine ulaşan üç senedi de bir arada verir. Fakat Hudûd, 22 sened açısından munkatî' hadîstir. Açıklamasına yukarıda devam edilecektir. Bu tür seneddeki inkıtaya Buhârî'de de rastladık Buhârî'nin Muhammed b. Selâm'dan mutavvel olarak aldığı Tefîrû's-Sûre, 11, 4620 nolu hadîsi, Muhammed b. Selâm'ın hocası Ebû Nu'man'dan nakletmiştir. Aynı bu hatayı Frebrî'ye dayandırır. Aynı, *Umdetu'l-Kârî*, XVIII, 302.

⁶¹³ Örneğin, Sizden birinin yaratılışı annesinin karnında 40 günde tamamlanır (Buhârî, Bed'u'l-Halk, 6.) (Doğru olan tercüme şekli budur. Bazı tercüme üç ayrı 40'dan bahsederler ki, bu yanlıştır. İlk 40'ın ardından olanları, bu süre içinde diye tercüme edilirse, böyle bir yanlış düşülmeyecektir.) Nüsha açısından meseleye bakıldığında, Müslim'in Sahîh'inde yukarıda verdiğimiz hadîsin üç farklı şekilde geldiğini görebiliyoruz. Buhârî'de bu üç farklı rivayeti elimizdeki nüshada bulmak imkânsızdır. Hattâbî (v. 388), Buhârî'den bir asır sonra Nesefî ve Frebrî nüshalarından faydalanarak ilk (bilinen) Buhârî şerhini yazmıştır. Nüsha farklılıklarına örnek olabilecek bir başka durumda İmam Mâlik'in Muvatta'sında görülmektedir. Geniş bilgi için Bkz. Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 59-63.

⁶¹⁴ Nevevî, Kâdi İyâz'dan naklen, bu nüshadan bahsetmiştir. Nevevî, XI, 165.

Kebîr’inde Yahyâ b. Ya’lâ’nın babasından semâ yoluyla hadîs aldığını, Gaylân’dan hadîs dinlemediğini belirtir. Kâdı İyâz’da aynı görüştedir.⁶¹⁵

İncelenecek Hadîsin Metni:

Abdurrezzâk b. Hemmâm, Ma’mer’den, o da Yahyâ b. Ebî Kesîr’den, o da Ebû’l-Mühelleb’den, o da İmrân b. Husayn’dan rivayet ettiğine göre Cüheyne (Kabile)’nden bir kadın, Hz. Peygamber’in huzurunda zina itirafında bulundu. Kadın: Ben hamileyim dedi. Hz. Peygamber kadının velîsini çağırdı. (Kadının velisi gelince), Hz. Peygamber: Ona iyi bak! O doğurunca da bana haber ver! dedi. O da öyle yaptı. Ardından kadının üzerinde bulunan elbiselerin (vücudu açılmaması için) sımsıkı bağlanmasını emretti. Sonra (Rasûlullah) kadın hakkında hükmünü verdi. Bunun üzerine kadın recmedildi. Ardından kadının cenaze namazını kıldırıldı. Ömer de dedi ki: Ya Resûlallah onu hem recmettin hem de cenaze namazını kıldırıldın Rasûlullah: O, öyle (güzel) bir şekilde tövbe etti ki: (Onun tövbesi) eğer Medine halkından yetmiş kişiye dağıtılacak olsaydı, onlara da yeterli gelirdi. (Ey Ömer!) Nefsini Allah’a fedâ etmekten daha faziletli (bir amel) bildin mi?⁶¹⁶

Abdurrezzâk b. Hemmâm Hadîsinin değerlendirilmesi

a. Örnek Hadîsin Sened Tenkidi

Râvî Tanıtımı ve Haklarındaki Cerh ve Ta’dil Değerlendirmeleri

İmrân b. Husayn (Ebû Nuceyd İmrân b. Husayn b. Ubeyd el-Huzâî el-Ezdî)

Hayber’in fethi (7/628) sırasında babası, kız kardeşi Hırnık ve Ebû Hureyre ile birlikte müslüman oldu. Hz. Peygamber’den, Ebû Bekir, Osman ve Ma’kıl b. Yesâr’dan hadîs rivayet etti. İmrân’dan oğlu Nuceyd ve azadlısı Atâ, Şa’bî, Hasan-ı Basrî, Mutarrif b. Abdillâh, Ebû Recâ el-Utâridî, Ebu’l-Esved ed-Düelî, Muhammed b. Sîrîn, Abdullah b. Büreyde ondan hadîs rivayet etmiştir. Emevîlerin iç karışıklık dönemlerinde görev yapmasına rağmen, fitnelerden uzak kalmıştır. Görevinden ayrılınca Basra Mescidi’nde hadîs okutarak ömrü sona

⁶¹⁵ Nevevî, XI, 165-6. Müslim’in bilinen nüshaları şunlardır: Culûdî ve Kisâî nüshaları. Nevevî, İbn Salâh’tan naklederek Kisâî nüshasının Batı’da çok kullanıldığından bahseder. Bu nüsha elimizde yoktur. İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, 92.

Buhârî’nin bilinen nüshaları: Firebrî (320), Nesevî (295), Nesevî (v. 290), Bezdevî (329); Mehâmilî (330) nüshasıdır. Aynı durum Sahîh’ul-Buhârî içinde geçerlidir. Buhârî’den Sahîh’i binlerce talebe semâ etmiştir. Bunlardan bin kadarı Saîh’in râvîsi olmuşlardır. Bu talebelerin sadece beşinin ismi bilinmektedir. Bize Frebrî (Yunînî’nin Frebrî’den gelen dokuz nüshayı birleştirmesiyle) nüshası bize ulaşmıştır. Nüsha farklılıklarıyla ilgili daha ileri okumalar için: Bkz. Selçuk Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 58-66; Abdullah Aydın, “Cenînin Gelişimi 40 Günde Tamamlanır”, *Sağlığınız*, Haziran 1997, sayı: 7, 25; Çakan, 93-4. (Fuat Sezgin, “Buhârî’nin Kaynakları”, *Kitâbiyât*, Ankara 2000, 186; James Rabson, *Müslim Nüshalarının Rivayeti*, Mütercim: Talat Koçyiğit, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1955, Ankara 1957.)

⁶¹⁶ Abdurrezzâk, VII, 325, 6.

erdi. Hasan-ı Basrî, Basra'ya İmrân'dan daha değerli biri daha ayak basmamıştır demiştir. Basra'da 52 yılında vefat etmiştir.⁶¹⁷

Ebû'l-Mühelleb (Muâviye b. Amr, Abdurrahman b. Amr, el-Basrî, el-Cermî)

Çok künyesi olması nedeniyle kaynaklarda bulmakta zorlandığımız Ebû'l-Mühelleb'in isminin en doğru şeklini İbn Hibbân şu şekilde verir: Amr b. Muâviye b. Zeyd el-Cermî, Tâbiûn'un büyüklerindendir. Sika râvilerdendir. Basra'nın önde gelen (ilim) ehliindendir.⁶¹⁸ Basra'da doğmuştur. Basra valisi İmrân b. Husayn'dan, Osman'dan hadîs rivayet etmiştir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Avfu'l-A'râbî yeğeni Ebu'l-Kılâbe ondan hadîs rivayet etmiştir. Vefat tarihi kaynaklarda net olarak geçmemektedir. İbn Hibbân onu sikatün; İclî, sikatun; İbn Abdî'l-Berr esâhhun şeklinde tadîl lafızlarıyla nitelemişlerdir.⁶¹⁹

Ebû'l-Kılâbe (Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Cermî)

Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Cermî Ebû'l-Kılâbe, Basra'da doğdu. Hadîs öğrenmek için Mekke, Medine, Şam gibi ilim merkezlerini dolaştı. Kütüb-i Sitte'de ismi Ebu'l-Kılâbe diye geçmektedir. sikâbir muhaddistir. Ebû Hureyre, Semûre b. Cündeb, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik'ten ve diğer sahâbeden hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Katâde b. Diâme, Sâbit b. Eslem el-Bünyânî, Yahyâ b. Ebî Kesîr, Eyyup es-Sahtiyânî, Âsım el-Ahvel hadîs rivayet ettiler. Talebesi Sahtiyânî ona kadılık teklif edince Denize düşenin her an yılana sarılma ihtimâli vardır. deyip görevi reddetti. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetti, felç oldu. Ömer b. Âbdilazîz hastalığında onun ziyaretine geldi. Ebû'l-Kılâbe 104 yılında Dâriyyâ'da vefat etti.⁶²⁰

Yahyâ b. Ebî Kesîr (Ebû Eyyup, el-Yemâmî)

Yahyâ b. Ebî Kesîr 129 da doğdu. 132'de vefat etti. Mizzi, Tehzîbu'l-Kemâl isimli eserinde Sufyân b. Uyeyne'den şunu nakleder: Zührî'den sonra Medine ehlinin en iyi hadîs bilenini olarak Yahya b. Kesîrden başkasını görmedim. Mizzî eserinde İmam, hâfız, Ahadu'l-A'lâm şeklinde tadîl lafızlarının en üst mertebesiyle onu nitelemiştir.⁶²¹

Ma'mer b. Râşid (Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî)

95 yılında Basra'da dünyaya gelmiştir. Yemen'de hadîsi ilk tedvîn eden tabîidir. En önemli hocası Katade b. Diâme'dir. İbn Şihâb ez-Zührî, Amr b. Dînâr İbn Şihâb ez-Zührî ve Hemmâm b. Münebbih, Ebû İshâk, Muhammed b. Ziyâd el-Kuraşî, Yahya b. Kesîr hocalarıdır. Muhammed b. Kesîr, Ebû İshâk, Süfyâneyn (Süfyân b. Uyeyne ile Süfyân es-

⁶¹⁷ Ali Yardım, "İmrân b. Husayn", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2000, XXII, 233.

⁶¹⁸ İbn Hibbân, X, 252.

⁶¹⁹ Muâviye bin Amr b. Mühelleb el-Cermî, el-Basrî, Erişim Tarihi: 06. 11. 2013, <http://madinahnet.com>.

⁶²⁰ Ali Osman Ateş, "Ebû Kılâbe", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2000, X, 176-7.

⁶²¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâr'u Sâdr, Beyrut V, 555.

Sevrî), Abdurrezzâkondan hadîs rivayet etmişlerdir. 153 yılında vefat etmiştir. İmam, hâfız, şeyhu'l-İslâm tarzında hakkında tadîl lafızları kullanılmıştır.⁶²²

Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi (Ebû Bekr, es-San'ânî, el-Hımyerî)

Kütüb-i Sitte eserlerinin kaynakları arasında yer alan Musannef'in müellifi Abdurrezzâk, 126 yılında doğmuş, 211 yılında vefat etmiştir. Hicâz, Şam ve Irak gibi ilim merkezlerine yaptığı seyahatlerde Mâ'mer b. Râşid, Süfyân, Mâlik ve başkalarından hadîs dinlemiştir. Hadîsleri yazılı kaynaklardan rivayet etmeye özen göstermiştir. Hepsini arz ve semâ yoluyla aldığını söylediği on yedi bin hadîsi ezbere bildiği zikredilir. Bazıları onu yalancılıkla itham etmişlerse de Zehebi'nin belirttiği gibi, bu görüşü muhaddisler benimsememişlerdir. Ali'ye muhabbet beslemesinden dolayı şîilikle suçlanmıştır. Ahmed b. Hanbel, yanında bir yıl kalmış ve onda bu yönde bir işarete rastlamadığını belirtmiştir. Ömrünün sonlarına doğru âmâ olmuş, bu yüzden hadîşçiler, âmâ olduktan sonraki rivayetlerini ihtiyatla karşılamışlardır.⁶²³

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden Abdurrezzâk b. Hemmâm hadîsinin sahâbe râvîsi İmrân Husayn'dır. Sahâbenin âdil olduğu konusunda hadîs âlimleri arasında ittifak vardır. Buna göre İmrân âdildir. Zabd'ının kusurlu olduğu yönünde bir delile de rastlanmamıştır. Ebû'l-Mühelleb hakkında sika, esahhun şeklinde tadîl lafızları kullanılmıştır. Ebû Kılâbe'nin sikâ bir râvî olduğu, Yahyâ b. Ebî Kesîr'in İmam, hâfız, Ahadu'l-A'lâm tadîl lafızlarıyla nitelendiğini, Ma'mer'in İmam, hâfız, şeyhu'l-İslâm olduğu belirtilmiştir. Buna göre Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın bütün râvîleri adalet ve zabd yönünden kusursuzdur. Abdurrezzâk b. Hemmâm yalancılıkla itham edilse de yanında bir buçuk sene kalan talebesi Ahmed b. Hanbel böyle bir şey olmadığını belirtmiştir. Buna göre bu hadîsin râvîleri sikadır şâz değildir. adâlet ve zabd sahibi râvîler tarafından şâz olmayan bir rivayettir. Bu rivayet ihticac için alınabilir. Muttasıl bir senedle rivayet edilip edilmemesine muâsarat veya likâ durumlarına göre karar verilecektir.

Senedin İttisâl Açısından Değerlendirilmesi

İmrân b. Husayn Basra'da valilik yapmış, 52 yılında vefat etmiştir. Ebû'l-Mühelleb Basra'da yaşamış orada vefat etmiştir. İmrân'a talebe olmuştur. Kaynaklarda vefat tarihi verilmemektedir. Ebû'l-Kılâbe 104 yılında vefat etmiştir. Amcası Ebu'l-Mühelleb'den yirmi yıl sonra dünyaya geldiği düşünülse, Ebû'l-Mühelleb'in vefatı 82 olacaktır. Zaten amca ile

⁶²² İbrâhim Hatiboğlu, "Ma'mer b. Râşid", *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2003, XXVII, 552-4.

⁶²³ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 138.

yeğen arasında muâsarat olmama ihtimali düşünülemez. Amcasına talebe olduğu düşünülürse İmrân, Ebu'l-Mühelleb, Ebû'l-Kılâbe arasında hoca-talebe ilişkisi vardır. Yahyâ da Ebû'l-Kılâbe'nin talebesi, Ma'mer Yahyâ'nın, Abdurrezzâk'ın da Ma'mer'in talebesi olduğu bilinmektedir. Buna göre bütün râvîler arasında Buhârî'nin ittisâl için gerekli gördüğü likâ şartı bu hadîste vardır. Bu değerlendirmelere göre hadîsimiz Buhârî'nin şartlarına göre muttasıl senedle rivayet edilmiştir. Hadîsimizin şâz ve muallel olup olmadığı metin tenkidi'nin ardından ortaya çıkacaktır.

b. Örnek Hadîsin Metin Tenkîdi

Örnek Hadîsin Kur'an'a Arzı

Nûr Süresi 2. Ayetine Arzı

Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanacak cezaya şahid olsun

Bu ayete göre zina eden erkek ve kadına değnek cezası verilmesi istenmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in zina edenlere karşı ceza uygulatmış olma ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Recm cezasının mı celde cezasının mı önce uygulandığı konusu ileride ele alınacaktır.

Örnek Hadîsin Hadîslere Arzı

Müslim'in Sahihî'nde Süleyman b. Büreyde babasından yaptığı nakilde Mâiz ile birlikte Gamidiyeli kadının recmedilmesi olayını naklettiği rivayeti tercih ettik. Ayrıca Müslim'den naklettiğimiz bu hadîsin senedinde Müslim nüshaları arasında farklılık olduğunu tespit ettik. Bu konuya metin içinde konu bütünlüğünü bozmamak için girmeyeceğiz. Bu konuya evvelki dipnotlarda kısaca değinmiştik. Ayrıca aynı Müslim hadîsinin senedindeki râvî zincirini vererek nüshalar arasındaki rivayet zincirindeki farklılığa işaret etmiştik. Şimdi örnek hadîsimizi, Büreyde'den gelen rivayete arz edelim:

Büreyde dedi ki: Mâiz b. Mâlik Hz. Peygamber'e gelip, Ey Allah'ın Elçisi beni temizle! dedi. Hz. Peygamber: Vah yazık! Evine dön Allah'a tövbe ve istiğfar et! buyurdu. Büreyde dedi ki: Bunun üzerine o zat, çok uzak olmayan bir tarafa doğru dönüp gitti. Sonra tekrar geldi. Ey Allah'ın Elçisi beni temizle! dedi. Hz. Peygamber'de yine aynı sözleri söyledi. En sonunda bu durum dördüncü defa tekrarlanınca Hz. Peygamber adama: Seni hangi hususta temizleyeyim? diye sordu. O, Zinadan diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah, etrafındakilere, onda delilik olup olmadığını sordu. Kendisine Mâiz'in deli

olmadığı haber verildi. Bunun üzerine Acaba şarap mı içti ki? diye sordu. Ardından adamın birisi kalktı Mâiz'in ağzını kokladı. Fakat ağzında şarap kokusuna rastlamadı. Hz. Peygamber, Sen zina mı ettin? buyurdu. Mâiz, Evetdedi. Bunun üzerine Mâiz'in recmedilmesini emretti. O da recmedildi. Mâiz konusunda insanlar iki fırkaya bölündü. Bir kısmı: Mâiz kesinlikle helâk oldu. Günahı onu çepeçevre kuşatmıştı dediler. Bir kısmı da: Mâiz'in tövbesinden daha faziletli bir tövbe olamaz. Zira o, Hz. Peygamber'e geldi. Elini onun eline koyarak: Beni taşlarla öldür, diye onunla konuştu dediler. Bunun üzerine iki ya da üç gün geçmişti ki, Rasûlullah sahâbîlerine selam verdikten sonra oturup: Mâiz b. Mâlik için istiğfar ediniz! buyurdu. Onlar: Allah Mâiz b. Mâlik'i bağışlasın! dediler. Bunun ardından Rasûlullah: Mâiz, öyle bir tövbe etti ki eğer onun tövbesi ümmet arasında dağıtılacak olsaydı onların hepsine yeterdi buyurdu. Büreyde (devamında) şunu dedi: Bir müddet sonra Ezd'in Gâmidîye kolundan bir kadın Rasûlullah'a geldi. Ey Allah'ın Elçisi beni temizle! buyurdu. Rasûlullah: Yazık sana, evine dön de Allah'a tövbe ve istiğfar et buyurdu. Kadın: Seni Mâiz b. Mâlik'i geri çevirdiğin gibi beni de geri çevirmek isterken görüyorum dedi. Rasûlullah: Senin neyin var? buyurdu. Kadın: Muhakkak bu kadın zinadan hamile kalmıştı dedi. Rasûlullah: Sen mi? buyurdu. Kadın: Evetdedi. Rasûlullah: Karnındaki çocuğu doğuruncaya kadar bekle buyurdu. Büreyde: Ensârdan biri okadının bakımını üstlendiydi. Ardından bakımı üstlenen kişi: Gâmidîyeli kadın çocuğunu doğurdudedi. Bunun üzerine Rasûlullah: Biz onun bebeğini emzirecek biri olmadan kimsesiz bir vaziyette geride bırakarak, onu bu halde recmedemeyiz buyurdu. Ensârdan biri kalkarak Çocuğun emzirmesi bana aittir Ya Nebiyyallah! dedi. Büreyde: Ardından Rasûlullah kadını recmettirdiydi⁶²⁴

Yukarıdaki hadîsin Mâiz b. Mâlik ile ilgili olan kısmı Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde aynı sahâbî râvisi tarafından şu şekilde nakledilmektedir: Bize Abdullah (Ahmed b. Hanbel'in oğlu) anlattı. Dedi ki: Bana babam anlattı. Babası: Bize Ebû Nuâym anlattı: Dedi ki: Bize Beşir el-Mühâcir anlattı. Dedi ki: Bana Abdullah b. Bureyde, o babasından anlattı. Babası şöyle dedi: Ben Rasûlullah'ın yanında otururken Mâiz b. Mâlik denilen birisi geldi: Ey Allah'ın Elçisi ben zina ettim. Beni temizlemeni istiyordum dedi. Rasûlullah ona: Dön! Git! dedi. Ertesi gün aynı kişi yine geldi. Zina ettiğini Rasûlullah'a ikrar etti. Rasûlullah ona: Dön! Git! dedi. Ardından onun kavmine durumunu soruşturmak üzere birisini yolladı. O kişi de: Mâiz b. Mâlik el-Eslemî hakkında bildikleriniz nelerdir? Onun aklında bir kusur ve noksanlığa şahid oldunuz mu? diye sordu. Onlar: Onun aklında bir kusur ve noksanlığa şahid olmadık dediler. Sonra Mâiz üçüncü defa zina ettiğini Rasûlullah'ın yanında ikrar etti ve Beni

⁶²⁴ Müslim, Hudûd, 22.

temizle ey Allah'ın Resûlü! dedi. Bunun üzerine Mâiz'in durumunu araştırmak üzere birisini daha yolladı. Onlar (kavmi) ilk seferinde olduğu gibi O'nun aklında bir kusur ve noksanlığa şahid olmadıkdediler. Mâiz dördüncü defa Rasûlullah'a kendi aleyhine şahidlik etti. Rasûlullah bir kuyu kazılmasını emretti. Kuyu onun göğüs hizasına kadar kazıldı. Sonra Rasûlullah insanlara onu taşlamalarını emretti. Büreyde devamla şunu dedi:⁶²⁵ Resûlullah'ın ashabı olan bizler, aramızda bazen şöyle konuşurduk: Eğer Mâiz b. Mâlik üçüncü itirafından sonra binitine binip çekip gitseydi Rasûlullah onun recmedilmesini istemezdi. Ne var ki, dördüncü defa itiraf edince Rasûlullah onu recmettirdi⁶²⁶

Aşağıda yine Büreyde'den sadece Gamidiyeli kadınla ilgili rivayet verilecek, ardından değerlendirme yapılacaktır:(...) Bize Abdullah b. Bureyde babasından şöyle anlattı: Resûllah'ın yanında oturuyordum. Gamidoğullarından bir kadın Resûllah'a geldi ve: Ey Allah'ın Resûlü! Ben zina ettim, beni temizle! dedi. Rasûlullah onu geri çevirdi. Ertesi gün olunca kadın: Ya Rasûlullah! Beni neden geri çeviriyorsun? Galiba beni, Mâiz'i geri çevirdiğin gibi geri çevireceksin. Vallahi ben gebeyim! dedi. Rasûlullah: Öyleyse, doğuruncaya kadar git! dedi. Kadın doğum yapınca, bebeği bir bez parçası içinde getirdi ve: İşte onu doğurdum! dedi. Rasûlullah: Git de bu çocuğu sütten kesilinceye kadar emzir! dedi. Kadın onu sütten kestikten sonra, çocuğun elinde bir parça ekmek olduğu halde onu getirdi ve: İşte Ey Allah'ın Resûlü! Onu sütten kestim. Yemek yemeye de başladı dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, çocuğu Müslümanlardan birine verdi. Sonra kadın için göğsüne kadar bir çukur kazılmasını emretti. Cemaate de emir verdi. Onlar kadını recmettiler. Hâlid b. Velîd, gelerek kadının başına bir taş attı da kan Hâlid'in yüzüne sıçradı. Bunun üzerine kadına hakaret etti. Rasûlullah, onun kadına hakaret ettiğini duyarak: Yavaş ol! Ey Hâlid! Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bu kadın öyle bir tövbe etti ki; onu bir rüşvetçi tahsildar⁶²⁷ (sâhibu meks) yapsaydı mutlaka mağfiret olunurduredi. Sonra kadının getirilmesini emrederek, cenazesini kıldı ve onu defnetti.

Yukarıda Ahmed b. Hanbel'in Büreyde'den rivayet ettiği hadisleri verdik. Mâiz ile ilgili olan kısmı ve Gâmidiyeli kadının recminin anlatıldığı kısım, Müslim'in dışındaki

⁶²⁵ Hadîsin bu kısmından sonra râvîlerin farklı ilavelerde bulunduğu görülmüştür. Ebû Hureyre'den gelen rivayette yukarıdaki rivayetten farklı olarak hadîsin sonu farklı rivayet edilmiştir. Bkz. Ebû Dâvûd, Hudûd, 24; İbn Hibbân, X, 245. Bu hadîsin metni ve senedindeki Şuayip el-Arnâvût'un râvî değerlendirmelerine, Suçludan Toplum İçinde Bahsetme Şekli başlığında yer verilecektir.

⁶²⁶ Müsned, V, 347.

⁶²⁷ Özel durumdaki suçlulara muamelede ele alınacağı üzere Hz. Peygamber, devlet malına (ganîmet malına) karşı suç işleyenin cenaze namazını kılmaı. Bu hadîste cezalanarak ölmüş ise devletin vergisini toplarken rüşvet yiyen, böyle bir had cezasıyla cezalandırıldığında affedilebileceğinden bahsedilmektedir.

Kütüb-i Sitte'nin diğer kitaplarında ayrı ayrı ele alındığı görülmüştür.⁶²⁸ Bu durum râvîlerin hocalarından iki hadîsi tek seferde semâ ettikleri anlamına gelebileceği, hocaların ayrı zamanlarda anlatması olarak algılanabilir. O zaman hocadan ayrı zamanda alınan rivayeti talebe zihninde birleştirip talebesine tek hadîsmiş gibi rivâyet etme ihtimalini akla getirmektedir.

Bu hadîslerle beraber örnek hadîsimiz birlikte düşünüldüğünde, örnek hadîsimizde geçen recm hadîsesinin Gâmidiyeli kadın hakkında uygulandığını gelen rivayetlerden anlamak mümkündür.

Örnek Hadîsin Tarihî Bilgilere Arzı

Recm konusunda müstakil bir çalışma yapan Selçuk Coşkun, recm cezasının tarihi arka planı hakkında şunları kaydetmektedir:

Tarihi bilgilerden hareketle, recmin ilk ve orijinal olarak İslâm hukukunun uygulamaya koyduğu bir ceza olmadığı anlaşılmaktadır. Hatta ceza şekli recm olmasa da, zina edenlerin ölüm cezasına çarptırılması gerektiğinden bahseden başka hukuklar da bulunmaktadır. Eski Mısır hukukunda, henüz baba evindeki kızı iffal eden kişi idam cezasına çarptırılırdı. Japon hukukunda zina edenlere idam cezası verilirdi... Eti hukukuna göre, karısını zina ederken suçüstü yakalayan kocaya onları öldürme hakkı verilmişti. Aynı durum Yunan hukukunda da vardı. İslâmdan önceki dinlerde de bu durum söz konusuydu. Gerek Tevrat'ta ve gerekse İncil'de, zinakârların recmedileceği yönünde ifadeler bulunmaktadır. Müstakil olarak recm cezasını inceleyenler, bunlara değinmişlerdir.⁶²⁹

Recm cezasının Tevrat'ta olduğuna işaret eden bilgileri, Gayr-ı Müslim Suçlulara Yaklaşım başlığında ele almıştık. Bu cezanın Tevrat'ta var olduğuna işaret eden hadîslere de değinmiştik. Hristiyanlıkta ise bu konuya şu şekilde işaret edilmiştir:

Yazıcılar ve Ferisiler, zinada tutulmuş bir kadın getirdiler; onu ortaya koyarak, İsâ'ya dediler: Muallim! Bu kadın zina işlemekte iken tutuldu. Bu gibilerin taşlanması Musâ şeraiti bize emretmiştir, sen ise ne dersin? İsâ'yı suçlu çıkarmak için kendisine bunu dediler. Fakat İsâ ise yere eğilip parmağı ile yere yazı yazıyordu. Ve kendinden sormakta devam etmeleri üzerine doğruldu ve onlara dedi: Kadının üzerine önce sizden günahsız olan taş atsın. Ve yine eğilip yere yazı yazıyordu. Bunu işittikleri zaman ihtiyarlardan başlayıp

⁶²⁸ Bu rivayet farklılığının râvîlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı ayrı bir araştırmayı gerektirir.

⁶²⁹ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 210-211.

sonuncusuna kadar birer birer çıktılar. İsâ'yı yalnız bıraktılar, kadın da orada idi. İsâ doğrulup ona dedi: Kadın onlar nerede? Kimse sana hükmetmedi mi? Kadın: Kimse, ya Rab dedi. İsâ: Ben de sana hükmetmem, git, bundan sonra günah işleme! dedi

Recm konusunun tarihî arka planıyla ilgili olarak Çoşkun devamla şunları ifade etmektedir: Eski dinlerde ve hukuklarda var olan bu ceza, cahiliye Arapları tarafından da bilinmekteydi... Buhârî'de Amr b. Meymûn şunu anlatmıştır. Cahiliye dönemindeyken zina etmiş bir maymun gördüm. Diğer maymunlar onun başına toplanıp onu recmettiler. Ben de onlarla birlikte recmettim.⁶³⁰ Cahiliye döneminde olmuş bir işin bu şekilde takdim edilmesi, onlar tarafından zinanın suç olarak kabul edildiğine ve cezasının da recm olduğuna işaret etmektedir. Muhtemelen bucezanın içeriğinde farklılaşmalar da olmuş ve recm, sadece zinadan dolayı değil başka suçlardan dolayı da toplumda uygulanan sembolik bir hüviyet kazanmıştır. Zira cahiliye Araplarının bazı uygulamalarında, taşlama anlamında recmin kullanıldığını ama bir öldürmenin olmadığını gösteren nakiller de bulunmaktadır. Bunlardan birine göre, Araplarda birine karşı şiddetli düşmanlığı olan kimse, Ukaz Panayırını beklerdi. Şöyle ki: Bir adam ihanette bulunduğu veya büyük bir suç işlediğinde, Araplardan biri, Ukaz Panayırına gider, ihanet bayrağını çeker, içlerinden başka bir adam da ayağa kalkar, bu ihaneti dile getirir ve şöyle derdi: Dikkat edin! Falan oğlu falan ihanette bulunmuştur (bir suç işlemiştir). Onun yüzünü iyi tanıyın! Onunla akrabalık kurmayın! Onunla birlikte oturmayın! Onu dinlemeyin!. Dikkat edilirse, eski Arapların bazı uygulamalarında, sadece zina suçunu değil, başka suçların da recme tabi tutulduğunu, ne var ki; insanı kendisinin değil de, sûretinin recmedildiği zikredilmektedir. Hatta onlarda, bazen hırsızlıktan dolayı recm cezasının uygulandığına dair rivayetler de vardır.

Bütün bunlar, recm'in İslâm'a özgü orjinal bir ceza olmadığını, geçmiş dinler ve kültürlerde de var olduğunu bu manada adı geçen cezanın Arap toplumunun yabancı olmadığını göstermektedir.

Örnek Hadîsin Akla Arzı

Recm cezasını aklî yönden ispat etmeye çalışan pek çok görüş vardır. Adam öldürme suçunda katil öldürdüğü maktulün yerine öldürülür. Zina suçunda zina eden kişi, nesli katletmektedir. Ayrıca hem kendisine hem de şerefli ve yüce bir yaşam isteyen pek çok kişiye

⁶³⁰ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 27.

haksızlık etmektedir.⁶³¹ Hele hele bu kişi evliyse eşine, çocuklarına, anne ve babasına ihanet etmiştir. Bu yüzden öldürülmesi akla aykırılık arzetmez.

İncelediğimiz hadîs hakkındaki elde ettiğimiz diğer hususlar: Buhârî şârihleri el-Aynî ve İbn Hacer, zina hakkındaki celde ayetinin⁶³²(nüzul zamanını)araştırmış ve şu sonuca varmışlardır: Adı geçen âyet, ifk hadîsesi sırasında nazil olmuştur. İfk hadîsesi'nin tarihi konusunda, hicri 4, 5, 6 gibi farklı rakamlar zikredilmektedir. Buna göre recmin bu tarihlerden sonra da uygulandığı ortaya çıkmaktadır. Zira recm uygulamalarında, Ebû Hureyre ve İbn Abbâshazır bulunmuştur. Ebû Hureyre, hicretin yedinci yılında Müslüman olmuştur, İbn Abbâs ise annesi ile birlikte, hicretin dokuzuncu yılında Medîne'ye gelmiştir. Ayrıca Cüheyneli kadının recminde Hâlid b. Velîd de bulunmuştur. Hâlid hicretin 8.yılında Müslüman olmuştur. Buna göre recm uygulamasının, celde ayetinden sonra olması kuvvetle muhtemeldir.⁶³³

Buna göre, iki Yahudi'nin Recmedilmesi olayının Maiz ve Gamidiyeli kadının recmedilmesi olayından evvel olduğu da ortaya çıkmıştır. Buraya kadarki metin tenkidi değerlendirmelerine göre, Abdurrezzâk hadîsi Kur'an'a, diğer hadîslere, tarihi bilgilere ve akla aykırılık arz etmemektedir. Dolayısıyla örnek hadîsimizin metin olarak, uydurma olma ihtimali bulunmamaktadır. Bazı râvîler ihtisar, takti', idrac yapmışlardır. Gâmidiyeli kadın ile ilgili olan rivayeti Müslim'in Sahih'inde Rasûlullah'dan rivayet eden sahâbe ravileri, Ebû Bureyde ve İmran b. Husayn'dır.⁶³⁴ Bunlardan Ebû Bureyde, önce Mâiz sonra Gâmidiyeli kadının recmedilmesini rivayet etmiştir. İmran b. Husayn ise sadece Gâmidiyeli kadının recmedilişini rivâyet etmiştir.

(Rivayetlerin asgarî müşteregini incelemek senedi incelenen hadîsler arasındaolabilir.) Bu yüzden ele aldığımız hadîsin içerisinden diğer metinlerle de kıyaslayarak bir metin belirlemeye çalıştık. Buna göre, Bunun üzerine kadın recmedildi. Ardından kadının cenaze namazını kıldııfadesi asgarî müşterek olarak görülebilir.

İncelediğimiz İmrân b. Husayn hadîsinin metnini diğer hadîs kitaplarındaki (senedleri müelliflerin şatlarına göre sahih varsayarak) onların metinleriyle de karşılaştırdık. Bunlar arasında lafız yönünden farklılıklar olmakla birlikte mana yönünden farklılık yoktur. Bu

⁶³¹ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 219.

⁶³² 24. Nur:2.

⁶³³ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 213-4.

⁶³⁴ Müslim, *Hudûd*, 22, 23, 24.

durum metin olarak bu hadîsin, manayla rivayet edildiğini gösterir. Metinler arasında zıtlığın olmaması metin açısından şâz olmadığını gösterir.

Sonuç olarak bu hadîs Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre adâlet ve zabt sahibi râvîler tarafından muttasıl bir senedle rivayet edilmiş şâz veya muallel olmayan sahîh bir hadistir.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden müslümanken zina eden kimselere kendi ikrarlarıyla Rasûlullah'ın recm cezasını uyguladığı anlaşılmıştır. Ayrıca insanlara zahire göre hüküm verdiğini, onların kalplerinde olanı araştırmadığını da görmekteyiz. Kendi ikrarlarıyla suçlu olan bu kişilere ceza uygulanmasının nedeni, toplumda suçun alenîleşmesini önlemektir. Bu durum cezanın siyaseten uygulanmış olabileceği fikrini akla getirmektedir. Ayrıca Recm cezasının, İslâm'a özgü bir ceza olmadığı, diğer milletlerde, cahiliye Arapları arasında var olan bir ceza türü olduğu ve başka suçları işleyen suçlulara da bu cezanın uygulandığı anlaşılmıştır.

2.2.3. Suçlulara Yaklaşımında Diğer Hususlar

2.2.3.1. Herkesi Kanun Önünde Eşit Tutması

Hz. Peygamber'in Sistemi'nde her ferde tanınan haklar, devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Kişilere tanınan haklar, kuvvetli ve zayıf oluşlarına göre değil, haklı olup olmadıklarına göre belirlenirdi. Kısacası Rasûlullahdöneminde insanlar gönül huzuru içerisinde yaşayabilecekleri, eşitlik ilkesine dayalı bir hukuk sistemine kavuşmuştu.⁶³⁵

İslâm'ın geldiği dönemde insanlar dünyanın her tarafında sınıflar halinde yaşıyorlardı. Servet ve iktidarı elinde bulunduran aristokratlar, orta ve fakir sınıfa göre asil bir kan taşıdıklarını ve kimi ilahların soyundan geldiklerini iddia ediyorlardı. Günümüzde Hindistan'daki kast sisteminde bu durum hâlâ görülmektedir.⁶³⁶

Suçluların, Hz. Peygamber'in huzurunda cinsiyet açısından veya hürlik-kölelik açısından bir farklılıkları yoktu. Erkek olan efendi, câriye olan bir kadın karşısında suçluysa cezası verilirdi.⁶³⁷ Örneğin, erkek bir Yahudi, bir cariye'nin kafasını yaralaması üzerine Hz. Peygamber aynı cezayı Yahudi'ye uyguladı.⁶³⁸ Ömer zamanında Gassan Meliki Cebele, Kâbe'yi tavaf ederken bir köle ayağına bastı. Cebele, kölenin suratına bir tokat vurup burnunu kırdı. Olay Ömer'e intikal edince Ömer, melikin köleden helallik alması gerektiğini,

⁶³⁵ Salih Tuğ, *İslâm Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, yy. tsz., 31.

⁶³⁶ Kandemir, 58.

⁶³⁷ Aliyyü'l-Kârî, VII, 18-19.

⁶³⁸ Buhârî, Diyât, 12.

aksi taktirdemelikin burnunun kırılması için emir vereceğini söyledi. Ardından Cebele bu kararı beğenmeyerek, İstanbul'a kaçtı. Bir daha da Arabistan'a hiç ayak basmadı.⁶³⁹

Rasûlullaheski kavimlerden bahsederken onlardan zengin birisi, suç işlediğinde ona ceza vermemeleri, fakir birisi suç işlediğindeyse ona ceza uygulamalarını, helâk nedeni olarak açıklamıştır.⁶⁴⁰ Suçlularda eşitlik ilkesi üzerinde o kadar durmuştur ki, aile yakınlarından en çok sevdiği kızı Fatıma hırsızlık yapsa, onun bile elini keseceğini ilan etmiştir. Hz. Peygamber suçlulara karşı eşit davranacağına ısrarcı olacağını sahâbeye hissettirebilmek için Fatıma'yı örnek vermiştir. Çünkü Fatıma, onun bir parçası ve göz bebeğidir.⁶⁴¹

Kendi kitaplarında recmi bulamadıklarını, zina edenleri eşeğe ters bindirip yüzlerini boyadıklarını söyleyen Yahudilere⁶⁴² Hz. Peygamber, recm cezası vermişti. Onların bir kısmı buna karşı çıkar bir tavır içine girince, Yahudilerin bazıları kendi aralarında Siz, zayıf olanlarınıza geldi mi bu cezayı buluyorsunuz da, güçlü olanlarınıza gelince niçin bulamıyorsunuz? Bu yüzden de zina zenginlerimiz arasında yayılmıştır⁶⁴³ demişlerdir. Cezayı zenginlere uygulamamak için Tevrat'ın o kısmını elleri ile kapatmışlar, bu oyunlarını da Abdullah b. Selam bozmuştur.⁶⁴⁴

Bir toplumun birbirine bağlanması, sevip sayması asil ile zayıf kimseler arasında aynı cezanın uygulanmasıyla mümkündür. Böyle toplumlar, aralarındaki demir perdeleri kırdıkları için çalışma sistemini rahatça işleterek maddî olarak kalkınabilir ve mutlu olabilirler.⁶⁴⁵ Bu yüzden Hz. Peygamber, hak eden birisine sadece bir had cezasını uygulamayı, kırk gece yağın bereketli yağmurdan üstün saymıştır.⁶⁴⁶

Savunmasız kimselere karşı düşük ahlâklı kimselerin işlediği suçlara hiç taviz vermezdi. Bir kadını karnındaki çocuğuyla döverek öldüren Lihyân Kabilesinden bir kişiye iki kat diyet cezası vermişti. Çünkü iki kişiyi öldürmüştü. Önce kadın sonra kadının karnındaki çocuk, dışarı çıkarak can vermişti.⁶⁴⁷

⁶³⁹ Ahmed Cevdet Paşa, *Kisâs-ı Enbiya*, İstanbul 1331, V, 547.

⁶⁴⁰ Buhârî, Hudûd, 12; Müslim, Hudûd, 8; Tirmizî, Hudûd, 6.

⁶⁴¹ Müslim, Hudûd, 9; Tirmizi, Hudûd, 6; Ebû Dâvûd, Hudûd, 15.

⁶⁴² Buhârî, Muhâribîn, 10.

⁶⁴³ Beyhakî, VII, 3345-6.

⁶⁴⁴ Buhârî, Muhâribîn, 10; Beyhakî, VII, 3345.

⁶⁴⁵ Şevkânî, V, 284.

⁶⁴⁶ Nesâî, Kat'u's-Sarik, 7; İbn Hibbân, X, 243.

⁶⁴⁷ Buhârî, Diyât, 26; Ebû Dâvûd, Diyât: 22; İbn Mâce, Diyât: 11.

Hız. Peygamber köle bir kadına vurarak bebeğinin düşmesine sebep olan kişiye gurre⁶⁴⁸ cezası verdirdi. Ceza ödeyecek kişi: En ufak hıh diye sesi çıkmayan daha ana karnındaki bir cenîne mi bunu ödeyeceğiz deyince, RasûlullahEvet cevabını vermişti.⁶⁴⁹ Günümüzde kendi elleriyle kürtaj yaptıranların bebekleri de her halde değerlidir?

Rasûlullah'ın nazarında ırk, dil, zenginlik, hür olma gibi kavramlar bir üstünlük ifadesi sayılmazdı. Hâkimlere hitap ederken, onlardan davacı ve davlıya karşı eşit muamelede bulunmalarını isterdi.⁶⁵⁰ Her iki tarafın delillerini sunmalarına imkân vermelerini isterdi.⁶⁵¹ Bu hususun onlar için farz olduğunu belirtti.⁶⁵²

İslam Hukuku'nda eşitlik ilkesinde istisna sayılabilecek iki durum söz konusudur: Birincisi, zimmîlerin diyeti, diğeri de evladını öldüren kişinin durumudur.Kâfir karşılığında müminin öldürülmesi konusunda Müslümanların diyetinin, aynısı, yarısı, 1/3'ü şeklinde mezhepler arasında farklılıklar vardır.⁶⁵³

Evladını öldüren babanın, öldürülmemesi de eşitlik ilkesinde istisnâ bir durumdur. Yalnız babasını öldüren evlat için durum farklıdır. Evlada öldürölme cezası uygulanacağı gibi, mirastan da kendisine pay verilmez.⁶⁵⁴

2.2.3.2. Suçludan Toplum İçinde Bahsetme Şekli

Hız. Peygamber ceza uyguladığı suçluların arkasındantoplum içinde ileri geri konuşan kişileri ikâz ederdi. Bu konuda İbn Hibbân ve Ebû Dâvûd'da geçen rivayetin konumuzla ilgili olan kısmını naklediyoruz:

Rasûlullah Mâiz hakkında emretti de o recmedildi. Belli bir süre sonra Rasûlullah sahâbesinden iki kişiden birisinin diğetine şöyle dediğini işitti: Allah'ın günahını örttüğü şu kişiye bak! Nefsi onu köpek gibi recmolununcaya kadar rahat bırakmadı Bu sözün üzerine Rasûlullah sükût buyurdu. Sonra Rasûlullah, kokuşmuş bir hımar leşine ulaştığı saate kadar yürüdü. Sonra Filan ve filan nerededir? dedi. O ikisi: Biz buradayız. Ey Allah'ın Resûlü! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: Binitinizden ininiz! Şu hımar leşinden yiyiniz! buyurdu.

⁶⁴⁸ Gurre: Düşürülen bir cenînden dolayı verilmesi gereken mâli cezadır. Yerine getirmek farzdır. Cenînin cinsiyeti belli olup, cinsiyeti erkek ise, 500 dirhem gümüş veya bir at veya bir köle-câriyeyi azad ettirecek miktardaki paradır. Cenîn kız ise bumiktarin yarısıdır. Bu cezayı, çocuğu düşürten suçlunun, akîlesiBabası tarafından olan akrabaları cenînin akrabalarına miras taksimine göre öderler. Geniş bilgi için Bkz. Bilmen, III, 38; Hatipoğlu, Haydar, VII, 301; Halebî, II, 472.

⁶⁴⁹ Ebû Dâvûd, Diyât: 22; İbn Mâce, Diyât, 11; Nesâî, Kasâme, 39; İbn Humam, Kemal, *Fethu'l-Kadir*, Dâru'l-Fikr, Beyrut tsz. XXIII,419.

⁶⁵⁰ Abdurrezzâk, VIII, 300.

⁶⁵¹ İbn Hibbân, XI, 451.

⁶⁵² Hâkim, IV, 537.

⁶⁵³ Hatipoğlu, Haydar, VII, 306.

⁶⁵⁴ Aliyyü'l-Kârî, VII, 30; Bilmen, III, 38.

O ikisi: Ey Allah'ın Nebîsi! Ondan kim yer ki! dediklerinde Rasûlullah: Az avvel kardeşinizin onuruyla oynamanız, bu leşi yemekten daha beterdir. Nefsimi kudret yediyle yüce kudretiyle tutan o zâta yemin ederim ki, Mâiz şu anda cennetin ırmaklarında yüzüyordur⁶⁵⁵ buyurarak suçlular hakkında ileri-geri konuşulmasına müsaade etmezdi.

Başka bir hadîsinde Sizden kime had cezası uyguladıysam, bu ceza onun günahı için bir kefarettir,⁶⁵⁶ buyurarak ceza uyguladığı suçluların günahlarının affedildiğini haber verirdi.

Hiz. Peygamber, gördüğü bir hatadan dolayı toplum içinde hiç kimseyi hedef almaz: Falana ne oluyor ki, şöyle söylüyor veya falancalara ne oluyor böyle böyle söylüyorlar⁶⁵⁷ şeklinde kimseyi hedef göstermeden genel ifadeler ile hata yapanlardan bahsederdi.

Bazen de birini ikaz etmesi gerekirse, aracı kullanarak o kişinin hatasını düzeltirdi. Bir seferinde birinin vücudunda boyalar gördü: Falancaya söylemeniz de şu sarı boyalarını bir yıkayıverse⁶⁵⁸ şeklinde ondan bahsederdi.

İbn Recep el-Hanbelî, Hasan el-Basri gibi bazı âlimler, suçlulardan toplum içinde bahsederken onları iki gruba ayırmanın faydalı olacağı kanaatindedirler. Birinci grup: Suç işleme âdeti olmayan, hatâen ya da zelle kabilinde bilmeyerek suça bulaşmış, emri bi'l-ma'ruf görevi olan kişilerin toplum içinde suçundan veya günahından bahsetmek haramdır. Tıpkı Hiz. Aişe ve ifk olayında olduğu gibi.⁶⁵⁹ Bu konuda Muhakkak mü'minler hakkında toplum içinde çirkin ifadelerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır.⁶⁶⁰ ayeti inmiştir.

Hiz. Peygamber'in had cezaları dışındaki suçların cezalarını toplumun ileri gelenlerine uygulamama konusunda tavsiyesi bulunmaktadır. Hiz. Peygamberhâkimlere hitaben, Toplumun heyet sahibiönder kimseleri hakkında had cezalarının dışındaki cezaları affedin!⁶⁶¹ buyurmuştur.

⁶⁵⁵ Ebû Dâvûd, Hudûd, 24; İbn Hibbân, X, 245-6. Şuayip el-Arnâvut İbn Hibbân'ın Sahîhinin Tahkîkinde şöyle der: Bu hadîsin senedinde Abdurrahman b. Sâmit vardır. Abdurrahman b. Heddâd/Heddâb olduğu da söylenir. Mechûl bir râvî olduğundan hadîs zayıftır. Şuayip el-Arnâvut, *Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belbân Kenarı*, Risâletü'l-Âlemiyye, Beyrut 1432-2011, X, 244.

⁶⁵⁶ Buhârî, Hudûd, 9; Müslim, Hudûd, 43.

⁶⁵⁷ Ebû Dâvûd, Edep, 9.

⁶⁵⁸ Müsned, III, 133.

⁶⁵⁹ Erul, 209.

⁶⁶⁰ 24. Nûr, 19.

⁶⁶¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 4.

Azîmabâbâdî, bu hadîste geçen Heyet sahibi kimseler'den kasdın, Topluma örnek olmuş kimseler olduğunun, bunların Tazîr türü cezalarını hâkimlerin affedip, halkın arasında da bu tür suçların muhabettinin yapılmasından kaçınmak gerektiğine işaret eder.⁶⁶²

İbn Recep el-Hanbelî ve Hasan el-Basrî'nin suçlulardan toplum içinde bahsederken ele aldıkları ikinci grup ise: Suç işlemeyi kendisine meslek haline getirmiş, işlediği suçtan dolayı utanmayan kişilerden bahsetmek, had cezası vermek için suçu iyice araştırmanın gıybet olmadığı gibi cezanın tayini hususunda da onların suçlarından bahsetmenin gıybet olmayacağını belirtmişlerdir.⁶⁶³ Eğer toplumun önde gelen kişilerinden biri, herhangi bir Müslümanın suçundan pişman olarak Ben had cezası gerektirecek bir suç işledim diye bahsederse ona, Hangi suçu işledin? diyesormaması, meseleyi kurcalayıp derinleştirmemesi gerekir.⁶⁶⁴

Buhârî bu konuda Bâbun izâ ekarra bi'l-haddi ve lem yübeyyin hel li'l-İmâmi en yestûra aleyhi Suçluaçıklık getirmeksizinişlediği had suçunu ikrâr ettiğinde İmam'ın hadsuçunu örtmeye yetkisi var mıdır? şeklinde bâb başlığı açmıştır.⁶⁶⁵ Aynî bunun cevabını Evet, Hâkim suçu örtmelidir. Çünkü Rasûlullah da böyle yapardı diyerek verir.⁶⁶⁶

Buraya kadar verdiğimiz bilgileri günümüz cezaevlerinde hizmet sunan kişilere uygulanabilirlik açısından değerlendirdiğimizde şunu söylemek mümkün olabilir: Hataen, bir anlık öfkenin kurbanı olup suça bulaşan kişilere yaklaşırken onların hatalarını yok kabul ederek, onlara hizmet sunmak gerekir. Eğer; eğitimci onlara suçlu muamelesi yaparsa, karşısındaki muhatapına psikolojik olarak bir çöküntü yaşatmış olur. Çünkü bu gibi suçlular, cezaevlerine din hizmeti sunmaya gelen görevlilerden ilgi ve alaka beklemektedirler.

Ayrıca, işledikleri basit bir suç nedeniyle zaman zaman ceza koruma infaz memurlarıyla başka görevliler tarafından sözlü veya fiilî olarak aşağılanmaktadırlar. Yapılacak tek şey, onlara Şerefli bir Müslüman olduklarını,⁶⁶⁷ eğitimcinin de onlar gibi insan olduğunu, onun da bir takım günahlarının olduğunu onlara hissettirmesi, kendi deneyimlerini

⁶⁶² Azîmabâbâdî, II, 2020.

⁶⁶³ İbn Recep el-Hanbelî, *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem fî Şerhi Hamsîne Hadîsen min Cevâmii'l-Kelim*, Daru'l-Hadîs, Kahire 2004-1424, 440.

⁶⁶⁴ İbn Recep, 439.

⁶⁶⁵ Buhârî, Muhâribîn, 13.

⁶⁶⁶ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXIV, 5.

⁶⁶⁷ 63. Münâfikun: 8.

de kullanarak onlara nasihat etmesi gerekir⁶⁶⁸ Çünkü Allah, Müminlere karşı müşfik ve mütevâzi olunmasını,⁶⁶⁹ istemektedir.

Sahâbe-i Kirâm da eski günahlarından ötürü birbirlerine karşı soğuk davranmazlar; İslâm'ı yaşama hususunda birbirlerine yardımcı olurlardı. Ebû Zerr bu konuda, Kardeşin halini bozduğu zaman, onun iyi tarafından tutarak halini düzeltmesini sağlademiştir. Ömer de arkadaşının had cezasını gerektirecek bir suçla bulaştığını duyunca, onu terk etmemiş, ona mektup yazarak halini düzeltmesini istemiştir.⁶⁷⁰

2.2.3.3. Özel Durumlarda Suçluya Muamelesi

Hz. Peygamber'in ve sahâbenin yaralı-hasta, son derece yaşlı-zayıf suçlulara, seferde, kıtlık ve meşakkat zamanlarında suçlulara karşı muamelelerinde esnek davrandığı görülmektedir.

Yarasının sonradan iyileşme ihtimali olan suçlularda Hz. Peygamber, içerisinde kul hakkı ağır basan kısâs türü cezaları uygulamazdı. Örneğin bir adam, kendisini yaralayan biri hakkında Rasûlullah'dan diyet cezasını uygulamasını istedi. Fakat cezanın uygulanacağı suçlu, o anda yaralı bir vaziyetteydi. Hz. Peygamber, Suçlunun yarasının iyileşmesini beklemek gerektiğimağdûra söyledi. Aradan bir müddet geçtikten sonra suçlu iyileşti. Hz. Peygamber davacı adamı çağırdı. Bu kez davacı adam, suçluyu bağışladığını söyledi.⁶⁷¹ Hz. Peygamber, bu uygulamasıyla toplumda vukû bulan kargaşayı zamana yayarak yatıştırmıştır. Rasûlullah'ın hayatında hak sahibi olan mağdûru, yatıştırmaya yönelik pek çok girişimler görülmektedir.⁶⁷²

Rasûlullah'ın bu tür çaba ve girişimlerine sosyologlar, dondurma ismini vermektedirler. Buna göre, yönetici suların biraz daha durulması için bekler. Bu esnada aralarında ihtilafı olanlar, aralarındaki farklılıkları azaltarak, -cihad, tebliğ gibi- daha önemli amaçlar için birleşme imkânını ileride oluşturabilirler. ⁶⁷³Rasûlullah, kişiler arasındaki anlaşmazlıklarda olduğu gibi, had cezalarının uygulanmasında da dayatmacı olmayan adımlar atardı. Yarasının veya hastalığının iyileşme ihtimali olmayan suç işlemiş bir hastaya zina, kazf cezalarını

⁶⁶⁸ Saygılı, *Ergenlik Sorunları*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2010, 21.

⁶⁶⁹ 5. Mâide: 54.

⁶⁷⁰ Muhammed b. Abdullah Hânî, *Âdâb*, Terc. Ali Hüsrevoğlu, Erkam Yay., İstanbul 1405-1985, 167.

⁶⁷¹ Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, Müessesetü'r-Risale, Thk. Şuayip el-Arnâvut, Beyrut tsz., III, 88.

⁶⁷² Bkz. Müslim, Kasâme, 32; İbn Mâce, Diyât, 10; Müsned, II, 217; Şevkânî, V, 185.

⁶⁷³ Genç, Nûrullah, *Yönetim ve Organizasyon*, Seçkin Yay., Ankara 2010, 152.

uygularken onun ölümüne neden olmazdı. Çünkü Allah suçluyu öldürmeyi değil, ona dayak atmayı emrettiğini uygulamalarıyla ümmetine öğretirdi.⁶⁷⁴

Suçlunun, hasta, yaralı vaziyette olması halinde had, Tazîr, kısâs cezasının iyileşeceği bir tarihe ertelenmesi konusunda âlimlerin ittifakı vardır.⁶⁷⁵

Hamile kadına çocuğunu dünyaya getirinceye kadar recm⁶⁷⁶ ve kısâs cezası uygulanmadığı gibi, hasta kişiye de hastalığı iyileşinceye kadar had cezası uygulanmazdı.⁶⁷⁷ Zina ettiği tespit edilen bir cariyeye 50 sopa⁶⁷⁸ vurmak üzere Rasûlullah'ına Ali'yi görevlendirmişti. O da kadının adet halinde olduğunu öğrenince, cezayı uygulamadan geri döndü. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ali'ye: Ne iyi yaptın ey Ali! buyurdu.⁶⁷⁹

Rasûlullah zamanında hamile olduğunda zina ettiği anlaşılan bir kadına, zayıf olması nedeniyle üzerinde yüz salkım bulunan bir dal vuruldu. Ceza bu şekilde infaz edildi.⁶⁸⁰

Vücudu zayıf, ufacak tefecik bir adam emri altındaki cariye ile zina etmesi sebebiyle Hz. Peygamber'e getirildi. Eğer normal bir kişiye vurulan yüz sopa bu adama vurulsa, adamın ölebileceği, zaten bir deri bir kemik olduğu Hz. Peygamber'e anlatıldı. Hz. Peygamber, üzerinde yüz tane salkımı olan büyükçe bir dalın adama bir defalığına vurulmasını emretti. Onlar da Rasûlullah'ın dediği gibi cezayı uyguladılar.⁶⁸¹

Önceki dinlerde meşakkat durumunda suçluya uygulanacak cezada kolaylık gösterilebileceği konusunda hüküm bulunmaktaydı. Bu durumdan Kur'ân'da da bahsedilmektedir. Eyyûb'un hastalığı sırasında onun hizmetini gören hanımı, bir ihtiyacı için Eyyûb'den izin aldı, yanından ayrıldı. Fakat hanımı epey bir müddet gelmekte gecikince Eyyûb, İyileşince hanımını döveceğine dair yemin etti. Daha sonra bu hanımı, Eyyûb'a çok hizmet etmesi⁶⁸², vücut yapısının zayıflığı nedeniyle Allah, Üzerinde yüz tane salkım bulunan bir hurma dalını ona vurması⁶⁸³ şeklinde Eyyûb' den yeminini yerine getirmesini istedi.

⁶⁷⁴ Aliyyü'l-Kârî, VII, 161.

⁶⁷⁵ Nevevî, XI, 174; Udeh, II, 350.

⁶⁷⁶ Tirmizi, Hudûd 7.

⁶⁷⁷ İbn Kudâme, X, 230.

⁶⁷⁸ 4. Nisâ: 25; Şevkânî, V, 232.

⁶⁷⁹ Müslim, Hudûd, 34; Ebû Dâvûd, Hudûd, 34; Tayâlisî, Süleyman b. Davud b. el-Carûd, *Müsned*, Thk. Muhammed b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Daru'l-Hicr, Cidde 1999, I, 114.

⁶⁸⁰ Beyhakî, VII, 3362.

⁶⁸¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 34; İbn Mâce, Hudûd, 18; Müsned, V, 222; Beyhakî, VII, 3364.

⁶⁸² Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Ömer b. Muhammed, *Tefsîru'l-Keşşaf An-Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 2006, IV, 94.

⁶⁸³ 38. Sâd: 44.

Böylece Eyyûb, yeminini bozmamış oldu. Bu husus, daha sonra had cezalarının uygulanmasında ruhsat olmuştur.⁶⁸⁴

Burada asıl maksadın iyi anlaşılması gerekir. Asıl maksat, suçluya emri ilahî çerçevesinde zarurete binaen caydırıcı bir ceza vermektir. O da bu şekilde gerçekleşmiştir.

Hız. Peygamber ve Sahâbe savaş esnasında, seferde, kıtlık dönemlerinde, düşman hudutlarındayken suç işleyenhamile olan kadınlar, aşırı zayıf kişiler,suç işlediklerinde cezalarında indirimde bulunmuşlardır. Bazen bu durumlarda had cezalarını uygulamamışlardır. Çünkü suçlu intikam almak için düşman⁶⁸⁵saflarına katılabilir. Hız. PeygamberSeferde hırsızlık nedeniyle eller kesilmez⁶⁸⁶ buyurmuştur.

Zina eden bekâra, celde cezasının yanı sıra bir yıl sürgün cezasının verilmesi, Sünnet ile sabit olmuştur. Ömer, Rabi b. Ümeyye b. Halef'i sürgüne yollaması üzerine Rebi, Rumlara sığınmıştır. Bunun üzerine Ömer'in: Bundan sonra hiç kimseyi sürgüne yollamamdediğı rivayet edilmiştir.⁶⁸⁷ Daha sonra gelen alimler bu olaya dayanarak kıyasen ve suçlunun düşman saflarına katılmaması için, düşman topraklarında had cezalarının kaldırılması gerektiğini söylemişlerdir.⁶⁸⁸

Hız. Ömer'in kıtlık zamanlarında el kesme cezası uygulatmadığı,⁶⁸⁹hırsızlara tazîr türünden dayak ve hapis cezalarını uyguladığı, Osman döneminde hırsızlık suçunu işleyen Dâbî' b. Hâris'i müebbet hapis cezasına çarptırdığı ve bu kişinin hapisteyken öldüğü bilgilerine ulaşılmıştır.⁶⁹⁰

Hız. Peygamber'in ve sahâbenin suçlulara muamelelerinde işlenen suçun çeşidine göre tavır sergiledikleri kaynaklarda görölmüştür. İşlenen suçun had veya tazîr türü bir suç olması yanında hangi mekânda işlendiğı, İslâm toplumu açısından suçun nasıl algılandığı, kaçınıcı defa işlendiğı vb. hususlar da göz önünde tutulurdu. Örneğın sıradan bir zina ile hayvan ile ilişkiye girmek arasında fark olduğı, kişiye karşı suç işlemekle İslâm devletine veya İslâm şeairine karşı suç işlemenin farklı algılandığı göze çarpmaktadır. Aşağıda bu türden suçlara değinilip, kısa bir değeriendirme yapılacaktır.

⁶⁸⁴ Beydâvî, Nâsıruddin Ebü Sa'îd Abdullah, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 1988, II, 314.

⁶⁸⁵ Müslim, Hudûd, 18; Müslim, Hudûd, 12, 13, 14.

⁶⁸⁶ Ebü Dâvûd, Hudûd, 4; Tirmizî, Hudûd, 20.

⁶⁸⁷ Mahmesânî, 142.

⁶⁸⁸ Mahmesânî, 187.

⁶⁸⁹ Mahmesânî, 141.

⁶⁹⁰ Bardakoğlu, Hırsızlık. XVII, 393.

2.2.3.4.Harem Bölgesindeki Suçlulara Yaklaşımı

Harem bölgesi, Allah'ın diğer mekânlara göre daha şerefli kıldığı, Mekke'de sınırlarını kendisi tayin ettiği mekândır.⁶⁹¹

Aynî, harem bölgesi için şu ifadeleri kullanır: Hz. Adem cennetten yeryüzüne indirilince Allah yâkûtta bir evi Kabe'yi ona gösterdi. Cinler ve şeytanlar onun etrafındaki bölgeden kaçışmaya başladılar. İşte o bölge harem bölgesiydi. Melekler de harem sınırlarının başlangıcında ve sonunda durdular. Adem melekleri gördü ve o bölgenin harem bölgesi olduğunu bu şekilde anladı⁶⁹²

Harem bölgesinde bir kişi had cezasını gerektiren bir suç işlerse, bu kişiye had cezası uygulanır. Harem bölgesinde yaşayan insanların kendilerini, ırzlarını ve mallarını koruması için bu tedbir, âlimlerce gerekli görülmüştür.⁶⁹³

Rasûlullah harem sınırları dışında had gerektiren bir suçu işlemiş, sonradan da Mekke'ye sığınmış kimselerin kanının akıtılmaması gerektiğini, belirli bir zaman dilimi için kendisine özel olarak helal kılındığını ifade etmiştir.⁶⁹⁴ Harem sınırları dışında adam öldürmüş, irtidat etmiş, içki içmiş, zina haddi gerektiren bir suçu işlemiş, daha sonra da harem sınırlarına sığınmış bir suçluya, had cezası uygulanamaz. Fakat bu kişiyle alış-veriş de yapılamaz, karşılıklı bir şey de yenemez, onunla oturulmaz, oradan çıkması için yardım ve yataklık yapılamaz. Harem Bölgesi'nden çıktığı an, bu kişiye had cezası uygulanır.⁶⁹⁵

Eğer Harem bölgesinde suç işlemişse oranın güvenliği için suçluya daha fazla ceza verileceğini de belirtenler devardır.⁶⁹⁶ Bunun sebebi, Harem bölgesinin, diğer mekânlardan farklı olmasıdır. Çünkü Mescidi Haram, hem güven duygusu ve hem de saldırganlık duygusunun refüze edildiği bir ortamdır. Bir yerin saldırıdan emin olması demek, o yerin güvenli olduğu anlamına gelir. Bu güven suçları da kapsar.⁶⁹⁷ Hz. Peygamber'in: Kıyamet günü Allah'ın katında en rezil olacak kimselerden birisinin, Harem Bölgesi'nde adam öldüren kişidir⁶⁹⁸ buyurması, bu güveni sarsanların durumunu açıklamak için ifade edilmiştir.

Rasûlullah, Allah semaları ve yeri yarattığı gün, Mekke'yi de Harem Bölgesi olarak yaratmıştır. Sadece bana bir anlık helal kılmış, sonra tekrar Mekke'nin Harem Bölgesi

⁶⁹¹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, IX, 321.

⁶⁹² Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, IX, 321.

⁶⁹³ İbn Kudâme, X, 233.

⁶⁹⁴ Müslim, Hac, 82; İbn Kudâme, X, 230.

⁶⁹⁵ İbn Abidin, II, 625.

⁶⁹⁶ Zeydan, 37.

⁶⁹⁷ Abdurrahman Kasapoğlu, "Kişilik Eğitimi Açısından Hac İbadeti", cilt: 44, sayı: 1, Ocak-Şubat-Mart 2008, 114-115.

⁶⁹⁸ Müsned, II, 187.

oluşunu iade etmiştir⁶⁹⁹Rasûlullah,Mekke'nin Fethi günü yırtıcı bir köpeğe benzettiği, Kâ'be'nin sütununa kendisini bağlamış İbn Hatal⁷⁰⁰ ve Mikyâs b. Sübâbe'nin öldürülmelerini istemiştir. Bazı kaynaklarda Mekke'nin Fethi günü öldürülenlerin birden fazla olduğu yer almıştır.⁷⁰¹

Medine-i Münevvere, harem olarak bazı hadîslerde ifade edilse de Ceza Hukuku açısından bu hükümlerin dışındadır. Orada kısâs ve had cezaları uygulanabilir. Çünkü Medine'de had cezalarının uygulanamayacağı konusunda bir delil gelmediği gibi⁷⁰²had cezalarına has bir uygulamasıda yoktur.Ayrıca, Medine'nin dışında veya içinde işlenen suçlar arasında bir ayırım yapmamıştır.

Medine'ninharem oluşunu ifade eden hadîslerin bazıları şunlardır:

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Medine şuradan şuraya kadar haremdir⁷⁰³

Abdullah b. Zeyd b. Asım'dan rivayet edildiğine göreHz. Peygamber şöyle buyurdu: İbrâhim Mekke'yi harem kıldırdı ve Mekke ehline dua etti. İbrâhim Mekke'yi harem kıldırıldığı gibi ben de Medine'yi harem kıldırımdım. İbrâhim'in Mekke ehline ettiği dua gibi ben de Medine ehlinin sai'na ve müddüne⁷⁰⁴ bereketli kılınması için dua ettim⁷⁰⁵

Ali b. Ebi Talib'in rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber: Medine, Ayr ile Sevr dağları arasına kadar harem bölgesi kılınmıştır⁷⁰⁶ demiştir.

Bünyamin Erul'a göre Hz. Peygamber Medine'nin tarihî dokusunu korumaya ümmetini teşvik etmek için burayı harem olarak ifade etmiştir.⁷⁰⁷

Medine'nin harem olması konusuna geniş bir şekilde yer veren Mağribî, özetle: Allah semaları ve gökleri yarattığı günde Mekke'yi harem kılmıştır. Hz. İbrâhim'in duasıyla da burada savaş, öldürme vb. suçların işlenmemesi gerektiğini kullarına ifade etmiştir. Hâlbuki Medine için bu durum söz konusu değildir. Hz. Peygamber'in Medine'yi harem olarak ifade etmesi, mecâzî anlamdadır dedikten sonra mezheplerin bazılarının Medine'yi aslî anlamda

⁶⁹⁹ Müslim, Hac, 82.

⁷⁰⁰ Tirmizî, Cihâd, 18.

⁷⁰¹ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Thk. Mustafa es-Seka, İbrâhim el-Ebyârî, Abdu'l-Hâfız Şelebî, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 2009, 743.

⁷⁰² İbn Kudâme, X, 234.

⁷⁰³ Buhârî, Fedâilü'l-Medine, 1.

⁷⁰⁴ Ağırılık ölçüleridir.

⁷⁰⁵ Buhârî, Buyû, 53; Müslim, Hac, 85.

⁷⁰⁶ Müslim, Hac, 85.

⁷⁰⁷ Erul, 250.

bazılarının da mecâzîanlamda harem kabul ettiklerini belirtir ve şöyle der: Eğer Rasûlullah, aslî anlamda Medine için harem idafesini kullansaydı Enes kıssasında kafes içinde kuş besleyen Enes b. Mâlik'in kardeşine Eba Umeyr, mafeale'n-nugayr şeklinde şaka yapmazdı. Harem bölgesine ait bir kuşun hapsedilmesine karşı çıkardı⁷⁰⁸

Sümâme b. Üsâl isimli Benî Hanîfe oğullarından birisini, Rasûlullah'ın Necid tarafına atlı birlik yolladığı sırada Mescidi Nebî'nin duvarına bağlamıştır.⁷⁰⁹ Öldürme, fide ile salıverme seçenekleri var olduğu sırada bu kişi gusûl abdesti alıp, mescidin içine girdi ve kelime-i şehâdet getirerek müslüman oldu.⁷¹⁰ Buhârî, yukarıda verdiğimiz ilk hadîsin rivayetinin başlığına Bâbur'-Rabt ve'l-Habsfi'l-Harem Harem Bölgesi'nde suçluyu Bağlamak ve Hapsetmek başlığını kullanması, Medine'yi bir bakıma Harem bölgesi olarak kabulünün delili sayılabilir.⁷¹¹ Bizi burada asıl ilgilendiren Rasûlullah'ın kelime-i şehâdet karşılığında Medine'deki suçluyu salıvermesi hususudur. Bu uygulama içinde Hz. Peygamber'den Medine dışında veya içinde böyledir şeklinde bir ifade gelmemiştir.

Hiz. Peygamber Medine'de bir bozgunculuk-bidat çıkarana Allah'ın, meleklerinin ve tüm insanların lanetinin olmasını temenni ettiği bedduası vardır.⁷¹²

Sonuç olarak Hiz. Peygamber suçlular açısından harem bölgesinin diğer mekânlardan farklı bir özelliğe sahip olduğuna vurgu yapmıştır. Burada adam öldürme suçunu işleyenlerin Allah katında en rezil kişiler olacağını haber vermiştir.⁷¹³

Harem bölgesinin, yerlerin ve göklerin yaratıldığı gün, bu bölgenin Allah katında harem kılındığını, yalnız kendisi için bu yasağın bir sefere mahsus kaldırıldığını bildirmiştir.

Hadîslerde Medine'nin harem olması konusu da geçmektedir. Yalnız Medine'de veya Medine dışında suç işleyenler şeklinde hadîslerde bir ayırıma girilmediği görülmüştür. Medine'nin hadîslerde harem olarak nitelenmesinin nedeni, mecâzî bir kullanım yoluyla buranın değerine işaret edilmiştir. Yoksa burada suç işleyenlere ayrı muamele yapılması istenmemektedir.

⁷⁰⁸ Mağribî, II, 566-567.

⁷⁰⁹ Buhârî, Husûmât, 8.

⁷¹⁰ Buhârî, Salât, 76; Müslim, Cihâd, 59.

⁷¹¹ Buhârî, Husûmât, 8.

⁷¹² Buhârî, Fedâilü'l-Medine, 1.

⁷¹³ Müsned, II, 187.

2.2.3.5. Devlet Malına Karşı Suç İşlemiş Olanlara Yaklaşımı

Ganimet taksim edilmeden, ganimet malının alınması⁷¹⁴, Kur'ân'ı Kerim'de gall⁷¹⁵ kelimesi ile ifade edilir.⁷¹⁶ Gall kelimesi, gulûl mastarından türemiştir. Gulûl, kelime olarak suyun, ağacın köklerinin altından gizlice akması⁷¹⁷ anlamındadır. Terim anlamı ise devletin yetkilisinin izni olmadan, gizlice⁷¹⁸ veya usulsüzce kişinin devlet malını kendi zimmetine geçirmesidir⁷¹⁹

Ganimet mallarının 1/5'i devlete aittir. Ganimet malının içinde devletin hakkı dururken almak, devletin hakkını çalmaktır. Devlet malının çalınmasının büyük günahlardan olduğu konusunda icmâ vardır.⁷²⁰ Verilecek cezanın, Tazîr türü bir ceza olması gerektiği yönünde âlimler arasında bir kanaat oluşmuştur.⁷²¹

Rasûlullah, Hayber'in fethedildiği gün, üzerinde ganimetten izinsiz aldığı bir boncuk tanesi bulunan kişinin cenaze namazını kılmamıştır. Buhadîsinde devlet malının az da olsa çalınmasına Hz. Peygamber razı olmamış, bu malın ateşten bir parça olduğunu haber vermiştir.⁷²²

Ebûbekir ve Ömer devlet malından hırsızlık yapan adamı önce dövüyorlardı, sonra da çaldığı malı yakıyorlardı.⁷²³ Ömer bu konuda Rasûlullah'dan birhadîs rivayet etmiştir.⁷²⁴ Ali ganimet mallarını dağıtırken, kendisine sıra gelmeden bir miğferi alan adamın elini kesmemiştir, O malda onun da hakkı var demiştir. Bu konuda Hasan-ı Basrî: Çaldığı Kur'ân veya at ise yakılmaz. Çünkü biri Allah kelamı, diğeri canlı bir varlıktır demiştir.⁷²⁵

Hz. Peygamber valilerine verdiği emirde devlet malını önce çalıp, sonra geri getiren kişi hakkında, Getirdiği malı yakın! Bu hırsız da dövün!⁷²⁶ buyurarak devlet malından yapılan hırsızlığın, normal hırsızlıktan daha günah olduğunu anlatmak istemiştir.⁷²⁷ Çünkü

⁷¹⁴ Zemahşerî, I, 425.

⁷¹⁵ 3, Ali İmran: 161.

⁷¹⁶ Hâkim, Tefsir, 2980.

⁷¹⁷ İsfehânî, 610; Kurtubî, IV, 191.

⁷¹⁸ Beydâvî, I, 187.

⁷¹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, III, 341; Kurtubî, IV, 191.

⁷²⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 326; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XV, 11; Karaman v. dğr., I, 707.

⁷²¹ Karaman v. dğr., I, 707.

⁷²² Buhârî, Cihâd, 190; Ebû Dâvûd, Cihâd, 143; İbn Mâce, Cihâd, 34.

⁷²³ Kurtubî, IV, 192; Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XV, 12.

⁷²⁴ Ebû Dâvûd, Cihâd, 145.

⁷²⁵ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XV, 11.

⁷²⁶ Ebû Dâvûd, Cihâd, 145; Dârimî, Siyer, 49.

⁷²⁷ Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'de: Kim böyle bir hainlik ederse, kıyamet günü hainlik ettiği şey ile gelir 3. Âl-i İmrân: 161. buyurarak bu meseleyi açıklamıştır. Hz. Peygamber de "Sizden hiçbirinizle kıyamet günü bir omuzunda meleyen bir koyun, diğer omuzunda da kişneyen bir at olduğu halde karşılaşmayayım. O kimse bana, Ya Muhammed! Yetiş! diye feryad eder. Ben de ona, Benim elimden birşey gelmez, ben sana bunu dünyadayken haber vermişim" diye karşılık veririm. Bkz. Buhârî, Cihâd, 189, Zekât, 3, Hibe, 17, Ahkâm, 24; Müslim, İmâre, 24.

başkasının malını çalan kişi, malı çalınandan helallik alabilir, ama devlet malını çalan kişinin helallik alabilmesi imkânsızdır.⁷²⁸

İbn Hacer ise, bu meseleye şöyle yaklaşır: Rasûlullah'ın çalınan malı yaktırmasının sebebi, kişinin Allah'ın huzuruna suçlu olarak çıkmasını arzu etmemesidir. Böylece kişi, yaptığı işin ne büyük bir suç olduğunu anlayarak bu malı sahiplerine devlet başkanına teslim edip sonra da tevbe ederek gûnahtan sıyrılabilir.⁷²⁹

Tahavî ve Aynî ise Çalınan malın yakılmasıyla ilgili hadîsin, mensuh olduğunu Rasûlullah'ın cenazesini kılmadığı sahâbînin üzerinden elbisesini çıkartıp yaktırabilmeğe gücü yettiği halde böyle bir şey yapmadığını, ümmetini devlet malı hakkında titiz davranmaları için böyle söylediğini belirtmişlerdir.⁷³⁰

Sonuç olarak Hz. Peygamber devlet malına karşı yapılan hırsızlığı, normal hırsızlıktan farklı görmüştür. Toplumda devlet malına karşı insanları hassas davranmaya davet etmek için de bu suçu işleyenlerin cenaze namazını kılmamıştır.

2.2.3.6. İnsan Tabiatına Aykırı Suçları İşleyenlere Yaklaşımı

Fetişizm⁷³¹, pedofili oğlancılık,⁷³² eş cinsellik,⁷³³ voyörizm rontgencilik olan cinsel sapıklıklar her devirde olmuştur.⁷³⁴ Hz. Peygamber de bu tür suçlara dikkat çekmek için: Ümmetimin hakkında en çok endişe taşıdığım husus, Lût kavminin amelidir⁷³⁵ buyurmuştur. Mecâzi mürsel yoluyla bu çeşit olan bütün suçlardan ümmetini sakındırmak istemiştir.⁷³⁶

Rasûlullah döneminde de Araplar arasında fetişist insanlar da vardı. Bu insanlar, fetişizmi inanç haline getirmiş kimselerdi.⁷³⁷

Berâ b. Âzibbir gün amcasının elinde bir kılıçla gittiğini gördü ve nereye gittiğini sordu. Amcası: Rasûlullah beni babasının hanımı üvey annesi ile evlenen birini öldürmem ile görevlendirdi⁷³⁸ dedi.

⁷²⁸ Ebû Dâvûd, Cihâd, 145.

⁷²⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VII, 327-328.

⁷³⁰ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XV, 14-5.

⁷³¹ Fetişizm: Genelde erkeklerde görülen, cansız kadın veya kadına ait nesneleriyle dürtülenme.

⁷³² Sefa Saygılı, Ali Çankırılı, *Babacığım Neredesin? Çocuk Eğitiminde Babanın Rolü*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2007, 110.

⁷³³ Saygılı, *Ergenlik Sorunları*, 164.

⁷³⁴ Saygılı, *Ruh Hastalıkları ve Korunma Yolları*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2006, 146.

⁷³⁵ Tirmizi, Hudûd, 24; İbn Mâce, Hudûd, 12, Zühd, 21.

⁷³⁶ Muhammed el-Hanefî, İbrâhim b. Ebû'l-Yemen, *Lisânu'l-Hukkâm fî-Ma'rifeti'l-Ahkâm*, Nâşir-el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1973, I, 398.

⁷³⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 538, 595.

Rasûlullah: Eti yensin yenmesin bir hayvan ile cinsî münasebette bulunan kişiyi ve cinsî münasebette bulunduğu hayvanı öldürün! Ey Allah'ın Elçisi insanın öldürülmesini anladık da hayvanı niye öldürüyoruz? denilince, Rasûlullah Bu ayrı, o ayrı denemez buyurdu.⁷³⁹ Âlimlerin ekserisi, bu hadîse dayanarak, eğer hayvan ile cinsi ilişki vukû bulmuş ise bu kişilerin öldürüleceğini belirtmişlerdir.⁷⁴⁰

Aliyyü'l-Kârî hadîste geçen fektülûhü lafzını fedribûhü darben şedîdenonu şiddetlice dövün şeklinde açıklamıştır.⁷⁴¹ İbn Abbâs'a bu hadîsle ilgili hayvanın öldürülmesi kısmı sorulunca, Ben Rasûlullah'tan bu kısmı işitmedim demiştir.⁷⁴²

Ebûbekir döneminde yeni fethedilen yerlerde kişinin nikâhlı eşiymiş gibi hayvan ile ilişkiye girmesini Halid b. Velîd, Ebûbekir'e sormuş, Sahâbenin çoğunluğu böyle kişilerin recmedilip, yakılması gerektiğini bildirmişlerdir.⁷⁴³

Ahkâm hadîsleri şerhlerinde meseleye biraz daha sert bir üslupla yaklaşıldığı tarafımızdan görülmüştür.⁷⁴⁴

Azimâbâdî yukarıdaki hadîsin senediyle ilgili uzunca bir bahis açtıktan sonra Buhârî'nin bu hadîsi münker⁷⁴⁵ kabul ettiğini, yani Merdûd sınıfında gördüğünü belirtmiştir. Rivayetlerin bir diğerinin Amr b. Ebî Amr'dan geldiğini, onun rivayetinin sonunda öldürünüz! ibaresinin olmadığını, İbn Abbâs'ın rivayetinde bu lafzın olduğu, fakat İbn Abbâs'ın bu kısmı kendisinin Hz. Peygamber'den işitmediğini söylemiştir.⁷⁴⁶

Sonuç olarak Hz. Peygamber ve Sahâbe, bu tür fiillere normal zina suçuna gösterdikleri tepkinin üzerinde bir tepki göstermişlerdir. Sahâbe Dönemi'nde bu tepkinin dozu biraz daha artmıştır. Bu da insanları böyle çirkin bir davranıştan uzak tutmak için yapılmış olabilir.

2.2.3.7. Suçu Kendisine Meslek Edinenlere Yaklaşımı

Hz. Peygamber suçu kendisine meslek haline getirmiş, cezayla uslanmayan suçluları bazen tazîr cezası olarak ölüm cezasına çarptırabiliyordu. Dört defa hırsızlık yapmış olan bir

⁷³⁸ İbn Mâce, Hudûd, 35; Tirmizi, Hudûd, 29; Müsned, IV, 295.

⁷³⁹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 29; Tirmizi, Hudûd, 23; İbn Mâce, Hudûd, 13; Beyhakî, VII, 3368.

⁷⁴⁰ İbn Kudâme, X, 148.

⁷⁴¹ Mübârekfûrî, IV, 383.

⁷⁴² Tirmizî, Hudûd, 23.

⁷⁴³ Beyhakî, VII, 3368.

⁷⁴⁴ Bkz. Şevkânî, V, 294.

⁷⁴⁵ Münker: Zayıf râvînin kendisinden daha iyi durumda olan râvîye aykırı olarak rivâyet ettiği hadîs. Aydınî, *Hadîs İstılahları*, 210.

⁷⁴⁶ Azimâbâdî, II, 2063-4.

hırsıza beşincisinde ölüm cezası vermişti.⁷⁴⁷ Bunda da temel hedefi, toplumu kötülükten korumaktı.⁷⁴⁸

Üç defa içki haddi cezasına çarptırılmış bir kişiye dördüncüsünde öldürme emri vermesi de bir diğer örnektir.⁷⁴⁹ Bu durum Rasûlullah'ın suçun üstüne her ne pahasına olursa olsun kararlılıkla gittiğinin bir delilidir. Suçların tekrarı durumu Ebûbekir döneminde de yaşanmıştır. Ebûbekir zamanında dört kere hırsızlık yapıp beşinci de yakalanan bir kişi hakkında Ebûbekir: Rasûlullah'ın beşinciye hırsızlık yaptığını tespit ettiğiniz bir hırsızı öldürün! dediğini en iyi bilen benim demiştir.⁷⁵⁰

Hırsızlık yapmayı kendisindeki gerginliği azaltmak için kullanan kimselere kleptomani hastası denir. Bunların çaldığı şeyler, genelde değersiz şeylerdir. Çaldıkları şeyleri satın alabilecek maddî imkânları da vardır. Genelde alış-veriş yaparken hırsızlık yaparlar. Bu kişiler yaptıkları eylemin yanlış olduğunu bilirler. Ancak, buna karşı koyamazlar. Çalma eylemini aniden, yakalanma riski yokken yaparlar.⁷⁵¹

Hastalık nedeniyle olsun, cezaların caydırıcı olmaması nedeniyle olsun, suçu kendisine meslek edinen kimselerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Hatta bunların içinde kış mevsimi geldiğinde sıcak bir yuvası olmayıp da az cezası olan suçları önceden tespit edip, kışı cezaevinde geçirmek için suç işleyen kişiler de vardır. Bunların hepsi toplandığında mükerrer suç işleyen kişilerin sayıları ülkemizde hızla artmaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de artık suç işlemenin, bir sektör haline dönüştüğü anlaşılabacaktır. Bu yüzden bu tür suçlulara diğer suçlulardan farklı şekilde tedbirler almayı gerektirmektedir.

Birden fazla suç işlemiş kişilere yaklaşımda temel kaide olarak İslâm âlimleri şunu benimsemişlerdir: Cinsleri bir olan suçlara sadece bir tane had cezası uygulanır. Tıpkı birden fazla keffaret orucuna tek keffaret cezası uygulanması gibi. Cinsleri farklı olan suçlar ise, her biri ayrı ayrı ele alınır Buradaki cinsten murat ise, Allah hakkı, kul hakkı, hem Allah hem kul hakkı, fakat Allah hakkı ağır olan suçlar, şeklinde konuyu ele almışlardır.⁷⁵²

Bu suçların cezalarının uygulanması hususunda İmam Şâfiî, hafif olan cezadan başlanarak en ağırına doğru ceza verileceğini söyler.⁷⁵³ Allah hakkı olan⁷⁵⁴ suçlardaysa hâkim,

⁷⁴⁷ Ebû Dâvûd, Hudûd, 20; Nesâî, Kat'u't-Tarik, 15.

⁷⁴⁸ Aliyyü'l-Kârî, VII, 188.

⁷⁴⁹ Tirmizî, Hudûd, 15; Ebû Dâvûd, Hudûd, 37.

⁷⁵⁰ Aliyyü'l-Kârî, VII, 189.

⁷⁵¹ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 137.

⁷⁵² Udeh, I, 561.

⁷⁵³ Udeh, I, 561.

af yetkisini normalde kullanabiliyorken, burada kullanamaz.Çünkü suçlar birden fazladır. İmam-ı Azam ve Ahmed b. Hanbel ise, suçların kişiye ya da topluma karşı işlenip işlenmediğini göz önüne alarak cezaları uygulatırlar.Mağdûrlara haklarına tecavüz eden suçluları af edip etmedikleri sorulur. En sonunda topluma karşı işlenen suçların cezaları verilir.⁷⁵⁵Mağdûrlara bunun sorulma nedeni, kendi başlarına suçluyu cezalandırmaya kalkışmamalarını sağlamaktır. Bu sayede de toplumda olan sorunlar derinleşmez, kutuplaşmalar da ortaya çıkmaz.⁷⁵⁶

Meseleye yönetim bilimi açısından bakıldığında birden çok kişinin haklarının ihlal edildiği suçlarda yöneticinin suçları görmezden gelmesi, yöneticiye olan güveni toplum nazarında sarstığı gibi, toplumda çatışma ortamının doğmasına da sebep olabilir.⁷⁵⁷

Eğer bir kişi hırsızlık, zina, içki haddi cezalarını işlemiş, bunların yanında birini yaralamış veya gözünü çıkarmışsa bu kişiye, önce yaralama cezası verilir. Çünkü bu suçta kul hakkı ağır basmaktadır.⁷⁵⁸ Bu meseleye Hz. Peygamber'in öldürme ve hırsızlık suçunu birden fazla işleyen Yahudi'ye sadece öldürme cezasını vermesi ışık tutmuştur.⁷⁵⁹ Çünkü öldürme suçunda, kul hakkı ağır basmaktadır. Hırsızlık suçunda ise Allah hakkının ihlali söz konusudur.

Mükerrer suçlarla ilgili sunulan bilgiler şu şekilde değerlendirilebilir:

Hz. Peygamber ve sahâbe suçu kendisine meslek haline getirmiş kişilere karşı sert bir yaklaşım sergilemişlerdir. Suça verdikleri cezayı her seferinde biraz daha arttırarak kişiyi suç işlemekten alıkoymak istemişlerdir.

Hz. Peygamber bir anda birden fazla suç işlemiş kişilere karşı ilkeli bir yol izlemiştir. Buna göre kul hakkı ile Allah hakkını ihlal eden kimseye karşı, kul hakkından başlayarak ceza uygulamıştır.

Hz. Peygamber'in ve sahâbenin suçlulara muamelelerinden sunduğumuz bilgiler neticesinde genel olarak şöyle bir değerlendirme yapılabilir:

1. Hz. Peygamber, suçlulara Allah'ın indirdiğiyle hükmetmiştir.

⁷⁵⁴ Zina, hırsızlık, içki içme vb. suçları.

⁷⁵⁵ Udeh, I, 560-1.

⁷⁵⁶ Genç, 151.

⁷⁵⁷ Genç, 151.

⁷⁵⁸ Mevsilî, IV, 345.

⁷⁵⁹ Buhârî, Diyât, 4, 7, 12, 13.

2. Gayr-ı Müslim olan Yahudi suçlulara, onlarla yapılan antlaşma gereği kendilerine Tevrat'a göre muamelede bulunmuştur.
3. Hakkında suç sabit olmadan hiçbir suçluya cezayı uygulama yoluna gitmemiştir.
4. Hasta, yaralı, aşırı zayıf ve yaşlı suçlulara cezaların uygulamasında tesahül göstermiştir.
5. Hz. Peygamber ve sahâbe insan tabiatına aykırılık arz eden suçların toplumda yayılmaması için siyaseten caydırıcı ifadeler kullanmışlardır.
6. Meşakkat, yolculuk, kıtlık, savaş zamanlarında sahâbe, suçlulara ceza uygulamamışlardır.
7. Aynı suçu defalarca işleyen suçlulara ceza verirken hafiften ağıra doğru bir yaptırım uygulamıştır.
8. Hz. Peygamber birden fazla suç işleyen suçlulara, önce kul hakkının ihlal edildiği suçların cezasını uygulamış, sonra Allah hakkının ihlal edildiği suçların cezasını uygulamıştır.

2.3. ZANLIYA YAKLAŞIMI

Hz. Peygamber'in zanlı konumundaki kişilere muamelelerinin ele alınacağı bu başlık altında önce örnek bir hadîsin metni ele alınacak, ardından zanlılar ile ilgili elde edilen diğer bilgilere temas edilecektir.

Örnek Hadîsin İncelenmesi:

Ele alacağımız hadîste zanlı konumunda olan taraf, Yahudilerden bir gruptur. Gayr-i Müslim bir topluluk olmaları nedeniyle akla niçin böyle bir hadîsin seçildiği gelebilir. Burada amaç Hz. Peygamber'in zanlılar hakkındaki uygulamalarından fikhî hüküm çıkarmak değil, temel ilkeleri ortaya koymaktır. Bu yüzden de örnek hadîsimiz, ele alınabilecek hadîsler arasında en uygundur. Zira inceleyeceğimiz hadîste zanlı konumunda olan kişilerden ya da bir gruptan bahsetmektedir. Bunun yanında da iddia makamı da vardır.

Örnek hadîsin sened tenkidine girilmeyecek, metin tenkidine yönelik çalışma yapılacaktır. Lafzen rivayete önem vermesi nedeniyle Müslim'in Sahih'indeki metin ele alınarak hadîs incelenecektir. Şimdi örnek hadîsimizi verelim:

Müslim dedi ki: Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb anlattı. Dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl, Yahyâ b. Sa'îd'den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan anlattığına göre,

Hâriseoğullarından Abdullah b. Sehl b. Zeyd el-Ensârî ve Muheyyisâ b. Mes'ud b. Zeydel-Ensârî, Rasûlullah zamanında o günlerde barış halinde olunan, halkı Yahudi olan Hayber'e gittiler. (Hayber'e vardıktan sonra) Kendi amaçları doğrultusunda birbirlerinden ayrıldılar. Bu arada Abdullah b. Sehl öldürüldü. Bir müddet sonra bir su gözesinde (cesedi) bulundu. Arkadaşı Muhayyisa onu defnettikten sonra Medine'ye geldi. Ardından öldürülenin kardeşi Abdurrahman b. Sehl ile amcasının iki oğlu Muheyyisâ ve Huveyyisâ beraberce gelip ölen Abdullah'ın durumunu ve öldürüldüğü yeri Rasûlullah'a anlattılar. Râvi Büşeyr b. Yesâr Rasûlullah'ın sahâbesinden (bu olaya tanık olanların) şu şekilde anlattıklarını iddia etti: Rasûlullah maktûlün velilerine o zaman şöyle demişti: Bu cinayetin Hayber Yahudilerince işlendiğine 50 defa yemin etmek suretiyle katil üzerinde ceza istemeğe veya ölen kardeşiniz hususunda diyet elde etme hususunda (görüşünüz nedir?) Maktûlün Yakınları: Ey Allah'ın Elçisi olaya ne şahid olduk ne de orada bulunduk, (nasıl şahid olalım?) dediler. Râvi devamında Rasûlullah'ın şöyle dediğini ileri sürdü: Öyleyse Yahudiler sizin iddianızın aksine elli kere yemin ederek beraat etmiş olurlar. Onlar: Ey Allah'ın Elçisi nasıl olurda, kâfir bir toplumun yeminini kabul ederiz? dediler. Büşeyr: Maktulün diyetinin Rasûlullah tarafından ödendiğini ileri sürdü.⁷⁶⁰

a. Örnek Hadîsin Sened Tenkidi

Râvî Tanıtımı ve Haklarındaki Cerh ve Ta'dil Değerlendirmeleri

Büşeyr b. Yesâr (el-Medenî, Mevlâ'l-Ensâr)

Zehebî onun Tâbiûn'dan olduğunu söyler. İbn Ma'in onun hakkında İmamun, sikatün şeklinde tadîl lafızlarını kullanmıştır. Sahâbe'den Süveyd b. Nu'man, Muheyyisa b. Mes'ud, Ebû Hasme, Rafî b. Hadîc'den hadîs rivayet etmiştir.

Yahya b. Sa'id, Rabiâtü'r-Râye, Velid b. İshâk ondan hadîs rivayet etmiştir. Hicrî 100 kûsür yılında vefat etmiştir.⁷⁶¹

Yahyâ b. Sa'id el-Ensârî

İncelediğimiz Müslim Hadîsi Buhârî'de de aynı tarikle geçmektedir. Aynî, Burada adı geçen Yahyâ, Yahyâ b. Sa'id el-Ensârî'dir⁷⁶² şeklinde açıklamada bulunur. 143 yılında vefat eden bu râvî, Enes b. Mâlik ve başkalarından rivayette bulunmuştur. İlk başlarda değilse de sonraları hadîs yazmıştır. Onun hadîsleri de birçokları tarafından yazılmıştır. Mâlik onun

⁷⁶⁰ Müslim, Kasâme, 3.

⁷⁶¹ Zehebî, Ahmed b. Muhammed b. Osman, *Siyeru Alemi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle (Mektebetü'l-İslâmî), Beyrut 1422-2002, IV, 592.

⁷⁶² Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 416.

şöyle dediğini nakletmiştir: Bütün duyduklarımı yazmayı arzuladım. Bu bana başka şeylerden daha hoş geldi. Mâlik'in; O zamanlar hadîs yazsaydık, İbnu'l-Müseyyeb'in ilminden çok şey yazardık dediği de nakledilmiştir. Sa'id b. Müseyyeb'den rivayetleri vardır. Medine'nin Tâbiî fakîhlerinden olan bu zat'dan İmâm Mâlik de hadîs dinlemiştir. Hatta Muvatta da ondan yetmişbeş hadîs rivayet ettiği belirtilir. Süfyân es-Sevrî, onun Zührî'den daha üstün olduğunu söyler. Hatta o, insanların hâfızlarının dört tane olduğunu, bunlardan birinin de Yahyâ b. Sa'id el-Ensârî olduğunu söylemiştir. Ali b. Medînî de onu sikâ râvîlerden saymıştır. Yahyâ b. Sa'id el-Kattân da: Hicaz bölgesinde Yahyâ b. Sa'id'den daha önde olan yokturdemiştir. Bütün bunlar, onun sika bir râvî olarak kabul edildiğini gösterir.

Süleyman b. Bilâl (Ebû Muhammed veya Ebû Eyyûb, et-Teymî, el-Kuraşî, el-Medenî)

Ebûbekir Sıddık ailesinin azadlı kölesidir. Abdullah b. Dinâr'dan hadîs dinlemiştir. Tabiundan hadîs toplamıştır. Ondan da İbn Mübârek gibi âlimler, hadîs rivayet etmişlerdir. Berberî asıllıydı. Zekî, vücut yapısı güzeldi. Yaşadığı belde de fetvâ verirdi. Medine'nin vergilerini (toplayıp korumaktan) sorumluydu. Medine'de 172 yılında vefat etti. Buhârî'nin Harun b. Muhammed'den naklettiğine göre ise, 177 yılında vefat etmiştir.⁷⁶³ Zekî, vergileri toplayıp korurdu şeklinde ta'dil lafızları hakkında kullanılmıştır. Bu ifadeler, onun sikâ bir râvî olduğunu gösterir.

Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb (Ebû Abdirrahmân, Ka'nebî)

Medine'de 130 yılında doğdu. Ka'nebî diye meşhur oldu. Otuz yıldan fazla Enes b. Mâlik'e talebelik etti. Bunun yanında Şu'be b. Haccâc, İbn Ebî Zî'b, Mahreme b. Bükeyr, Eflâh b. Humeyd, Seleme b. Verdân, Hammâd b. Seleme'ye talebelik yaptı. O, Kardeşi İbrâhim ve Babası Mesleme'den hadîs rivayet etti. Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zur'a er-Râzî, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Abd b. Humeyd, Osman b. Sa'id ed-Dârimî, Abdullah b. Mesleme Ka'nebî'den hadîs rivayet etti. İmâm Mâlik talebesi Ka'nebî'yi övmüş, Muvatta'nın yarısını teker teker Ka'nebî'ye okumuş; ikinci yarısını da Ka'nebî hocasına okumuştur. Ka'nebî'nin semâ yoluyla bütün hadîsleri alma durumu varken bu yolun seçilmesi İmâm Mâlik'ten kaynaklanır. Çünkü o, semâ yoluyla hadîs rivayet etmekten kıraat yoluyla hadîs rivayet etmeyi üstün kabul ederdi. Ebû Hâtim er-Râzî sika, hüccet şeklinde ta'dil'in birinci tabakasında bir lafızla onu nitelemiştir. İclî sika, sâlih terimlerini onun hakkında kullanmıştır. Abdullah b. Mesleme Ka'nebî 221 yılında vefat etti.⁷⁶⁴

⁷⁶³ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 209.

⁷⁶⁴ Salahattin Polat, "Ka'nebî", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001, XXIV, 305.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden Büşeyr'in örnek hadîsimizde geçen Müheyyisa'nın talebesi olduğu, İmamün, sikatün şeklinde ta'dil lafızlarıyla nitelendiği, Yahyâ b. Sa'îd'in hakkında dört tane hâfızdan bir tanesi olduğu, Süleyman b. Bilâl'in yine sika bir râvî olduğunu, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb'in sika, huccet şeklinde ta'dil lafızlarıyla nitelendiğini görmekteyiz. Bütün bunlar, Müslim hadîsinin sikâ râvîler tarafından rivayet edildiğini gösterir. Bu râvîlerin rivayetinin huccet olabileceğine işaret eder.

Senedin İttisâl Açısından Değerlendirilmesi

Müslim (v. 261) > Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb (221) > Süleyman b. Bilâl (v. 177) > Yahyâ b. Sa'îd (v. 143) > Büşeyr b. Yesâr (105) > Müheyyisâ b. Mes'ûd > **Rasûlullah**

Râvîlerin vefat tarihlerini yukarıdaki tabloda verdik. Müheyyisa hadîsin metninden sahâbe olduğu anlaşılıyor. Sahâbeyi tanıma yollarından biri de hakkında sahâbe olduğuna dair rivayet olması gerekir hükmünce sahâbî olduğu kesindir. Buna göre, diğer râvîlerin vefat tarihleri arasında yüz yılı geçen bir süre bulunmamaktadır.⁷⁶⁵ Muâsarâtı kabul eden Müslim açısından râvîler arasında kopukluk yoktur.

Sonuç Değerlendirmesi

Buraya kadar yaptığımız senedle ilgili çalışmanın ardından Müslim'de geçen bu ilgili hadîsin senedi için adâlet ve zabt sahibi râvîlerce, başından sonuna kadar muttasıl bir senedle rivâyet edilmiştir diyebiliriz. Hadîsin şâz ve mualllel olup olmaması ise ancak metin tenkidi sonuçlarına bakılarak anlaşılabilir.

b. Örnek Hadîsin Metin Tenkidi

Örnek Hadîsin Kur'an'a Arzı

Örnek hadîsimizde geçen kasâme sistemine Kur'an'da dolaylı olarak temas edilmektedir. İsrailoğullarından iki gencin, mirasına konmaları için amcalarını öldürmeleri olayında faillerin ilk olarak meçhul olmaları, ardından Hz. Musa'nın işareti ile faillerin bulunması anlatılmaktadır. Hz. Musa bir sığır kesilmesini, onun bir parçasıyla ölüye vurulmasını, ölünün dirilip katili haber vereceğini bildirir. Bu olay Kur'an'da Bakara Sureside 72. ve 73. ayetlerinde geçmektedir. Bu ayetler aşağıda sunulacaktır:

Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır. Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen

⁷⁶⁵ Zira muâsarâtı ittisal için yeterli gören hadîşçiler yüz yıla kadar aralarında yaş farkı olan râvîleri, bir birine muâsır kabul ederler. Bu konuda Hz. Peygamber'in şu hadîsini delil getirirler: Şu gecenizi görüyor musunuz? Bundan yüz yıl sonra yeryüzünde hiç kimse kalmayacaktır. Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 217.

ineğin) bir parçasıyla vurun dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size ayetlerini (Peygamberine verdiği mucizelerini) gösterir⁷⁶⁶

İddia ve zanlı makamında olanlara örnek olabilecek bir diğer örnek olayda Kur'an'da Nûr Süresi 6 ve 10. ayetlerinde geçmektedir. Bu ayetlerde kadın zanlı, kocası iddia makamındadır:

Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şâhidleri olmayanlara gelince, onların her birinin şâhidliği, kendinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, dört defa Allah adına yemin ederek şâhidlik etmesi, beşinci defa da eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şâhidlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır. Ya Allah'ın size bol lütfu ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tövbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)!⁷⁶⁷

Bu iki ayette dolaylı olarak kasâme sistemine bir işaret vardır. Bakara süresi 72 ve 73. ayetlerinde faili meçhul bir cinayeti aydınlatmaya yönelik bir çabadan bahsedilmektedir. Nur süresi 6 ve 10. ayetlerde ise kasâme sisteminde kullanılan yeminleşmeye benzer bir lanetleşme söz konusudur. Dolayısıyla hadîste geçen kasâme sistemi, katili araştırmada bir usûl olması sebebiyle Kur'an'a aykırılık arz etmez.

Örnek Hadîsin Hadîslere Arzı

Örnek hadîsimizin İbn Mâce de geçen rivayeti şöyledir: Sehl b. Ebî Hasme dedi ki: Bana kavmimin ileri gelenlerinden bir adam haber verdi. Dedi ki: Abdullah b. Sehl ve Muhayyisa başlarına gelen fakirlikten dolayı Hayber'e (dostları yanında hurma toplamaya) gittiler. Sonra Muhayyisa Abdullah b. Sehl'in öldürülüp bir kuyuya veya bir pınara atılmış olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine Muhayyis'a Hayber Yahudilerine giderek, Allah'a yemin ederim, onu siz öldürdünüzdeyince Yahudiler: Allah'a yemin olsun, onu biz öldürmedikdediler. Sonra Muhayyisa oradan (Medine'ye) dönüp, kavminin yanına varır ve durumu onlara anlatır. Daha sonra kendisi, ağabeyi Huveyyisâ ve Abdurrahman b. Sehl Hz. Peygamber'e beraberce gittiler.(Önce) Muhayyisa (maktul ile beraber Hayber'de olan kişi) söze başladı. Fakat Rasûlullah Muhayyisa'ya yaş bakımından büyük olmayı kastederek, Söze

⁷⁶⁶ 2. Bakara: 72, 73.

⁷⁶⁷ 24. Nur: 6-10.

başlamayı büyüğe bırak! Söze başlamayı büyüğe bırak! diye uyarıda bulundu. Bunun üzerine Muhayyisa sustu. Ağabeyi Hüveyyisa olayı anlattı. O'ndan sonra Muhayyisa konuştu. Sonuç olarak Rasûlullah onlara: Hayber Yahudileri ya diyeti öderler veya onlara savaş ilan edilecektirbuyurdu. Sonra Hz. Peygamber bu konu hakkında (Hayber Yahudilerine) yazı yazdırdı. (Bu yazıya cevaben) Onlar, Allah'a yemin ederiz ki O'nu kesinlikle biz öldürmedikşeklinde yazı gönderdiler. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber, Huveyyisâ, Muhayyisa ve Abdurrahman'a: Bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafından işlendiğine yemin eder misiniz? (Bu sayede de) Arkadaşınızın kan bedelini hak etmiş olmak ister misiniz? buyurdu. Onlar: Hayır, (yanında) bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz? dediler. Hz. Peygamber. O zaman Yahudiler (bu cinayeti işlemediklerine dair) yemin edeceklerbuyurdu. Onlar. Hayber Yahudileri Müslüman değiller. (Nasıl olur da onların yeminlerine itibar ederiz?) dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber maktulün diyetini kendisi (devlet hazinesinden) ödedi. Hz. Peygamber maktulün yakınlarına yüz adet dişi deveyi evlerine kadar gönderip, onlara teslim etti..⁷⁶⁸

Beyhakî'nin Sünen isimli eserinde yukarıdaki rivayete ilave olarak Yahudilerin, Gerçekten Muhammed, Nebimiz Mûsâ'nın hükmettiği gibi hüküm vermiştirdedikleri aktarılır.⁷⁶⁹

Örnek Hadîsin Tarihi Bilgilere Arzı

Örnek hadîsimizde geçen kasâme sistemi Sâmi geleneğe dayanan bir sistemdir. Eski Ahid'de fâili meçhul cinayetlerin fâilinin bulunabilmesi için uygulanması emredilmektedir.⁷⁷⁰ Bu sistem şöyle işletilir: İlk olarak, daha önce işe hiç koşulmamış genç bir inek boğazlanır. Ölünün cesedinin bulunduğu yere en yakınında oturan ihtiyarlar tespit edilir. Daha sonra ineğin cesedinin üstüne bu ihtiyarlar gelerek ellerini yıkadıkları esnada, ellerinin kan dökmediğine, gözlerinin de katili görmediğine yemin ederler⁷⁷¹

Kur'an'da da İsrâiloğulları arasında vuku bulan bir cinayette fâilin teşhisi için benzeri şekilde bir ineğin kesilmesine, yemin unsuruna yer verilmeksizin temas edilmektedir.⁷⁷²

⁷⁶⁸ İbn Mâce, Diyât, 28.

⁷⁶⁹ Beyhakî, VIII, 123.

⁷⁷⁰ Ali Bardakoğlu, "Kasâme", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001, XXIV, 528.

⁷⁷¹ Kitab-ı Mukaddes, Tesniye 21:1-9.

⁷⁷² 2. Bakara: 72-73.

Cahiliyye Arapları tarafından kasâmeyi uyguladıklarına kaynaklarda temas edilir. Örnek olarak Ebû Tâlib'in Hâşimoğulları'ndan bir işçinin öldürülmesi üzerine elli kişiye yemin ettirmesi olayı aktarılır⁷⁷³

Örnek hadîsimizde kasâme sistemi ile Kısâsa da değinilmektedir. Kısâsın Tevrat'ta cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, yanığa yanık, yaraya yara şeklinde geçtiği görülür.⁷⁷⁴

İnfazı maktulün kan öcünü alan yakınları gerçekleştirir. Tevrat'ta suçun şahsîliği ilkesi benimsenerek, çocuğun yerine babasının, babasının yerine çocuğunun öldürülemeyeceği belirtilmiştir.⁷⁷⁵

Hristiyanlıkta suçu ve suçluyu affetme duygusunu geliştirmeye yönelik ahlâkî bir öğüt olarak Kısâs hakkından vazgeçilmesi tavsiye edilmekle beraber, hukukî bakımdan bu konuda açıklık bulunmamaktadır. Nitekim şeriatı yahut peygamberi yıkmaya değil, tamamlamaya geldiğini belirten Hz. İsa'nın Tevrat'ın göze göz, dişe diş ilkesine atıfta bulunduktan sonra affetmeyi ve feragati öğütlemesi⁷⁷⁶ Kısâs hükmünün Hristiyanlıkta da ilga edilmediğini göstermektedir.

Cahiliyye Arapları arasında da Kısâs cezası yaygındı. Fakat eşitlik ilkesine, öldürmede kasıt-hata ayırımına dikkat edilmiyordu. Kocanın eşini, efendinin kölesini, babanın oğlunu, erkeğin kadını öldürmesine ceza uygulanmıyordu.⁷⁷⁷

Yukarıda sunduğumuz bilgiler ışığında hadîsimizin içerisinde geçen kasâme sisteminin tarihte var olan bir sistem olduğu anlaşılmaktadır.

Örnek Hadîsin Akla Arzı

Örnek hadîsimiz de zanlı konumunda olan kişilere yemin ettirilmiştir. Bu durum iddia makamında olan tarafı rahatlatacaktır.

İddia makamında olan birinin iddiasına karşı zanlının aleyhindeki iddialara karşı yemin etmesi kadar doğal bir şey olamaz. Bu açıdan hadîste geçen karşılıklı yeminleşmeler doğaldır.

⁷⁷³ Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 27

⁷⁷⁴ Kitab-ı Mukaddes, Çıkış, 21: 23-25; Levililer, 24: 17,19-21; Tesniye 19: 21.

⁷⁷⁵ Kitab-ı Mukaddes, Tesniye, 24: 16.

⁷⁷⁶ Matta, 5: 17, 38-40.

⁷⁷⁷ Şamil Dağcı, "Kısâs", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2011, XXV, 489.

Ayrıca öldürülmüş bir kişinin yerine katili bulmak, cezayı hak edene vermek için takip edilebilecek usûl olması açısından tutarlı görülmektedir.

Örnek hadîste geçen kasâme sistemi yanı sıra katilin meçhul kalmaması için devlet başkanı tarafından bir çabanın sarf edildiği görülmektedir. Bu da olayın örtbas edilmeyip, karalılıkla üzerine gidilmesini gösterir. Böyle bir çaba esnasında herhangi bir tutarsızlığın görülmemesi dikkate şayandır.

Hadîsimizi metin bakımından değerlendirirsek şunları söyleyebiliriz:

Dil yönünden bakıldığında râvîler hikaye etme metodunu kullanarak bu rivayeti yapmışlardır. Bizim verdiğimiz rivayetlerin asgarî müstereği, Bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafından işlendiğine yemin eder misiniz? (Bu sayede de) Arkadaşınızın kan bedelini hak etmiş olmak ister misiniz? ifadeleridir.

Lafzen veya manen rivayet etme açısından bakıldığında ise, gerek Müslim'in ve gerekse diğer hadîs kitaplarının rivayetlerinde örnek hadîsimiz manâ ile rivayet edilmiştir. Sikâ, evsâk râvîlerin rivayetleri arasında mana yönünden bir ihtilafın olmaması hadîsimizi şâz olmadığını gösterir. Ayrıca hadîsimizin Kur'an'a, hadîslere, tarîhî tecrûbelere ve akla aykırı olmaması, sahîh olduğunu gösterir.⁷⁷⁸

Elde edilen bu sonuçlar sened açısından yapılan değerlendirmeler ile beraber düşünüldüğünde, Hz. Peygamber'e nisbetinin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre, adâlet ve sahibi râvîler tarafından muttasıl bir senedle şâz veya muallel olmayan sahîh bir rivayet olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu hadîsten zanlılar ile ilgili çıkarılabilecek yaklaşımlar şunlar olabilir:

- Hz. Peygamber'in ehl-i kitap da olsa zanlıların yeminlerine itibar ettiği,
- Müddea Aleyh zanlı konumunda olan kişilerin mahkeme esnasında yemin etmesi gerektiği,
- Hz. Peygamber'in yazışma ile de olsa zanlıların ifadesini geçerli kabul ettiği,
- Hz. Peygamber'in niza ve tartışmaya sebep olmaması için zanlı adına maktûlün velilerine ödemedede bulunduğu,
- Hâkimin zanlı ve maktûlün ifadelerine başvurmadan karara gitmemesi gerektiği,

⁷⁷⁸ Senedin muttasıl olduğu düşünülerek bu hüküm verilmiştir.

-Hâkim konumunda olan Hz. Peygamber, zanlı konumunda olan bir topluluk da olsa onları dava etmekten çekinmediği; Hayber Yahudileri ya diyeti öderler veya onlara savaş ilan edilecektir buyurarak faili meçhul bir cinayetin üzerine kararlılıkla gitmiş olduğu,

-Öldürme suçu içerisinde, kul hakkının ağır bastığı bir suç olduğu, çünkü Hz. Peygamber, maktûlün velilerini mağdûr etmemek için kan bedelini devlet hazinesinden ödediği anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in zanlılara karşı sergilediği yaklaşımlar hakkında elde ettiğimiz diğer bilgiler aşağıda başlıklar halinde sunulacaktır. Burada öncelikli olarak yukarıda verdiğimiz hadîsin dışındaki hadîslerden faydalanılacaktır. Suçlu başlığı altında incelediğimiz Maiz hadîsinden de Maiz'in daha zanlı konumundayken Hz. Peygamber ile olan görüşmesinden faydalanılacaktır.

2.3.1. Zanlılara Yaklaşımda Temel İlkeler

2.3.1.1. Zanlıların Cezâ Sorumluluklarını Araştırması

Bu konuyu, Asr-ı Saâdet'te recm cezası uygulanan iki kişi hakkında Hz. Peygamber'in ne tür bir uygulama yaptığını inceleyerek ele almak istedik.

Rasûlullah'ın yanında Mâiz evli olduğu halde zina ettiğini dört defa ikrar edince Hz. Peygamber, ilk olarak onun aklî melekelerinin yerinde olmamasını arzu ederek hakkında tahkikat yaptırttı. Çünkü zina, kişinin kendi aleyhine yaptığı ikrar ile sabit olan bir suçtur. Bu hadîs bu tür bir ikrarla cezanın uygulanabilirliğine işaret etmektedir.⁷⁷⁹

⁷⁷⁹ Zina Suçunun İsbatı:

Zina suçu ya dört erkek şahidin şahidliği, yada zina eden erkek veya kadının ayn ayrı meclislerde dört kez zina ettiklerini ikrar etmeleri ile sabit olur. Zinanın şahitle isbâtı Kur'an-ı Kerim'de 4. Nisâ: 15; ikrarla isbâtı da sünnetle sabittir. Bazı âlimlere göre, bekâr ya da dul bir kadının hâmile oluşu da zina suçunun sübutu ve haddin uygulanması için delil sayılır. Ama cumhûra göre delil değildir.

Zinadan dolayı haddin uygulanması için şahidlik ve ikrarda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususların mutlaka göz önünde tutulması gerekir. Şöyle ki: Hâkim şahidlere, zinanın mâhiyetini, keyfiyetini, yerini, zamanını, zina edilen kadının kim olduğunu ve erkekle kadının zina hallerini, sürme kabındaki mil ya da kınındaki kılıç gibi görüp görmediklerini sorar. Onların âdil olup olmadıklarını tesbit eder. Ondan sonra hadde hükmeder. Bir yabancı kadınla bir erkeğin yalnız başlarına bir odada kalmaları, hatta aynı yatakta yatmaları ile had uygulanmaz. Şahidlerin onları üst üste ve âletlerini sürme kabındaki mil gibi görmeleri gerekir. Ayrıca şahidlerin dörtten az olmayıp hepsinin erkek olması, âdil olmaları, hür ve gözlerinin görüyor olması, hepsinin bir arada şahidlikte bulunmaları şarttır. Zinanın ikrarla sübûtu için de; ikrarın hâkim huzurunda ve dört ayrı mecliste olması, gerekir. İkrar esnasında hâkim, mukırra ikrarda bulunana zinanın ne demek olduğunu, nerede ve nasıl olduğunu sorar. Çeşitli sûretlerle ikrarından dönmesi için telkinde bulunur. Zinadan dolayı had uygulanabilmesi için, zina eden şahıslarla ilgili bir takım şartlar vardır. , Bunlar: 1- Zina edenler; akıl, balığ olmalıdırlar. 2-Zinanın zorlama neticesinde değil, rızâ ile olması gerekir. Kadının zorlanması konusunda ihtilaf olmamakla birlikte, erkeğin zorlanması halinde haddin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda ihtilaf vardır. 3- Cinsi temasta kadının, erkeğin, mülkü olabileceği şüphesi olan yerlerde olmaması gerekir. 4- Cinsi temasta bulunulan kadının, erkeğin hanımı olabileceği şüphesinden uzak olmalıdır. 5- Cinsi temas, kiralama ile ilişkili olmamalıdır. Buna göre; birisi, bir kadına ücret vererek zina etse had uygulanmaz. Ama yapılan iş zinadır, haramdır. Âhirette cezası verilir. 6- Zina eden kişi dilsiz olmamalıdır. Ayrıca Bkz. Bilmen, III, 203-210. 7- Zinanın İslâm ülkesinde olması gerekir. 8- Zinanın, cinsel organ yoluyla yapılmış olması icab eder. Buna göre eş cinsellerin yaptıkları, son derece çirkin bir mel'ânet ve çok büyük bir günah ise de, fâillerine zina haddi uygulanmaz.

İkinci olarak, Hz. Peygamber'in suçun tanımıyla ilgili bir araştırma yaptığı Maiz hadîsinde görülmektedir. Kişiyi, suça yaklaştıran bir fiili, işleyenin kendisi suç olarak telakki edebiliyordur hüsn-ü niyetiyle Mâiz'e Belki sen öptün veya dokundun da sana zina ettin gibi gelmiştir dedi. Fakat Maiz ısrarla kadının kocasıyla hangi ilişkide bulunuyorsa o ilişkide bulunduğunu ifade etti.⁷⁸⁰

Üçüncü merhale, lafzın delaletiyle ilgiliydi. Hz. Peygamber Mâiz'e Kinâye yapıp yapmadığını sordu.⁷⁸¹ O bu soruya da ısrarla zina ettiği cevabını verince Hz. Peygamber, ona recm cezasını uyguladı.⁷⁸²

Ebû Dâvûd ve Müslim'in Ebû Hureyre'den rivayetlerinde Rasûlullah'ın Mâiz'e içki içip içmediğini⁷⁸³ delilik olup olmadığını⁷⁸⁴ ve hattakinâye yapıp yapmadığını sorduğu⁷⁸⁵ belirtilir.

Bu örnekte Hz. Peygamber'in zanlı konumunda olan bir kişinin birinci bölümde verdiğimiz avarızü'l-ehliye cezaî sorumluluğu düşüren hususların olup olmamasını araştırdığı görülmektedir. Zanlılarda delilik, sarhoşluk vb. hususların olup olmamasını araştırmıştır. Bu araştırma, Rasûlullah'ın karşısındaki zanlının suçlu sayılabilmesi için ehliyet sahibi olup olmamasını araştırmadan hüküm vermediğine örnektir.

Gâmidiyeli kadın örneğinde ise Hz. Peygamber kadını üç defa geri çevirmiş, dördüncü gelişinde ona ceza uygulamıştır. Kadın ancak akıllı olan birisinin kurabileceği cümleleri kurarak: Mâiz'i geri çevirdiğin gibi beni de geri mi çeviriyorsundemiştir. İkinci ve üçüncü defasında bir şartla geri çevirmiştir; Çocuğunu doğur öyle gel, emzir, kendi kendisi yemek yiyebilsin! Bu ifadeleri kadın doğru algılamış ve aklî melekesi tam olan birisinin uygulayacağı şekilde emirleri yerine getirmiştir.⁷⁸⁶

Sonuçta bu iki örnekte Hz. Peygamber iki suçluya da aklî melekeleri hususunda kendisinde bir kanaat oluşmadanceza uygulamamıştır.

2.3.1.2. Amacının Onları Suçlamak Olmaması

Kişiler suçlamak, onlarsorumluluk duygusunu azaltan bir davranış biçimidir. Sorumluluk duygusu kalkan insanlar, hata işlemekten çekinmezler. Yapılması gereken, suçlu

⁷⁸⁰ Şevkânî, V, 271.

⁷⁸¹ Mevsilî, IV, 329; Şevkânî, V, 271.

⁷⁸² Şevkânî, V, 271.

⁷⁸³ Müslim, Hudûd, 22.

⁷⁸⁴ Buhârî, Muhâribîn, 8, 11, 15; Müslim, Hudûd, 16; Tirmizî, Hudûd, 5.

⁷⁸⁵ Buhârî, Muhâribîn, 14; Ebû Dâvûd, Hudûd, 24.

⁷⁸⁶ Müslim, Hudûd, 23-4.

veya suç aramak değil, suçu insanî değer açısından hata olarak görüp, düzeltmeye ve kemâle ermeye bir fırsat olduğunu düşünmektir.⁷⁸⁷

Hız. Peygamber muhataplarının hiç birisine kötü bir durumu yakıştırmak istemez:⁷⁸⁸
Bana ne oluyor ki sizi böyle görüyorum⁷⁸⁹ derdi.

Hız. Peygamber insanları suçla damgalayan değil, onların suçtan uzak, saf ve temiz olduklarını anlamaya çalışan bir yaklaşım içinde olmuştur. Örneğin Hezzâl, yeğeni Mâiz'i, hakkında ayet inmeden Hız. Peygamber'e gitmesi hususunda uyarmıştı. Daha sonra RasûlullahHezzâl'e Mâiz'i elbisen ile örtseydin ya! Bu senin için daha hayırlıydı buyurmuştur.⁷⁹⁰

İbn Sa'd'ın Tabakâtında geçen rivayette Hız. Peygamber Hezzâl'e Ey Hezzâl! Yetimine ne kötü ettin şeklinde hitap etmiştir. Rivayetin devamışöyledir:Hezzâl, Ey Allah'ın Elçisi had suçlarının sana ulaşmadan örtülebileceği konusunda bir genişliğin olduğunu bilmiyordum dedi. Ardından Hız. PeygamberMâiz'le zina eden kadını yanına çağırđı ve kadına hiçbir şey söylemeden onu serbest bıraktı.⁷⁹¹Hız. Peygamberin kadına olan bu yaklaşımı, kişileri suçlayıcı tavırlar içinde olmadığını göstermektedir.

Sahâbenin Eğer, Mâiz ile sonradan recmedilen Gamidiyeli kadın, uzaktan binitlerinden inmeden bu ikrarları yapsalardı veya üçüncü ikrarlarından sonra ikrarlarından dönselerdi. Hız. Peygamber onlara ceza uygulamazdı⁷⁹²demeleri, onun zanlıların suçlu konumuna geçmemelerini arzu etmesine örnektir.

Aynı şekilde bir namaz çıkışı had cezasını gerektirecek bir suçı işlediğini belirten, fakat işlediği suçun ne olduğunu anlatmayan sahâbîsinden bu konuda bir açıklama yapmasını istememiştir. Zaten bu tür muğlak ifadeler ile yapılan ikrarlarda Hız. Peygamber, suçlunun ikrarından rücu etmesini sağlayacak telkinlerde⁷⁹³bulunurdu.⁷⁹⁴

Bir başka hadîste Gamidiyeli kadının kendisine recm cezasını uygulaması için ısrarcı olmasına rağmen, Rasûlullah'ın infazı elinden geldiğince geciktirmesi, karşısındakini

⁷⁸⁷ Jane, Nelsen, Lynn Lott, Stephen Glenn, *Sınıfta Pozitif Disiplin-Çocuk*, Terc., Miyâse Koyuncu, Hayat Yay., İstanbul 2003, 133-135.

⁷⁸⁸ Çelik, Kaya, Öztürk, *Üsve-i Hasene Tebliğde-Terbiyede-Muâmelede En Güzel İnsan Sallallahu Aleyhi ve Sellem*, Erkam Yay., İstanbul 1425-2004, 328.

⁷⁸⁹ Buhârî, Menakıb, 25; Müslim, Salât, 119; Ebû Dâvûd, Edeb, 16, Salât 192;

⁷⁹⁰ Ebû Dâvûd, Hudûd, 7; İbn Kudâme, X, 188.

⁷⁹¹ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, Dâr'u Sâdır, Beyrut tsz., IV, 324.

⁷⁹² Müsned, V, 347; Şevkânî, V, 271.

⁷⁹³ Herhalde dokundun, öptün, kokladın da zina ettim diyorsun tarzındaki telkinler. Ayrıca Bkz. Buhârî, Muhâribîn, 14;Müsned, I, 238, 255.

⁷⁹⁴ Nevevî, XV, 75.

suçlamama eğiliminde olduğunun delilidir. Buna karşılık günümüzün bazı İslâm ülkelerinde sanığın bütün gücüyle suçunu inkâr etmesine karşılık, infaz için ısrar edilmiş olmasını anlamak mümkün değildir. Bu durum, muradu'n-nebî'ye aykırıdır.⁷⁹⁵

Sahâbe, eğiliminde olmuşlardı. Muaviye'nin yanına hırsızlık yaptığı iddiasıyla biri getirildi. Polisler o kişiyi Müminlerin emirine doğru söyle! diye sıkıştırıp suçlu konumuna getirmek istiyorlardı. O sırada Muaviye'nin yanında bulunan Ahnef: Her durumda doğru söylemek mucizedirdedi. Bunun üzerine adama ikrarından vazgeçmesi hususu, telkin edildi. Adam da ikrarından döndü. Ardından da salıverildi.⁷⁹⁶

Fıkıhta zanlılara muamelede asıl amacın onları suçlamamak olduğu yönünde bir takım kısıtlayıcı şartlar zikredilmiştir. Şöyle ki İslâm âlimleri zina suçunun bir kişi hakkında sabit olabilmesi için Şâhidlerindört adil, erkek şâhid olması, sürmedeki mil şeklinde dördünün görmesi, dördünün de aynı yönde ifade vermeleri⁷⁹⁷ gerektiği şeklinde yakalanması zor şartlar getirmişlerdir. Hadîste Maiz'in kendi aleyhine dört kez şâhidlik etmesinden, dört ayrı şâhid istenmesi; Rasûlullah'ın kinâye yapıp yapmadığını sormasından da sürmedeki mil şeklinde dördünün görmesi şartı çıkarılmıştır.

-Şâhidlerin anlaşmalı olarak bir kişiye iftira suçu atmamaları için, çapraz sorguya alınmaları gerektiği,⁷⁹⁸

-Hırsızlık suçunun sabit olabilmesi için malın korunaklı bir yerden çalınmış olması, miktarın 1/4 dinardan yüksek bir meblağ olması gerektiğini söylemişlerdir.⁷⁹⁹

-Recm cezasının evli kişide uygulanabilmesi için muhsan olma şartının sadece suçlu da değil, eşinde de olması gerektiği,⁸⁰⁰ vb. hususlardır.

⁷⁹⁵ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük*, 293.

⁷⁹⁶ İbn Kudâme, X, 188.

⁷⁹⁷ Mevsilî, IV, 326-7.

⁷⁹⁸ İbn Rüşd, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid Ve Nihâyetü'l-Müktesid*, Dâru'l-Hadîs, Kâhire2004-1425, IV, 223.

⁷⁹⁹ Mevsilî, IV, 354.

⁸⁰⁰ Mevsilî, IV, 328.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇA KARŞI ALDIĞI TEDBİRLER

Suç oranları her geçen gün artmaktadır. Toplumun bir kesimi suçun faili olurken bir kesimi de mağdûru olmaktadır. Bu durum suça engel olmayı, suçun sebeplerini bulup çözümler sunmayı gerekli kılmaktadır.

Orta ve Yeni Çağlarda suç ile ilgili Montesquieu, Voltaire, Rousseu çeşitli çalışmalar yapmışlardır.⁸⁰¹

Son iki asırdır Batı'da suçun sebeplerini araştıran çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların yanı sıra suç problemini aşmak için Batı'da bir takım mektepler kurulmuştur. Lombroso Mektebi, Sosyalist Mektep şeklinde oluşumlar gerçekleşmiştir. Bu oluşumların başında Fere, Garofalo, Lombroso, Freud, Guerry gibi kişiler çalışmalar yapmışlar,⁸⁰² ancak tatmin edici öneriler sunamamışlardır. Bunun da nedeni meseleyi tek yönlü ele almaları, diğer yönlerini ihmal etmeleridir.⁸⁰³ Bunlardan bazıları suçun sebebini coğrafi etkiye, ekonomiye, ırkçılığa, çeşitli psikozlara, sosyolojik, vb. nedenlere bağlamışlardır.⁸⁰⁴

Koruyucu Hâkimlik ismini verdiğimiz bu bölümde suça sebep olan bütün saikleri düşünmeye çalıştık. Konuları bu şekilde ele almayı kendimize hedef kabul ettik. Suçun sebepleri ile çözümleri arasındaki alakayı kurmaya çalıştık. Suçun sebeplerini belirlemede ise psikoloji, tıp, hukuk, kriminoloji ilimlerinden istifade etmeye çalıştık.

Batılı hukukçulardan Costant, Kriminoloji'yi nazârî ve tatbîkî olmak üzere ikiye ayırır. Nazârî Kriminoloji'nin içerisinde suç sosyolojisi, suç psikolojisi gibi ilim dalları yer alır. Suç Sosyolojisi, Nazârî olarak suça sebep olan olayları araştırır. Örneğin içki, sosyal muhit vb. hususları inceler. Suç Psikolojisi ise, suçun ortaya çıkmasına ve gelişmesine sebebiyet veren ruhî etkenleri araştırır. Tatbîkî Kriminoloji'nin içerisinde ise, suç siyaseti, suç prophylaxie'si gibi ilimler yer alır. Suç Siyaseti'ne göre, Devletin suçları önlemek için bir takım tedbirler alması gerekir. Bu tedbirlerin içerisinde din, ahlâk gibi bütün vasıtalar yer alır. Suç Prophylaxie'sine göre ise Halk Topluluğunun suçun oluşmaması veya azaltılması için bir

⁸⁰¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 2.

⁸⁰² Dönmezer, *Kriminoloji*, 67, 68, 72.

⁸⁰³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 12.

⁸⁰⁴ Dönmezer, *Kriminoloji*, 67-74.

takım tedbirler alması gerekir. Devlet ve halk aldıkları bu tedbirleri uygularsalar, suçlar azalır.⁸⁰⁵

Suç oluşmadan önce, suçun oluşabileceği ferasetini kazandırma noktasında, kişilere ve topluma yönelik Hz. Peygamber'in sünnetinde örnekler vardır. Biz bunları tespit etmeye çalışacağız. Suç sebeplerini ve Sünnet'teki çözüm önerilerini yakalamağa gayret edeceğiz.

Suç karşı alınan bu tedbirleri, suçun sebeplerini ve bunların önlemlerini tespit etmek kadar bunları hayata geçirmek de son derece önemlidir. Bu görev dinî açıdan inananlara düşmektedir. Zira Müminler, imanlarının gereği olarak putlardan, içkiden, kumar, fâl oklarından ve diğer bütün suçlardan; şirkten ve leşten nefret ettikleri gibi nefret etmeleri gereğini kendi nefislerinde yaşamaları gerekmektedir.⁸⁰⁶

Rasûlullah da yaşadığı dönemde suç işlemeğe sevk eden etkenlerden toplumu korumayı, nefisleri terbiye edip vicdanları duru halde tutmayı arzu etmiştir. Bu yüzden toplumun suçla bağlarını koparmayı hedeflemiştir. Bunu da yaşadığı dönemde Sahâbesiyle beraber ortaya koymuştur.⁸⁰⁷

Hz. Peygamber, İslâm'ın korunmasını hedeflediği beş temel değere dine, cana, akla, ırza, mala karşı işlenmiş suçları, suçun hukûkî unsuru saymıştır. Topluma iyiliği hâkim kılıp, kötülüğü uzak tutmayı emri bi'l-ma'ruf ve'n-nehyi ani'l-münker kendisine ilke olarak benimsemiştir. Bu ilkeleri korumak, onu suç karşısında duruş sergilemeye sevk etmiştir.⁸⁰⁸ Bu ilkeleri korumanın yolları suçla mücadele etmenin ilkeleri haline gelmiştir.

Akıl hastanelerinde yatan hastaların tamamı, Hz. Peygamber'in korumayı hedeflediği bu beş hususun dejenere olması sonucu buralara düşmüşlerdir. Buralarda yatan her 100 kişiden ancak 5-10 tanesi, aylar süren tedaviler sonucu ıslah olabilmektedirler. Bunlar da belli bir süre sonra tekrar alkolün, esrarın ve diğer suçların pençesine düşebilmektedirler. Bundan dolayı, bu tür hadîseler vukû bulmadan alınacak tedbirler, dünyada önem kazanmaktadır.⁸⁰⁹

Psikolojik hastalıkların yanı sıra suçun ekonomik zararları da suç oluşmadan alınması gereken tedbirleri önemli kılmaktadır. 1964 yılında Amerika'da suçun ekonomiyeye verdiği

⁸⁰⁵ Dönmezer, *Kriminoloji*, 7.

⁸⁰⁶ Zemahşerî, III, 150.

⁸⁰⁷ Kutup, IV, 2489.

⁸⁰⁸ Boynukalın, XXXVII, 454.

⁸⁰⁹ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 118-119.

zarar 20 milyar dolardır. Suça karşı ödenen sigorta primlerinin tutarı, 106 milyon dolardır. Suç oluştuktan sonra verdiği zararlar bu rakama dahil değildir.⁸¹⁰

Yukarıda kişi ve toplum bazında bazı olumsuzluklara değindik. Günümüzdeki bu olumsuzluklar, bu bölümde ele alacağımız konuları daha da önemli hale getirmiştir.

Bu nedenle Hz. Peygamber'in Sünneti'nde suça sebep olan saikler ve çözüm yolları tespit edildi. Suçtan koruyucu bu hususlar, şahsa ve topluma yönelik olmak üzere iki başlık altında ele alınacaktır.

3.1.FERDE-NEFSE YÖNELİK TEDBİRLERİ

Nefis kelimesi sözlükte ruh, can, hayatın ilkeleri, nefes, varlık, zat, insan, kişi, heva ve heves, beden, kan, bedenden kaynaklanan süfli arzular anlamındadır.⁸¹¹

Kur'ân'da ruh,⁸¹² zat ve öz varlık⁸¹³ anlamlarında kullanılmış; ayrıca Kur'ân'da nefsin özelliklerinden, Yaptığı kötülükleri kınama,⁸¹⁴ daha ileri aşamada huzura kavuşma⁸¹⁵ şeklinde bahsedilmiştir.

Modern psikoloji nefsi, içgüdü olarak tanımlamıştır. Arapçada ise, ilm-i nefsiyye olarak tanımlanmaktadır.⁸¹⁶

Nefsin yapısı gereği her şeyi isteyeceği, isteklerinin ne kadarının menfaatine uygun olduğunu düşünmeden yalnızca istediği ortaya konulmuştur.

İnsan beyninin sağ ön bölgesi zevk almak; sol ön bölgesi acı, elem ve kederden kaçınmak, hazzı kontrol etmek yönünde işlemektedir. Yakınlarına cinsel tacizde bulunmak, yolda gördüğü genç kız ya da kadınlara laf atmak gibi yaşından beklenmeyen davranışlar sergileyen birisinin beyninin sol ön bölgesindeki kontrolün bozulduğunu söylemek mümkündür.⁸¹⁷

Toplumsal normlar olarak tanımlanan isteklerin ertelenmesi gibi eğilimler beyinde kayıtlıdır. Bu durumu hayvanlardaki işleyişle anlatalım. Hayvanlar, karınlarını doyurmak

⁸¹⁰ Dönmezer, *Kriminoloji*, 21.

⁸¹¹ Uludağ, Süleyman, "Nefis", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2006, XXXII, 526.

⁸¹² 6. En'am: 93.

⁸¹³ 2. Âl-i İmrân: 28-30.

⁸¹⁴ 75. Kıyamet: 2.

⁸¹⁵ 89. Fecr: 27.

⁸¹⁶ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*, Timaş Yay., İstanbul tsz., 179.

⁸¹⁷ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 180.

dışında bir gerekçeleri olmadığı takdirde kendi türlerinden ya da diğer cinslerden herhangi bir canlıya zarar vermezler. Oysa insan farklıdır. O yalnızca temel ihtiyaçlarının peşinde koşmaz. Takdir edilme, güvenilme, gelecekle ilgili tehlikeye düşmeme, daha fazlasını isteme vb. eğilimleri vardır.⁸¹⁸

Hz. Peygamber'in sünnetinde insanda bulunan bu eğilimleri olumlu yönde eğiterek kişiyi suça götürecek davranışlardan uzak tuttuğuna dair örnekler vardır. Hz. Peygamber'in hadîslerinin kişileri alternatifli düşünmeye sevkeden, onların eğilimlerini daha ulvî değerlere odaklandırmak için çeşitli teşviklerde bulunan, öfkeyi kontrol altına aldıratan, eğilimlerin suça dönüşmemesi hususunda caydırıcı ifadeler kullanan bir yönü vardır. Bundan sonra ele alacağımız başlıklar altında bu hususlar örneklenilerek ele alınacaktır.

3.1.1. Alternatif Sunması

Hz. Peygamber kişilere farklı yollar ve alternatifler sunarak onları suçtan uzak tutmaya çalışmıştır. Buna bir bakıma rehberlik etmek de denilebilir. Bu sayede suça bulaşma ihtimali olan kişiler, kendi özelliklerini, kendisine açık olan fırsatları ve derûnundaki güçlerini geliştirerek çevrelerine uyum sağlayabilir.

Suç bulaşmayı düşünen kişilere doğru yolu göstermek veya doğruyu empoze etmek her zaman faydalı olmaz. Bu yüzden insanlara rehberlik eden kişi, insanlar adına karar vermeden alternatifler sunarsa, sağlıklı düşüneceği bilgileri onlara sunmuş olur.⁸¹⁹ Bu yaklaşım, kişilerin iç aleminde huzurlu olmasına ufuk açar.

Zina suçu karşısında harama gözü kısmak, oruç tutmak, evlenmek, bulunulan ortamdan çıkmak, muhabbeti değiştirmek akla gelebilecek ilk alternatiflerdir. Bir kişiye zina etme! demek yönlendirmektir. Ama zina yerine helalinden evlenip bu duygunu tatmin edebilirsin. Evleninceye kadar oruç tutabilirsin, seni tetikleyen unsurlardan uzak durarak sabır edebilirsin, bu sayede cennette pek çok lezzete erebilirsin vb. ufuk açıcı ifadelerde bulunmak, suç işlemek istemeyenlere rehberlik etmektir

Yukarıdaki anlatılan hususlar diğer suçlar içinde geçerlidir. Hırsızlık yapmak isteyeneye çalışarak amacına ulaşabileceği, bu sayede daha saygın bir kişiliği olacağı, dürüst olursa tahmin edemediği maddî hedefleri elde edebileceği gerekçeleriyle anlatılmalıdır. Bu anlatım–

⁸¹⁸ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 180-1.

⁸¹⁹ Üstün Dökmen, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013, 341.

son bölümde ele alacağımız- empatik yaklaşım içerisinde olursa daha da verimli olur. Seni anlıyorum diye söze başlamak, onu nasıl anladığını anlatıp, ona göre alternatifler sunmak her zaman faydalı olur.

Yukarıda belirtildiği şekilde kişilere rehberlik hizmeti sunulduğunda karşıdaki muhatap suçlu yerine koyulmamış olur. Ama bu kişiye, zina yapma! veya hırsızlık yapma! denildiğinde muhatap aşağılandığını hissedebilir. Bu yüzden çoğu zaman söyleneni yapmak istemez. Ama niçin yapmamalı? sorusunun cevaplarını da kişiye sunulursa alternatiflerinin düşündüğünden daha da çok olduğunu anlar. Kendisine değer veren birisinin sözünü isteyerek yerine getirir.⁸²⁰

Kur'ân'da zina suçuna yaklaşılmaması istenmektedir. Zinaya yaklaştıran bir sebep olduğu için de gözün haramdan korunması istenmiştir. Ayetlerde bu hususlar şöyle dile getirilmektedir:

Zinaya yaklaşmayın. Zira o, hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.⁸²¹

Resulüm! Mümin erkeklere, gözlerini harama dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini harama bakmaktan korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler... Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.⁸²²

Bu ayette zinaya alternatif gözün kısılması, neden olarak da hayâsızlık ve kötü bir yol olması'na vurgu yapılmaktadır.

Hz. Peygamber'den bu konuda Müslim'in Sahih'inde rivayet edilen hadîs ise, şu şekildedir:

Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: Rasûlullah bize şöyle buyurdu: Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeğe gücü yeterse evlensin! Zira

⁸²⁰ Dökmen, 339.

⁸²¹ 17. İsrâ: 32.

⁸²² 24. Nûr: 30, 31.

evlenmek, gözü haramdan daha çok korur. İffetini muhafaza eder. Kimin evlenmeğe gücü yetmezse oruca sarılsın. Çünkü oruç onun için bir kalkandır⁸²³

Bu hadîste lafız olarak zina yapmayın! denilmiyor. Muhatapların rahatsızlık duymayacağı bir anlatım tarzı seçiliyor. Gözü haramdan korur, iffeti korur şeklinde gerekçeler belirtiliyor. Alternatif olarak evlilik sunuluyor.

Bu tür bir anlatım vahyin kendisinde de vardır. Pek çok ayette emir sigası yerine cümle-i haberiyye denilen kalıpla kaçındırılmak istenen husus anlatılır.⁸²⁴

Psikolojik olarak bir insandan bir şeyi yapmaması isteniyorsa, ona ne yapacağını da aynı anda söylemek gerekir. Kur'ân-ı Kerim'de emirlerin hemen arkasına nehiyeler;⁸²⁵ cennetin hemen arkasına cehennem sahneleri anlatılır.

Bu konuda Sünnet'te örnek olabilecek diğer hususlar şunlardır:

İnsanların muhâkale⁸²⁶ yolu ile tarlalarını kiraya vermesini, Hz. Peygamber yasaklamıştır. Buna da alternatif olarak, tarlaların altın veya para karşılığı kiraya verilmesini emretmiştir.⁸²⁷ Çünkü muhâkale sisteminde antlaşma ürün üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla semenödenecek ücret konusunda bir belirsizlik meçhuliyet ortaya çıkmaktadır. Bu belirsizlik, ileride doğabilecek tartışma ve nizalara kapı aralayabilmektedir. Tartışma neticesinde de kişiler, suç işleyebilmektedirler. Hz. Peygamber, getirdiği alternatifle oluşabilecek nizâların önüne geçmiştir.

Rasûlullah'ın alışverişe yönelik alternatif sunmasına örnekler çoktur. Haksız kazanç ve faiz olmaması için yukarıda isimleri sayılan muhâkale, muzâbene, muâveme, muhâbere⁸²⁸ akitlerini yasaklamış, bunların yerine arâya⁸²⁹ akdini getirmiştir.⁸³⁰ Aynı şekilde mulâmese,

⁸²³ Buhârî, Nikâh, 2; Müslim, Nikâh, 1.

⁸²⁴ Bkz. Allah ile beraber tuttıkları başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler 25. Furkan: 68 Onlar, saldırıya uğradıklarında yardımlaşsınlar 42. Şûrâ: 39., Onlar, Allah yolunda savaşsınlar, öldürsünler, ölsünler 9. Tevbe: 111, Yûsuf: .Benim Allah'ın/Azîzin kendisine hâinlik etmediğimi. bilmesi içindi dedi. 12. Yûsuf: 52.

⁸²⁵ 71. Lokman: 15-19; 56. Vâkıa: 28-56.

⁸²⁶ Muhâkale: Başağındaki buğdayı, samandan temizlenmiş sâfi buğdaya satmaktır. Bir kavle göre de müzâarat ile eş anlamıdır. Hatipoğlu, Haydar, VI, 588.

⁸²⁷ Müslim, Büyû, 116, İbn Mâce, Rehine, 7.

⁸²⁸ Müslim, Büyû, 81, 85.

⁸²⁹ Arâya: Bir veya birden fazla ağacın üstündeki yaş hurmanın ne kadar olduğu tahmin edilerek bu miktar kuruyuncane kadara düşeceği tahmin edilir. Alıcı olan kişi elindeki kuru hurmayı tahmin edilen miktarınca ağaç sahibine vererek, ağacın üstündeki yaş hurmayı satın alır buna arâya denir. Kıtık zamanlarında hurma bahçesi olanlar hurmalığı olmayanlara hurma hediye ediyorlardı. Yani ağacı değil, ağacın üzerindeki hurmanın, karşılıksız olarak verilmesi sûreti ile bu akit ortaya çıktı. Hatipoğlu, Haydar, VI, 288.

münâbeze akdinde aldatma hususunu göz önünde tutarak görme muhayyerliği denilen ru'yet şartını getirmiştir.

Faiz ile kredi alınarak günaha ortak olmamak yerine mudârebe akdini ve selem akdini ümmetine ta'lim buyurmuştur. Mudârebe akdini, kıyemî ve mislî mallarda, selem akdini⁸³¹ ise mislî mallarda faizli krediden kurtulmak için ümmetine öğretmiştir.

Mal hırsından kurtulamayarak sırf zengin olma arzusunu tatmin için faizciliğe, kumara, falcılıktan para kazanma sevdasında olanlara farklı düşünebilme kabiliyeti kazandırarak şöyle buyurur: Allah'tan hakkı ile korkan bir kişi için alın teriyle kazandığını yiyip, ailesi ile beraber sağlıklı ve gönül huzuru içerisinde yaşamaktan daha güzel ne olabilir?⁸³²

Bu hadîste alın teri, aile ile birlikte olma, gönül huzuru suçlar karşısında alternatif olarak düşünülebilir. Bu alternatifler sunulurken gerekçeli bir anlatım seçilmelidir. Örneğin: İnsan için bu dünyada gönül huzurundan daha değerli bir nimet olamaz. Bu nimetten mahrum birisi için malın hiçbir önemi yoktur. Faiz alıp verme sûreti ile mal edinen kişi, Allah ile savaş eden, her an başına hangi belanın geleceğini endişe içinde bekleyen kişi gibidir. Bu kişide gönül huzuru olması beklenemeyeceği⁸³³ şeklinde gerekçeler açıklanabilir. Bu anlatım, kumar, hırsızlık, adam öldürme vb. suçlar içinde geçerlidir.

Bencil davranarak mal yığma sevdasında olan insanların hayır yapması, onlar için başka bir alternatif düşünme tarzıdır. Bu hareket tarzı da onlarda rûhen ferahlanmaya sebep olabilir.⁸³⁴

Hiz. Peygamber yukarıda sunulan örneklerde farklı düşünebilme yönünde ümmetine yol göstermiştir. Bu sayede, kişiler dar bir çerçeveden meselelere bakmaktan kurtularak geniş bir bakış açısı kazanma imkânı kazanabilir.

Psikologlara başvuran insanların yaptıkları itiraflara bakıldığında, Aklım olsaydı bu kadar mal için kendimi perişan etmez, çocuklarıma daha çok vakit ayırır, ibadete kendimi

⁸³⁰ Zebîdî, VI, 497; Müslim, Buyû', 59; Nevevî, XI, 145.

⁸³¹ Beşir Gözübenli, "Ticari ve İktisâdî Hayat Kaynaklı Dinî Problemler", *Güncel Dini Mesleler İstişare Toplantısı II 16-18 Kasım 2007*, Ankara 2007, 293.

⁸³² İbn Mâce, Ticaret, 1.

⁸³³ 2. Bakara: 257.

⁸³⁴ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 188.

daha fazla verirdim şeklinde konuşmaları, alternatifli düşünemeyerek hata işlediklerinin bir göstergesidir.⁸³⁵

Sonuç olarak suça giden yollar karşısında alternatifleri çoğaltmak ve nedenlerini açıklamak suçun oluşmaması için etkili bir metottur.

Bir suçu yasaklarken salt bir yasaklamayla bu yasaktır demek, suç ile mücadelede fayda sağlamaz. Bunun yerine, alternatif sunarak bu yasağı illaki işlemeye mecbur değilsin; sana yasak olmayan hususlar pek çoktur. Bunları iyi düşünerek, değerlendirmelisin! şeklinde bir anlayışı hâkim kılmak suçla mücadelede daha faydalı olacağı anlaşılmıştır.⁸³⁶

Yukarıda anlattığımız bu hususlar, aynı zamanda kişilerin iç dünyalarındaki disiplin sistemini harekete geçirebilecek hususlardır. Kişinin kendi nefsini tanıması, hangi hususların onu suçlu konumuna sokacağını; hangi hususlara riayetini de suçsuz kalmasını sağlayacağını bilmesi gerekir. Psikologlar buna iç empati ismini vermektedirler.

İç empatinin başarılı olup olmaması ise, insanın içinden geçen duyguların nesnel bir şekilde iyi-kötü ayırımına tabi tutularak fark edilmesidir. İç empatisi bozuk olan kişiye, bu ayırımları yapamaz. Kendisini tanımayaz. Sonuçta de iç âlemini düzeltemez.

İslâm, insanı içinden geçirdiği hususları, fiiliyata geçirmedeği sürece mes'ul tutmaz. İçinden geçirdiği hususların tedavisini mümkün görür. Buna da şeytanın vesvesesi ismi verir. Hümanist Felsefe ise insanı kusursuz ve mükemmel ahlâka muhtaç görmediği için, onun içinden geçirdiği şeylerden insanı sorumlu tutar. Bu, insana yapılan bir haksızlıktır. Şeytan ve nefsin vesveselerinin varlığını kabul etmez.⁸³⁷

İç empatide kişi, nefsiyle ve hatalarıyla yüzleşir. Arzu ve isteklerinin, nefsinin hile ve dürtülerinin farkına varır.⁸³⁸ Buna göre alternatifli düşünebilme kabiliyeti, kişinin işleyeceği eylem sonunda, sonunun ne olacağını düşünmesine, zihninde -bir an için- işleyeceği suçun cezasını canlandırmasına yardımcı olur. Bu yaklaşım tarzıyla da kişi iç âlemini keşfetmiş ve doğru kararlar almış olur.

⁸³⁵ Saygılı, Çankırlı, 78.

⁸³⁶ Bu konuda "Alternatif Sunmak, Caydırıcı İfade Tarzları Kullanmak" başlıklarında sunduğumuz bilgilerle hareket edilmesi daha faydalı sonuçlara kapı açacaktır.

⁸³⁷ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 206.

⁸³⁸ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 207.

3.1.2. Suça Karşı Caydırıcı İfadeler Kullanması

Hız. Peygamber kişileri suçtan uzak tutmak amacıyla, suçun işlenmesi halinde kişilerin bir takım sıkıntı ve musibetlere maruz kalabilecekleri hususunda uyarılar yapardı. Örneğin faiz, bir toplumda artar ise kıtlığa maruz kalınabileceği⁸³⁹ hususunda uyarı yapmıştır. Tibî, buradaki kıtlık'tan muradın neslin yok edilmesi anlamına geldiğini söylemiştir.⁸⁴⁰

Başka bir hadîste de Zina olan toplumlarda tâûn hastalığı ve onlardan önceki milletlerde görülmeyen hastalıkların olacağı⁸⁴¹ haber verilmektedir. Günümüzde AIDS hastalığının daha çok zinadan kaynaklandığı buna bir örnek olabilir.

Hız. Peygamber'in içki konusunda da caydırıcı ifadeleri vardır. İçki içmeye devam edenleri puta tapan kişiye benzetmesi,⁸⁴² bu kişilerden bazılarının yere batırılarak domuza ve maymuna çevrilmesini Allah'tan istemesi,⁸⁴³ bu kişilerin cennete giremeyeceğini buyurması,⁸⁴⁴ içki içtikten sonra kırk gün sabah namazlarının kabul edilmeyeceğini ifade etmesi,⁸⁴⁵ suçun anası olan bir nesneden soğutmak için⁸⁴⁶ kişileri suçtan vazgeçirmeye yönelik kullandığı ifadelerdir.

Rasûlullah'ın bu derece keskin ifadeler kullanmasının hikmeti, günümüzde yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Alkol bağımlısı olan bireylerin, önce hastanede 15 gün yatmak, ardından yine hastanede 3 ay tedavi görmek şeklinde, tedavi süreçlerinin epey uzun olduğu görülmektedir. Bu tedaviyi görenlerden sadece 100 kişiden 5-10 kişi iki yıl kadar alkol kullanmadığı, bunların da tekrar alkol kullanmaya başladığı tıbbî verilerle ortaya çıkmaktadır.⁸⁴⁷

Uzun müddet eroin kullanılması, içki tüketilmesi, sigara tüketilmesi, erkeklerde ve bayanlarda ifertilitiye kısırlığa, eşine ilgi duymamağa neden olmaktadır.⁸⁴⁸

Alkol kullanan kişiler, içki kullandıklarında derilerine kan dolması nedeniyle çabuk ısınırlar. Aniden cinsî arzuları artar. Daha sonra çabuk üşüme ve spermelerinde bozulma

⁸³⁹ Müsned, IV, 205.

⁸⁴⁰ Aliyyü'l-Kârî, VII, 169.

⁸⁴¹ İbn Mâce, Fiten, 22.

⁸⁴² İbn Mâce, Eşribe, 3; Müsned, I, 272.

⁸⁴³ İbn Mâce, Fiten, 22.

⁸⁴⁴ İbn Mâce, Eşribe, 3; Nesâî, Zekât, 69.

⁸⁴⁵ İbn Mâce, Eşribe, 4; Tirmizî, Büyû, 1.

⁸⁴⁶ Mubârekfûrî, IV, 188.

⁸⁴⁷ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 117-118.

⁸⁴⁸ Alparslan Özyazıcı, *Zararlı Alışkanlıklar ve Aile*, D.İ.D., cilt: 4, sayı: 40, yy. 2004, 118.

görülür. Ayrıca bu kişilerde cinayet işleme,⁸⁴⁹ tecavüz, cinsî organı teşhir etme oranları hayli yüksektir. Hatta bunların içinde öz kızından çocuğu olan bile vardır.⁸⁵⁰

Hiz. Peygamber'in caydırıcı ifadeler kullandığı bir diğler suç, hırsızlıktır. Gasp ve hırsızlık suçlarını işleyen kişilerin suç işlememesi için bir takım caydırıcı ifadeler kullandığı hâdislerde geçmektedir.

Kim zorla başkasının arâzisini kendi zimmetine geçirirse, yetmiş kat yerin dibine sokulur,⁸⁵¹ buyurmuş, hırsızlık yapmayı düşünen kişileri adeta bu düşüncelerinden caydırtmak için de Allah yumurta veya ip çalıp, eli kesilene lanet etsin!⁸⁵² buyurmuştur.

Hiz. Peygamber, hırsıza hırsızlık yapınca toplum önünde düşebileceği çirkin durumu anlatmak, kazancının da rezil olmaktan başka bir şey olmayacağını haber vermek için böyle bir ifade tarzı seçmiştir.⁸⁵³ Hâlbuki bu kadar küçük bir miktar için el kesilmeyeceğini Hiz. Peygamber de bilmektedir.⁸⁵⁴ Onun maksadı, suç oluşmadan suça önlem almaktır.

Adam öldürmeyi tasarlayan bir kişiye kıyamet günü hem kendisinin, hem de öldürdüğü kişinin günahlarıyla Allah'ın huzuruna çıkmak isteyip, istemediğini sorması,⁸⁵⁵ onu ikna etmeye çalışması, bunun yanında kıyamet günü hesap sorulacak ilk husus, adam öldürmektir buyurması,⁸⁵⁶ bu suçtan caydırmaya yönelik ifadeleridir.

İntihar etmeği düşünen kişileri bundan uzak tutmak hususunda, intihar etmek için kendisini yüksekçe bir yerden aşağıya atan kimsenin aslında kendisini cehenneme attığını haber vermesi, zehir içerek, ip⁸⁵⁷ veya keskin bir aletle⁸⁵⁸ intihar edenlerin cehennemde o aletle azap olunacaklarını haber vermesi, Rasûlullah'ın suç ile mücadelede suç oluşmadan tedbir almasına ve insan hayatının kudsiyetine verdiği önemi göstermektedir.⁸⁵⁹

Hiz. Peygamber'in suçtan caydırtmak için hüküm ve ceza konusunda da caydırıcı ifadeleri vardır. Rüşvet alan hâkimin, devlet görevlilerinin, rüşvet veren kimselerin bir takım

⁸⁴⁹ Süleyman Hayri Bolay, *İçki Güldürür, Söndürür, Öldürür*, T.D.V. Yay., Ankara 2007, 95.

⁸⁵⁰ Bolay, 64-5.

⁸⁵¹ Müsned, I, 187.

⁸⁵² Buhârî, Hudûd, 14; Müslim, Hudûd, 7; Nesâî, Kat'ü's-Sarik, 1; İbn Mâce, Hudûd, 22.

⁸⁵³ Şevkânî, V, 308.

⁸⁵⁴ Zira ¼ dinardan az miktarda hırsızlık yapan bir kişinin elinin kesilmeyeceğini Hiz. Peygamber bildirmiştir. Buhârî, Hudûd, 13; Müslim, Hudûd, 1-4; Ebû Dâvûd, Hudûd, 11, İbn Mâce, Hudûd, 22.

⁸⁵⁵ Ebû Dâvûd, Diyât, 3; Nesâî, Kasâme, 6.

⁸⁵⁶ Buhârî, Dimâ, 1; Müslim, Dimâ, 28; Tirmizî, Dimâ, 8.

⁸⁵⁷ Müslim, İman, 175.

⁸⁵⁸ Buhârî, Cenâiz, 83; Müslim, İman, 175.

⁸⁵⁹ Aliyyü'l-Kârî, VII, 14-16.

korkulara, huzursuzluklara maruz kalacağını haber vermiştir.⁸⁶⁰ Bu ifadelerle Hz. Peygamber suça karşı caydırıcılığı hedeflemiştir.

Yine hakkı mürur⁸⁶¹ gibi bir hakka engel olan ve rüşvet alan ve veren kişiyi mel'un olarak nitelemesi⁸⁶² kişileri suçlardan caydırmaya yönelik ifadeleridir.

Aslında insanları olumlu yönde eğitebilmede temel şart onları ödüllendirmektir. Olumlu pekiştirmenin yetersiz kaldığı durumlarda suça karşı caydırıcı ifadeler kullanmak, ceza vermek faydalı olabilir. Suç oluşmaması için söylenen caydırıcı ifadeler şiddet, sindirme, tehdit ya da korkutma anlamına gelmemelidir. Kişinin suç işlediği takdirde sevdiği şeyden veya elindeki nimetten mahrum kalabileceğinin bir ifadesi olarak anlatılmalıdır.⁸⁶³ Caydırıcı ifadeler, kişilerde elindeki nimetten mahrum kalma duygusunu oluşturur.

Sonuçta Hz. Peygamber'in suça karşı caydırıcı ifadelerinin yer aldığı ifadeleri, kişilerin ileride oluşacak cezayı-mahrumiyeti zihinlerinde canlandırmasınayardımcı olmaktadır. İntihar edenin, intihar ettiği şekilde azap göreceği, öldürdüğü kişiyi sırtında Allah'ın huzuruna getirme hususları anlatım tarzı olarak dikkat çekmektedir. Bu anlatıma muhatap bir kişi ister istemez kendisini hadîste geçen kişi yerine koyacak ve o suçu işlemek ona çirkin ve kötü görünecektir.

Adam öldürmeyi düşünen kişiye günahsız olarak Allah'a ulaşma nimeti yerine öldürdüğü kişinin günahlarını da yüklenerek Allah'a varacağı, intiharı düşünen bir kişiye ahirette çekeceği cezanın yanında şu anki çektiği acıların aslında sabrettiğinde kurtuluşuna vesile olabilecek birer nimet olduğu anlatılabilir. Bu tür bir yaklaşım, yukarıda verdiğimiz bütün hadîsler için geçerlidir.

Bu tür hadîslerin Hz. Peygamber tarafından iki şekilde söylenmiş olma ihtimaliniakla getirmektedir: Kendisine müjdeleyici bir anlatımın fayda sağlamadığı, artık son çare olarak kişileri suçtan uzak tutacak ifade tarzları olarak görülebilir. Bir diğeri de suça hiç bulaşmamış veya suç işlemeyi kendisine adet edinmemiş kişiler için söylenmiş olabilir. Bu kişilerin zihninde, daha iyi yer edebilecek tarzda keskin ifadeler kullanmak veya suça götüren adımlar

⁸⁶⁰ Müsned, IV, 205.

⁸⁶¹ Bir kişinin kendi gayrı menkulüne gidebilmesi için, başkasının gayrı menkulünün önündeki yoldan geçmesi hakkıdır. Halebî, II, 570.

⁸⁶² Tirmizî, Ahkâm, 9; Ebû Dâvûd, Kadâ, 4; İbn Mâce, Ahkâm, 2.

⁸⁶³ Nevzat Tarhan, *Aile Okulu Mutlu Aile İçin Makul Çözümleri*, Timaş Yay., İstanbul 2013, 38.

hakkında masumâne görünseler de neticelerinin böyle olmadığı konusunda şiddetli ifadelerde bulunmak suç oluşmadan suçu önleme çabalarıdır.

Suçta bulaşmayan bir müslüman Allah'ın kendisine buğzetmesini, lanet etmesini, cehenneme atılmış olmayı vb. ifadelerin muhatabı olmak istemez. Bu yüzden de bunlara sebep olabilme ihtimali bulunan davranışlardan uzak durmaya çalışır. Dolayısıyla da bu davranışlardan uzak durmuş suç da işlememiş olur.

3.1.3. Öfkeyi Kontrol Altına Aldırması

Suçta zemin hazırlayan unsurlardan birisi de öfkeyi yenememektir. Suçta zemin hazırladığı için öfkeli anlarda susup⁸⁶⁴ şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerektiği⁸⁶⁵, öfkenin âdemoğlunun kalbinde bir ateş kıvılcımı olduğu⁸⁶⁶ bu yüzden abdest alınması gerektiği,⁸⁶⁷ ayakta olan kişinin oturması, hâlâ öfkesi geçmiyorsa uzanıp biraz istirahat etmesi gerektiği⁸⁶⁸ vurgulanmıştır.

Bu tedbirlerin nedeni, öfkeli kişi, karşısındaki kişiden intikam almak ister bu yüzden karşısındakine hakaret, küfür, iftira edebilir. Hatta katl adam öldürme, kazf gibi hadd cezasını gerektirecek bir suçu işleyebilir, tokat atabilir, yaralayabilir.⁸⁶⁹

Psikolojik açıdan da durum aynıdır. Bir insana hakaret ederek, onurunu kırarak, hakkını çiğneyerek, inciterek karşı tarafı etkisiz hale getirmek karşı tarafta öç alma duygusunu oluşturur. Şiddet ortaya çıkar. Şiddet de suçta zemin hazırlar.⁸⁷⁰

Suçlar, ayakta iken işlenmeye daha müsaittir. Bu yüzden Rasûlullah tarafından suçlu adayının öfke kontrolü yapması, oturması, hatta uzanıp istirahat etmesi, abdest alması, şeytanın şerrinden Allah'a sığınması istenmiştir.⁸⁷¹ Çünkü öfke şeytandandır.⁸⁷² Şeytan da ateşten yaratılmıştır.⁸⁷³ Öfkeli kimsenin de kalbinde ateşten bir parça vardır.⁸⁷⁴ Bu yüzden de gözleri kızarır, damarları şişer, tansiyonu çıkar.⁸⁷⁵ Bu durum da şeytanın işine yarar. Normal zamanda yaptıramayacağı suçları kolayca işletebilir. Olur, olmaz her şeye öfkelenen

⁸⁶⁴ Müsned, I, 239.

⁸⁶⁵ Buhârî, Edeb, 76; Ebû Dâvûd, Edeb, 4.

⁸⁶⁶ Tirmizî, Fiten, 26.

⁸⁶⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 4; Müsned, IV, 226.

⁸⁶⁸ Ebû Dâvûd, Edeb, 4.

⁸⁶⁹ İbn Recep, 189.

⁸⁷⁰ Tarhan, *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*, Timaş Yay., İstanbul 2012, 146-7.

⁸⁷¹ Buhârî, Edeb, 76; Ebû Dâvûd, Edeb, 4.

⁸⁷² Müsned, IV, 226.

⁸⁷³ 7. A'raf: 12; 38. Sa'd: 76.

⁸⁷⁴ Tirmizî, Fiten, 26.

⁸⁷⁵ Müsned, I, 25.

kimsenin normal haline dönmesi geç olur. Böyle bir kişi abdest alması veya gusletmesiyle ateşten yaratılan şeytanın etki alanından çıkmış olur.

Hız. Peygamber, öfkenin bütün şerleri içinde barındırdığından bahseder.⁸⁷⁶ Günümüzde aile bireyleri arasında işlenen suçlar hayli artmaktadır. Kişinin cinnet geçirip, karısını, çocuklarını boğduğu, öldürdüğü, basında devamlı yer alan haberler arasındadır. Bu tür suçların başlıca sebebi öfkenin kontrol edilememesidir. Bunun sonucu bazen boşanma, dayak, şiddet, küfür, hakaret vb. suçlar işlenmektedir. Bu kişilere, öfkeyi kontrolde de Rasûlullah örnektir. Rasûlullah'ın hanımları ondan bahsederken: Biz, onun öfkeli olduğunu bağırıp-çağırmasından, tokat atmasından değil susarak yüzünü ekşitmesinden anlardık demeleri,⁸⁷⁷ ümmetine nasihat olarak yeter.

Hız. Peygamber'in: Allahım öfkeli olduğumda ve normal hâlimde ağzımdan yalnız senin razı olacağın hak sözün çıkmasını istiyorum⁸⁷⁸ diye dua etmesi, hanımlarının: Rasûlullah ne bir hizmetçiye, ne de herhangi bir hanımına asla vurmamıştır,⁸⁷⁹ şeklinde onun hakkında hüsnü şهادette bulunmaları Rasûlullah'ın öfkeli olduğunda kendisini kontrol ettiğinin en güzel örneğidir.

Öfkenin dindirilmesi ve öfkeli olduğu halde suça meyilli birisinin rahatlatılabilmesi konusunda psikologlar şu şekilde bir terapi uygulamayı tavsiye etmektedirler:

-Öfkeli bir kişiye önce onu öfkeliendiren olayı nasıl yaşadığı, olayın öncesi ve sonrası sorulur. Eğer öfkelenen kişinin kendisini yalnız hissettiği, kendisine değer verilmediği gibi bir durum varsa, onu öfkeliendiren kişinin böyle bir niyetinin olup olmadığı sorulur.

-Öfkeli kişiyle oturulup onunla çeşitli duygu terapileri yapılır. Onun duygularının yeniden yapılandırılması sağlanır. Bu konuya suçlu eğitiminde yer vereceğiz.

-Ardından öfkeliendiği andaki sebep araştırılmalıdır. Bunlardan edinilen bilgiyle öfkesinin ertelenmesi sağlanır. Daha sonra en uygun olana karar verilip kişiyi suçtan uzak tutacak çözümler sunulur.⁸⁸⁰ Bazen öfke, aniden gelişir. Burada kişi kendi içinde ani bir sorgulama ile öfkeyi aşar.

Karşı tarafın yaptığı hareket nedeniyle öfkeliendiyse öfkeli kimsenin bundan nasıl etkilendiği tespit edilir. Bu hareketi aşağılanma ve hakaret olarak algıladıysa dikkatli

⁸⁷⁶ Müsned, V, 373.

⁸⁷⁷ Buhârî, Libas, 30; Müslim, Radâ, 32.

⁸⁷⁸ Müsned, IV, 264.

⁸⁷⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 5; Dârimî, Nikâh, 34.

⁸⁸⁰ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 186.

davranmak gerekir. Karşı tarafın ortada haksızlık oluşunu sanarak, haksızlığa karşı tahammül edemediğinden ona bu hareketi yapabilmiş olabileceği şeklinde iyiye hamlederek bu durum aşılabılır. Örneğin arabayı hızlı bir şekilde kullanan için, belki hastası vardır. O yüzden hızlı gidiyordur şeklinde yorumlar yaparak, bu tür durumlar atlatılabilir.⁸⁸¹

-Bu çözümlemelere inanç değerleri de dahil edilirse kişiyi suçtan vazgeçirmek kolaylaşır. Çünkü inançlar kişileri hedef sahibi yapar. Onlara sorumluluk duygusu katar.⁸⁸²

Tavuğunu kesen babasına karşı çocuk öfke hissettiğinde, babasını affetmesi gerektiğine ikna edilebilir. Ama babasını öldüren birisini affetmesi zordur. Bu yüzden imânî değerleri hesap verme, günaha girmeme vb. de işin içine katarak suç işlemeyi düşünen kişilerle diyaloga geçilmelidir.⁸⁸³ Örneğin babası öldürülen bir kişiye şöyle bir öfke terapisi uygulanabilir:

-Önce olayla ilgili gerçekler tespit edilmelidir. Bu kişi haklıdır. Çünkü babası öldürülmüştür. Kendisi çok acılar çekmiştir. Annesine, kardeşlerine bakmak zorunda kalmıştır. Hayat devam etmektedir vb. ifadeler ile onu hayata bağlamalıdır. Onun kardeşlerinin ve annesinin başında olması gerekir.⁸⁸⁴

-Kişiyi suça itme nedeni olan olayla benzer olaylar arasında düşünce bağı kurulmalıdır. Başkası kardeşini öldüreni, öldürdü. Onun öldürdüğü kişiler de onun evlatlarını vs. öldürdüler. Bunun sonu nereye varacak? şeklinde kişiye mantıksal çıkarımlar yaptırarak, ufuk açılmaya çalışılmalıdır. Öldürme suçunu başkasına azmettirmesi akla getirilir. Fakat bu ona hissettirilmemelidir.

-Duygularının mantığına hükmetmesinden kendisini kurtarması gerektiği, duygularına mantığının hükmetmesinin doğru olacağı söylenmelidir.⁸⁸⁵ Mantık, her yaptığımız veya yaptırttığımız şeyin yüce yaratıcıya hesabını bir gün vermeyi gerektireceği söylenmelidir. Bu noktadan sonra mantık devreye girdiyse önceki başlıklarda verdiğimiz bilgiler kullanılmalıdır. Örneğin, bu andan itibaren katil olacak kişinin maktûlün ve babasının günahını yükleneceği, üçüncü şahıs kipi kullanılarak anlatılmalıdır. Bu yüzden;

⁸⁸¹ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 89.

⁸⁸² Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 189.

⁸⁸³ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 186.

⁸⁸⁴ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 187.

⁸⁸⁵ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 188.

-Suça meyilli insanlar asla yargılanmamalıdır. Yargılama yapıldığı an bu kişi duygusuna yani öfkesine sığınır.⁸⁸⁶ Ama babamı öldürdü, der.

Zira kendilerine kolay geldiği için insanlar hisleri hakkında pek düşünmezler. Bu şuna benzer; İstanbul'dan Ankara'ya giden bir şöför benzin alması gerekirken vakit yok diye benzin almazsa yolda kalır.⁸⁸⁷ İnsanın da kendi hislerinin zayıf yönlerini düşünmesi gerekir. “Öfkeli anımda böyle yapmıştım. Sakin bir zihinle yapacaklarımın sonunu da düşünerek acaba böyle yapar mıydım?” diye düşünmesi gerekir Böyle yapması, hayat yolculuğunda suça bulaşmaması için çok önemlidir.

Bu tür terapiler ve Hz. Peygamber'in öfkelenme haline hiç geçilmemesini sağlayacak tedbirler son derece önemlidir. Bunun dışında da iki seçenek daha vardır.

1. Öfke dışarıya yansıtılarak dindirilmeye çalışılmamalıdır. Başka bir deyişle öfkeye sebep olan kişiye öfke kusularak rahatlama sağlanırsa bu sefer karşı taraf tahrik olur. Öfke, öfke doğurur. Tarafların düşmanca tavırları artar. Suç sayılan çatışma ve kargaşalar olabilir.

2. Öfkeyi içine atmak ise kişide suçluluk duygusunu artırır. Örneğin Babamın intikamını alamadım vb. duygular artar. Bu yüzden de öfkelenmeden hakkını savunmanın en doğru yol olacağı ortaya çıkmıştır.⁸⁸⁸

Sonuç itibariyle Hz. Peygamber'in hadislerinde öfkenin şeytandan olduğu, öfke oluşmaması için bir takım tedbirlere başvurulmasını emrettiği görülmektedir.

Öfkeli halde insanın suç işlemesinin daha kolay olabileceği bu yüzden öfke konusunda hassas davranılması gereği ortaya çıkmıştır.

Hz. Peygamber'in en yakınında bulunan ailesi başta olmak üzere, insanlara bağırıp çağırarak öfkesini hissettirmedeği kaynaklarda belirtilmiştir.

Suç işleme ihtimali olan öfkeli birisine karşı bazı terapilerin psikologlar tarafından öngörüldüğü ve öfkelenmemenin önemi ortaya çıkmıştır.

3.1.4. Suça Başlatan Adımları Yasaklaması

Suç zemin hazırlayacak adımları yasaklamak ilahî bir yaklaşımdır. Örneğin Kur'an'da zinaya, yetim malına, gizli açık her türlü kötülüklere⁸⁸⁹ yaklaşılması istenmektedir.

⁸⁸⁶ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 189.

⁸⁸⁷ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 187.

⁸⁸⁸ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 89.

⁸⁸⁹ 17. İsrâ: 32, 34; 8. A'raf: 33; 4. Nisâ: 23.

Bu yaklaşım tarzı hadîslerde de görülür. Hz. Peygamber'in hırsızlık, içki içmek, nered satranç oynamak, adam öldürmek konularındaki hadîsleri ele alındığında bu hususlara yaklaştıran adımların da yasaklandığı görülmektedir.

Hz. Peygamber'in yumurta, ip gibi maddeleri çalana lanet etmesi,⁸⁹⁰ hadîsini önceki sayfalarda ele almıştık. Bu hadîsten çok çalana lanet edilmemiştir anlamı elbette çıkarılamaz. Bu hadîste, az miktardaki hırsızlığın çok miktarda hırsızlığa sebep olma endişesi yatmaktadır. Bu konuda az çalmak çok çalmaya tecrübe olabilir tezi ortaya çıkmaktadır.

Hırsızlığın bazı insanlarda kronik hal aldığı bilinmektedir. Tekrarlanan suçların içinde en çok hırsızlığın olması nedeniyle az çalmanın, ileride çok çalmağa götürdüğü yapılan istatistiklerden anlaşılmaktadır. TÜİK'in son yirmi beş yıl için hazırladığı veriler dikkatle incelendiğinde hırsızlık-gasp-dolandırıcılık-zimmete para geçirmek-icra iflas kanununa muhalefet şeklindeki mala karşı işlenen suçlar ön sıradadır. Bunların içinde birinci sırayı, icra-iflas kanununa muhalefet suçu oluşturmakta, hırsızlık-gasp-dolandırıcılık suçları, ikinci sırayı almaktadır.⁸⁹¹ Dolayısıyla yukarıdaki veriler daha önce verdiğimiz mükerrer suç verileriyle beraber düşünüldüğünde az çalmanın, çok çalmaya götürdüğü hırsızlık konusunda ayrı bir tez olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer engel olunmak istenilen husus, öldürme suçudur. Suça adım olur endişesiyle Hz. Peygamber kınından çıkarılmış haldeki kılıç alış verişini, ok ile insanların toplu bulunduğu mescid gibi yerlere girilmesini yasaklamıştır.⁸⁹² Bir kişi üzerinde bu maddeler ile mescide girse, orada da hasmı bulursa, hasmı onu öldürmeye geldiğini sanarak, birbirleri ile çatışabilirler.

Hz. Peygamber düşman tehlikesi olmadığı halde bayram günlerinde silah taşınmasını, silah atılmasını yasaklamıştır.⁸⁹³ O'nun bu tavsiyesi günümüzde önemini korumaya devam etmektedir. Çünkü bu günlerde çocuklar sokaklarda dolaşmakta maganda tabir edilen kişilerin kurşunlarıyla ölmektedirler.

⁸⁹⁰ Buhârî, Hudûd, 14; Müslim, Hudûd, 7; Nesâî, Kat'u's-Sarik, 1; İbn Mâce, Hudûd, 22.

⁸⁹¹ Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü İstatistikleri Veri Tabanı Kurumuna Giren Hükümlüler, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

⁸⁹² Ebû Dâvûd, Cihâd, 72-3.

⁸⁹³ İbn Mâce, İkâmetü's-Salât, 168.

Her yıl yüzlerce çocuk, maganda kurşununun kurbanı olmakta, çoğu kere de katilleri bulunamamaktadır. Ülkemizde öldürme, yaralama, ateşli silahlar kanununa muhalefet suçlarının 2010 yılı verilerinin toplamı, 14.037'dir. Bu rakamın içine silahlı gasp, askeri suçlar dâhil değildir.⁸⁹⁴

Suçta adım adım yaklaşmak, içki içme hususunda da geçerlidir. Hz. Peygamber içki yasağını koyarken azı haram olanın çoğu da haramdır,⁸⁹⁵ buyurarak çoğa kapı açacak ilkleri yasaklaması, suça başlatan adımları yasaklamasına örnektir.

Hz. Peygamber Sahâbe'ye: Taze üzümde ineb bahsederken, kerm şarab üzümü veya bağı diye ismini değiştirerek bahsetmeyin!⁸⁹⁶ Buyurarak suça sebebiyet veren bir nesnenin ismen dahi övülmesine engel olmak istemiştir. Aynı zamanda Allah katında pislik olarak adlandırılan bir hususa gönüllerin kaymasına mânî olmak istemiştir.⁸⁹⁷

Araplar, eskiden üzüme ineb, habale ve kerm isimlerini verirlerdi. Şerefli, cömert kişilere de kerm kelimesinden, kerim-kerem ismini-sıfatını veriyorlardı. Değerli olduğu hissi, insanların zihninde oluşsun diye eskiden beri şarap ürettikleri üzüme veya onun bağına kerm diye isim verirlerdi.

Hz. Peygamber içkinin yasak edilmesinden itibaren kerm ismi anılınca müslümanların gönülleri şarap içmeyi arzu eder de günah olan bir şeyi gönüllerinden geçirirler⁸⁹⁸ diye; Bundan sonra kaliteli üzüme ya ineb diyeceksiniz yahut habale diyeceksiniz!⁸⁹⁹ buyurdu. Buhârî bu hadîsin bab başlığına “Asıl Değerli Olan Mümin’in Kalbidir” hadîsini getirerek, bu konuda müminlerin kalplerinin iman ve takva ile değer bulacağını haber vermiştir.⁹⁰⁰

İçki, inen ayetler ile kesin olarak haram kılınıncı Sahâbe Rasûlullah’a gelerek ellerindeki içkileri ne yapmaları gerektiğini sorduklarında Rasûlullah, onları dökmelerini emretmiştir. Bazı sahâbîler: Ey Allah’ın Elçisi bunları dökmeyip de salamura, turşu vs. yapımında kullanabilir miyiz? diye sordular. Hz. Peygamber: Onları dökünüz!⁹⁰¹ diye emir

⁸⁹⁴ Türkiye Geneli Suç Oranları, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

⁸⁹⁵ Tirmizî, Eşribe, 3; Ebû Dâvûd, Eşribe, 5.

⁸⁹⁶ Buhârî, Edeb, 102.

⁸⁹⁷ İbn Abidin, I, 181.

⁸⁹⁸ Nevevî, XV, 5-6.

⁸⁹⁹ Müslim, Elfâz Mine’l-Edeb, 12; Dârimî, Eşribe, 16.

⁹⁰⁰ Aynî, *Umdetü'l-Kârî*, XXII, 310.

⁹⁰¹ Müslim, İman, 26; Ebû Dâvûd, Eşribe, 7; Müsned, IV, 206.

buyurması, belli bir suça alışmış olan insanların o suçtan kurtulmalarını sağlamak amacıyla, onu hatırlatacak objelerden⁹⁰² uzak durmalarının önemine işaret etmektedir.

İnsan, bir takım bahane ve gerekçelerin arkasına sığınarak tedavi amaçlı! içki içmek isteyebilir. Hz. Peygamber bu tür bahanelerin arkasına sığınarak, içki içmeğe de dolaylı adım olabilecek kastıyla müsaade etmemiştir. Kendisine şarabı tedavi olmak için ürettiğini söyleyen Süveyd isimli kişiye: Hayır o, ilaç değil; bir derttir,⁹⁰³ buyurarak bu türden yaklaşımlara engel olmak istemiştir. Çünkü o, insanlık için temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılan bir peygamberdir.⁹⁰⁴

Günümüzde alkollü içkilerin muhtevası incelendiğinde içerisinde mineral, vitamin, besleyici yağ ve protein çeşitlerinin hiçbirisinin bulunmadığı açıkça ortaya çıkmıştır.⁹⁰⁵

Yenilen ve içilen gıdalar, kana karışmaktadır. Vücut azaları kan hareketiyle çalışırken önceden alışık olduğu objelere ister istemez ilgi duymaktadır. Amerika’da hamilelik ve süt emzirme dönemlerinde annelerde yapılan incelemede bu kişilerin emzirme yoluyla çocuklarına süt ile beraber –farkında olmadan- alkol emzirmiş oldukları, sonradan yapılan deneyler neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin çocuklarının, hastalıklara karşı mukavemetsiz oldukları, ileriki yaşlarda da alkol, eroin kullanmaya kendilerini muhtaç hissettikleri ortaya çıkmıştır.⁹⁰⁶

Alkol ile ilgili elde edilen son bulgulara bakıldığında içkideki insanı sarhoş eden etken maddenin etil alkol olduğu görülür. Etil alkol, birada % 5-7, şarapta % 15-20, cin, likör ve rakıda % 45-50, votka ve viskide ise % 65-70 nispetinde bulunur.⁹⁰⁷

Aynı miktar içki içmek ise vücutta etki yapmadığı için az içen çok içmeye yönelecektir. Gerçekte az içmek, insanı sonuçta alkol bağımlılığına düçar olmasına sebep olmaktadır.⁹⁰⁸ Yukarıda belirttiğimiz az çalmak çok çalmaya tecrübe olabilir tezinde olduğu gibi, az içmek çok içmeye götürür tezi ortaya çıkmaktadır.

⁹⁰² Müslim, İman, 26; Beyhakî, IV, 76.

⁹⁰³ Müslim, Eşribe, 12; Ebû Dâvûd, Tıb, 11; Tirmizî, Tıb, 8; İbn Mâce, Tıb, 11.

⁹⁰⁴ 7. Araf: 157.

⁹⁰⁵ Özyazıcı, “Zararlı Alışkanlıklar”, 115.

⁹⁰⁶ Özyazıcı, “Alkollü İçkiler”, 86.

⁹⁰⁷ Özyazıcı, Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri, *D.İ.D.*, no: 363, Ankara 1999, 21.

⁹⁰⁸ Bardakoğlu, II, 63.

Psikologlar Sigara, alkol, hırsızlık, küfürbazlık vb. huyların doğuştan, aile terbiyesinin eksikliğinden, başkasından görerek veya arkadaş etkisiyle adım adım kişide huy halini aldığını belirtmektedirler. Bunların değiştirilip atılması mümkündür. Fakat bu tür kötü huylarla mücadele etmek zordur. Bu nedenle bu huyları eğitmede sonuç alınması bekleniyorsa, geç kalınmamalı bireyler çocukluk ve gençlik dönemlerinde iyi eğitilmelidir. Küçük adımlara engel olunmalıdır.

Suç Başlatan Adımların Bağımlılık ile İlişkisi

Her şey bir merakla başlar. Bağımlılık, ortaokul veya lisede içilen ilk sigara, bir doğum günü partisinde içilen ilk bira veya gidilen bir gece kulübünde patlatılan bir ekstazi hapiyle başlar. Ama asla, ben bağımlı olmak istiyorum diye başlamaz. Nasıl olsa daha fazla kullanmam diye başlanır. Bu tür insanların pek çoğuna, Alkol bağımlısı mısın? diye sorsanız, bağımlı değildirler. İstediklerinde alkolü bırakabileceklerini zannederler. Ama maddeyi bırakmadan ailelerini, okullarını, çevrelerini, itibarlarını ve geleceklerini çoktan bırakmış olurlar. Doktora da çoğu zaman kullandıkları alkol veya uyuşturucu maddeyi bırakmak için değil, yaşadıkları süreç içerisinde karşılaştıkları sorunlardan kurtulmak için başvururlar. Zira neden herkesin kendisinin alkol kullanmasına takılıp kaldıklarını bir türlü anlamış değillerdir. Gördükleri tedavi sonrasında alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olduklarını anlarlar. Kendilerine ve çevrelerine bundan sonra bir daha asla bu maddeleri kullanmayacaklarına dair söz verirler. Gün geçtikçe verdikleri sözün ağırlığını omuzlarında daha fazla hissetmeye başlarlar ve bir gün artık bu yükü taşıyamayacaklarına karar verirler. Sonunda, bir kereden bir şey olmaz veya battı balık yan gider mantığıyla eski alışkanlıklarına geri dönerler.⁹⁰⁹

Bu fertlerin, bundan sonra alkol içmek için her zaman bir nedenleri vardır. Mutluluk, gerginlik, neşesiz olmak gibi, içme fırsatları sonsuzdur. Tatil, parti, doğum günü, arkadaş toplantısı gibi.

Alkolizm ilerledikçe problemler artar, yalnız içmeye başlarlar. Gizlice içerler, şişeleri saklarlar, sorunu örtmeye çalışırlar. Sarhoşken yaptıkları suçları, çocuklarının ve eşlerinin kıldıkları kalplerini hiç hatırlamazlar. Kendilerine geldiklerinde ise, niçin cezaevine suçsuz! yere geldiklerine çocuklarının ve eşlerinin niçin onlardan nefret ettiğine bir türlü anlam veremezler. Halbuki onlar iyi insanlardır. Tabi ki sarhoşken ne yaptıklarını bilmeden, ayık geçirdikleri anlarına bakarak bunu söylerler. Çocuklarına ve eşlerine söyledikleri küfürler,

⁹⁰⁹ Nevzat Tarhan, Serdar Nûrmedov, *Bağımlılık Sanal veya Gerçek*, Timaş Yay., İstanbul 2013, 228-9.

hakaretler, çevrelerine verdikleri zararlar hiç akıllarına gelmez. Pişmanlık, suçluluk duygusu iç alemlerinde oluşur. Bunu bastırmak için daha çok içerler. Alkol aldıkça depresyon artar, depresyon arttıkça daha çok alkol alırlar. Uyku kaliteleri bozulur. Geceleri uyanırlar, panik nöbetleri artar.⁹¹⁰ Depresyonun ardından intihar, kişiler arası saldırgan davranışların artması ve en küçük olayda silaha sarılmak, aile içi şiddet olayları artar.⁹¹¹

Dünya Sağlık Örgütü 2020 yılında dünyada en önemli hastalığın depresyon olacağını açıklamıştır. İçki tüketimi ile depresyon, buna bağlı olarak işlenen suçlar aynı paralellikte artacağı düşünülürse bu konularda tedbir alma gereği ortaya çıkmıştır.⁹¹²

Sonuçşöyle formüle edilebilir: “Sadece bir kadeh içki>Her bahanede içki içmek>Depresyon>Diğer suçlara geçiş.” Bu yüzden içkiye en başta tavır alınmasını sağlayacak tedbirler önemsenmelidir. Hz. Peygamber’in İçki bulunan sofraya oturmayı yasaklaması⁹¹³ yukarıda anlattıklarımız ile beraber düşünüldüğünde daha net anlaşılmaktadır.

Âlimler de bu hadîsten hareketle, müslümanın içki bulunan mecliste oturmaması, her durumda içkiye tavır alması, içki içilmesine engel olması, olamıyorsa içki içilen toplantıyı terk etmesi vb. şekilde önerilerde bulunmuşlardır.⁹¹⁴

Böyle davranıldığında içki içen kişi; toplum içinde, çocuğunun yanında rahat bir şekilde içki içemeyecek ve bu konuda geri adımlar atma yönünde çapa sarfedecektir.

İçkiye mübtela olmuş babaların, çocuklarına ağır hakaretler edip, ertesi gün ise, hiçbir şey hatırlamadığını söylemesi çocuklarının sıkılgan, içine kapalı bir yapıda olmalarına sebep olur. Müteşebbis duyguların bu çocuklarda kaybolduğu görülmüştür. Çocuklar, babalarının bu kadar kötü olmasından yola çıkarak, benim babam bu kadar kötü ise diğer insanlar herhalde daha kötüdür diyerek herkesi güvenilmez kabul ederler.

Ayrıca bu çocukların, İnsanlar, sarhoş bir babanın kızı-oğlu diyerek beni küçümsüyorlar. Babamın densiz hareketleri sebebi ile bana acıyıcı bir göz ile bakıyorlar şeklindeki söylemleri yapılan psiko-sosyal analizler sonucunda ortaya çıkmıştır.⁹¹⁵

⁹¹⁰ Nevzat Tarhan, *Mutluluk Psikolojisi*, 136.

⁹¹¹ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 13.

⁹¹² Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 13.

⁹¹³ Ebû Dâvûd, *Et’ime*, 19.

⁹¹⁴ Bardakoğlu, II, 63.

⁹¹⁵ Saygılı, Çankırılı, 145-6.

İçkinin azdan çoğa, çoktan diğer suçlara ve diğer bağımlılık maddelerine kapı araladığı konusu “Suçların Birbirini Desteklemesi” başlığında ele alınacaktır.

Hız. Peygamber’in kişilere yönelik suça zemin hazırlaması sebebiyle aldığı tedbirlerin bir tanesi de nerd konusunda gelen rivayetlerdir. Nerd’de içki gibi ufak alışkanlıklarla başlanıp, sonrası kumara dönüşen bir husustur.

Nerd konusunda gelen rivayetlerin sıhhat yönü zayıf olarak görülmüştür. Bazı âlimlere göre zayıf hadîsler⁹¹⁶ şedîdü’z-za’f fazla zaîf değışseler ahkâm konuları haricinde amel edilebilir. Hatta bazılarına göre, hakkında makbul hadîs bulunmayan konularda da zayıf hadîslerle amel edilebilir. Çünkü az da olsa Rasûlullah’a ait olma ihtimalleri vardır.⁹¹⁷

Hız. Peygamber’den sonraki dönemde özellikle İran’ın fethinden sonra İslâm toplumu içinde satranç ve tavla oyunu hızla yayılmıştır. Bunun üzerine Ali ve Abdullah b. Ömer gibi sahâbiler bu tür oyunları kumara zemin hazırladıklarını düşünerek, haram kabul edilmişlerdir.⁹¹⁸

Bu konuda çocukları da iyi eğitmek gerekir. Onlarda kumar alışkanlığı yapabilecek oyunları oynamalarına müsaade etmemelidir. Çocuğunun cevizle kumar oynadığını görüp de ona göz yuman ebeveynler hakkında Hız. Peygamber’in sert ifadeleri vardır.⁹¹⁹ Bu tür ifadeler, suçun çocuklarda zamanla yer etmesine engel olmak için söylenmiştir.

Lombroso, “Suç, Sebep ve Önlenmesi” adlı eserinde veraset ve suç konusuna bir bölüm tahsis etmiştir. Bu konuda 104 suçlu üzerindeki bulgulara dayanarak 71 tane suçlunun aileden tevarûsen suçu öğrendikleri, bu sayede suç bağımlısı oldukları kanaatine varmıştır.⁹²⁰ Lombroso suçluların % 40’ının doğuştan suça meyilli dünyaya geldiğini belirtmiştir. Bu kişilerin kendilerini suçtan alıkoyamayacak karakterlerinin olduğundan bahseder. Lombroso’nun bu nazariyesini Harvard Profesörlerinden Hooton devam ettirmiştir.⁹²¹

⁹¹⁶ Sahîh ve Hasen olmayan, “Merdûd” sınıfından olan hadîstir.

⁹¹⁷ Aydınli, *Hadîs Tespit*, 139.

⁹¹⁸ Bardakoğlu, Kumar, *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2002, XXVI, 366.

⁹¹⁹ Bkz. İbrâhim Canan, *Peygamberimizin Sünneti’nde Terbiye*, Cihan Yayınları, İstanbul 1984, 263-4.

⁹²⁰ Dönmezer, *Kriminoloji*, 102.

⁹²¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 68.

İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü tarafından 974 çocuk üzerinde araştırma yapılmıştır. Bunların 115 tanesi ya ebeveyniyle veya sadece anne veya babasının birisiyle beraber suç işledikleri görülmüştür.⁹²²

Sutherland ve Cressey'in çocuk suçlular ile ilgili yaptıkları çalışmalarda bu etkileşim görülmektedir. Bu çalışmaların neticesinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

Çocuklar, aile bireylerinin tavır ve hareketlerini tatbik etmektedirler. Bu sayede suçluluğa ait kaideleri öğrenmektedirler. Böyle ailelerden kaçan çocuklar, topluma da uyum sağlayamamaktadırlar. Suç bağımlısı aileler, çocuklarının yanlarında suçlu kişiliklere muhabbet göstererek çocuklarının gözünde bu kişilere prestij kazandırmaktadırlar.⁹²³ Suça bulaşmış aile ortamında bulunan çocuklar olmakla beraber, huzursuz aile ortamında yetişen çocuklar da bulunmaktadır.

Huzursuz aile ortamında yetişen çocuklar olmakla beraber, gayr-i meşru çocuklar da suça alet edilmektedir. Ülkemizde 1967 yılında yapılan bir araştırmaya göre gayr-i meşru ilişkiden doğan çocuklar ile kayıt dışı evlilikler paralellik göstermektedir. Gayr-i meşru çocukları, hayatın her safhasında karşılaştıkları zor durumlarda kendilerini suç işlemeye mecbur hissetmektedirler.⁹²⁴

Boşanma ve aile içi şiddet neticesinde de pek çok çocuk ortada kalmaktadır. Bunlar suç örgütlerine alet olmaktadır. Bu çocuklar, anne şefkatinden, ailedeki sıcak sevgi ortamından uzak bir halde büyüdüklerinden kendilerinde şefkat ve merhamet hissi oluşmamaktadır. Sonuçta bu çocuklar öldürme, yaralama, gasp vb. suçları işleme hususunda cür'etkâr bir yapıda olmaktadır.⁹²⁵

Türkiye'de mahkemelerde boşanma ile neticelenen her dört boşanmadan bir tanesi, içki içme neticesinde oluşan şiddetten kaynaklanmaktadır.⁹²⁶

A.B.D. ve birçok Avrupa ülkesinde yapılan araştırmalara göre, buralardaki her iki boşanmanın bir tanesi alkol kullanımı yüzündendir.⁹²⁷

⁹²² Dönmezer, *Kriminoloji*, 224.

⁹²³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 228.

⁹²⁴ Dönmezer, *Kriminoloji*, 217.

⁹²⁵ Adalet Bakanlığı-Diyanet İşleri Başkanlığı, *Cezaevlerinde Hizmet Sunan Din Görevlileri Semineri Ders Notları*, 2006 Antalya.

⁹²⁶ Özyazıcı, "Zararlı Alışkanlıklar", 117; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1995, 183.

⁹²⁷ Özyazıcı, "Zararlı Alışkanlıklar", 117; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1995, 183.

Ülkemizde de sarhoşluk, boşanmaların birinci sebebidir. Türkiye’de kişi başına düşen içki sarfıyatı, dünya ortalamalarının bir buçuk katıdır. Ülkemizde 1934 yılında kişi başına düşen içki imalatı, 930 gr. iken; 2004 yılında 10 litre 281 gr.’dır. Dolayısıyla kişi başına düşen içki imalatı, on bir kat artmıştır.⁹²⁸

Alkolik fertlerden oluşan aile çocukları ile sahipsiz sokak çocuklarının farklı suçlara alet oldukları görülmüştür:

Batı’da alkolik fertlerin oluşturduğu 9346 kişi üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, çocukluğunu alkolik bir kimsenin bulunduğu ailede geçiren çocukların ileriki yaşlarda bunalıma ve depresyona düştükleri sonucuna varılmıştır.⁹²⁹ Bu çocuklar ailelerinden gereken ilgi ve alâkayı görememişlerdir. Bu yüzden de çareyi dışarıda aramışlardır. Bazen de suça alet olmuşlardır.

Türkiye’de ceza infaz kurumlarına giren çocuk sayısı, her geçen gün artmaktadır. Bunlar, öldürme, yaralama gasp dahil bir çok suça alet olmaktadır. Aşağıda suça alet olmuş, cezaevine veya eğitim evine giren çocukların sayıları ve işledikleri suçlar, yıllara göre verilecektir.

	Öldürme	Hırsızlık	Gasp	Diğer	Toplam
2001	82	94	98	84	358
2003	62	83	103	81	329
2004	45	51	134	104	334
2009	34	194	271	153	652
2010	22	160	162	132	476 ⁹³⁰

Tablodan da anlaşılabacağı üzere; çocuk suçlular, on sene önce öldürme suçlarına daha fazla alet olurken, son yıllarda hırsızlık-gasp türü suçlara alet edilmektedirler. Mükerrer suç işlemiş kişilerin ilk suça bulaşmaları çocuk veya genç yaşta olmaktadır.

Sonuç olarak Hz. Peygamber’in suçlara zemin hazırlayacak adımları yasakladığı hadîs kaynaklarında geçmektedir. Bu tedbirlerle Hz. Peygamber, ümmetine bazı öngörülerde

⁹²⁷ Özyazıcı, “Zararlı Alışkanlıklar”, 117; Leonard KE, Quigley BM: *Drinking and Marital Agression in Newlyweds*, J Study Alcohol, 1999, IV, 537-545.

⁹²⁸ Özyazıcı, *Alkol ve Sigara*, 110-111.

⁹²⁹ Özyazıcı, “Zararlı Alışkanlıklar”, 117.

⁹³⁰ Suç Türüne Göre Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuklar Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

bulunmuştur. Bu öngörüler bazen ilk defa yapılma ihtimali olan az miktarı yasaklama, bazen sözlü olarak bir fiilden vezgeçirme, bazen de aile içindeki bazı davranışlardan vazgeçirme şeklinde gerçekleşerek tavsiye ve yasaklama şeklinde gelmiştir. Bunların sonuçları düşünüldüğündeyse, bu hususların ümmete bir sıkıntı değil, rahmet olduğu anlaşılmaktadır.

Bağımlılık açısından mevzuyu özetlersek, ilk hata hataların en büyüğü değildir. Fakat ilk adım olması itibariyle önemlidir. Burada topluma, okula ve aileye büyük görevler düşmektedir. Bir hata yüzünden kişi dışlanmamalı, elinden tutulmalıdır.⁹³¹

Suçların Birbirini Desteklemesi

Suçta destek olmamak, suçun meşrulaşmaması açısından son derece önemlidir. Bu durum, gerek Hz. Peygamber'in ve gereksediğer peygamberlerin dikkat ettiği bir husustur. Kur'ân'da Musa suça ve suçluya destek olmama adına Allah'a şöyle dua etmiştir: Rabbim! Bana Lût fettiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara asla arka çıkmayacağım⁹³² Musa, haklıyken yardım ettiği, haksızken de ondan yardım bekleyen bir suçluya destek olmama adına, böyle dua etmişti. Musa, peygamber olmadan önce yukarıda bahsettiğimiz kişiyi savunurken bir başkasının ölümüne sebep olmuştu. Daha sonra savunduğu kişi, bunu kullanarak suç işlemeye kalktı. Musa'nın buna göz yummasını, adeta kendisine destek olmasını istedi. Bu kişi, talebinin Musa tarafından kabul edilmediğini gördü. Musa'nın önceki hatasını şantaj amaçlı kullanmaya kalktı. Musa da yaşadığı yeri terketme pahasına suçluya destek olmadı. Öldürüleceğini de haber alınca Mısır'ı terketmek zorunda kaldı.⁹³³

Hz. Peygamber de ümmetini suçların destekleyicisi olan hususlara karşı uyarırdı. O'nun hadîslerinde suçları en çok tetikleyen suçun şarap içmek olduğu üzerinde dururdu.

Şaraptan sakın! Çünkü şarabın ağacı üzüm ve hurma ağaçları⁹³⁴ diğer ağaçların üstüne çıktığı gibi şarabın günahı da diğer günahların üstüne çıkar, diğer suçları arkasından sürükler⁹³⁵

Hz. Peygamber, yukarıdaki hadîsinde içkinin diğer suçların önünde bir konuma sahip olduğunu vurgulamıştır. Başka bir hâdisinde Eski milletlerde yaşamış abid birine önce içki

⁹³¹ Tarhan, *Kendimizle Barışık Olmak*, 43-44.

⁹³² 28. Kasas: 17.

⁹³³ 28. Kasas: 15-19.

⁹³⁴ Ebû Dâvûd, Eşribe, 4.

⁹³⁵ İbn Mâce, Eşribe, 1.

içirilerek zina, adam öldürme suçlarının işletildiğini⁹³⁶ haber vermektedir. Dolayısıyla içki suçu, çok günaha veya çok suça götürebilir. Bu yüzden Hz. Peygamber içkiyi tanımlarken “Her şerrin anahtarı⁹³⁷ Ümmü’l-Habâis⁹³⁸, Lanet Unsuru”⁹³⁹ olarak tanımlamıştır. En sonunda da iman tehlikeye girebilir. Bu konuda Rasûlullah İçkinin dumanı ile iman bir arada duramaz. İki zıt kutup gibi, İman varsa orada içki barınmaz; içki varsa orada iman durmaz⁹⁴⁰ buyurarak içkinin iman ile alâkasını gözler önüne sermiştir.

Uyuşturucu ve alkolün, diğer suçlara etki edip etmediği konusu Newyork’daki araştırmalarda incelenmiştir. Bu araştırmayı yapanlar Reckless ve Kolb’tur. Bunlara göre, Uyuşturucu madde kullanımıyla diğer suçlara geçiş arasında bir rabita bulunmamaktır Taft ise, Uyuşturucu madde kullananların maddeyi bulmak için küçük hırsızlıklara giriştiklerini belirtir.⁹⁴¹

Taft’ın görüşlerine farklı olarak 20. Asrın başlarından itibaren suç problemi, A.B.D.’de farklı bir şekil almıştır. Başta A.B.D. olmak üzere alkollü içkiler yasağı kaldırılmaya başlanmıştır. Bunun ardından suç örgütleri kapitalist kolay kazanma mantığıyla uyuşturucu maddelere ve zevk verici diğer maddelere endüstriyel yatırımlar yapmışlardır. Bu sayede yüksek kârlar elde etmeyi ummuşlardır. Amerikan halkı bundan son derece muzdariptir. Uyuşturucunun yayılmasıyla mal ve can güvenlikleri tehlikeye girmiştir. Beyaz yaka suç hareketleri artmıştır. Uyuşturucu kullanımıyla sportif faaliyetlerde kumar algısı artmıştır. Uyuşturucuyla beraber cinsî suçların artması, psikopat suçlu tipini ortaya çıkartmıştır. Büyük şehirlerde yük taşıma, boşaltma işleri gangesterlere teslim olmuştur. Bu yüzden A.B.D.’de suça karşı koruyucu tedbirlerin önemi artmıştır. Amerikan Senatosu’nda 10 Mayıs 1950-51 tarihleri arasında suç problemini etüd eden komisyon başkanı Kevaufersuç ve suçun oluşumuna karşı bazı çalışmalar yapmıştır.⁹⁴²

Meksika, Filipinler, Güney Amerika, İspanya’daki zenciler üzerinde yapılan araştırmalar ise Newyork’daki araştırmanın aksinedir. Buralardaki madde bağımlılarının % 50’sinin hiç çekinmeden hırsızlık, dolandırıcılık, fuhuş vs. suçları işledikleri sonucuna varılmıştır.

⁹³⁶ Beyhakî, 1, 287.

⁹³⁷ İbn Mâce, Eşribe, 1.

⁹³⁸ Darekutnî, 4611: Eşribe, 1.

⁹³⁹ Hâkim, IV, 258.

⁹⁴⁰ Nesâî, Eşribe, 44.

⁹⁴¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 271-2.

⁹⁴² Dönmezer, *Kriminoloji*, 50-3.

Suçların kokain bağımlılığıyla alakası konusunda 1945-50 senelerinde Türkiye’de araştırma yapan Prof. Dr. Faruk EREM, bilhassa kokainmanların işledikleri suçları tespit etmiştir. Bu kişilerin doktor reçeteleri üzerinden sahtekârlık yapma suçunu en çok işlediklerini belirtmiştir. Bunun yanında ırza geçmek, sarkıntılık suçlarını işlediklerini de ifade etmiştir. Kadın kokainmanların ise zina, teşhircilik suçlarını en çok işlediklerini ispatlamıştır.⁹⁴³

Sonuç olarak Amerika’da yapılan araştırmaların haricindeki bütün araştırmalar suçlar arasında ciddî şekilde etkileşim olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle de madde kullanımı- diğ er suçlar arasında bu etkileşimin en önemli unsurudur.

3.1.5. Suçun Sınırlarını İyi Çizmesi

Suçun ne olduğunu belirlemek kadar, ne olmadığını da iyi tayin etmek gerekir. Kur’ân-ı Kerim’de haram olan hususlar bazen teker teker sayılır. Bu konuya bir kaç örnek verelim.

De ki:Gelin! Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin –sizin de onların da rızkını biz veririz-; kötülüğün açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah’ın yasakladığı cana kıymayın. Şüphesiz bu benim dostoğ ru yolumdur. Buna uyun. Başka yollara sapmayın. Zira o yollar sizi Allah’ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah bunları emretti⁹⁴⁴

Bazen de hangi hususların haram kılındığı tek tek sayılır. Bunların dışındaki hususların helal olduğu anlatılmak istenir. Buna örnek olabilecek bazı ayetler şunlardır:

Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren süt anneleriniz. ile nikâhlanmak size haram kılındı. Savaş esiri olarak sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar da size haram kılındı. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla mehirlerini verip nikâhlanmanız size helal kılındı⁹⁴⁵

Yukarıda kısaca meâli verilen ayetlerde evlenilmesi haram olan kimseler sayıldıktan sonra bunların dışındakiler ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade tarzı yasak olan hususların

⁹⁴³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 272.

⁹⁴⁴ 6. En’am: 151, 3.

⁹⁴⁵ 4. Nisâ: 23, 24.

mahdud sayıda olduğunu göstermektedir. Bu şekilde helal dairesinin haramlara göre daha geniş olduğu hissi muhataplarda uyandırılmış olur.

Bu anlatım tarzı, âdâb-ı muâşeret kurallarının anlatımında da kullanılır. Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunan köle ve cariyeleriniz ve bülüğa ermemiş çocuklarınız günün üç vaktinde –sabah namazından önce, öğle ve yatsı namazları sonrasında- mahrem olan odanıza girmek için sizden izin istesinler. Bunlar mahrem halde bulunabileceğiniz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur⁹⁴⁶

Böyle bir anlatım tarzı, kişilerin emirler karşısında usangaç bir tavır almalarına engel olur.

Hiz. Peygamber de neyin suç olduğunu, neyin suç olmadığını, suç olmasını sağlayan etmenleri hadîslerinde tek tek ele almıştır. Bu sayede suçun haritasını çıkarmıştır. Allah’a şirik koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, riba-faiz, savaştan kaçmak, kazf,⁹⁴⁷ hırsızlık yapmak, zina etmek vb. hususları maddeler halinde sıralamıştır. Böylece nelerin suç olduğunu bilen sahâbe suça bulaşmaktan uzak kalmıştır.

Bazen de hangi hallerde suçlu olunmayacağı konusunda, sınırları çizmiştir.

Hiz. Peygamber’in üç gün boyunca soğuk yerde saklama olmaksızın, köpürmediği taktirde meyve suyunun tüketilmesine müsaade etmesi,⁹⁴⁸ öldürülmesi savaşta helal olan kâfirlerin kelime-i tevhidi getirdikleri an kanlarının akıtılmasını haram kabul etmesi nelerin suç, nelerin suç olmadığı konusunda net tavırlar ortaya koymasına örnektir.⁹⁴⁹

Emir ve yasakların tek tek sayılması ilâhî kitapların diğerlerinde de görülür. Tevrat’tabu hususlar On emir şeklinde özetlenmiştir.⁹⁵⁰

Sonuç olarak suçtan uzak durma noktasında kararlı olan bir kişi, Hiz. Peygamber’in sünnetinde hangi hususların suç, hangi hususların suç olmadığı konusunda şüpheyeye düşmez.

Toplulun suçtan uzak kalabilmesi için nelerin İslâm’a göre suç olduğu, hangi hususların da dinen suç sayılmadığı zihinlere iyi yerleştirilmelidir. Bu eğitim, kişilere suça

⁹⁴⁶ 24. Nûr: 58.

⁹⁴⁷ Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 145; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.

⁹⁴⁸ İbn Kudâme, X, 336; Hâkim, Eşribe, 7305.

⁹⁴⁹ Şevkânî, V, 542-3.

⁹⁵⁰ Geniş bilgi için bakınız. Harman, Ömer Faruk, “On Emir”, DİA, T.D.V. Yay., İstanbul 2007, 347-50.

bulaşmama tekniği sağlar. Bu yüzden İslâmî alanda nelerin günah olduğu konusunda kişilere pratikte fayda sağlaması umularak büyük günahlar ile ilgili eserler kaleme alınmıştır.⁹⁵¹

Konuyu suçluların neleri suç olarak telakkî ettikleri, neleri suç telakkî etmedikleri şeklinde ele almak istiyoruz. Bazı suçluların kendilerini dindar kabul ettikleri halde bu konuda eksikliklerinin olduğunu gözlemledik. Yaptığımız anketin 6. Sorusundan ankete katılanların % 98'inin ahiret ile ilgili iman esaslarına inandıkları anlaşılmıştır. Bu kişilerin % 92.8'i öldürme, gasp, eroin, hırsızlık ve diğer suçları işledikleri dördüncü sorunun cevabından tespit edilmiştir. % 89'unun Allah katındaki durumlarıyla ilgilendikleri on ikinci sorunun cevabından anlaşılmıştır. Bunların % 61'i ise, Allah katındaki durumunu merak etmiştir Her merak, beraberinde endişe de getirir. Bu yüzden bu kişilerin Allah'tan haşyet duydukları şeklinde de bu durum anlaşılabilir. Bunu beşinci soruya cevap verenlerin % 67.3'ünün işlediği suçtan pişman olması da desteklemektedir. Bu pişmanlık, Allah katındaki durumdan veya maktûl velileri tarafından cezaya maruz kalma korkusundan hissedilmiş olabilir.

Benzer bir anket çalışmasını İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuk ve Kriminoloji Enstitüsü 6386 adam öldürme faili üzerinde yapmıştır. Bunların 2/3'si suçtan önce muntazam dine bağlı olduklarını ifade etmişlerdir. Mükerrer suç işleyenlerin % 92.30'u ahirete inandıkları, % 93.10'nun kendilerini dindar olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bu durum, suçluların dinen suç olarak tanımlanan hususlardan kaçmadıklarını ve ahlâklarını dine göre şekillendirmediklerini göstermektedir.

Bu tezimizi Birinci Bölüm'de İnfaz'ın Devlet Tarfından yapılması konusunda ele aldığımız hususlar desteklemektedir. Bazı suçlular Hangi hususlar İslâm'a göre suçtur, hangi hususlar günahdır. Eğer suçsa cezası nasıl, kim ve ne şekilde verilecektir. Her günah suç mudur? vb. soruların cevaplarını yanlış telakkî ettiklerinden suçlu oldukları anlaşılmıştır. Bu konuda Dindâr bir kişi suç işlemekte ısrar eder mi? Büyük günah işleyen bir kişinin dindarlığı hiç zarar görmez mi? Sadece namaz veya oruç veya sadece namaz, oruç, zekât, hac ile dindar olur muyuz? Din nedir? Dindarlık nedir? Din'in kısımları nelerdir? Muâmelât, Ukûbât ile Din'in alakası nedir? vb. şekilde sorular da beraberinde akla gelmektedir.

Sulhi Dönmezer bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır: Sosyalleştirilmiş ve ahlâkî amaçlara yönelmiş bir dinî iman ve bağlılık, ferdin iyi tavır ve hareketini temin edebilir. Suça sevkeden unsurlara karşı mukavemet hususunda kuvvet sağlar. Fakat din ve

⁹⁵¹ Bkz. Zehebî, Şemseddin, 211-214.

ibadet, bu niteliğini kaybetmek sûretiyle dış bir takım şekilleri ve merasimi yerine getirmekten ibaret hale gelince iyi tavır ve hareket temin edebilmek sûretiyle suçu önlemek şöyle dursun, belki de suç için mazeret teşkil eden bir vasıta haline gelerek suçu teşvik bile eder. Yatağı üzerinde haçı muhafaza eden fahişenin, el-Kâsibu Habîbullah levhasını dükkanına asarak karaborsacılık eden tüccarın durumu bu değil midir? Hodbinlikten temizlenmiş ve sosyal amaçların ve ahlâkın gayesine yönelmiş bir dinî iman, suçu önlemek teminini sağlar. Aksi taktirde Dinbazen,Batı’da görüldüğü gibi mabed, kilise, insanlık tarihinde işlenen suçların mürettibi ve faili haline dönüşür⁹⁵²

Sonuç olarak suçun sınırlarını iyi bilmek, ferd için gereklidir. Bunun yanında Suçluluk ve Dindarlık İlişkisi’nin önemi de ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde buraya kadar olan konularda Hz. Peygamber’in kişilere yönelik suça karşı aldığı tedbirleri ele aldık. Bundan sonra topluma yönelik aldığı tedbirleri ele alacağız.

3.2. TOPLUMA YÖNELİK TEDBİRLERİ

İnsanoğlu sosyalleşen bir varlıktır. Aslanlar gibi tek başına dolaşıp, tek başına yaşayamaz. Sosyalleşmeyi başardığı için köyler, şehirler, kentler kurmuştur. Sosyalleşmeyi başarmış olması, insanın güçlü karşılıklı ilişki kurma gibi biyolojik yapı eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Güçlü karşılıklı ilişki, şu şekilde tanımlanmaktadır: İnsanda menfaati olmadığı ve aldatıldığını bildiği halde işbirliği yapmaya karşı heves, arzu eğilimi vardır. Buna güçlü karşılıklı ilişki eğilimi denir. Güçlü karşılıklı ilişki eğilimi insanın sosyal varlık olmasını sağlar. Bu eğilim, insanın menfaati için fedakârlık yaptığını ya da insanın özgeci tavrının arkasında bencilce tutumu olduğu varsayımını da çürütmektedir.⁹⁵³

Evrimsel psikologların teorisine göre, canı pahasına başkalarına yardım eden canlı türü evrimsel açıdan kaybeder. Örneğin bir ağaç meyve verir. Sonra onları, kuşlara, insanlara birçok canlıya ikram eder. Balık canı pahasına binlerce yumurta yumurtlar, doğum yapar ve ölür. Fakat evrimsel açıdan bakıldığında yaşam bir mücadele ise her insan kendi çıkarını ve kendi canını düşünmelidir.

⁹⁵² Dönmezer, *Kriminoloji*, 198.

⁹⁵³ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 266.

Aslında insan böyle değildir. Ancak suça meyilli olan insan, karşısındakini yok eder. İnsandaki bu sapkın duyguya karşı, baskın duyguyu geliştirmek gerekir. İnsandaki bu baskın duygu, karşısındaki rakiplerini yok etmek değil, kendi rakiplerini de düşünerek hareket etmek tarzında bir eğilim sergileyebilir.⁹⁵⁴

Kendi neslini koruma ve neslinin başarısı için başkasına karşılıksız destek verme, insanın o anki çıkarı için uygun değildir. Fakat insan, türünün çıkarı için bunu yapmak zorundadır. Onun bu davranışı, Evrendeki temel duygunun mücadele mi, yardımlaşma mı? sorusunu gündeme getirmektedir. İnsanın varoluşundaki temel motivasyon, kendi çıkarının peşinde koşmak olsaydı, ömrünü uzatma peşinde koşardı. Neslini devam ettirme peşinde koşmazdı. Ama insan kendi türlerinin devamını kendi devamından önce görmekte ve menfaatini feda etmektedir. İnsanı yalnız analiz etmemek gerekir. Yanlış analiz edilirse Büyük balık küçük balığı yutar gibi bir mücadele içerisinde olduğu görülür. Hâlbuki bütün canlıların devamı için, kendi canı pahasına fedakârlık yaparak başkalarına yardım ettiğini, bu duygunun insanda da geçerli olduğunu görürüz⁹⁵⁵

İnsanlar kanaatları, inançları ve birbirlerine ihlâsla bağlılıkları doğrultusunda birbirlerine fedakârlık yaparlar. Bu sayede insanlar birbirlerine bağlanırlar. Hukuksal açıdan da kanunları çiğneyemeye yeltenmezler. Sonuçta toplumsal düzen kendiliğinden sağlanmış olur. Bu fedakârlıktan toplum kârlı çıkmıştır.⁹⁵⁶

Hız. Peygamber'in uygulamalarına bakıldığında insanlık âlemi için yukarıda anlatılan fedakârlığa uyan katkılar sağladığı görülmektedir. İnsanlar arasında yardımlaşmayı tesis etmesi, kan davalarını önlemesi, kan davalarına neden olabilecek ufak gibi görünen fakat vahim sonuçlar doğmasına neden olabilecek adımları toplum içinde yasaklaması, işlenen cinayetlerin açtığı yaraları sarması vb. hususlar bu katkılardan birkaçıdır. Bu hususları aşağıda ele almaya çalışacağız.

3.2.1. Karz-ı Haseni Öğretmesi

Karz sözlükte, Kesip koparmak, karşılık vermek anlamında kullanılır. Karz'ın terim anlamı ise, Geri ödenmek üzere mal veya birine ödünç/borç vermektir Kur'ân-ı Kerim'de türevleriyle beraber on üç yerde geçmektedir. Karz-ı hasen ise, Kişinin helal malından sırf

⁹⁵⁴ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 266.

⁹⁵⁵ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 267.

⁹⁵⁶ Dönmezer, *Sosyoloji Dersleri*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1970, 182.

Allah rızası için, dünyevî bir beklentisi de olmaksızın ve ahirette kendisine mükâfat olarak dönebilecek güzel bir şekilde borç verme diye tanımlanır.⁹⁵⁷

Kur'ân'da karzla ilgili ayetler şunlardır: Verdiğinin kat kat fazlasını Allah'a güzel bir borç isteyene faizsiz ödünç verecek yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır⁹⁵⁸

Allah'a güzel borç verirsiniz ihtiyacı olanlara Allah rızası için borç verirsiniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi zemininden ırmaklar akan cennetlerime sokarım. Bundan sonra kim inkâr yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur⁹⁵⁹

Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önden dünyada iken ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz⁹⁶⁰

H. Peygamber, Sadaka on misliyle, karz ise on sekiz misliyle mükâfatlandırılır. İki defa borç vermek bir defa sadaka vermek gibidir⁹⁶¹ buyurarak karzın önemine sözlü olarak işaret etmiştir.

Borç vermek, toplum birlikteliği için sadaka vermekten daha sağlıklı bir davranıştır. Borç alan açısından meseleyi değerlendirelim: Maddî durumu zayıf olan bir kişiye borç verildiğinde, onun üretken olmasına katkı sağlanır. Bu davranış, iletişim açısından yetişkinden yetişkine diye isimlendirilir. Borç alan, fonksiyonel ve etken davranışlar sergiler. Borç verildiğinde ise, yetişkinden çocuğa diye isimlendirilir. Borç alan borç almaya bağımlı hale gelebilir. Edilgen ve fonksiyonel olmayan davranış içine sürüklenir. Toplum için bir şeyler üretmek aklına gelmez.⁹⁶² Borç veren açısından meseleye bakıldığında; Borç veren kişi, borç verdiği kişiye rehberlik etmiştir Tecrübeli bir tüccar, genç meslektaşına yardım ederse buna elinden tuttu, babalık yaptı denir. Borç verdiği kimseyi kendisine bağlar; ama onu bağımlı yapmaz.⁹⁶³

Hakîm et-Tirmizî, Nevâdiru'l-Usûl fî-Ma'rifeti Ehâdisi'r-Rasûl isimli eserinde borç veren kişiye, sadaka verenden daha çok sevap verilmesi hadîsini şu misalle anlatır: Borç veren kişi On dirhem dokuzu fazla, biri bana yeter diyerek, dokuz lira verir. On sevap alır.

⁹⁵⁷ H. Yunus Apaydın, "Karz", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001, XXIV, 520.

⁹⁵⁸ 2. Bakara: 245.

⁹⁵⁹ 5. Mâide: 12.

⁹⁶⁰ 73. Müzzemmil: 20.

⁹⁶¹ İbn Mâce, Sadakât, 19.

⁹⁶² Dökmen, 239.

⁹⁶³ Dökmen, 240.

Borç veren kişi ise, borç verirken kendisine para ayırmayı düşünmez. Sadaka olarak vereceğinin iki katını vermek ister. On dirhemden birisini kendisine ayırıp sadaka verecekse, yirmi dirhemden ikisini kendisine saklar on sekiz dirhem borç verir. Karşı tarafın daha çok açığını kapatmış olur. Bu yüzden, ona onsekiz kat sevap verilir

Hakîm et-Tirmizî, Cebrail'in Hz. Peygamber'e şunu söylediğini de nakleder: Borç veren kişi, verdiği paraya ihtiyacı olduğu halde parasını verir. Ama sadaka veren, ihtiyacı olmadığı malın fazlasını -daralmadan- verir⁹⁶⁴

Rasûlullah toplumdaki uygulamalarıyla karz akdinin öncüsü olmuştur. Medine'ye ilk geldiğinde fakir ve ihtiyaç halinde olan Mühâcir ile Ensâr'ı birbirine kardeş yaptı. Toplumda kardeşliği te'sis ederken Medine'ye geldikten beş ay sonra sahâbe arasında kura çekti. Bazen mesleği tüccar olan Mekkeli fakir ile, bir Medineli sermaye sahibi zengini birbirine kardeş yaptı. Bu ailelerin sayısı, her iki taraftan 186'şar aile idi.⁹⁶⁵

Ebûbekir'i, Hârice b. Züheyrile; Ömer'i, İtbân b. Mâlikile; Abdurrahman b. Avf'ı, Sa'd b. Rebîile kardeş yapmıştı.⁹⁶⁶ Medineli Ensâr malının yarısını, hatta Sa'd b. Rebîhanımlarından birini kardeşine vermeği teklif etmişti. Bu kişiler içinde Mühâcir olup da zengin olan Abdurrahman b. Avf gibi sahâbîler de vardı.

Rasûlullah adeta zıt kutupların tenasübünü ortaya koyarcasına bu kardeşliği tesis etti. Bunu gerçekleştirirken de bazı merhalelerden geçerek hedefe ulaştı. Önce Mekke sonra Medine Dönemleri olmak üzere iki merhalede bunu gerçekleştirdi. Mekke'den Medine'ye hicret etmeden önce sahâbeyi Mekke'de çok iyi tanıdı. Kim, nelerden hoşlanır, neyi iyi yapar?⁹⁶⁷ Bunların hepsinin krokisini aklında ve gönlünde çıkarmış, öylece Medine'ye hicret etmişti.

Hz. Peygamber Medine'de kurduğu toplumda ise önce kardeşliği ve muhabbeti te'sis etti. Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra müminler arasında kardeşlik müessesesini kurdu. Kurulan bu kardeşlik bağı ile Medineli Ensâr'ın bazıları Mekkeli Mühâcir kardeşlerine malının yarısını vermeği teklif etti. Fakat bazı sahâbîler kendilerine sunulan bu teklifi direkt olarak kabul etmek yerine mudârebe ortaklığı denilen bir ortaklık kurdular.⁹⁶⁸ Buna göre,

⁹⁶⁴ Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed, *Nevâdiru'l-Usûl fî-Ma'rîfeti Ehâdisi'r-Rasûl ve Yelihi Mirkâtü'l-Vüsûl*, Dâr'u Sâdir, Beyrut tsz., 219.

⁹⁶⁵ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 159-160.

⁹⁶⁶ İbn Hişâm, 356.

⁹⁶⁷ Müslim, İmâre, 16-17.

⁹⁶⁸ Hamdi Döndüren, *Delilleri ile Ticaret ve İktisat İlmi*, Erkam Yay., İstanbul 1993, 262.

Medineli sahâbenin Rabbu'l-mal sermaye sahibi olarak, Mekkeli sahâbenin emeği ve ticârî tecrübesi bir araya getirilerek ortaklık kurulmuştu. Elde edilecek zarar, malını karşılıksız vermeğe hazır olan Medineli Ensâra aitti. Kâr ise iki taraf arasında pay ediliyordu.

Örneğin Hz. Peygamber, Medineli Sa'd b. Rebi'ile Mekkeli Abdurrahman b. Avf'ı kardeş yapmıştı. Sa'd, Abdurrahma b. Avf 'a Malının yarısını vermeyi, Abdurrahman'ı hanımının bir tanesi ile evlendirmeyi teklif etti. Abdurrahman b. Avfise: Malının hayrını gör, ehlini de Allah sana bağışlasın. Bana çarşının yolunu göster!⁹⁶⁹diyerek işe koyuldu.

Zamanla sahâbe arasında toplumsal dayanışmayı sağlayacak borç verme, mudârebe ortaklığı vb. hususlar gelişti. Sahâbe kendi arasında malını emanet olarak Zübeyr b. el-Avvâm'a verenler vardı.⁹⁷⁰

Sahâbe arasında Zübeyr'in bu ayrıcalıklı konuma gelmesinde cennet ile müjdelenen on sahâbeden bir tanesi olması ve Hz. Peygamber ile aynı soydan gelmesi etkili olmuştu. Hz. Peygamber'in, Her peygamberin bir havârîsi vardır. Benim havârim, Zübeyr b. el-Avvâm'dır övgüsüne nail oldu. Sahâbe arasında Ashabı Şûra denilen meclisin de bir üyesiydi. Dolayısıyla güvenilir olma yönünden herkesin itibarını kazanmıştı. Müslüman olduğunda amcası Zübeyr'i bir hasıra bağladı ve onu dininden dönmeğe zorladı ise de o dininden dönmedi. Yengesi onu Müslüman olduğu için döverdi.⁹⁷¹

İbn Hacer Osman b. Affan, Mikdâd b. Esved, İbn-i Mes'ûd, Abdurrahman b. Avfgibi Sahâbîlerin, mallarını koruması için Zübeyr'e verdiklerini, onun da bu malları koruyup, harcama yapmaya geldiğinde onların çocuklarına kendi malından harcama yaptığını ifade etmiştir.⁹⁷²

Zübeyr b. el-Avvâm'ın sahip olduğu yüklü servet hakkında bazı iddialar ileri sürülmüştür. Bunlardan Ali Şeriatî şu iddialarda bulunmuştur: Osman'ın Zübeyr'e altı bin dinar verdiği, onun da bu parayla ev yaptırıp kiraya verdiğini iddia etmiştir Zübeyr'in mal varlığı hakkında ise Şeriatî şu iddialarda bulunur: Zübeyr'in Medine'de on beş, Basra'da iki, Kûfe'de bir, Mısır'da bir ev yaptırmıştı.

⁹⁶⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 160; Akar, Muhlis, İslam'ın Ekonomik Hayata Getirdiği Ticarî ve Ahlâkî Prensipler, *D.İ.D.*, cilt: 39, sayı: 1, 59.

⁹⁷⁰ Coşkun, "Abdulazîm ed-Deyb'in Zübeyr b. el-Avvâm'a Yönelik Bazı Tenkitlere Cevabı", *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos 2000, 140."

⁹⁷¹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Kisâî el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübü'l-Arabiyye, Beyrut tsz, I, 526.

⁹⁷² İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 257.

Mes'ûdî ise ayrı bir iddia ortaya atarak şöyle der, Osman devrinde Zübeyr'in bin erkek ve bin kadın kölesi vardı. Bütün bunlara ilave olarak, ölümünden sonra bin tane de atı kalmıştı. Geriye elli bin dinar bırakmıştı⁹⁷³

Prof. Dr. Selçuk Coşkun'un Abdulazîm ed-Deyb'in Zübeyr b. el-Avvâm'a Yönelik Bazı Tenkitlere Cevabı isimli makalesinde Zübeyr b. el-Avvâm'a yönelik iddialar ve bu iddialara Abdulazîm ed-Deyb'in verdiği cevaplar değerlendirilmektedir. Biz buradabu makaleye kısaca değinmek istiyoruz.

Zübeyr malını emanet bırakmak isteyen kişiden malı Hayır, ben bu malı emanet olarak teslim almam. Lakin bu mal benim zimmetimde bir ödünçtür diyerek alırdı. Çünkü ben emanetin zayi' olmasından korkarım derdi. Emanet kaybolduğu veya telef olduğu zaman, onu ödemeyi takvasından dolayı taahhüt ederdi. Zübeyr'in borcunun aslı bu şekilde oluştu.⁹⁷⁴ Makâlenin devamında şu konulara yer veriliyor:

Zübeyr'in yaşadığı dönemde kendisine emanet edilen sermayeyi paraları koruma maksadıyla Medine'de on beş ev vs. aldığı belirtilmiştir. Eğer onun niyeti –iddiada ortaya atıldığı gibi- bu paralar üzerinden kendi malını çoğaltma arzusu olsaydı, paraları donuk hale getirecek ev arsa almaz bunları nakit halde tutarak kârını arttıracığına aynı makalede vurgu yapılmıştır. Ayrıca Rasûlullah'ın valilerinin mallarını berekerlendirmesi için dua ettiği, Zübeyr'inde bu duadan nasibdâr olduğu anlatılmaktadır.

Zübeyr'in fakirlere, miskinlere, yetimlere ihsanda bulunmayı seven bir insan olduğu, onların mallarını koruduğu ve onlar rüşde erdiklerinde babalarının vasiyyet ettiği günkü gibi onlara mallarını teslim ettiği anlatılmaktadır. Osman b. Affan, Abdullah b. Mes'ûd gibi sahâbiler bu şekilde mallarını ona emanet etmişlerdi.⁹⁷⁵

Zübeyr b. el-Avvâm ile ilgili iddialara Selçuk Bey, çeşitli matematiksel çıkarımlar ve Sahâbenin Zübeyr b. el-Avvâm hakkında ona olan güvenlerini belirten ifadeler ile makalesini devam ettiriyor.

Paraya ihtiyacı olan sahâbe, mudârebe akdine göre ondan borç alıyordu. Zübeyr b. el-Avvâm 'da sadece mudârebe akdi için oluşmuş bir fon yoktu. İnsanlar, âriyeten altınlarını Zübeyr'e veriyorlardı. Bunun neticesinde Rasûlullah zamanında Müslümanların elinde tüccarlar için kullanıma hazır büyük bir karz-ı hasen fonu oluştu.

⁹⁷³ Coşkun, "Zübeyr b. el-Avvâm", 140.

⁹⁷⁴ Coşkun, "Zübeyr b. el-Avvâm", 145.

⁹⁷⁵ Coşkun, "Zübeyr b. el-Avvâm", 146.

Zübeyr b. el-Avvâm vefat ettiğinde oğluna, Önce kişisel borçlarını kendi emlakinden ödenmesini, artanının vakfiye yapılmasını, evli olan kızlarından her hangi birisi eşinden ayrılırsa bu vakfiyelerden istifade edebilmesini, ayrıca elinde ümmetin emaneti olarak bulunan altınların dağıtılmasını vasiyet etti. Bunun içinde toplu olan mekânlarda Müslümanların Zübeyr'den alacağı olan gelsin şeklinde duyuru yapılmasını,⁹⁷⁶ vasiyet ettiği ileri sürülmüştür.

Buna göre de Zübeyr borçlu olarak ölmüştür. Oğluna yaptığı vasiyette de parasının yetmeyeceği durumda mevlâsından istemesini emretmiştir.⁹⁷⁷ Ölürken bile müslümanlara olan borçlarını düşünmüş, elindeki emlakle karşılaştırmıştır. Bunlar, onun mala düşkün biri olmadığını emanetlerin zâyî olmasından korktuğunu belirten ifadelerdir.⁹⁷⁸ Buna göre, onun hakkındaki iddialar çürütülmüş olmaktadır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler karz-ı hasen konusuyla şu şekilde bütünleştirilebilir:

Hız. Peygamber'in Zübeyr b. el-Avvâm'ı övücü mahiyetteki hadîsleri, onun sahâbe arasındaki güvenilir olma konusundaki konumunu artırmıştır. Borca daralan kişilerin başvurabilecekleri bir kişi olma özelliğini öne çıkarmıştır. Bunun neticesinde borcu olan kişilerin ve ihtiyaç sahiplerinin adeta suça bulaşmadan hayatlarını idame ettirebilecekleri bir fonun temelleri bu dönemde atılmıştır.

Hız. Peygamber bu uygulamalarıyla bir toplumda, toplumsal düşünen insanların daha gerekli olduğu konusuna bir bakıma vurgu yapmıştır. Bu durum küçük topluluklar için de geçerlidir. Bir kurumda karar verirken kurumsal mı yoksa bencilce düşünerek mi karar vermek gerektiği iyi tahlil edilmelidir. Mesela bir gemide giderken makine mühendisi rahatını düşünerek uyursa, makineler çalışmaz. Gemi yolda kalır. Ama mühendis kurumsal düşünür, geminin selameti için uykusundan fedakârlık yaparsa toplumsal düşünerek gemisini kurtarmış olur.⁹⁷⁹

Toplumsal düşünmek için insanın kendisini değiştirmeyi istemesi gerekir. Toplumsal düşünmeliyim fikrini vicdanına yazması gerekir. Bu sebepten toplumu oluşturan bireylerin vicdanları çok önemlidir. Vicdanların bir bütün halinde hareket etmesi gerekir. Tıpkı vücuttaki uzuvların vücudun bir parçası olmaları gibidir. Her birey kendi kendine, Ben vücudun bir uzvuyum. Vücut bir bütündür. Toplumda benim varlığım, vücutta bir uzvun

⁹⁷⁶ Gözübenli, 295, 296.

⁹⁷⁷ Buhârî, Humus, 13.

⁹⁷⁸ Çoşkun, "Zübeyr b. el-Avvâm", 143-4.

⁹⁷⁹ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 148.

varlığı gibidir. Bir uzuv, diğer organları yok sayarsa, vücutta kanserleşme olabileceği gibi ben de sırf kendimi düşünür, bencillik yapar malımı paylaşmazsam toplumda vücuttaki gibi kanserleşme olur demelidir. Bir toplumda bir grup kendini tek üstün varlık, tek doğru olarak görürse toplumun narsistik bir şekilde bencilleşmesine sebep olur.⁹⁸⁰

Narsist⁹⁸¹ nefisperest kişilerin oluşturduğu toplumlarda ise fertlerde bir takım kişilik bozuklukları görülür. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Narsist kişiler, kendilerini çok önemli ve vazgeçilmez görürler. Yeteneklerini ve başarılarını abartırlar.
2. Kafa yordukları konular, başarı, güç, zekâ, güzellik, kusursuz sevgi gibi hayallerdir.
3. Çok beğenilmek isterler. Ayrıcalık beklentisi içindedirler.
4. Kişiler arası ilişkileri kendi çıkarına kullanıp başkalarının zayıf taraflarını kullanırlar.
5. Küstahlık, nefret duyguları fazladır.
6. Empati yapamazlar. Bu konuda isteksiz davranırlar.⁹⁸²

Narsistik kişiliğe sahip insanların oluşturduğu toplum bireyleri yerine, toplumsal düşünmeyi başarabilen bireylerin oluşturulması yönünde adımlar atmaya ihtiyaç vardır. Buna göre Hz. Peygamber'in başkasına karz-ı hasende bulunma, kardeşliği pekiştirme hususlarında yaptığı teşvik ve uygulamalar toplumsal düşünmeyi sağlayan etkenler olarak görülebilir.

Toplumsal düşünmeyi başarabilen toplumlarda sosyal dayanışma faktörü en ileri düzeyde işlevsellik gösterir. Bu sayede toplumun bütün dinamikleri rahat çalışır.

Osmanlı döneminde, toplumun iç dinamiklerinin çok iyi çalıştığı söylenebilir. Gelin çıkan bir evin komşuları, gelinin çeyizine yardım ederlerdi. Cenaze çıkan evde iki-üç gün yemek pişmez, komşular o eve yemek getirirlerdi. Mahalleliden birinin başına bir hal gelse, hastalansa, hapse düşse -o zamanlarda şimdiki gibi uzun süren hapis cezası da yoktu- veya uzun süren bir yolculuğa gitse, geride kalan ailenin geçimini sağlamak mahallelinin ortak endişesiydi.⁹⁸³

⁹⁸⁰ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 149.

⁹⁸¹ Narsistik Kişilik: Hayalde ve davranışlarda üstünlük duygusu, beğenilme isteği ve empati yapmama halidir. Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 138.

⁹⁸² Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 138-9.

⁹⁸³ İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlı-Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek*, Timaş, İstanbul 2006, 108.

Günümüzde evin reisi aniden hapishaneye düşebiliyor. Toplum hiç haklı haksız ayırt etmeden suçluyu ve ailesini bazen dışlayabiliyor. Evin beyi hapse girip hanımı para kazanma derdine düşüyor, çocuklar perişan bir durumda kalabiliyor. Bazen onların da yanlış yollara sapmaları olunca baba, oğul veya evin hanımı aralarında altı ay, bir sene müddet ile hapse girebiliyorlar.

Bazen de anne veya babası hapishanede olan okul öncesi çocuklar, ruhî sarsıntı geçirebiliyorlar. Özellikle anne yoksunluğu, bu yaşlardaki bir çocuk için, temel güven duygusundan mahrum kalmak anlamına gelir.

Karanlık bir ormanda yolunu kaybetmiş, yapayalnız bir insan nasıl büyük bir korku ve panik yaşarsa, annesinin kendisinden uzakta olduğu küçük bir çocuk daha şiddetli bir korku ve panik yaşar. Okul öncesi çocuğu olan bir kadının, suç işlemesi durumunda adeta anneye beraber çocuğu da cezalandırılmaktadır.⁹⁸⁴

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Karz-ı Hasen veya kardeş aile türünde sosyal dayanışmayı sağlayacak birliktelikler toplumda dayanışmayı sağlayan etmenlerdir. Bu tür girişimler sayesinde kişiler birbirine daha da bağlanır. İhtiyaç sahiplerinin ihtiyaçları giderilir.

Dayanışmanın olduğu bir yerde de suç kendisine taban bulamaz. Sahipsiz çocukların - eğer ihmal edilirlerse- birer suçlu adayı olabilecekleri unutulmamalı, onların elinden tutulmalıdır.

3.2.2. Suça Karşı Toplu Mücadele Verdirtmesi

Toplumların belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmesi son derece önemlidir. Toplumun suçtan kurtulma ve uzak durma seviyesi, toplumu oluşturan fertlerin tamamının işlenebilecek suçlara karşı ortak bir mücadele vermesiyle ilgilidir.

Batı'da toplumun bütün kesimleriyle suçu önleyici çalışmalar yapılmıştır. Kriminoloji ilmibu sayede ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalara göre suçla mücadele için bütün ilim dallarının, buna bağlı olarak toplumun bütün kesiminin bu mücadeleye dahil olması gereği vurgulanmıştır.

Sulhi Dönmezer meseleyi yapılan ilmî çalışmalar çerçevesinde değerlendirerek bu konuda şunları söyler: Kanaatimiz şudur ki bir buçuk asırdan beri suç problemi ile meşgul

⁹⁸⁴ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 99.

olan ilim adamlarının hatası, muayyen bir noktai nazara saplanıp onun doğruluğunu genel ve evrensel kaide halinde ispat çabası içerisinde gerçeğin ancak bir kısmını tespit ederek bunu bir hakikat şeklinde teşmile gayret etmeleridir. Bu sebepten dolayı günümüzde insan üzerindeki bütün bilgileri sentezlemek gerekir⁹⁸⁵

Buna göre toplumun bütün tabakalarının suça karşı duruş sergilemeleri gerektiği gibi, suça karşı çözüm sunan ilmî çalışmaların da toplumun genelini suça karşı önleyici bilgilerle hazırlanması gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Suç ile toplu mücadeleye basit bir örnek vermek gerekirse: Bir sınıfta bütün öğrenciler derse düzenli devam edip, birkaç kişi gelmediğinde derse düzenli gelenler, onlar üzerinde nasıl bir baskı oluşturuyorsa, ıslah olan bir toplum aynı baskıyı suçluya gösterecek ve suçlular suç işleyemez hale geleceklerdir. Suçlu üzerindeki bu baskının şiddeti, toplumun ıslah olmuşluk oranı ile doğru orantılıdır. Bu yüzden ıslah olmuş olanların tamamı suça karşı mücadele vermez ise, o toplumda suç bitmez.

Rasûlullah: Zâlim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardımcı ol!⁹⁸⁶ buyurarak toplumdaki her ferde çevrelerinde gördükleri olumsuzluklara müdahale etme imkânı sunmuştur. Bu imkân, suçla toplu mücedelenin gereğine işaret etmektedir. Ayrıca, müminlerin haksızlıklara karşı durmalarının gereğini belirtir. Onlara sorumluluk yükler. Haksızlıklardan doğacak cezaların umûmîleşmemesi⁹⁸⁷ veya kalplerinin mühürlenmemesi⁹⁸⁸ için birbirlerine yardımcı olurlarbuyurması, bu sorumluluğu te'yit eder niteliktedir. Eğer herkes çevresinde gördüğü olumsuzluklara ses çıkarmaz ise, bir gün onlar da o suçun mağdûru oluverirler. Sonuçta toplum, suçun kol gezdiği yer haline dönüşür.

Oturduğu apartmanın altında eroin, balli çeken çocuklar, Benim çocuklarım değil diyerek, o çocukları sözlü olarak engelleyemeyen bireylerin oluşturduğu bir toplumda, suçla gerçek manada mücadele edilemez. Böyle bir toplum birbirinden uzak, yığın halinde yaşar. Böyle bir toplumun ortak, birbiriyle paylaşabileceği sevinç ve hüznü yoktur. Kimi zaman aynı apartmanda yaşadığı halde komşusunun cenazesinden, düğününden habersiz hale gelir. Bu toplumun suç ile ciddi şekilde mücadele vermesi beklenemez.

İslâm toplumu Hz. Peygamber döneminde Tebük Savaşı'na gitmeyen kimselere karşıtopyekûn direnç göstermiştir. Toplumla aynı hedef doğrultusunda hareket etmeyenlere

⁹⁸⁵ Dönmezer, *Kriminoloji*, 12.

⁹⁸⁶ Buhârî, İkrâh, 7; Müslim, Birr, 62; Tirmizî, Fiten, 68; Dârimî, Rikak, 40.

⁹⁸⁷ Tirmizî, Fiten 8.

⁹⁸⁸ Ebû Dâvûd, Melâhim 17.

karşı yeryüzü bütün genişliğine rağmen, hapishaneye dönüşmüştü.⁹⁸⁹ Bu örnekte toplumun istemediği bir davranışa nasıl mücadele vermesi gerektiği öğretilmiştir. Topyekün ıslah olan bir toplumda, suç ve suçlu asla barınmaz. Suç ve suçluya o toplum, hapishane gibi görülmeye başlar.⁹⁹⁰

Suçta engel olmak, sadece tavır takınmaktan ibaret de sayılmamalıdır. Suçun nedeni olan maddî-manevî olumsuzlukları gidermek için sözlü ve fiili olarak çalışmak da suçta engel olmak anlamındadır.

Rasûlullah'ın sahâbeden biat alırken, adeta onlardan suçta destek olmamalarını istemiştir.⁹⁹¹ Bu şekilde suç ile mücadeleye teker teker toplumun her kesimini davet etmiştir. Yahudiler ile de MedineSözleşmesini imzalarken adeta suçla mücadele için onlarla antlaşma yapmıştır.⁹⁹² Bu durum, inançlar farklı da olsa toplum olarak suçta savaş açılması gereğini ortaya koymaktadır

Hiz. Peygamber sadece içinde yaşadığı toplumu değil dışarıdan gelebilecek suç oluşma tehditlerine karşı önlem almıştır. Bu yüzden Hiz. Peygamber casusluk yapan zımmîlerin öldürülmesini emretmiştir.⁹⁹³

Sonuçta Hiz. Peygamber suçun unsuru sayılabilecek zalim ya da mazluma karşı toplumun sorumluluğunun olduğunu belirtmiştir.

-Uygulamadaki örneklerde de aynı sorumluluğu bütün fertlerden beklemiştir.

-Tebük seferine gitmeyen veya gidemeyen kişilere karşı toplu bir mücadele örneği sergilenmiştir. Toplumun aynı amaç doğrultusunda birlikte hareket edebilme şuuru oluşmuştur. Bu amacın dışına çıkan kişilere karşı ortak bir tavır sergilenmiştir.

-Sahâbeden alınan biat veYahudilerle yapılan antlaşmayla içeride suç zemini oluşmasına engel olmuş, dışarıdan gelebilecek suç tehditlerine karşı da cezâî önlemler almıştır.

⁹⁸⁹ 9. Tevbe: 118.

⁹⁹⁰ Naddaf, Muhammed Zekeriyya, *Ahlâku's-Siyasiyye*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2006-1427, 384.

⁹⁹¹ Zemahşerî, IV, 508.

⁹⁹² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 179.

⁹⁹³ Ebû Dâvûd, Cihâd, 100.

3.2.3. Toplumsal Düşünmeye Zarar Veren Bazı Hususlara Önem Vermesi

3.2.3.1. Aldatma ve Aldanmayı Engellemesi

Rasûlullah'ın topluma yönelik uygulamalarında suç oluşmaması için gösterdiği ilkelerden biri de aldatmama ve aldanmama ilkesidir.

Bu yüzden Rasûlullah, alış verişte aldatmaya sebep olabilecek her türlü girişimin karşısında olurdu. Örneğin Rasûlullah, müşteri kızıştırarak alış-veriş yapmayı⁹⁹⁴, şehirlinin köylü adına satış yapmasını⁹⁹⁵, malın teslim edilmeden satılmasını⁹⁹⁶, gebe devenin yavrusu dünyaya gelince teslim edilmesi şartı ile yapılan satışı,⁹⁹⁷ miktarı bilinmeyen kuru hurmayı miktarı belli kuru hurma karşılığında satışı,⁹⁹⁸ muhâkale⁹⁹⁹, müzâbene,¹⁰⁰⁰ muhâbere satışı¹⁰⁰¹ vs. yasaklamıştır.

Çünkü bu tür girişimler, insanların birbirleri ile kavga edip, aralarına kin ve nefretin girmesine neden olur. Sonuçta onları, suçsuz iken suçlu konumuna sokan davranışlara dönüşür.

Kişileri tartışmaya götürecek muâveme,¹⁰⁰² mülânese¹⁰⁰³ ya da münâbeze¹⁰⁰⁴ yolu ile satışlar, hileli malların ayıplarının gizlenmesi için kullanılabileceğinden Hz. Peygamber tarafından yasaklanan diğer hususlardır.¹⁰⁰⁵

Yığın halinde birisinin buğdayına Hz. Peygamber elini soktuğunda, eline gelen ıslaklığın nedenini sordu. Satıcı: Yağmur yağdı cevabını verdi. Aldatma ile ümmet olmak şuurunun asla yan yana gelmeyeceğini ifade eden bir Hz. Peygamber aldatmayı ve aldanmaları kabul etmeyen, doğru olmak sayesinde toplumdaki kargaşa ve huzursuzluklar ile savaşılabileceğini ümmetine öğretmek için, Aldatan bizden değildir buyurdu.¹⁰⁰⁶

Hz. Peygamber'in yukarıdaki hadîsinde bizden değildir ifadesi, toplumsal düşünmeye davet eden bir ifadedir. Bu nedenle, toplumda bireyselliği ön plana çıkaran davranışlar

⁹⁹⁴ Buhârî, Buyû', 60; Müslim, Buyû', 7, 8; Ebû Dâvûd, Nikâh, 18; Tirmizî, Nikâh, 37, İbn Mâce, Ticaret, 13, 14.

⁹⁹⁵ Buhârî, Buyû', 68, 71; Müslim, Buyû', 18; Ebû Dâvûd, İcâre, 11; İbn Mâce, Ticaret, 15.

⁹⁹⁶ Müslim, Buyû', 30; Ebû Dâvûd, İcâre, 31; İbn Mâce, Ticaret, 38.

⁹⁹⁷ Buhârî, Buyû', 61; Müslim, Buyû', 5, 6; Tirmizî, Buyû', 16; İbn Mâce, Ticaret 24.

⁹⁹⁸ Müslim, Buyû', 42. Muhâkale: Başağdaki buğdayın, sâfi buğday ile satılması. Zebîdi, VI, 483.

⁹⁹⁹ Müslim, Mûsâkât, 14, 15.

¹⁰⁰⁰ Müzâbene: Yaş hurmayı, kuru hurma karşılığında satmak. Zebîdi, VI, 482; Nevevî, XI, 151; Ebû Dâvûd, Buyû', 19.

¹⁰⁰¹ Buhârî, Buyû', 85; Müslim, Buyû', 81; Tirmizî, Nikâh 55; Nesâî, Buyû', 74.

¹⁰⁰² Muâveme: İki veya daha fazla senelik ürünü sanki varmış gibi satmaktır. Müslim, Buyû, 85.

¹⁰⁰³ Mülânese: Satıcının, Alıcıya malı ellediği an, satışın gerçekleşeceğini söylemesi şekli ile veya geceleyin alınan eşyayı alıcının net bir şekilde görmeden malı almasına denir. Hatipoğlu, Haydar, VI, 145.

¹⁰⁰⁴ Münâbeze: Dürülmüş bir şekilde bir elbisenin açılıp bakılmadan yapılan satışdır.

¹⁰⁰⁵ İbn Mâce, Ticaret, 12.

¹⁰⁰⁶ Müslim, İman, 164; Tirmizî, Buyû, 74.

yerine, toplumsal düşünmeye katkı sağlayan davranışlara destek olmak gerekir. İdeal insan toplumlarında ben merkezîyetçilik yerine biz merkezli duyguları kuvvetlendirmek gerekir.

Biz merkezli eğilimler aslında fedakârlık değil, geri dönüşümü olan yatırımlardır. Ben başkasını aldatmazsam başkası da beni aldatmaz.¹⁰⁰⁷ Kişiler, ben zarar görmemeliyim demek yerine; biz zarar görmemeliyiz demeye başlar.

Böylelikle kuralları çiğneyerek mal kazanma duygusu, hırs hastalığına dönüşmez. Bu nedenle işlenen suçlar kendiliğinden azalır. Zira yukarıda yasaklanan bütün hususlar, kuralları çiğneyerek mal toplamaya ve hırsa kapı açan hususlardır. Bunun neticesinde insanlar, mâlî suçların fâilleri olabilmektedir.

3.2.3.2. Suça Zemin Hazırlayan Etkenlere Engel Olması

Hız. Peygamber toplumda kargaşaya sebebiyet verebilecek, toplumsal düşünmeyi engelleyecek hususlara daha oluşmadan engel olmaya çalışırdı. Çünkü bu tür hareketler ileride suçun oluşmasına sebebiyet vermekte, suça dolaylı şekilde zemin hazırlamaktadır.

Suça dolaylı zemin hazırlayan etkenler, toplumsal düşünmeye neden olan hususlardır. Suça dolaylı şekilde destek olan hususlardan bir tanesi haksızlığa ses çıkarmamaktır. Hız. Peygamber borçlu ölen bir kişinin cenaze namazını kılmamıştır.¹⁰⁰⁸ Böylece alacaklıların hakkının göz ardı edilmesine, fiilî olarak karşı durmuştur. Bu davranışıyla haksızlığa karşı tavır almıştı, borcunu ödememenin zulüm olduğunu, borçluya öğretmiştir. Mağdûr olan alacaklıya da adeta senin yanıdayım mesajını vermiştir. Böylece de alacak-verecek yüzünden işlenecek suçlar engellenmiştir.

TÜİK'in 2010 verilerine göre alacak-verecek yüzünden işlenen suç oranı toplam suç oranlarının %30'unu oluşturmaktadır. Bu oranın, önceki yıllara nazaran arttığı görülmektedir.¹⁰⁰⁹

Sünnet'te suça dolaylı destek olabilecek girişimlere müsaade edilmemesi hususu, mecelleye de yansımıştır. Mecelle'nin 35. maddesinde İşlenmesi haram olan şeyin, istenmesi de haramdır¹⁰¹⁰ denilmektedir. Mesela hırsızlık ve yalancı şahidlik haram olduğu gibi, başkasından istenmesi de haramdır.¹⁰¹¹ Mecelle'nin 34. maddesinde de Alınması haram

¹⁰⁰⁷ Tarhan, *Aile Okulu*, 161.

¹⁰⁰⁸ Müslim, Ferâiz, 14.

¹⁰⁰⁹ Suç Türü ve Suçun İşlendiği ile Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

¹⁰¹⁰ Ahmed Cevdet Paşa v. dğr., *Mecelle-i Ahkâmî Adliyye*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1959, 11.

¹⁰¹¹ Mahmesânî, 247.

olan şeyin, verilmesi de haramdır¹⁰¹² ifadesi mevcuttur. Mesela rüşvet, eroin ve faizin¹⁰¹³ alınması haram olduğu gibi verilmesi de haramdır.¹⁰¹⁴

Günümüzde bu husus çok göz ardı edilmiştir. Faiz ile iş yapan bankalardan kredi alınmaktadır. Böylece de onlara, alınan borcun fazlasını ödenerek dolaylı yönden destek olunmaktadır. Bu tür konularda verâ sahibi olunmalı şüpheli görülen şeylerden bile kaçınılmalıdır ki, haramlardan uzak durulabilsin. Çünkü her haram bir suçun zemini olabilir

Bu yüzden de Hz. Peygamber: Günah ya da suç olup olmadığı hususunda şüphe edilen bir şeyi işlemeye cür'et eden kişi, başka bir an suç ya da günah olduğu açık olan bir işi her an işleyebilir¹⁰¹⁵ Bir başka hadislerinde, Şüpheli şeyler, günahlara-suçlara köprü olabilir¹⁰¹⁶ Şüpheli hususlardan kaçınan kişi, dinini ve namus ve şerefini koruma altına alır¹⁰¹⁷ buyurmuştur.

Rasûlullahhadisinde din ve namus-şeref unsurlarını öne çıkartmasının nedeni, kişinin toplum içinde kendisinden bahsedilirken ilk olarak onun dini ve namusu-şerefi göze çarpar.¹⁰¹⁸ Bu hususlar, kişinin murûetini temsil eder. Ömer 'in ifadesi ile Mü'minin değeri, takvası, ahlâkı, murûet sahibi olması yasaklardan kaçması ile belli olur¹⁰¹⁹

Dolayısıyla şüpheli şeyleri işleme hususunda fazla cesur olmamak gerekir. Bu şüpheli işlerkişiyihadi canım bir şey olmaz, bu zamana kadar bir şey oldu mu?mantiğiyla suçla sevkedebilir.

Rasûlullah'ın suçla zemin hazırlayabilecek endişesiyle tedbir aldığı adımlardan bir tanesi de maktûlün diyetini devlet hazinesinden ödemesiydi. Katil veya onun ailesi maktûlün diyetini ödeyemeyecek durumdaysalar, onlar adına devlet hazinesinden bunu kendisi öderdi. Böylelikle toplumda katil ve maktûlün velileri arasında kin tohumlarının ekilmesinin önüne geçerek kan davalarının oluşmamasını hedeflerdi.¹⁰²⁰

Buraya kadar verdiğimiz Hz. Peygamber'in uygulamalarında borç, rüşvet ve faize engel olma, maktûlün diyetinin muhakkak ödenmesi konusunda adımlar attığını görmekteyiz. Bunların -yukarıdaki madde de olduğu gibi- toplumdaki fertleri bireysel çıkarlar peşinden

¹⁰¹² Ahmed Cevdet Paşa vd., *Mecelle*, 11.

¹⁰¹³ Mustafa Yıldırım, *Küllî Kaideler*, Şafak Yay., İzmir 2001, 99.

¹⁰¹⁴ Mahmesânî, 247.

¹⁰¹⁵ Buhârî, Buyû', 2.

¹⁰¹⁶ Ebû Dâvûd, Buyû' 3.

¹⁰¹⁷ Buhârî, İman, 39; Müslim, Buyu, 107; Ebû Dâvûd, Buyû', 3; Tirmizî, Buyû', 1.

¹⁰¹⁸ İbn-i Recep, 90.

¹⁰¹⁹ Muvatta, Cihâd, 35.

¹⁰²⁰ Müslim, Kasâme, 1.

koşmaktan kurtarıp toplumsal düşünmeye sevkedecek adımlar olduğunu görmekteyiz. Bu hatalardan uzak kalan kimseler toplumdaki fertlerle empati kurabilme, toplumsal düşünebilme becerilerine sahiptir.

Sen çalış ben yiyeyim, başkası açlıktan veya başka sebepten öldüyse bana ne mantığı toplumdaki kişilerin birbirleriyle empati kurabilmelerine engel olan, toplumsal düşünmeye zarar veren yaklaşımlardır.

Zalimce hareket eden, başkasının hakkını yiyen veya başkasını öldüren insanlarda duygusal körlük ve sağırlık yaşanır. Kişi suçtan önce hayal dünyasında işleyeceği suçu yaşarken, karşı tarafın duygularını hiç düşünmez ve hissetmez. Öldürdüğü kişinin geride kalacak yetimleri, annesi, babası, eşi vs. aklına hiç gelmez. Aklına gelse zaten suç işlemez.

Aslında adli suçlar ile toplumsal düşünememe arasında sebep sonuç ilişkisi vardır. Aile içi şiddette, ırz düşmanlığında, çocuk istismarında vs. sanıkların kurbanlarının acılarını hiç hissetmediğini görürüz. Kendilerini, kurbanlarının yerine koymazlar. Yaptıklarını haklı çıkaran cümleler ile kendilerini savunurlar. Kurbanlarına uyguladıkları işkenceleri, işkence olarak görmeyen kimseler vardır. Kendilerince sözüm ona toplumu bir pislikten? temizlediklerini sananlar vardır. Bu durum, suçlulara yapılan tedavi grubu uygulamalarında da rastlanan bir durumdur. Bu suçlular tedavi edilirken kurbanların videoya alınmış görüntüleri onlara gösterilir. Suça kurban giden kişilerin yerine kendilerini hayal etmeleri istenir. İşkence esnasında ne tür acılar çekmiş olabilecekleri anlatılır. Bu sayede buna sebep olan kişilerde suçluluk, utanç, pişmanlık duyguları oluşturulmaya çalışılır.

Çok rahat yalan söyleyen, kurbanların duygularıyla oynayan psikopatların toplumsal düşünebilme eğitimine ihtiyaçları vardır. Yaptığı zalimce davranışlardan gururla bahseden, ailesine acımasızca şiddet uygulayan, başkalarını korkutarak sonuç almak isteyen bireyler, hep birer empati ve toplumsal düşünememe sağırıdırlar. Acıma duygusu azalmış insanların, sosyal sınırlarını öğrenmek için karşı tarafın duygularını anlamaya ve toplumsal düşünmeye ihtiyaçları vardır.¹⁰²¹

3.2.3.3. Zarar Vermeyi Yasaklaması

Toplumsal düşünmeye zarar veren hususlardan bir tanesi de kişilere zarar vermektir. Bu tür davranış toplumdaki fertlerin aralarında gerginliğe neden olur.

¹⁰²¹ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 94.

“Zarar yoktur. Zarara zarar ile karşılık vermek dirar de yoktur”¹⁰²² hadîsi, İslâmî konuların bir çoğunda temel hadîs olma özelliğindedir. Konulan muhayyerliklerin tamamı, hacr çeşitlerinin tamamı, şuf’a, kısâs, hudud, kefareter, zararın tazmini¹⁰²³ ve kısmet bahislerinde temel hadîs olduğu göze çarpar.¹⁰²⁴ Her türlü zararın hukukça engellenmesi gerektiğini ifade eden bu hadîsin bazı rivayetlerinde, Kim zarar verici olur ise, Allah da onu zarara sokar. Kim de eziyet verir ise Allah da ona eziyet verir¹⁰²⁵ Hz. Peygamber bir başka hadîsinde Mümine zarar veren kişinin, lânetli ve Allah’ın rahmetinden kovulmuş olduğunu¹⁰²⁶ haber verir. Böylece suçun manevî müeyyidesine vurgu yapar.

Bu hadîslerde Rasûlullah’ın az söz ile çok manalar ifade edebilmesi cevâmiu’l-kelim olması göz önüne alındığında, Rasûlullah’ın her türlü zarar verici davranışı kastetmiş olabileceği düşünülebilir. Bu zarar verici davranışların içine insana ve hayvana yönelik davranışlar da girer.¹⁰²⁷

Nitekim hadîste geçen darar ve dirar kelimeleri genel anlamda açıklanmaya çalışılmıştır. Dirar kelimesine, menfaat olmaksızın zarar vermek, darar ise, menfaat sağlamak ile birlikte zarar vermek şeklinde anlam verilmiştir.¹⁰²⁸ Bu iki kelimeyi şöyle açıklayanlar da olmuştur: Sahip olduğu bir hakkı kendisine zarar verecek şekilde kullanamayacağı gibi, başkasına zarar vererek de kullanamaz¹⁰²⁹

Zarar verme fiiline destek olmak, hatâen zarara sebep olmak, meşru bir hakkı kötüye kullanmak da zarara neden olmaktadır.¹⁰³⁰ Bu durum şu şekilde özetlenebilir: Zarar gördüm, bana zarar verene ben de zarar veririm mantığı yeni suçların habercisidir. Bunun sonucunda zarara maruz kalan her fert, kendisine zarar verene karşı harekete geçecektir. Bazen de bu fertlerin içinde gayri hukukî yollara girenler olabilecektir. Adeta zincirleme zarar kazası sonucu suç teorisi oluşacaktır. Günümüzde mahkemeye intikal eden karşılıklı davalaşmaların pek çoğu, karşılıklı haklara riayet etmemekten kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber komşuların birbirlerine karşı oluşabilecek husumetlerine engel olabilmek için bir takım prensipler getirmiştir. Bu prensiplerden bazıları şunlardır:

¹⁰²² İbn Mâce, Ahkâm, 17; Muvatta, el-Akdiyye 31, Mecelle madde 19.

¹⁰²³ Zarar, izale edilir. Mecelle madde 20

¹⁰²⁴ Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Eşbâh ve ’n-Nezâir*, Mısır, 86.

¹⁰²⁵ İbn Mâce, Ahkâm, 17; Ebû Dâvûd, Kadâ, 31.

¹⁰²⁶ Tirmizî, Birr, 27.

¹⁰²⁷ Köse, 145.

¹⁰²⁸ Şevkânî, V, 261.

¹⁰²⁹ Esat Arsebük, *Medenî Hukuk I: Başlangıç ve Şahsın Hukuku*, İstanbul 1938, 1, 113.

¹⁰³⁰ Köse, 149.

1. Komşusunun güneş ve rüzgârına engel olacak şekilde binasını yükseltmek isteyen bir sahâbeye:Binanı komşunun binasından daha yüksek yaparak onun rüzgarına engel olma!¹⁰³¹ diyerek tavsiyede bulunmuştur. Binaların iç içe girdiği metropol kentlerde bu tavsiyeye gerçekten çok ihtiyaç vardır.

2. Kişinin kendi arsasında, komşusunun suyunu kesecek tarzda onun kuyusuna yakın bir yerde kuyu kazması, foseptik çukuru açmasını yasaklanmıştır.¹⁰³²

Sonuç itibariyle başkalarına zarar vermek ya da zarara zararlar karşılık vermek yanlıştır. Bu tür davranışlar toplumsal düşünmeye zarar verir.Kişiler arasında suçun oluşmasına sebep olur. Bu hadîslerin temel esprisi, kişilerin bencilce davranışlardan uzak durmaları gerçeğidir.

Daha önce bahsettiğimiz üzere narsistik karakterde olan kişiler, bencildirler. Çıkarıcıdırlar, başkalarının haklarına riayet etmezler. Kendi çıkarlarını önemserler. Bu da toplumsal düşünebilme kapasitelerini azaltır.Karşısındakinin hakkına saygı duyan, diyaloga açık, alçak gönüllü, yardımsever olanların,¹⁰³³ toplumsal düşünebilme becerileri fazladır.

3.2.3.4. Suçların Konuşulmasına Engel Olması

Bu başlığı incelerken öncelikli olarak suçun muhabbetine vesile olabilecek sözlü davranışlara temas edilecek, ardından diğer suç öncüllerine değinilecektir.

Bilimsel araştırmalara göre toplumda suçlara neden olan etmenler sıralanmıştır. Suçun muhabbetinin yapılması, ardından da suç kültürünün kişilerde oluşması ilk sıralarda gelmektedir.¹⁰³⁴

Zina, iftira, kumar, hırsızlık türü toplumun genel ahlâkî yapısına aykırı hususların toplum içinde konuşulması, toplumun sağduyusunu zedeleyebilir. Bu hususların muhabbeti, toplumda huzur ortamında yaşamayı arzulayan fertlerde ister istemez bir endişe oluşturabilir. Bu yüzden bu tür mevzuları hiç konuşmamak gerekir. Bu durum Rasûlullah'ın dikkat ettiği bir husustu. Hz. Peygamber suçların işlenmesine rıza göstermediği gibi suçların muhabbetinden de hoşlanmazdı.

¹⁰³¹ Heysemî, Nûreddin Ali b. Ebî Ebibekir, *Mecmeu'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevaid*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut 1892, VIII, 165; Taberânî, IX, 419-420.

¹⁰³² Ebû Dâvûd, *Merasil*, 207.

¹⁰³³ Tarhan, *Mutluluk Psikolojisi*, 38-9.

¹⁰³⁴ Saygılı, Çankırılı,158.

Hız. Peygamber zina, iftira, suç gibi kavramların yanında konuşulmasına izin vermezdi.¹⁰³⁵ Çünkü o müminler hakkında olur olmaz her şeyi dinleyen biri değil, müminler hakkında hayır duyma arzusunda olan bir kulak sahibiydi.¹⁰³⁶

Mulâane ayetinin sebebi nüzulü arasında zikredilen olayda onun hayır duyan bir kulağı olduğu anlaşılmaktadır. Uveymir el-Aclânî 'nin kendi adına soru sorması için Asım b. Adıyy'ı Hız. Peygamber'e göndermişti. Asım Hız. Peygamber'e, Bir adam yatağında başka bir erkek ile eşini yakalasa öldürebilir mi? diye sorunca Hız. Peygamber bu suali beğenmedi ve sustu. Beğenmemiş olması da yüzüne yansımıştı. Bunun üzerine mulâane ayeti¹⁰³⁷ nâzil oldu. Böyle nahoş bir soru karşısında¹⁰³⁸ ümmetin toplum içinde nasıl davranacağı konusu, fazla söze gerek kalmadan öğretilmiş oldu.

Hız. Peygamber'in kendisine yöneltilen bir soruya çok rahat cevap verebilecek iken susmuştur. Memnuniyetsizliği yüzüne yansımıştır. O'nun bu yaklaşımını sözsüz iletişim olarak değerlendirmek mümkündür. Sözsüz iletişimde muhataba, ne söylendiği değil, ne yapıldığı ön plandadır. Bu şekilde verilen mesajlar da kelimeler değil, yüz ve beden, mekân ve araçlar devreye girer.¹⁰³⁹

Hadîslerde Hız. Peygamber'in topluluk içerisinde yüzünü başka tarafa çevirmesinden, yüz kızarıklığından ve susmasından bahsedilmektedir. Bunlar bedensel işaretlerden bazılarıdır. Bu işaretleri semiyoloji, işaret bilimi incelemektedir. Bu bilim dalı, insanların kelimeler olmaksızın beden dili sayesinde birbirleriyle konuşabildiklerini ortaya koymaktadır. İnsanlar arasındaki iletişimin büyük bir bölümünün dil lisan dışında gerçekleştiğini belirtenler de vardır. Vücudun hareketlerinde anlamsız görülen bir hareket yok gibidir. Hatta kelimelerin anlatamadığı duyguları beden hareketleri anlatabilmektedir.¹⁰⁴⁰

Yukarıda verdiğimiz hadîste suç oluştuktan sonra toplum içinde nasıl davranılacağı konusu, Hız. Peygamber'in uygulamasıyla ele alındı. Beden dili kavramıyla da farklı bir yaklaşım sunulmaya çalışıldı.

Aşağıda sunacağımız hadîste ise suç oluşmadan önce suçun muhabbetinin ve görseelliğinin adeta kendi içindeki seyri ele alınmaktadır. Daha önceki başlıklarda alkolün nasıl diğer suçları tetiklediğini, bağımlılığın ne kötü sonuçlar doğurduğunu ele almıştık. Burada da

¹⁰³⁵ Buhârî, Talâk, 29.

¹⁰³⁶ 9. Tevbe: 61.

¹⁰³⁷ 24. Nûr: 6-10.

¹⁰³⁸ Buhârî, Talâk, 29.

¹⁰³⁹ Dökmen, 46-50.

¹⁰⁴⁰ Coşkun, *Hadîs Değerlendirmeleri*, 252-3.

zina suçuna sürükleyen öncülleri bir hadîsle ele alacağız. Zina suçuna götüren etmenler ile ilgili bir hadîste zinaya varışın sözlü, görsel vb. öncülleri üzerinde durulmaktadır.

Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den naklettiği hadîste Rasûlullah şöyle buyurmaktadır: Ademoğlunun zinadan payına düşeni yazıldı. Gözlerin zinası harama bakmaktır. Kulakların zinası dinlemektir. Dilin zinası konuşmaktır. Elin zinası şehvetle dokunmaktır. Ayağın zinası gitmektir. Kalbe gelince o, zinayı arzu ve temenni eder. Bu arzuyu ferç onaylar ya da tekzip eder.¹⁰⁴¹

Bu hadîs, adeta suçun gönüle düşmezden önceki seyrini de bize anlatmaktadır. Gönülde suçun oluşma evrelerini niyetin önemi hakkında ele aldığımız başlıkta incelemiştik.

Yukarıdaki hadîste ise beş organının -göz, kulak, el, ayak, dil- zinasından bahsedilmektedir. Bu organların dört tanesi ise duyu organlarımızdır. Yani kişinin dış dünyasıyla bağlantısını sağlayıp bilgi edinmesine vasıta olan organlardır. Dolayısıyla bu organlar iyi yönde kullanılırsa kişiyi iyi yönde harekete geçirir. Kötü yönde kullanılırlarsa kişiyi kötülüğe sürükleyebilir. Örneğin dil, neyin muhabbetini yaparsa gönül onun peşine takılır.

Konuya girişte dil ile olan kısma bir hadîsle işaret ederek bu konuda bir ufuk açmak istedik. Aynı durum, diğer organlar içinde söz konusudur. Bu organlardan gelen hisler, duyguları harekete geçirir.

Suç bulaşmış kişilerde suç neden olan etmenlerin sözlü ve görsel şekilde onlara etki ettiği görülmüştür.¹⁰⁴² Bu görsellik ve sözlü olarak suç varış, her suç için geçerlidir.

1960'lı yıllarda sinemaya giden 993 tane adam öldürme suçundan hüküm giyen mahkum üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bunların bu suçu işlemeyen önce sinemaya gittiklerinde en çok harp filmleri'ne ilgi duydukları tespit edilmiştir. Sırasıyla aşk, macera filmlerine ilgi duymuşlardır. Sadece 65 kişinin polisiye dizilere en çok ilgi duydukları görülmüştür.¹⁰⁴³

İyi ve güzel sözler, kişide güzel izler bırakır. Kötü sözler ise kişinin kalbinin kararmasına sebep olur.

¹⁰⁴¹ Buhârî, İsti'zân, 12, Kader, 9; Müslim, Kader, 21; Ebû Dâvûd, Nikâh, 45; İbn Hibbân, X, 268-270.

¹⁰⁴² Saygılı, Çankırılı, 160.

¹⁰⁴³ Dönmezer, *Kriminoloji*, 206.

Yukarıdaki hadîsin manasıyla ilgili olarak Nevevî, bu hadîste anlatılan gözlerin, kulakların, dilin, el ve ayağın zinasını mecâzî zina etme olarak açıklamıştır. Gözün harama bakması, kulağın zina ya da onunla ilgili ahlâk dışı şeyleri dinlemesi, elin yabancı bir kadına şehvetle dokunması, ayağın bu doğrultuda hareket etmesi bunların hepsi mecâzen zina etme anlamına gelmektedir.¹⁰⁴⁴

Bu tür mecâzen zina etmek, ayette geçen lemem türü büyük günah olmayan ya da haddi gerektirmeyen suçlardır. Eğer bu öncüller ferç ile yapılan zinanın hakikîsine sebep oluyorsa bu durumda had gerekir. Bunun adı günah olmakla birlikte suç da olur.¹⁰⁴⁵ Ayette geçen lemem sınıfına girer.

Bu kelimenin geçtiği ayet şudur: Lemem dışında büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınanlara gelince, muhakkak Rabbinin bağışlaması bu kişiler için geniştir¹⁰⁴⁶

İbn Abbâs yukarıda Ebû Hureyre'nin naklettiği hadîs ve ayet için şunları söyler: Ayette geçen lemem kelimesini, Ebû Hureyre'nin naklettiği bu hadîsten daha iyi şekilde tanımlayan başka bir hadîs bilmiyorum¹⁰⁴⁷

Aynî lemem kelimesini, Kişinin nefsinin şehvetiyle yöneldiği şey diye tanımlar.¹⁰⁴⁸ Eğer kişi bu aşamada yani nefsinin onu dürtülemesinden rahatsızlık duyarsa ayetteki ifadesiyle büyük günahlardan uzak durmaya kapıyı aralamış olur.

Bu yüzden kişilerin toplumda birbirleriyle münasebet kurarken zinaya bakmak veya birisini çekiştirmek, birisine hakaret etmek, başkasının elindeki malı kıskanmak vb. şeklindeki iç alemlerindeki hususlara daha ilk etapta dur! diyebilmeleri gerekir.

Dolayısıyla kişilerin suça bulaşmamaları ya da suçlu sıfatını almamaları için nefislerinin kendilerini yönlendirdiği şeye dikkat etmeleri gerekmektedir. Yöneldiğim, yapmaya niyet ettiğim husus Suç mudur? veya Allah katında günah mıdır? diye kişilerin kendi kendilerine sormaları gerekir. Böylelikle hem kendilerine hem de başkalarına zarar vermemiş olurlar. Bu şekilde davranan fertlerin oluşturduğu toplumlarda toplumsal düşünebilme yeteneği en üst düzeyde olur. Günahın ilk aşamasında işlenen kusurlar görülerek lemem suçtan vazgeçileceği için Allah katında kişinin affı da kolay olabilecektir.

¹⁰⁴⁴ Nevevî, XVI, 193.

¹⁰⁴⁵ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXII, 366.

¹⁰⁴⁶ 53. Necm: 32.

¹⁰⁴⁷ Buhârî, *İsti'zân*, 12; Müslim, Kader, 20.

¹⁰⁴⁸ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXII, 365.

3.2.3.5. Mağdûrun Öfkelerini Yatıştırması

Rasûlullah kendisine intikal eden davalarda mağdûru yatıştırmaya önem verirdi. Bu sayede yeni suçları oluşmasına engel olurdu. Bu konuda kavli hadîsinde, Haksızlığa uğradığı zaman suçluyu affeden kişinin, Allah şerefini artırır¹⁰⁴⁹ buyururdu.

Hiz. Peygamber, toplum içinde suçluya karşı oluşabilecek infiallerin önüne geçip, yeni suçların oluşmaması için bazı düzenlemeler yapmıştır. Örneğin, hatâen öldürülmüş bir maktûlün velilerini maddî yönden mağdûr etmeyerek onları yatıştırırdı. Katile Maktûlün velilerine ödenmek üzere diyet¹⁰⁵⁰ ödemesini emrederdi. Bu sayede onların acılarını bir nebze olsun dindirmek isterdi. Bu sayede onların maddî ihtiyaç nedeniyle suça bulaşmalarına engel olurdu.

Rasûlullah'ın uygulamalarında diyeti katil¹⁰⁵¹ veya onun akîlesi¹⁰⁵² öderdi. Katil belli değilse kasâme sistemiyle devlet olarak kendisi öderdi. Uhud Savaşı'nda Müslümanlar, yanlışlıkla Huzeyfetu'l-Yemânî'nin babasını öldürdüler. Katil, net olarak belli olmadığı için Rasûlullah, devlet hazinesinden Huzeyfe'ye ödeme yaptı. Huzeyfe'de ödenen diyeti Müslümanlara tasadduk etti.¹⁰⁵³

Had suçları Rasûlullah'a ulaştığında, Allah'ın Kitabı ve kendi Sünneti çerçevesinde bu suçlara yaklaşım sergilerdi. Bununla birlikte mağdûr tarafını yatıştırırdı Suçluya karşı da kolaydan zora doğru yaptırım uygulardı. Bir defasında huzuruna bir katil getirildi. Katilden maktûlün diyetini ödemesini isteyince katil, Benim, üzerimdeki elbisemden ve maktûlü öldürdüğüm baltamdan başka hiçbir şeyim yok, kavmim kısıstan kurtulabilmem için bana yardımcı da olmazlar deyince, katili maktûlün velisine teslim etti. Adam katili alıp gidince Rasûlullah, Eğer o, katili öldürecek olursa, o da onun gibi katil olur, öldürdüğü katilin önceki bütün günahlarını daha önce öldürülmüş yakınının da günahları dahil yüklenir buyurdu. Rasûlullah'ın bu sözü o adama ulaşınca, Rasûlullah'ın huzuruna gelerek önce Rasûlullah'ın bu

¹⁰⁴⁹ Müsned, III, 235; Buhârî, Merdâ, 1.

¹⁰⁵⁰ Diyet: Bizzat katilin veya katilin akîlesinin, öldürülen kişinin yakın akrabalarına ödemek zorunda oldukları mâlî cezadır. Bu ceza aslında teammüdü olmayan öldürmelerde söz konusudur. Ancak, teammüden vuku bulan öldürme olaylarında maktûlün velilerinin veya içlerinden birisinin kısıstan vazgeçip Diyat istemesi halinde de kısâs, Diyatê dönüşür. Rasûlullah Diyatî; deve sahiplerine yüz deve, sığır sahiplerine ikiyüz sığır, koyun sahiplerine iki bin koyun, elbise sahiplerine de iki yüz elbise olarak tâyin etti Bir başka rivayette *Hatâen Öldürme'nin Diyatî: Yirmi tane dört yaşına, yirmi tane beş yaşına, yirmi tane iki yaşına, yirmi tane üç yaşına girmiş dişi deve ve yirmi tane de iki yaşına girmiş erkek devedir* Hanefîler delil olarak bu rivayeti kabul ederler. Şîbh'i-amd'de ise, bu miktarların 1/3'ü ödenir. Bu miktarları katil veya onun akîlesi öder. Ayrıca Bkz. Bilmen, III, 47.

¹⁰⁵¹ Genelde, Hatâen öldürmelerde.

¹⁰⁵² Genelde, Şîbh-i Amd türü öldürmelerde.

¹⁰⁵³ Müsned, V, 429; Şâfiî, *Müsned*, yy., tsz., 409.

sözü söyleyip söylemediğini öğrendi, ardından da katili, kısâs uygulatmadan serbest bıraktı.¹⁰⁵⁴

Rasûlullah'ın mağdûra, Suçluyu al götür!demesiyle adeta mağdûrun intikam duygusunu yatıştırmak istemiştir. Böylece, toplumun içinde ileride oluşabilecek kine ve nefrete engel olmuştur. Bu sayede de maktûlün velisinin katili affetmesini hedeflemiştir.¹⁰⁵⁵

Rasûlullah, suçluyu maktûlün velisine teslim ederek onun öfkesini durdurması, onun lider karakterli birisi olduğunu göstermektedir. Çünkü liderler, orijinal davranışlar sergiler ve süreçlere teslim olan bir yapıları vardır.¹⁰⁵⁶

Ayrıca sosyologların örgütsel çatışma yönetimi ismini verdikleri yöntemi kullanmıştır. Buna göre, çatışan tarafları yüz yüze getirerek ortamı yatıştırmaya çalışmıştır. Bu tür bir sorunu çözmede, sorunun üzerine çekinmeden gidebilenler, ancak lider karakterli kimselerdir.¹⁰⁵⁷

Suçlardan doğan gerginliği azaltmada diğer peygamberlerin de Kur'ân'da örnek gösterildiğini görmekteyiz. MusaFıravun'un dinine inanan bir kıptînin ölümüne neden olmuştu. Bu olay açığa çıktıktan sonra Mısır'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Ardından Şuayip'in yanında sekiz sene gibi uzun bir süre amelelik yapmıştır. Bu arada da öldürme hadîsesinden doğan toplumdaki infial yatışmıştır. Kendisine destek olan kardeşi Harun ile birlikte Mısır'a tekrar geri dönerek tebliğ görevini sürdürmüştür.¹⁰⁵⁸

Sonuçta peygamberler ilahî terbiyeyle yetişmiş kimselerdir. Onların nerede ne kadar müddet kalacağına Allah karar verir. İzinsiz olarak yaşadıkları yerden hicret edemezler. Eğer izinsiz olarak yaşadıkları yeri terk ederlerse başlarına bela ve musibet gelir.¹⁰⁵⁹ Musa da toplumda olan gerginliği yatıştırma adına Allah'ın yardımı ve izni ile Mısır'ı terk etti.

Hız. Peygamber de suçların ardından yeni suçlular oluşmaması için mağdûr tarafı yatıştırdı. Bu konuda kavî veya fiilî sünnetinde örnekler bulunmaktadır.

Buraya kadar sunduğumuz hususları şu şekilde neticelendirebiliriz:

¹⁰⁵⁴ Müslim, Kasâme, 32; Ebû Dâvûd, Diyât, 3; Nesâî, Kasâme, 6-7.

¹⁰⁵⁵ Nevevî, XI, 143.

¹⁰⁵⁶ Genç, 21.

¹⁰⁵⁷ Genç, 152.

¹⁰⁵⁸ 28. Kasas: 27-34.

¹⁰⁵⁹ Yunus yaşadığı yeri Allah'ın izni olmadan terk ettiği için başına bela geldi. Balığın karnında Allah tarafından hapsedirildi. Daha sonradan tevbe ederek balığın karnından kurtuldu. 37. Saffât: 136-148.

Hız. Peygamber yanında içtimaî ahlâka aykırı konuşmalardan hoşlanmazdı. Bu tür konuşmalar zamanla konuşula konuşula toplumda suç kültürünün oluşmasına neden olabilir. Ayrıca suçlar konuşuldukça toplumda yayılır. Herkes birbirinin ayıbıyla uğraşmaya başlar. Sonuçta da toplumsal birliktelik zarar görür. Sonuçta de suç olayları artar.

Hız. Peygamber göz, kulak, dil, el ve ayak vasıtasıyla zina fiili işlenebileceğini haber vermiştir. Buradaki zinadan maksadın aslî anlamdaki zina olmadığı, mecâzî anlamdaki zina olduğu, bu tür azalar zina suçunun öncülleri¹⁰⁶⁰ konumunda oldukları için bu azaları önce günahıtan korumak gerektiği, bu sayede de suça bulaşılmamış olunacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kişilerin kendi iç alemlerinde bir fiili işlemeden önce kendilerini çok iyi kontrol etmeleri gerektiği aksi taktirde suçlu olabilecekleri ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde Hız. Peygamber'in sünneti ışığında suç oluşmaması için kişiye ve topluma yönelik hususlar ele alınmaya çalışıldı. Bundan sonraki bölümde "Suç işleyen kişiler tekrar nasıl topluma kazandırılabilir? Hız. Peygamber'in Sünneti'nde bu kişilerin eğitim usûl ve esasları nelerdi?" hususları ele alınacaktır.

¹⁰⁶⁰ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XXIII, 236.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SUÇLULARI EĞİTMESİ

Suçluların eğitimini ele alacağımız bu bölümde Hz. Peygamber'in sünnetinde suçluların eğitimiyle ilgili temel noktaları belirlemeye çalışacağız. Bu hususları belirlerken Kur'an'daki konuyla ilgili ayetlere temas edeceğiz. Ayrıca cezaevinde elli mahkun üzerinde yaptığımız anket çalışmasının verilerinden faydalanacağız.

Suçluların eğitilmesi konusunda öncelikli olarak, Hz. Peygamber'in uygulamalarından elde ettiğimiz temel usul ve esaslara temas edip, ardından suçluların eğitimine temel olabilecek hususlara yer vereceğiz.

4.1. SUÇLULARIN EĞİTİMİNDE KULLANDIĞI USÜLLER

4.1.1. Bireyler ile Teker Teker İlgilenmesi

Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in sünnetinde suça bulaşmış veya suça bulaşmama adına hareket etmek isteyen kişilere uygulanan eğitim usüllerinden bir tanesi, bireyler ile teker teker ilgilenmektir. Bu usul, başta Kur'an olmak üzere Hz. Peygamber'in sünnetinde zaman zaman başvurduğu bir yöntemdir.

Yûsuf, arkadaşlarıyla zindanda teker teker ilgilenmiştir. Onların özel hayatlarını ilgilendiren konulara ışık tutacak yönlendirmeler yapmıştır. Örneğin onların rüyalarını yorumlamıştır. Yûsuf'un rüyalarına varıncaya kadar onlarla ilgilenmesi,¹⁰⁶¹ eğitimin özele indirilmesine örnek teşkil etmektedir.

Bu yaklaşım tarzı ceza evlerinde uygulanabilir. Ceza evlerinde din hizmeti sunarken mahkûmlarla birebir alaka kurmak son derece faydalıdır. Bu uygulama sözlü olabileceği gibi anket türü çalışmalarla da sağlanabilir. Din hizmeti sunan kişi farklı zamanlarda anket yaparak, ucu açık sorularla suçluların kendisinden ne tür bir din hizmeti beklediklerini, dini konulardaki mahkûmların kendi eksikliklerini kâğıda yazmalarını isteyerek öğrenebilir.

Biz bu iletişimi sağlama adına bir anket çalışması yaptığımızdan bahsetmiştik. Bu anketi çalışmamızın sonunda ek kısmında vereceğiz.

¹⁰⁶¹ 12. Yûsuf: 38-41.

Birebir iletişim kurmak eğitimci açısından faydalı olduğu gibi eğitilenler açısından da faydalıdır. Birebir iletişim sayesinde mahkûmlar, herkesin içinde sormadığı sorularını, bir takım eksikliklerini bu anlarında sorabilmeye fırsat bulabilirler.

Meseleye eğitimci açısından bakıldığında onlarda görülen eksiklikler, herkesin içinde düzeltme cihetine gidilmemelidir. Böyle bir yaklaşım, hata işleyen yüzleşmesine sebep olabilir.

İmâm Şafî bu konuda, Eğer kardeşine gizlice ve güzellikle nasihat edersen hakikaten nasihat etmiş olursun. Eğer herkesin içinde onun yanlışlarını ulu orta düzeltmeye kalkarsan onu yıkarsın, onu yüzleştirirsin,¹⁰⁶² der.

İletişim uzmanları, insanlar ile iletişim seviyesinin iyi ayarlanmasını tavsiye etmektedirler. Duygusal-manevî olarak belli olgunluğa erişmiş veya kendi özel duyularında eğitilmeye muhtaç kişilere mahrem mesafe denilen, muhatap ile 15-45 cm arasında bir uzaklıkta durarak, özel konularda eğitim verilmesinin daha faydalı olacağını belirtmişlerdir.¹⁰⁶³

İnsan çevresinde oluşturduğu boş mekânlarla iletişimin seviyesini belirler. Uzak ya da yakın durarak bir takım mesajları karşı tarafa iletebilir. İnsan bir dostuyla 30 cm gibi adı konmamış bir sınır içerisinde konuşur. Yolda kendisine adres sormak için yaklaşan birisi 5 cm'nin altına düşerek soru sorarsa insan geri adıma atmaya başlar. Bu davranışıyla Seni tanımıyorum. Bu kadar fazla yaklaşma demektir.¹⁰⁶⁴

Önde yürümek veya önde oturmak, yüksek statünün işaretidir. Bu yüzden önde olanlar ile arkada olanlar arasında statü farkından doğan bir kopukluk yaşanabilir. Bunu aşmanın yolu olarak iletişim kitaplarında folklorik bir örnek verilmektedir. Nasrettin hoca bu sorunu eşeğine ters binerek çözmüştür. Bu sayede hem önde gitmektedir. Hem de cemaatine yüzü dönüktür Tabii ki bu örneğin espritüel bir yönü bulunmakla beraber, gerçeklik yönü de bulunmaktadır.¹⁰⁶⁵ Bundan anlaşılması gereken mesajşudur: Toplum liderinin önde oturması liderliğine + cemaatine yüzünün dönük olması statü farkını reddettiğine işaret eder. Bu duruma mahrem mesafe sınırı eklendiğinde ise manevî bir ortam gerçekleşir.

¹⁰⁶² Hânî, 165.

¹⁰⁶³ Tutar, 210.

¹⁰⁶⁴ Dökmen, 48.

¹⁰⁶⁵ Dökmen, 49-50.

Hiz. Peygamber de bireylerden biat alırken teker teker, onlara dönerek biat alardı. Bu sayede daha önceden suç işlemiş bir kişi, yaptığı hatayı Hiz. Peygamber’e anlatıp, hatasını düzeltme fırsatını yakalayabiliyordu. Ebû Sufyân’ın hanımı Hind, Hiz. Peygamber’e Mekke’nin Fethi günü biat ederken, Ebû Sufyân, cimri bir adamdır. Ben onun parasından onun haberi olmadan alıyordum şeklinde rahatça itirafta bulunabiliyordu. Çocuklarını öldürmeme konusunda biat ederken Hind, Hiz. Peygamber’e Tabii biz, onları küçüklükten itibaren büyütelim, sen de gel onları büyüyünce öldür! şeklinde alamlı bir ifade ile Rasûlullah’ın huzurunda yaralı bir annenin feryadı olarak konuşabiliyor, bu serbestliğı kendisinde bulabiliyordu. Sahâbeden hiç kimse de Hind’e, “Dur, söyleme!” şeklinde bir ta’rizde bulunmuyordu. Hatta Rasûlullah’ın yanında nöbetçi olarak bulunan Ömer, onun bu sözleri karşısında yere sırtını yaslar vaziyete gelinceye kadar katıla katıla güldüğü, Hind’e müdahale etmediğı rivayet edilmiştir.¹⁰⁶⁶

Rasûlullahİslâm’ın yayılmaya başladığı ilk günden itibaren yeni Müslüman olanlardan biat alırken, adeta onlara İslâm’ın kırmızı çizgilerini çiziyordu. Bu konuyu üçüncü bölümde Suçun Sınırlarını Çizmesi başlığında temas etmiştik.

Allah’a imandan sonra, zina, hırsızlık, adam öldürme ve fiili olarak işlenen tüm suçlara bulaşmamış¹⁰⁶⁷ fertler olmaları hususunda onlardan biat alıyordu. Sözünde duranların mükâfatlarının Allah’a ait olduğunu, sözünde durmayanların çekecekleri cezaların kefareti olacağını belirtiyordu.¹⁰⁶⁸ Böylece kurmak istediğı İslâm toplumunun her ferdinin suçtan uzak bir ferd olmasını ilk günden itibaren hedefliyordu. Bu yüzden de tek tek herkesten biat alıyordu. Önce kelime-i şهادet, sonra biat adeta slogan haline gelmişti.

Hiz. Peygamber müteaddid kereler hem Müslüman erkeklerden, hem de müslüman kadınlardan, gerek Mekke’de gerekse Medine’de biat almıştır. Kadınlardan biat alırken Hiz. Peygamber bazen eline bir kumaş geçirerek biat almıştır. Bazen de içinde su dolu kaba parmağını koyar, biat eden kadın da su dolu kaba başparmağını koyarak suç işlememek üzere biat ederdi.¹⁰⁶⁹ İbnu’l-Cevzî biat ayeti indikten sonra 475 kadının Resulüllah’a biat ettiğini haber verir.¹⁰⁷⁰ Medine’ye geldiklerinde Rasûlullah adına kadınlardan Ömer biat almıştır.¹⁰⁷¹

¹⁰⁶⁶ Zemahşerî, IV, 597-508.

¹⁰⁶⁷ 68.Mümtebine, 12.

¹⁰⁶⁸ Buhârî, Menâkibu’l-Ensâr, 43; Müslim, Hudûd, 44.

¹⁰⁶⁹ Elmalılı, VII, 4917.

¹⁰⁷⁰ Hâzin, Alauddin Ali b. Muhammed, *Tefsîru Hâzin*, Hayriyye Matbaası, Mısır 1306, IV, 275.

¹⁰⁷¹ Zemahşerî, IV, 508; Elmalılı, VII, 4918.

Peygamber'in bireylerle tek tek ilgilenererek bir yaklaşım sergilemesi gerek suç oluştuktan sonra gerekse oluşmazdan önce İslâm toplumunda görülen bir hadîsedir. Bu durumun farklı bir boyutu daha vardır. İnsanların hatalarının, suçlarının ve günahlarının baş başa kalındığında düzeltilmesi, konunun ayrı bir yönünü oluşturmaktadır. Bu hususun ilahî kaynaklı bir boyutu olduğu bir hadîste şöyle geçmektedir:

Allah, kıyamet günü kulunu huzuruna alacak ve onun günahlarını kimsenin olmadığı yerde sayacak. Dünyada iken ayıplarını örttüğüm gibi burada da örteceğim¹⁰⁷² buyuracaktır. Bu hadîsten kıyamet günü Allah'ın dostu kabul ettiği mümine mahrem mesafe hududları içinde muamele yapacağı şeklinde bir anlayış çıkarılabilir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber ve Kur'an'da suçlularla alakasından bahsedilen Yûsuf, suça bulaşmış kişilerle teker teker ilgilenmişlerdir. Ayrıca bu tür bir yaklaşımın ilahî kaynaklı yönünde olduğu ortaya çıkmıştır.

Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma görevi olan müminlerin, başta din adamlarının, eğittiği kişilere eğitim verirken onları iyi yönde eğitmeleri, onların suçlarını insanlar içerisinde yüzlerine vurucu veya bunu ima edici davranışlardan uzak durmaları gerektiği de açıkça çıkmıştır.

4.1.2. Empati Kurması

Bugün kullanmakta olduğumuz empati terimi ilk defa Almanca'da *empfindung* ve eski Yunanca'da *empathia* terimleriyle ifade edilmiştir.¹⁰⁷³ İngilizce 'empathy' veya Fransızca uyarlaması olan 'empathie' biçimiyle de Türkçeye girmiştir.¹⁰⁷⁴

Günümüzdeki kullanılan empati tanımını, psikoterapi alanında empatik iletişim kurmada ünlenmiş Carl Rogers yapmıştır.¹⁰⁷⁵

Empati türkçeye diğergamlık olarak girmiştir. Kelime anlamı hemhal olmak anlamındadır.¹⁰⁷⁶

Terim anlamı ise, Karşısındaki kişinin tarafını tutmak değil, onu daha iyi anlayabilmek için kendini onun yerine koymak, onun şartlarında kendisini farzedebilmektir.¹⁰⁷⁷ Başka bir ifadeyle Duygu, düşünce ve davranış olarak karşısındakini hissetmenin ötesinde o kişinin de

¹⁰⁷² Müslim, Tevbe, 52.

¹⁰⁷³ Dökmen, 157.

¹⁰⁷⁴ Halil Taşpınar, Din Görevlilerinin İşlevsel Açıdan İletişim Metotları, *D.İ.D.*, c. 44, sayı: 1, Ocak-Şubat-Mart 2008, 72.

¹⁰⁷⁵ Dökmen, 157.

¹⁰⁷⁶ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 161.

¹⁰⁷⁷ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 108; Taşpınar, 75.

bakış açısını görebilmesi, onun bakış açısına saygı duyup kendi bakış açısında olaya bakması ve ortak hareket edebilmesidir¹⁰⁷⁸

Empatinin üç ögesi vardır. Birinci öge, empati kuracak kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyması, ikinci öge, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak algılaması, üçüncü öge ise, empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın karşısındaki kişiye iletilmesidir.¹⁰⁷⁹

Başkaları ile empati kuramayan kişiler, aşırı serbest, akıllı, başarılı, zeki olduklarını ileri sürerler, adeta kendilerine hayrandırlar. Başkasına önem vermezler, başkalarının duygu ve düşünceleri onlar için bir anlam ifade etmez. Başarılı, üretici ve verimli olarak çalışmazlar. Başarılı ve verimli çalışanlara kızarlar, onları kıskanırlar.¹⁰⁸⁰

Empatik yaklaşımda kaçınılması gereken bir takım hususlar vardır. Bu hususların başında karşı tarafı sorgulamamak ve söylediklerini yorumlamamak gelir. Bu tür bir yaklaşım muhatabın zihninde kendisine tepeden bakıldığı ve küçük görüldüğü hissini uyandırır. Bu tür söz-fiil ve tarzlardan, ceza evlerinde din hizmeti sunulurken mahkûmların yanında uzak durulmalıdır. Mahkûmların kendilerini anlatabilmelerine engel olunmamalı, buna fırsat verilmelidir.¹⁰⁸¹ Bu yaklaşım, empati kurabilmenin temel şartıdır.

Cezaevlerinde din hizmeti sunan eğitimcinin görevi suçluları yargılamak, onlara hüküm biçmek değildir. Onun görevi Rasûlullah'ın düşkünlere karşı gösterdiği samimiyeti ve içtenliği kendi hareketlerinde, sözlerinde ve mimiklerinde sergileyebilmesidir. Böyle davranabilirse Rasûlullah'dan onlara bahsederken Rasûlullah'ın sözleri onun ağzında değer kazanır. Enes b. Mâlik'in Ben Rasûlullah'ın yanında on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile bunu niçin böyle yaptın, bunu böyle yapmadın tarzında bir sözde bulunmadı.¹⁰⁸² Ev halkı bana bir şey söylese bile, onu rahat bırakın tarzında onları uyarırdı.¹⁰⁸³ Bir gün beni bir nedenden dolayı bir yere yolladı. Bende içimden -vallahı ben oraya gitmeyeceğim.- dedim. Bana emredildiği şekilde yola çıktım. Çarşıdan geçerken çocukların orada oyun oynadıklarını gördüm. Ben de onlarla oyuna daldım. Bir de baktım ki Rasûlullah'ın başımı arkadan tutarak bana gülümsediğini gördüm. –Ey Enescik sana emrettiğim yere gittin mi? Ben de –Evet

¹⁰⁷⁸ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 161; Dökmen, 157-9.

¹⁰⁷⁹ Tutar, 216.

¹⁰⁸⁰ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 159.

¹⁰⁸¹ Mahmut Çamdibi, “Din Eğitiminde Yetişkinler ve Şahsiyet Terbiyesi”, *YetişkinlikDönemi Eğitimi ve Problemleri Sempozyum*, Ensâr Neşriyat, İstanbul 2006, 330.

¹⁰⁸² Müslim, *Fezâil*, 51; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 1.

¹⁰⁸³ Dârimi, *Mukaddime*, 1.

hemen gidiyorum Ey Allah'ın Elçisi- dedim¹⁰⁸⁴ şeklinde onun hakkında ifade de bulunması normal zamanda da kişileri yargılamaktan, onları kırmaktan uzak durduğunun bir işaretidir.

Rasûlullah'ın bu şekilde çocuk yaşta olan, yetim birisine davranmasının nedeni insana değer vermesinden ileri gelir. O, karşısındaki muhatabı kaç yaşında veya hangi tabakada olursa olsun, onların seviyesine inebilmeyi başarırdı. Rasûlullah huzurunda titreyen bedevî ile ortak paydasını bulup Ben de avurtları çökmüş, kuru ekmek yiyen, dul bir kadının oğluyum¹⁰⁸⁵ diyerek onunla empati kurardı. Bu durum Ben de senden biriyim, aramızda adeta sınıf farkı yok, içini bana dökebilirsin dedirtten cinsten bir davranış tarzıdır.

Yine başka bir olayda Rasûlullah'ın huzuruna bu sefer suç işleme arzusundaki bir genç gelmişti. Genç, zina etmek istediğini ona söyledi. Zina etme arzusunda olduğunu söyleyen gençle empati kurdu. Önce onu dinledi. İsteğinden dolayı onu azarlamadı.

Günümüz psikologlarının empatik dinleme ismini verdikleri hususlar adeta bu hadîste canlandırılmıştı. Psikologlar, empatik dinleme'yi eğitim verenlere, şu şekilde maddelendirmektedirler. Bu maddeleri yukarıda bahsettiğimiz hadîsle ele alalım: 1. Muhatabı dinleyin¹⁰⁸⁶, 2. Muhatabın konuşması için rahat bir ortam sağlayın, kimsenin müdahalesine izin vermeyin!¹⁰⁸⁷ Rasûlullah'ın hadîsinde genç:

Ey Allah'ın Elçisizina etmeme izin ver! dediğinde, Rasûlullah'ın etrafındakiler, gence sert müdahale etmek istedilerse de buna müsaade etmeyerek, muhatabı rahatlatıyor.¹⁰⁸⁸

Psikologlar devamla, 3. Konuşmacıyı dinleme isteğinizde olduğunuzu belirtecek temaslara geçin!¹⁰⁸⁹ Aynı hadîste Hz. Peygamber gayet sakin bir şekilde gence: Bana Yaklaş!¹⁰⁹⁰ buyurarak, göz göze temas kurmanın önemine işaret etmek için genci yanına oturtuyor. Önceki madde de değindiğimiz mahrem mesafeyi de sağlıyor. Bundan sonraki maddeleri yine Rasûlullah'ın hadîsi ile ele almaya devam edelim:

4. Dikkati dağıtan hususları ortadan kaldırıyor, sahâbesi aradan tamamen çekiliyor.

5. Konuşmacıyı empatik dinleyin, kendinizi onun yerine koyun, muhatabınıza yarayışlı olması için kendi deneyiminiz ve bilgileriniz ile çözüm bulun, 6. Sabırla ve başka biri ile

¹⁰⁸⁴ Müslim, Fezâil, 54; Ebû Dâvûd, Edeb, 1.

¹⁰⁸⁵ Kadı İyaz, *Şifai Şerif Tercümesi*, N. Erdoğan-H. Erdoğan, Çile Yay., İstanbul 1980, 115.

¹⁰⁸⁶ Dinlemek, duymaktan farklıdır. Duymak, seslerin fiziksel olarak algılanmasıdır. Dinlemek ise, seslerin anlamının zihinde belirlenme çabasıdır. Tutar, 218.

¹⁰⁸⁷ Tutar, 219.

¹⁰⁸⁸ Müsned, V, 257.

¹⁰⁸⁹ Tutar, 219.

¹⁰⁹⁰ Müsned, V, 257.

iletişmi keserek, 7. Karşı tarafa rahat bir vaziyette olduğunuzu, onu dinlemekten dolayı sıkıntı duymadığınızı hissettirin, 8. Muhatabınız konuşurken sakın ha eleştiri yapmayın. Yaptığınız eleştiriye örtme cihetine gidebilir¹⁰⁹¹

Buradaki 6., 7., 8. Maddeler sözsüz iletişim¹⁰⁹² ile ilgilidir. Hz. Peygamber sakın bir şekilde genci dinlemeyi sürdürüyor. Bu esnada gencin anlattıklarını aklında toparlayıp, özet bir soru cümlesi hazırlıyor.

9. Yukarıdaki üç maddedekileri özetleyen ve onun aklını, haram olan duygularının önüne geçirecek ayrı ayrı, dört kere, soru soruyor¹⁰⁹³

Annesi, kız kardeşi, halası, teyzesi ile bir başkasının zina etmesine razı olup olmayacağını gence soruyor. Her defasında da Hz. Peygamber, gençten aynı cevabı alıyor. Hayır, istemem! Allah’a yemin ederim ben sana kurban olurum,

Zaten hiç kimse yakınları ile böyle bir şey yapılmasını istemez buyurarak onu hedef almadan sendemeyip, hiç kimse ifadesini kullanarak, genellemede bulunuyor.¹⁰⁹⁴

10. Artık muhatabınıza –nasihat etmek size çekici de gelse- onun ile konuşmayı bırakın¹⁰⁹⁵

Empati kurabilme hususunda bizlere örnek olan Hz. Peygamber gencin hatasını anlamasını sağlayarak, dostane bir arkadaş gibi mübarek elini gencin omuzuna koyarak Allah’ım bu delikanlının günahını affet! Kalbini temizle! Azaları ile günah işlemekten koru! diye dua ediyor.¹⁰⁹⁶

Bu gençten daha sonra da böyle bir günahın sadır olmaması Rasûlullah’ın amacına ulaşmasının en büyük göstergesidir. Hz. Peygamber genci dinleyip onunla empati kurarak dinin yasakladığı bir hususa uymasını sağlamıştır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden şu sonuç çıkmaktadır: Hz. Peygamber prensip olarak kişilerle empati kurmuştur Bazen küçük bir çocukla, bazen toplumun alt seviyesi sayılabilecek birisiyle, bazen de suçlu adayıyla bu empatiyi sağlamıştır. Kurduğu empati sayesinde suç işlemeyi düşünen kişileri bu niyetlerinden vazgeçirmiştir.

¹⁰⁹¹ Tutar, 219.

¹⁰⁹² Tutar, 185.

¹⁰⁹³ Tutar, 219.

¹⁰⁹⁴ Müsned, V,257.

¹⁰⁹⁵ Tutar, 219.

¹⁰⁹⁶ Müsned, V,257.

4.1.3. Suçluları Ödüllendirmesi

Eğitimde asıl olan ödüdür. Kişileri eğitirken cezaya ağırlık verilirse, Ne yaparsam cezadan kurtulabilirim? mantığı hâkim olur. Olumlu pekiştirme ödül veya hediye verme yetersiz kalırsa ceza verilebilir. Bu konuyu Cezaları Ahiret ile İlişkilendirmesi başlığı altında ele alacağız.

Cezadan kurtulma mantığı yerine Doğru olan ne? Doğru olanı yapmalıyım mantığı hâkim kılınmalıdır. Bu durumda kişilerde suçluluk duygusu yerine güven duygusu hâkim olur. Ceza almamak için değil, doğru olduğu için bunu yapacaksın ama yapmazsan bir bedel ödeyeceksin diyen ve bunu tutarlı şekilde uygulayan kimseler, karşıdaki muhatabını iyi bir şekilde eğitebilir.¹⁰⁹⁷

A.B.D. ve Batı’da Anonim Alkolikler denen grup üzerinde uygulanan metoddan ödül verme yöntemi denenmiştir. Hastanın ayık geçirdiği günler, yanındaki kişiler tarafından ödüllendirilmekte, içki içtiğinde ise cezalandırılmaktadır. Bu tür bir eğitim, hastayı cesaretlendirmektedir. Alkolikler üzerinde de en başarılı eğitim tarzının bu olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁹⁸

Suçluları topluma kazandırma adına Hz. Peygamber ödül vermeyi teşvik etmiştir. Bu yüzden Karşılıklı hediyeleşin. Zira hediye, gönlün aldanmasını yok eder¹⁰⁹⁹ buyurmuştur. Onlarla musafaha edip¹¹⁰⁰ zaman zaman onları onure etme metodunu, uygulamıştır. Mekke’nin Fethi günü, önceki yaptıkları hata ve suçları affettirme sebebi olsun diye Müslüman olanlar vardı. Rasûlullah yeni Müslüman olanların tekrar suça bulaşmamaları, Müslümanlar arasında huzursuzluk çıkarmamaları için Huneyn Gazvesi günü elde edilen ganimetlerin çoğunluğunu bu kimselere vermişti.¹¹⁰¹

Mübârekfûrî, Bu tür kişilere hediye vermenin onların kalplerindeki suça karşı olan vesvese dolu meyli ve hilenin ateşini söndüreceğini belirtmiştir.¹¹⁰²

Münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ölüm döşegine düşünce, oğlu Rasûlullah’a gelerek, babasını Rasûlullah’ın gömleği ile kefenlemesini ve cenaze namazını bizzat kendisinin kıldırmasını istemişti. Bu sayede de babasının affedileceğini umuyordu.

¹⁰⁹⁷ Tarhan, *Aile Okulu*, 38.

¹⁰⁹⁸ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 116.

¹⁰⁹⁹ Tirmizi, *Velâ*, 6; Müsned, II, 405.

¹¹⁰⁰ Muvatta, *Hüsnü’l-Hulk*, 16.

¹¹⁰¹ Müslim, *Zekât*, 134-135; Bûtî, Ramazan Said, *Fıkhu’s-Sire*, Şam 1978-1398, 306.

¹¹⁰² Mübârekfûrî, V, 561.

Rasûlullah babasının kefenlenebilmesi için gömleğini çıkardı ve oğul Abdullah'a verdi.¹¹⁰³ Hâlbuki Abdullah b. Übeyy Hz. Peygamber ile alay eden,¹¹⁰⁴ onu ve ona tabi olanları hakir gören¹¹⁰⁵ bir münafıktı.¹¹⁰⁶ Bu sayede diğer münafıkların zamanla topluma kazanımları sağlandı.

Rasûlullah'ın bu hareketini farklı yorumlayanlar da olmuştur. Bu yorumlardan bir tanesi şöyledir: Rasûlullah'ın amcası, Bedir esirleri arasında elbisesiz bir vaziyette duruyordu. O anda hayatta olan Abdullah b. Übeyy gömleğini çıkarmış ve Rasûlullah'ın amcasına gömleğini hediye etmişti. Hz. Peygamber'de bu iyiliği karşılıksız bırakmadı. Çünkü o vefakâr bir şahsiyete sahipti¹¹⁰⁷

Sonuç olarak Hz. Peygamber toplumda suçla mücadele konusunda hediyeleşme metodunu kullanmıştır.

4.1.4. Tedrîciliği Önemsemesi

Psikolojik olarak insanın tabiatı, kolay olanı yapmaya meyyaldır. Zor bir şeye alıştıktan sonra yavaş yavaş onu kabul etmeğe razı olur. Karşılaşılan ağır bir teklif, meselenin tamamını inkâra yol açabilir. Bu nedenle ona yapılan teklif ve sunulan tebliğ, kolaydan zora, esastan teferruata, bilinenden bilinmeyene doğru tedrîcî bir metot ile yapılmalıdır.

Zaten Allah kulunu gücü yetmeyeceği emirden ve yasaktan sorumlu tutmaz. Buna teklîfu mâ lâ yutak yoktur, Güç yetirilemeyen bir şeyden insan sorumlu tutulamaz.¹¹⁰⁸

İyileştirme bir program değil; bir süreçtir. Bu yüzden tedricen eğitim zaman gerektirir.¹¹⁰⁹ Allah, Mekke Dönemi'nde iman esaslarını gönüllere yerleştirirken, birdenbire beş vakit namazı emretmedi. Önce biri sabah, diğeri akşam namazı olmak üzere iki vakit namazı emretti. Mü'minlerin gönlünde namazın ruha dinlenme imkânı sağladığı görülüp, namaza karşı bir iştiağ oluşunca beş vakit namaz farz kılındı. Tedricilik, kölelik-mevâlîlik-hürlüğe geçişte de görülür.¹¹¹⁰

¹¹⁰³ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 190.

¹¹⁰⁴ 2. Bakara: 14.

¹¹⁰⁵ 63. Munafikun: 8.

¹¹⁰⁶ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 191.

¹¹⁰⁷ Naddaf, 266.

¹¹⁰⁸ 2. Bakara: 286.

¹¹⁰⁹ Genç, 117.

¹¹¹⁰ Kandemir, 237.

Medine Dönemi'nde de aynı şekilde mükellefiyetler toptan gelmemiştir. Gelen hükümler zamana yaydırılarak insanların hükümlere intibak kazanmaları sağlanmıştır. Bunda da bütünden parçaya metodu takip edilmiştir.¹¹¹¹

İçkinin haram olması, bir hükmün yerleştirilmesinde en önemli tedricilik örneğidir. Önceki bütün ilahî dinlerde haram kılınan bir husus olmasına rağmen, yasaklığını bildiren ayet, tepeden inme-direkt olarak gelmemiş, zamana yayılmıştır. İçkinin haram olması, hicretin ikinci yılında Medine'de olmuştur.¹¹¹²

Hicretin ikinci yılına kadar Müslümanlar hükümler ile pek sorumlu tutulmamışlardı. Sorumluluklar bu döneme kadar azar azar gelmişti. Bunun da nedeni, her yeni gelen sorumluluk bir sonra gelecek hükmün hazırlığı niteliğindeydi. Örneğin ilk olarak içkinin zararlarının açıklanması ile ortam hazırlandı. Bu ortamdan sonra ayetler, sırası ile inmeye başladı.¹¹¹³

Aişe'den rivayet edildiğine göre ilk inen sûreler, cennet ve cehennemden bahsetti. İnsanların, İslâm'a kalpleri ısınınca helal ve haramı bildiren ayetler inmeye başladı. Şayet ilk önce içki içmeyin¹¹¹⁴ yasağı inseydi, insanlar “Biz kesinlikle içki içmeyi bırakmayız.” derlerdi. Şayet yine ilk önce Zina etmeyin yasağı inmiş olsaydı, insanlar, Biz zina etmeyi asla bırakmayız¹¹¹⁵ diyeceklerdi.

Rasûlullahda içkiyi kesin olarak yasaklayan ayetler inmezden önce sahâbesinden nebiz istiyordu. Nebizin şiddetini azaltmak için de içine su katıp içerdi. Nebizin, yanında içilmesine de müsaade ederdi.¹¹¹⁶

İbn Ebû Leyla'nın Bedir Savaşı'na katılan pek çok sahâbî ile karşılaştığını, bunların da pek çoğunun seferde veya mukîm iken sarhoş etmeyecek kadar nebizi içtiklerini gördüğünü anlatması, yukarıdaki hadîsi destekler niteliktedir.¹¹¹⁷

Burada konumuz ile ilgili olduğu için bir rivayeti de ele almamız yerinde olacaktır.Hz. Peygamber Kâbeyi tavaf ettiği bir sırada su istediği, ardından kendisine nebiz getirildiği, Hz.

¹¹¹¹ Hûdari Beg, Muhammed, *Tarîhu't-Teşri'i'l-İslâmî*, Mısır 1970, 17.

¹¹¹² Şerbinî, Muhammed, *el-İknâ' fî Halli Elfâzi Ebi-Şücâ'*, Thk. Mektebetü'-Buhûs ve'd-Dirâsât, Dâru'l-Fikr, Beyrut1415, II, 530.

¹¹¹³ Zeydan, 106.

¹¹¹⁴ 5. Mâide: 90.

¹¹¹⁵ Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân, 6.

¹¹¹⁶ Müslim, Hac, 348; Ebû Dâvûd, Menâsik, 91.

¹¹¹⁷ Mevsilî, IV, 351.

Peygamber nebizin kokusunun şiddetinden yüzünü ekşittiği, içine su katıp içtiği, bu şekilde haram olmadığı rivayeti¹¹¹⁸ vardır.

Suyûtî tarafından bu tür rivayetler zayıf kabul edilmiştir. Bu konuda rivayetleri yapan raviler arasında, sû-i hıfz, sikâ ravilere muhalefet etme ile tanınmış kişiler bulunmaktadır.¹¹¹⁹ Bu ravilerden bir tanesi Yahyâ b. Sa'îd'dir. Ona bir defasında nebiz hakkındaki görüşü sorulduğunda o, Dinini tehlikeye sokmak istemeyen hiçbir müslümanın nebizi içmemesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹²⁰

Bu durumda ravînin rivayet ettiği hadîse muhalif davranması söz konusudur. Zira, ravînin rivayetine muhalif davranması konusu genelde Hanefî fakihlerin bir şartıdır. Belki de Nesâî'nin rivayeti içki haram kılınmadan önceki süreçte olan bir olaydı. Yahyâ b. Sa'îd ise kendi dönemindeki bir soruya yukarıdaki şekilde bir görüş bildirdi. Dolayısıyla bir hadîsi rivayet ayrı bir şey, rivayet edilen konuda fetva vermek ayrı bir şeydir

Azı haram olanın çoğu da haramdır.¹¹²¹ İçine su katılıp içilse bile Allah'aveAhiret gününe inanmayanların içeceği¹¹²² rivayetleri de içki tamamen yasak edildikten sonra varid olmaları muhtemeldir.

Muaz b. Cebel'in sorusu üzerine bir defasında Hz. Peygamber, Namazda sarhoşluk verecek kadar içki haramdır¹¹²³ Buyurması da muhtemelen içkinin kesîn olarak haram kılınmazdan önceki dönemde, Sarhoşken namaza yaklaşmayın! ayetinden sonra varid olmuştur.

Dolayısıyla rivayetlerin birbirine farklılık arz ediyor olması, aralarındaki tedricîlikten ileri gelebilir. Tıpkı ayetlerdeki tedricîlik de olduğu gibi. Ayetlerdeki öncelik ve sonralık konusu şu şekildedir:

İçki yasağı ile ilgili ilk inen ayet, Siz sarhoş iken, ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın!¹¹²⁴ ayetidir. Ardından, Sana şarap ve kumar hakkında sor sorarlar. De

¹¹¹⁸ Nesâî, Eşribe, 48.

¹¹¹⁹ Suyûtî, *Sünen-i Nesâî bi-Şerhi Suyûtî ve Haşiyeti Sindî*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut tsz., VIII, 728, 730.

¹¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, *İlel ve Ma'rifeti'r-Rical*, Thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbâs, Dârü's-Selefiyye, Bombai Hindistan 1988-1408, I, 245.

¹¹²¹ Dârimî, Eşribe, 7, Nesâî, Eşribe, 48.

¹¹²² Nesâî, Eşribe, 48; İbn Mâce, Eşribe, 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 12.

¹¹²³ Müslim, Eşribe, 70-1.

¹¹²⁴ 4. Nisâ, 43.

ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin degünahı faydasından büyüktür¹¹²⁵ ayeti indi.

Bu ayetlerde yasaklama kesin değildir. Ancak şu ayetle kesin yasaklama gelmiştir: Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar putlar ve fal ve şans okları ancak şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz¹¹²⁶

Hadîslerde içkinin ilk yasaklanması şu olay üzerine olduğu rivayet edilmektedir: Sahâbeden Abdurrahman b. Avf, bazı Sahâbîlere ziyafet vermişti. Yemekte içki de içilmişti. Ardından hep beraber namaza durdular. Namazda imamete geçen kişi, Kâfirun süresini, manasını da bozacak şekilde yanlış okumuştı. Ardından Ömer içki konusunda ayet gelmesi için dua etmişti.¹¹²⁷ Ey İman Edenler! Sarhoşken namaza yaklaşmayın!¹¹²⁸ ayeti indi. Ardından içkinin kötülüğünü vurgulayan ayet¹¹²⁹ en sonunda da kesin yasak bildiren ayet¹¹³⁰ inmişti.

Bu olayın detaylı anlatımını Tâyâlisî'nin Müsnedinde bulmaktayız. Yukarıdaki iki ayet hakkında Sa'd b. Ebî Vakkas'ın oğlu Mus'ab' şunları anlatıyor: Kur'ân-ı Kerim'de dört ayet, babam Sa'd b. Ebî Vakkas hakkında inmiştir. Bunlardan ikisi de içkinin yasak olması ile ilgili son iki ayettir. Babamlar Abdurrahman b. Avf'ın yemek davetine gitmiş, orada yemişler, içmişler, bağırıp çağırmışlar. Derken adamın biri devenin ön dişlerine bakmak isterken, deve babam Sa'd'ın burnunu yarmış ardından da içkinin kesin bir dille haram olduğunu bildiren son iki ayet, babam Sa'd b. Ebî Vakkas hakkında inmiştir.¹¹³¹

Buraya kadar verdiğimiz bilgileri özetleyip mevzuya devam etmek istiyoruz. İçki yasağında ayetler arasında öncelik-sonralık olduğu gibi hadîslerin arasında da öncelik-sonralık vardır.

Hız. Peygamber'in hayatında da tedricen bir ilerleme söz konusudur. Bu tedricilik müslümanlara inen emirlerde de görülmektedir.

İçkinin yasak edilişindeki tedriciliğin, içkiye verilen cezada da olduğunu görmekteyiz. Örneğin içki yasağı ilk nâzil olup, had vurulmak üzere getirilen bir kişiye, Ebû Hureyre'nin anlatımına göre herkes adeta eline ne geçirmiş ise vuruyor. Daha sonradan bu suç

¹¹²⁵ 2. Bakara 219.

¹¹²⁶ 5. Mâide: 90.

¹¹²⁷ Döndüren, *Son Çağrı*, II,173.

¹¹²⁸ 4. Nisâ: 43.

¹¹²⁹ 2. Bakara: 219.

¹¹³⁰ 5. Mâide: 90.

¹¹³¹ Tâyâlisî, I, 169-170; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 43.

işleyenlere Rasûlullah'ın uyguladığı kırk kırbaç cezasının Ebûbekir tarafından da benimsenmesi, Ömer'in kırka, bir kırk daha tazîr cezası olarak ilave etmesi adeta cezada da olgunlaşmayı gösteriyor.¹¹³²

Ali'nin, Rasûlullah zamanında içki içene uygulanacak had cezasının kanunlaşmadığını, kendi dönemlerinde kanun olarak olgunlaştığını¹¹³³ belirtmesi, bu tadrîciliğe işaret etmektedir.

Ceza vermedeki tadrîciliğin, bir diğer örneği zina cezasında gerçekleşiyor. Beyhakî'nin rivayetinde Hz. Peygamber önceleri zina eden kimselere evli-bekâr ayırımı yapmaksızın bir yıl sürgün cezası ile birlikte yüz değnek vurduruyordu. Daha sonraları evli, hür olarak zina edenleri, recmettirdiği rivayet edilmektedir.¹¹³⁴

Kendi devrinde, evliyken zina eden bir Yahudi ile zina eden bir kimsenin yüz değnek ceza yememek için yakın akrabası tarafından yüz koyun bağışlamayı, bir de cariyeye azadedilmesine Hz. Peygamber, Vallahi ben de Allah'ın kitabı ile hükmediyorumdiyerek zina eden yahudiye Üneys tarafından recm cezasını uygulatması¹¹³⁵, bekâr olan kişinin yakınına koyunlarını ve cariyesini iade ederek, yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası vermesi, zina cezasının tadrîciliğinde son noktaya ulaşılmamasının bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹³⁶

Sonuç olarak toplumda bir suçun oluşmaması hususunda Hz. Peygamber bir takıma adımlar atmıştır. Bu adımlar suçun tanımında olabildiği gibi, suça verilecek cezada da olmuştur. Yukarıda verdiğimiz rivayetlerden bunu anlamaktayız.

Cezaevinde de tadrîcî bir yaklaşımla eğitim sunulmalıdır. Din ile hiç alakası olmayan mahkûmlar önce ziyaret edilmeli. Onlara ikram edilmeli, selam verilmelidir. Onlara karşı tebessüm eksik edilmemelidir. Aile terbiyesi almış, din adamına değer veren kişilere, din hizmeti sunmak, daha kolay olacaktır. Çünkü bu kişilerin alt yapılarında sadece bilgi eksiği vardır. Aile ortamından uzakta yetişenlereyse, Rasûlullah'ın rahmet peygamberi olduğunu, yetim büyüdüğü, Mekke toplumu tarafından dışlandığı vb. konular anlatılabilir.

¹¹³² İbn Kudâme, X, 332.

¹¹³³ Tâ'yâlisî, I, 168-179.

¹¹³⁴ Beyhakî, VII, 3341.

¹¹³⁵ Hz. Peygamber zamanında recm edilen iki Yahudi daha vardır. Bunlar evli iken zina etmişlerdi. Onlara da aynı cezayı Peygamber uygulamıştır. Bu kişiler ile birlikte Maiz ve Gâmidiyeli kadını da katarsak, toplam beş kişiye recm cezasının uygulandığını görürüz. Ayrıca Bkz. Beyhakî, VII, 3345-6.

¹¹³⁶ Beyhakî, aynı yer.

4.1.5. Suç İşlettirecek Mekândan Uzak Tutması

İnsanın yaşadığı mekânın sadece sıcak ve soğuktan korunması için değil, onun kültürünün ve manevî değerlerinin sığınağı olması açısından önemi Sünnet'te son derece büyüktür.¹¹³⁷ Bu önem, suçlular üzerinde yapılan anketlerle de ortaya çıkmaktadır. İki yüz on dört genç hükümlü üzerinde yapılan bir ankete göre, % 54 oranındaki hükümlünün, suça bulaşan bir ortamda büyüüp yetiştiği tespit edilmiştir.¹¹³⁸

Yaşanılan muhitte hangi suçlar yaygınsa fert, o suçları öğrenir. Öğrendiği hususlar zamanla kendisinde alışkanlık haline gelir. Büyük şehirlerdeki suç çeşitleriyle küçük şehirlerdeki suç çeşitleri birbirinden farklıdır. Hatta cezaevlerindeki mahkum krokilerinde de durum aynıdır.¹¹³⁹

Hırsızların olduğu bir koğuştaki kişiler arasında hırsızlık konusunu ele alan muhabbetlerin olması doğaldır. Bu ortamda kalan bir kişinin bu muhabbetlerden etkilenmesi normaldir.

Bağımlılık yoluyla suç öğreniminde tevarüs faktörü üzerinde durmuştuk. Bir de çevre faktörü ile suç öğrenimi söz konusudur. Suçla etkili mücadelede en başta çevre faktörü ıslah edilmeli, ardından diğer suç nedenleri düzeltilmelidir.

Bizim yaptığımız anketin dokuzuncu sorusunda mahkûmlara Yaşadığınız ülkede suçla etkili mücadele yapıp yapılmadığı sorusu sorulmuş, mahkûmların % 55'i Suçla etkili mücadele yapılmadığı cevabını vermişlerdir. Bu durum ülkemizin suçtan uzak olmadığına ve yukarıda belirttiğimiz çevre faktörü yönünden ıslaha muhtaç bir ülke olduğuna işaret eder.

Suçun bir ülkeden tamamen silinebilmesi için o yerde güzel hasletlerin işleniyor olması gerekir. İyiliklerin ve güzel hasletlerin kalplerde kök salabilmesi için de zamana ve iyi bir mekâna ihtiyaç vardır. Bu sayede kişinin tevbesi pekişir ve ıslah olmuş bir Müslüman haline gelebilir.¹¹⁴⁰

Batı'da yapılan çalışmalar içerisinde, suçun oluşmasına sebep olan faktörleri çevre ile ilişkilendiren teoriler vardır. Bu teorilerden aykırılıkların içtimai teorisi suçların yaşanılan çevre içerisinde öğrenim seyrini ele almıştır. Bu teorinin kurucusu Stherland'dır. O'na göre şahıs aşağıdaki süreç içerisinde suçu öğrenir:

¹¹³⁷ Canan, 418.

¹¹³⁸ Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi*, Nobel Yay., Ankara 2006, 95.

¹¹³⁹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 287.

¹¹⁴⁰ Nevevî, XVII, 77.

1. Suç teşkil eden hareket öğrenilir.
2. Suç olan davranış temas yoluyla öğrenilir. Bu temas şifahî yolla olur. Bazı jest ve hareketler ile gerçekleşir.
3. Samîmî arkadaşlıklar ile suçun ince detayları öğretilir.
4. Basit suçlar öğretildiği gibi karmaşık olan suçların teknik bilgileri de dostane yaklaşımlar kullanılarak ta'lim edilir.
5. İşlenecek suç veya suçlunun kanunlardaki detayları, az ceza almak için boşlukları öğretilir.
6. Farklı suçluların birarada olması, devam süresi onlarla oturmanın süresi, üstünlük en iyi suç bilen sözüne itibar ve bunların yoğunluğuna göre suçu öğrenme dereceleri farklılık arzedebilir.
7. Taklit dışı öğretim metotlarıyla öğrenme olabilir. Örneğin ırzına geçilen birisi mağdûr olmayı yaşamıştır. Buhadîseden kendi kendisine çıkarımlar yaparak başkasına bu suçu nasıl işleyeceğini öğrenir. Adetamağdûr olmaktan hareketle suç öğrenmiş olur.
8. Suçlar sadece ihtiyacı gidermek için işlenmez. Bu öğrenimde kişi arkadaşlarının yanında itibarının kaybolmaması için bu suçları öğrenir.¹¹⁴¹

Yukarıda bir mekân içerisinde suçun öğreniliş şeklini verdik. Cezaevlerinde aynı koğuştaki olanlar arasında bu etkileşim olmaktadır. Aralarında pasif dinleyici suçlular olabilir. Bunlar daha önceden öğrenmedikleri suçları bu ortamda öğrenmektedirler.

Pasif dinleyicilikten kurtulmak için mekânı değiştirmek ve iyi arkadaşlar edinmek gereklidir. İslâm, suçlunun eğitiminde salt bir mekân değişikliğini kastetmez. Mekân değişikliğinin yanı sıra arkadaşlarının ıslah olma durumlarının, bilgilerinin ve eğitilecek suçlu ile ilgilenmelerinin de önemi üzerinde durur.¹¹⁴² Çünkü eğitimin, yaşanılan toplumla direkt alakası vardır. Bu alaka o kadar ileri bir derecededir ki toplum kendi kültürünü kişiye aktarır. Eğer bu aktarım doğruysa yaşanılan mekân ve toplum kişinin dünya ve ahiret saadetini kazanmasına yardımcı olacak bir unsur haline dönüşür.¹¹⁴³

¹¹⁴¹ Dönmezer, *Kriminoloji*, 288-90.

¹¹⁴² Çakan, İsmail Lütfi, "Hitabet ve İrşad Açısından Kur'ân-ı Kerim'de Söz Çeşitleri", *Din Öğretimi Dergisi*, sayı: 15, Haziran 1988, 60.

¹¹⁴³ Canan, 418.

Bu dönüşümün misalini aşağıda vereceğimiz hadîsle ele almak istiyoruz. Hz. Peygamber önceki milletlerden bir insanın kötü halden iyi hale doğru gidişatını şu misalle anlatır:

Sizden önceki ümmetlerden yüz kişiyi öldüren bir adam, yeryüzünün en âlimini sordu. O'na bir rahib gösterildi. O'na gitti, doksan dokuz kişiyi öldürdüğünü onun için tevbenin olup olmadığını sordu. O, Hayır, yok diye cevap verdi. O'nu da öldürdü. Bu öldürmeyle doksan dokuzu yüze tamamladı. Ardından yeryüzünün en âlimini yine sordu. O'na yeryüzünün en âlimi gösterildi. Yüz kişiyi öldürdüğünü kendisinin tevbe etmesinin mümkün olup olmadığını ona sordu. O, Evet, var cevabını verdi¹¹⁴⁴ Âlim zat bu kişiye, onun tevbe etmesi için günah işlediği ortamı terk ederek, ibadet ile meşgul olan kişilerin bulunduğu filanca yere gitmesini¹¹⁴⁵ ve onlarla birlikte Allah'a ibadet etmesini emretmişti¹¹⁴⁶

Nevevî bu hadîsin şerhinde özetle şunları söyler: İyi ve doğru huylar ancak verâ sahibi, hayır yapmayı seven, âlim, âbid insanlar ile beraber olduğunda pekişebileceğini belirtir. Bu yüzden suça sebep olan mekânların terkedilmesi gerekir. Tevbe etmenin verimli bir hale gelmesinin de en önemli şartının kötü insanlardan uzak olup iyi insanların olduğu yerlere gitmenin gerekliliği bu hadîsle vurgulanmıştır¹¹⁴⁷

Aynî ise bu konuda şunları ifade eder: Birlikte olunan arkadaşların sadece ibadete düşkün olmaları yetmez, ibadetle birlikte ilim sahibi kişiler olmaları gerektiği de ortaya çıkmıştır¹¹⁴⁸

Âlimler, yukarıdaki hadîsi şerifi de delil olarak suça meyilli insanlara suç işlenen yerlerden, ortamlardan uzak tutulması hususunun emredilmesini, takva sahibi insanların yaşadığı mekânların da suçlular için cazip ve sevimli hale getirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹¹⁴⁹ Bu yapılamıyorsa ahlâken topluma örnek olmuş kişilerin, suça meyyal kişilere iyi tanıtılması, örnek karakter olarak onları benimsemeleri sağlanmalıdır.¹¹⁵⁰

İman eden bir suçlu için bir mekân türlü dünya lezzetleri ile dolu olsa, fakat orada suç işlenmeye müsait ortam olsa, o mekân mümine sevimli gelmemelidir. Çünkü bu tür suç ve ma'siyet işlenen mekânlar Allah'ın rahmet kapılarının kapalı olduğu yerlerdir. Bunun da

¹¹⁴⁴ Müslim. Tevbe, 46.

¹¹⁴⁵ Buhârî, Ehâdisü'l-Enbiyâ, 124; Müslim. Tevbe, 46.

¹¹⁴⁶ Müslim. Tevbe, 46.

¹¹⁴⁷ Nevevî, XVII, 78.

¹¹⁴⁸ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVI, 87.

¹¹⁴⁹ Şevkânî, V, 218.

¹¹⁵⁰ Aydın, M. Zeki, 234.

nedeni o mekânlarda Allah'ın emri hafife alınmıştır. Bir mümin, inandığı değerlere aykırı hareket etmeyeceği gibi, edenler ile de beraber olamaz, olmamalıdır.¹¹⁵¹

Bu duruma zina suçuyla örnek verelim. Zinaya yaklaşmama emrini veren Allah'tır. Hz. Peygamber de bir kadın ile bir erkek bir odada baş başa kalmamaları, mahremsiz kadının yolculuk yapmaması gerektiğini, haber verir.¹¹⁵² Eğer baş başa kalırsalar üçüncülerinin şeytan olacağını,¹¹⁵³ bildirir. Hz. Peygamber bu hadîste bulunan mekânların ıslâh olunmuşluk durumuna işaret etmiştir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber hadîslerinde mekânların ıslah olunmuşluğunun kişilerin ıslah olmasına direkt etki edeceğine işaret etmiştir. Bunu günümüzdeki teoriler de desteklemektedir. Hz. Peygamber eğer yaşanan mekân ıslahtan uzak bir durumdaysa suçta bulaşmamak adına oranın değiştirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

4.1.6. İyilik Yaptırarak Kötülüklerden Uzaklaştırması

Kötülüğün iyilik yaptırılarak eğitilmesi, zaman gerektiren bir husustur. Bu yüzden, öncelikli olarak konuyla ilgili Rasûlullah'ın uygulamalarına temas edilecektir. Ardından da kötülüklerin iyilikle ıslahını konu alan ikna süreci ismini vereceğimiz konu ele alınacaktır.

Hz. Peygamber, sahâbîlerini bir kötülük yaptıkları vakit o kötülüğü unutturacak veya Allah'a affettirebilecek bir iyilikte bulunmalarını, insanlara güzel ahlâk ile muamelede bulunmalarını istemiştir.¹¹⁵⁴

Taberânî'nin rivayetinde, amcasının katili Vahşi, Rasûlullah'ın huzurunda Müslüman olunca Hz. Peygamber ona, Ey Vahşi, Müslüman olmadan önce Allah yolundan çıkmak için öldürüyordun. Müslüman olduğun şu andan itibaren de Allah yolunda olabilmek için öldür buyurması, ümmetinin kötü huylarının olabileceğine, ama bunların da savaşta kâfiri öldürme şeklinde iyilik yapılarak düzeltilebileceğine işaret etmektedir.¹¹⁵⁵

Vahşi' de yalancı peygamber Müseylemetü'l-Kezzab'ı öldürmüştür.¹¹⁵⁶ Bu olayın ardından Vahşi Bu ümmetin en hayırlısı olan "Seyyidü's-Şühedâ"yı da ben öldürdüm. Bu

¹¹⁵¹ Aliyyü'l-Kârî, V, 218.

¹¹⁵² Müslim, Hac, 424; İbn Hibbân, VI, 441.

¹¹⁵³ Tayâlisî, I, 31; İbn Hibbân, XV, 122; X, 437; Tirmizî, Fiten, 7.

¹¹⁵⁴ Tirmizî, Birr, 55; Dârimî, Rikak, 74; Müsned, V, 177.

¹¹⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 148.

¹¹⁵⁶ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVII, 214.

ümmetin en şerlisi olan Müseyleme'yi de ben öldürdüm,¹¹⁵⁷ demiş, bu hakikati kendisi de belirtmiştir.

Bu konuda örnek olabilecek Hz. Peygamber dönemindeki diğer uygulamalar şunlardır:

Bedir Savaşı'nda savaş suçlusu olarak ele geçirilen esirlere, Hz. Peygamber mesleklerini, bilgi-becerilerini sordu. Onların içinden fidye verecek durumları olmayıp yazı yazmayabilenleri, Ensâr'ın çocuklarına yazı yazmayı öğretmeleri karşılığında serbest bıraktı.¹¹⁵⁸

Bir kadınla cima haricinde her türlü şehvî faydalanmada bulunduğunu söyleyen sahâbî hakkında Muhakkak ki yapılan iyilikler, kötülükleri yok eder¹¹⁵⁹ ayeti indi. Sahâbî, bu hususun sadece kendisine has bir durum mu, yoksa bütün ümmeti mi kapsadığını Hz. Peygamber'e sorunca Hz. Peygamber, Bu hususun, bütün ümmeti kapsadığını¹¹⁶⁰ haber verdi.¹¹⁶¹

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir hususu belirtmekte fayda vardır. Hz. Peygamber'in, kılınan namazların ve yapılan iyiliklerin sayesinde kötülüklerin silineceğini bildirmesi, had cezasını gerektirmeyen, Tazîr nevinden olan suçları içerdiği konusunda âlimler ittifak etmişlerdir.¹¹⁶²

Bir diğer örnekte akrabalarının kendisine devamlı sûrette kötülük yaptıklarını, kendisinin ise onlara iyilikte bulunduğunu söyleyen bir sahâbîye Hz. Peygamber, Eğer söylediğin doğru ise, sen onlara kül yediriyorsun demektir. Böyle yapmaya devam ettikçe Allah tarafından melekler sana destek olacaktır¹¹⁶³ buyurarak yaptığı işin ancak şerefli ve ulvî bir karaktere sahip kişilerce yapılabilecek bir iş olduğunu belirtmiştir. Çünkü, Arap edebiyatından kül şerefliklik, asalet ve çevresinin genişliği anlamlarında kinaye sanatı yapılarak kullanılır.¹¹⁶⁴

Hz. Peygamber, sahâbîsinin olumsuz gibi görünen durumuna farklı bir yaklaşım sergileyerek onu kazanıyor. Yukarıda kötülüklerin namaz ile yok olacağı, kul hakkı olan bir

¹¹⁵⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 148.

¹¹⁵⁸ Müsned, I, 247.

¹¹⁵⁹ 11. Hûd: 114.

¹¹⁶⁰ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 5; *Mevâkîtu's-Salât*, 4; Müslim, *Tevbe*, 39.

¹¹⁶¹ Nevevî, XVII, 74.

¹¹⁶² Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, V, 19, 20; Nevevî, XVII, 75.

¹¹⁶³ Müslim, *Birr*, 22; Müsned, II, 300.

¹¹⁶⁴ Emin, 105.

konuda da haksızlığa uğranılsa da iyilik yapılması mevzuları meselelere farklı yaklaşım tarzı ile bakmayı gerektiriyor.

Nevevî'ye göre yukarıdaki hadîsin mânâsı: «Sen onlara iyilik etmekle, kendilerini tahkir ve rezil ediyorsun! Yaptıkları aşağılıktan sıcak kül yemiş gibi elem duyuyorlar! Senin yedirdiğin nimetler, sıcak kül gibi onların mide ve bağırsaklarını yakacaktır!»¹¹⁶⁵ anlamındadır.

Kötülüğe bile iyilik ile muamele edilmesini emreden dinimiz,¹¹⁶⁶ iyilik işleyene hayli hayli iyilik yapmayı emreder. Bu yüzden de din hizmetini mahkûm kardeşlerimize sunanlar, onların güzel yönlerini geliştirmelidir.

Suçluların topluma kazandırılmalarının ilk şartı, onların toplum içerisinde iyi özellikleri ile anılmalarını sağlamaktır. Bu yüzden de Onları tevbe etmeğe, namazlarını kılmaya, doğru sözlü olmaya, kötülükleri unutturacak iyilikler yapmaya teşvik etmek gerekir. Çünkü Müslüman asla suçta ısrarcı olmaz,¹¹⁶⁷ çirkin bir harekette bile bulunsa Allah'ı zikreder¹¹⁶⁸ şeklindeki telkinler ile suçlularda ıslah olmaya yönelik ilk adım oluşturulmalıdır. Bu ıslah, kişisel hakkın çiğnenmesi durumunda oluşan suçlarda olabileceği gibi, Allah hakkının ihlali sonucunda oluşan suçlarda da olabilir.

Aşağıda değinilecek ikna süreci ismi verilen terapiyle ise kişiye karşı işlenen suçların ıslahında başarı sağlanabilir.

Bugünkü eğitim bilimcileri, kötülükleri iyilik ile izale etmeye, cesaretlendirme-teşvik etme adını veriyorlar. Bu konuda da olumsuz bir halin nasıl olumlu bir hale dönüşebileceği hakkında örnek bir deney sunuyorlar. Bu deney bazı aşamalardan oluşuyor. Buna göre: Cesaretlendirmeyi teşvik etmede uygulanacak ilk adımı, düşünmeyi sağlayabilmek, olduğunu belirtiyorlar. Buna da zıt düşünme yeteneği ile başlıyorlar. Deneye katılanlara olumsuz bir durum için, dört tane zıt düşünce belirlemelerini istiyorlar.

Örneğin kişiden, intikam almayı düşündüğü hasmı hakkında, o ana kadar yapmayı hiç düşünmediği, dört zıt düşünceyi belirlemesini istiyorlar. Beşincide ise hasmına karşı o ana kadar hiç yapmadığı farklı bir yaklaşımı sergilediği görülmektedir. Bu dört zıt düşünceye şunlar örnek olarak verilmektedir. Buna göre:

¹¹⁶⁵ Nevevî, XVI, 109; Lâşîn, Musa Şahin, *Fethu'l-Mun'im Şerhu Sahih-u Müslim*, Daru's-Şuruk, Kahire 1433-2002, X, 11.

¹¹⁶⁶ 41. Fussilet: 34.

¹¹⁶⁷ 3. Ali İmran: 135.

¹¹⁶⁸ 3. Ali İmran: 135; 7. A'raf: 201.

1. Kişiyi, İntikam almayı düşündüğü hasmına giderek ona karşı yanlış yaptığını söylemesi, isteniyor.

2. İntikam almayı düşündüğü hasmının arkadaşı olmayı düşünmesi, isteniyor.

3. O kişiye iltifat etmeyi düşünmesi, isteniyor.

4. Beraber oyun oynamayı teklif etmeyi düşünmesini söylemesi isteniyor. Bu maddeden sonra mantık devreye giriyor. İntikam almayı düşündüğü kişiye farklı bakabiliyor.

5. Ona sarılmak istemesi.¹¹⁶⁹ Hâlbuki birinci aşamada hasmına karşı böyle bir düşünce aklından bile geçmiyordu.

Muhatabın suça bulaşmaması isteniyorsa şu yol da takip edilebilir: Suçluların iyi eğilimi bir tane, kötü eğilimi doksan dokuz tane olsa, o bir tane iyi eğilimi kıvılcım mesâbesinde görerek, doksan dokuzunu da iyi yönde harekete geçirmeye çalışmalıdır.

Adeta işlenen suçlar, kabahati ortadan kaldıracak bir argümana dönüşebilir¹¹⁷⁰ İletişim uzmanları ise, buna ikna süreci ismini vermişlerdir.

İkna, İnsanlara çeşitli mesajlar kullanarak onların inanç, kanaat, tutum ve davranışlarında değişim yapmaktır¹¹⁷¹ Bunu da yapabilmek için ikna edicinin en başta güvenilir olduğunu¹¹⁷² karşı tarafa hissettirmesi gerekir.

İkna edicinin güvenilir olduğunu¹¹⁷³ karşı tarafa hissettirmesi özelliğini Yûsuf, Mısır'a erzak almaya gelen kardeşlerine, Görmüyor musunuz? Ben, ölçeği tam dolduruyorum, misafiri de en güzel şekilde ağırlıyorum¹¹⁷⁴ dedikten sonra kendisine olan güveni pekiştirmek için ücret olarak verdikleri paralarını da onlara geri verdi. Böylelikle kendisine karşı, onlarda bir güven oluşturdu.

İkna sürecini iletişim uzmanları üç aşamada ele alıyorlar:

Birinci Aşamada:Eğitimcinin, Eğitilen Suçluda Olumlu Yönde Bir Kanaat Oluşturması,

İkinci Aşamada:Eğitimcinin, Eğitilen Suçlunun Olumlu Yönde Attığı Adımın Şiddetini Arttırması,

¹¹⁶⁹ Nelsen,95.

¹¹⁷⁰ Nelsen,136.

¹¹⁷¹ Tutar, 226.

¹¹⁷² Tutar, 225-6.

¹¹⁷³ Tutar, 225-6.

¹¹⁷⁴ 12. Yûsuf: 59.

Üçüncü Aşamada: Eğitilen Suçlunun Tutumunun İyi Yönde Değişmesi.¹¹⁷⁵

Bu aşamalar, Yûsuf'un kardeşlerini ıslah etmesinde de görülmektedir. Yukarıdaki maddeleri Yûsuf'un kıssasından örnekler vererek ele alalım:

İkna sürecinin birinci aşaması, Olumlu yönde bir kanaatin eğitimciye karşı suçlularda oluşturulması'dır.

Kardeşleri, Yûsuf'a yıllar sonra azık almaya geldiler. Adeta, Yûsuf'a kardeşlerini ıslah etmek için bir fırsat doğmuştu. Onları önce, en güzel şekilde misafir etti. Ardından, onlara bol bol erzak verdi. Aldıkları erzağa karşılık verdikleri paralarını da onların onurlarını kırmadan geri iade etti.

Onlar da önce aldıkları azıklara karşılık verdikleri sermayeyi dahi geri veren, ismini bilmedikleri Aziz'e karşı, gönüllerinde bir sempati oluşmuştu. Böylece eğitimciye karşı suçlularda Olumlu yönde bir kanaatoluşmuş oldu.

Onların ıslah olmaları için, ikna sürecinin ikinci merhalesi olan Eğitimcinin, Eğitilen Suçlunun Olumlu Yönde Attığı Adımın Şiddetini Arttırması gerekiyordu. Yani suçluların en az iki kez, iyi yönde ve eğitimcinin istediği tarzda adım atmaları gerekiyordu. Buna göre:

1. Eğitimci konumunda olan Aziz, ilk olumlu adım olarak onlardan, Kardeşleri Bünyamin'i getirmelerini istedi¹¹⁷⁶ Eğer kardeşleri Bünyamin'i ona getirmezlerse Artık benden azık filan da beklemeyin!¹¹⁷⁷ dedi. Bunu söylemeye hakkı vardı. Çünkü onlarda kendisine karşı daha önceden bir güven duygusu oluşturmuştu.

Ayrıca bu tehtidi, kendi sözünü onlara dinlettirebilmenin bir yaptırımını olarak kullandı. Zaten söylediği sözün eğittiği kişide hiçbir etkisi olmayan bir eğitimci, karşısındaki suçluyu nasıl eğitebilirdi ki? Onlar da Bir deneriz babasından isteriz dediler. Denediler paralarının kendilerine iade edildiğini de görünce, ısrarla Bünyamin'i babalarından istediler. İkinci defa Mısır'a erzak almak için Bünyamin ile yola çıktılar.

Eğitimci konumundaki Aziz, onların aç kalan midelerini önce kendisine bağladı.-Tekrar bir güven tazeledi.- Sonra da onların gönüllerini kendisine bağlaması gerekiyordu. Bu yüzden onların ikinci defa yüklerini doldurdu. Fakat, ilahî bir hile ile kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoydu. Bünyamin hırsızlık yapmıştı. Yûsuf'un kardeşlerinin, Azizin karşısında ona

¹¹⁷⁵ Tutar, 226.

¹¹⁷⁶ 12. Yûsuf: 59.

¹¹⁷⁷ 12. Yûsuf: 60.

mahcûbiyetlerini ifade etmekten başka çareleri kalmamıştı.¹¹⁷⁸ Bu andan itibaren Yûsuf ikinci olumlu adımı onlara attırdı. Bu şöyle gerçekleşti:

2. Aziz onlara, Dönün ve deyin ki, ey baba! Oğlun, hırsızlık yaptı,¹¹⁷⁹ dedi.

Aslında bu cümleyi Yûsuf, eğittiği kardeşlerine sözünün geçip geçmediğini denemek için söylemişti. Tıpkı ilk olarak kardeşleri Bünyamin'i öncece getirmelerini onlardan istemesi gibi. Onlar da Aziz'in kendilerine söylediğinin aynısını babalarına söylediler. Eğitimcinin ikinci defa sözünü dinlemiş oldular. Böylelikle de iyi yöndeki adımları pekişmiş oldu.

Fıkıhta da bir köpeğin av köpeği olabilmesi için, eğitim verilirken en az iki defa sahibine avı yemeden getirmesi gerekir. Yukarıda anlatıldığı üzere Yûsuf da emirlerinin, kardeşleri tarafından sefer yerine getirildiğini gördü.

Adeta ikna sürecinin üçüncü aşaması olan Eğitilen suçlunun, eğitimciye karşı tutumunun olumlu yönde değişmesi,¹¹⁸⁰ aşamasına geçildi.

Aziz'e üçüncü gelişlerinde kardeşleri, o ana kadar kullanmadıkları bir cümleyi kullandılar. Ey Aziz! Allah sadaka verenleri muhakkak sever¹¹⁸¹

Önceden, Allah'ın Yûsuf'u kendi üzerlerine faziletli kılmasını,¹¹⁸² babalarının Yûsuf'a olan düşkünlüğünü¹¹⁸³ anlamak istemeyen babalarını derin bir sapıklıkla suçlayan kardeşleri, üçüncü sefer kapısını çaldıkları, ismini dahi bilmedikleri bir Aziz'in karşısında sadaka dilenmek zorunda kalmışlar, onu Allah'ın sevgisine aday birisi olarak görmüşlerdi.

Yûsuf, kendisinden yardım bekleyen kardeşlerine üçüncü gelişlerinde önceki ihsanlarını başa kakmadan, hani siz cahildiniz¹¹⁸⁴ Aslında yapmazdınız da yaptıklarınız sizden değil, cahilliğinizden ileri geliyordu demişti.

Yûsuf'un kardeşleri de ona karşı son derece nazikçe, başkalarına iyilik etme konusunda Allah'ın Yûsuf'u kendilerine açıkça üstün kıldığını,¹¹⁸⁵ itiraf ettiler.¹¹⁸⁶ Bu itirafları Yûsuf, Onların kötü huylarını bırakıp iyi yönde atılan bir değişim olarak adeta kabul etti. Ardından

¹¹⁷⁸ 12. Yûsuf: 77-8.

¹¹⁷⁹ 12. Yûsuf: 81.

¹¹⁸⁰ Tutar, 226.

¹¹⁸¹ 12. Yûsuf: 88.

¹¹⁸² 12. Yûsuf: 6.

¹¹⁸³ 12. Yûsuf: 8.

¹¹⁸⁴ 12. Yûsuf: 89.

¹¹⁸⁵ 12. Yûsuf: 91.

¹¹⁸⁶ Kutup, Seyyid, *Fi-Zilâli'l-Kur'ân*, Dâru's-Şurûk, Beyrut 2003-1423, IV, 2027.

da babasını Mısır'a davet etti. Bu şekilde kardeşlerinin yanlış tavırlarını, olumlu yönde eğitmiş oldu.¹¹⁸⁷ Böylelikle de ikna süreci başarıyla tamamlandı.

Yûsuf, kardeşlerine ilk aşamadan önce kimliğini açıklasaydı. Onlar, Yûsuf'a tenezzül etmeme rolüne bürünüp, Senin yardımını filan istemiyoruz deyip, çekip gidebilirlerdi. Daha çok onu kıskanırlardı. Bu seferde Yûsuf onları eğitemezdi.

Bu kıssada Allah, Yakup'un oğullarına bir ıslah hazırlamıştır. Karşısındaki muhatabı küçümseyici hakir görücü duygulara sahip kişilerin, hakir gördükleri, kuyuya atmak sûretiyle kendisine karşı suç işledikleri kişi tarafından nasıl eğitildiklerinin dersini sunmuştur.

Buraya kadar verdiğimiz bilgilerden netice olarak şu sonucu elde edebiliriz. Suçluların iyilik yaptırılarak eğitilmesi mümkündür. Fakat zaman gerektiren bir olgudur. Bu hususu eğitimcinin göz önünde tutması gerekir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in suçluların kabiliyetlerini ön plana çıkararak onları topluma kazandırmaya çalıştığı, verdiğimiz örneklerle ortaya çıkmıştır.

4.1.7. Müjde ile İnzar Arasındaki Dengeyi Kurması

Rasûlullah'ın en önemli özelliklerinden birisi onun müjdeleyici ve uyarıcı¹¹⁸⁸ olmasıdır. Mahkûmlara sürekli cehennem üzerinden bir anlatımda bulunulması, onlarda bazı olumsuzlukların görülmesine sebep olabilir. Çünkü korku, insanın açığa vurduğu duygular arasında sayılmaz.¹¹⁸⁹

Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim'de Allah müjde-korku arası dengeyi gözetmiştir. Müjdeleyen ve uyaran ayetler sayı olarak birbirine yakın seviyededir. Dolayısıyla cezaevlerinde yapılan sunumlarda bu denge iyi gözetilmelidir.¹¹⁹⁰

Bu dengeyi gözetmenin yanı sıra, eğitilen hususların alanında yeterince bilgi donanımına sahip olunması gerekir. Suçluların anlayışlarının üstünde bir anlatımdan uzak durulmalıdır.¹¹⁹¹

Kıyamet günü olduğunda Allah her müslümanın eline bir Yahudi veya Hristiyan'ı verecek, "Bu senin cehennemden çıkman için fidyen oldu buyuracaktır"¹¹⁹² tarzında

¹¹⁸⁷ 12. Yûsuf: 93.

¹¹⁸⁸ 48. Fetih: 8.

¹¹⁸⁹ Bernard Ryan, *Çocuk- Çocuğum Okula Başlıyor*, Terc. Müge İzmirli, Hayat Yay., İstanbul 2003, 132.

¹¹⁹⁰ Sancaklı, Saffet, "Değişen ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu-Nitelikleri", *D.İ.D.*, c. 44, sayı: 2, Nisan-Mayıs-Haziran 2008, 61.

¹¹⁹¹ Osman Taştekin, "İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagogik Temelleri", *D.İ.D.*, c.39, sayı: 1, yy. 2003, 124.

¹¹⁹² Müslim, Tevbe, 49; İbn Mâce, Zühd, 35.

içerisinde korku ve ümidin bir arada yer aldığı, fakat ümidin biraz daha fazla olduğu ifadeler¹¹⁹³ ile suçluları kazanmaya çalışmak gerekir.

Fakat bu tür hadîslerin açıklanması zordur. Bu yüzden daha sade ifadelerin yer aldığı hadîsler tercih edilmelidir. Örneğin Bir anne çocuğunu nasıl ateşe atamazsa, Allah da kullarından kendisine isyan eden ve suçta ustalaşmış, kelime-i tevhidi söylemekten kaçınan kulları dışındakileri azap etmeyecektir¹¹⁹⁴ şeklinde bir annenin Hz. Peygamber'e soru sorması üzerine söylenmiş olan hadîsler söylenebilir.

Ömer b. Abdilaziz ve İmam Şafii, yukarıda belirtilen ilk hadîsin Müslümanlara en çok ümit veren hadîs olduğunu belirtirler.¹¹⁹⁵ Sindî, Bu hadîsi Kâfirlerin Müslümanlara fidye olarak atılması şeklinde anlamının yanlış olacağını belirtmiştir. Kâfirler zaten işledikleri küfür nedeniyle cehenneme girecektir. Müslümanlara ise Allah hem cennette, hem de cehennemde olmak üzere iki makamı zaten hazırlamıştır. Kâfir olan kişi cehennemlik olunca onun cennetteki makamı Mü'mine verilecektir Kâfirler ile cehennem dolunca da Mü'mine cehennem de yer kalmayacaktır¹¹⁹⁶ şeklinde açıklama getirmiştir.

Sindî'nin hadîsi yukarıdaki şekilde ele alması bir nokta da Kur'ân'a aykırı olduğu kanaatindeyiz. Zira, Allah Kâf Süresi'nde Cehennemi anlatırken, Doldun mu ey cehennem? diye soruyor. Cehennem de Daha cehennemlik var mı?¹¹⁹⁷ diyerek dolmadığını haber veriyor.

Allah hiçbir günahkârın günahını başkasına yüklemeyeceğini¹¹⁹⁸ de haber vermiştir. Dolayısıyla her hangi bir hristiyan veya yahudinin müslümanın yerine cehenneme girme hadîsesi, onların kendilerine daha dünyaya gelmeden, Eğer iman ederseler takdir edilen cennet haklarını, iman etmemelerinden dolayı müminlere kaptırmaları ile olmaktadır. Allah'ı ve Rasûlullah'ı inkâr etmeleri nedeni ile kendileri için hazırlanan iki makamdan birisini Mü'mine kaptırmış olmaları sonucunda mümin cennete girecektir. Böylelikle de mümin iki cennet sahibi olacaktır.¹¹⁹⁹ Diğer makama ise, yani mümine takdir edilen cehennem ile kendi amelleri neticesinde elde edecekleri cehenneme kâfirler, kendi amelleri ile gireceklerdir.

Aynı şekilde her insana da inkâra sarparsa cehennemdeki makamı takdir edilmiştir. Bu durum müminler için zıt anlamda geçerlidir. Dolayısıyla Yahudi de Hristiyan da kendi ameli

¹¹⁹³ Nevevî, XVII, 76.

¹¹⁹⁴ İbn Mâce, Zühd, 35.

¹¹⁹⁵ Nevevî, XVII, 78; Hatipoğlu, Haydar, X, 585.

¹¹⁹⁶ Hatipoğlu, Haydar, X, 585.

¹¹⁹⁷ 50. Kâf:30.

¹¹⁹⁸ 35. Fâtır: 18.

¹¹⁹⁹ 55. Rahman: 46.

ile cehennemi hak eder. Mutlak manada cehennemlik ameli olan, Mü'minlerin ameli sebebiyle cehenneme gidecek, değildirler.¹²⁰⁰

Müminlerden kimileri dağlar kadar günah ile Allah'ın huzuruna geleceklerdir.¹²⁰¹ Hâlbuki bu günahların müsebbibleri, Yahudi ve Hristiyanlardır. İşte onlara birinci derecede, bu sebep oldukları günahlar yüklenecektir.¹²⁰²

Ayrıca burada Mümin cennetlik olurken Yahudi ve Hristiyanın, müminin günahları için cehenneme feda edilmesinin durumu, adeta mürtehinin bir malı rehin alan kişi elindeki malın konumu gibidir. Mümin, dünyada yaşarken Yahudi ve Hristiyan'dan öğrenerek işlediği o günahları merhûnun bih¹²⁰³ olarak Yahudiye ve Hristiyan'a vererek cehennemlik olmaktan kurtulacaktır.¹²⁰⁴

Müminler de, hiç amel etmeden sırf mümin olduklarından ve Yahudi ve Hristiyanların inkârından doğan fırsat nedeniyle cennete gideceklerini ummamalıdır. Zira bunun böyle olduğunu Kur'ân-ı Kerim Kuru bir iman ile hiçbir sorumluluğuyetine getirmeden cennete girilemeyeceğini¹²⁰⁵ haber vermektedir.

Bunun yanında hırsızlık, zina yapsalar, içki de içseler Allah'a şirk koştırmayan ümmetin cennete gireceği bildirilmiştir.¹²⁰⁶ Bu tür suçların özellikle burada zikredilmesi ümmetini bunlardan uzak tutmak için söylendiği¹²⁰⁷ düşünülürse aradaki dengeyi iyi sağlamak gerekir.

Yukarıda müjde dolu haberleri ihtiva eden hususların anlatılacağı muhatapların iyi belirlenmesi gerekir. Bu hususa iletişim uzmanları, iletişimde uygunluk ismini vermektedirler. İletişimde uygunluk, İletinin doğru kanalla, doğru formatta ve doğru kişiye gitmesi anlamına gelir.

Amellerinde gevşeklik gösteren, üç kişiyi öldürmüş, daha da öldürmeyi düşünen bir suçluya, cennet dolu bir anlatım sunulmamalıdır. Namaza yeni başlamış bir suçluya da cehennemden aşırı derecede bahsetmek iletişim kopukluğuna neden olur.¹²⁰⁸

Etkili bir eğitimde suçluya öncelikli olarak iyi ve kötünün ne olduğu telkin edilmelidir. İyi fiilleri yaptığında alenî olarak müjdelenmelidir. Kötü fiilleri başkası örnek verilerek

¹²⁰⁰ Kadı İyâz, *İkmâlu'l- Mü'lim bi Fevâidi Müslim*, Thk. Yahyâ İsmail, Dâru'l-Vefa, el-Mensûra 1998-1419, VIII, 272.

¹²⁰¹ Müslim, Tevbe, 51.

¹²⁰² Kadı İyâz, *İkmâlu'l- Mü'lim*, VIII,271.

¹²⁰³ Rehin olan malı kurtarmak için verilen mal.

¹²⁰⁴ Kadı İyâz, *İkmâlu'l- Mü'lim*, VIII,272.

¹²⁰⁵ 29. Ankebût: 2.

¹²⁰⁶ Müslim, Zekât, 33.

¹²⁰⁷ Nevevî, VII, 84.

¹²⁰⁸ Tutar, 225.

anlatılmalıdır. İlk yaptığı hataları görmezden gelinmeli, bir daha tekrarlırsa azarlanmalı, görülürse rezil olacağı söylenmelidir. Hâlâ suç veya hatada ısrar ederse ceza verilmelidir.¹²⁰⁹

Sonuç olarak müjde ile inzar arasındaki dengenin iyi sağlanması gerekir. Sırf müjde dolu hadîslerin anlamları suçlulara anlatılırken Hiçbir günahkârın günahı, başka bir günahkâra yüklenmez¹²¹⁰ ayeti esas alınarak anlatılmalıdır. Sırf inzar dolu bir anlatımda ise muhatapta sıkılmaya sebep olur.

4.1.8. Ortam Olarak Mescitte Eğitim Vermesi

Güzel-doğru eylemler ile mekânlar arasında bağlantılar vardır. Namaz ile Mescit arasında Hac ile Arafat, Kâbe arasında bağlantı vardır. Kur'ân-ı Kerim'de Kâbe için emn ve mesâbe terimleri kullanılır.¹²¹¹

Emn kelimesi, zihinsel dinginlik ve korkudan uzak olmayı ifade eder. Mesâbe kelimesi ise, iyinin ve doğru bilginin üretildiği, bu değerler etrafında insanların bir araya gelebildiği yer anlamındadır.¹²¹² Mescidler de Kâbe'nin birer şubesi konumundadır. Bir yerde cemaat bölünecek diye mescid yapımından geri durulmamalıdır.¹²¹³

Hz. Peygamber Medine'ye varmadan birinci durak yeri olan, on dört gün ikamet ettiği Kuba'da ilk önce mescid inşa ettirdi. Medine'ye de varır varmaz da elleriyle taş toprak taşıyarak bir mescid inşa etti.

Bir toplumun fertlerinin kültürüne en çok etki eden mekânın mescitler olduğuna işaret için,¹²¹⁴ Mescid inşa eden kişiye Allah'ın cennette köşk inşa edeceğini¹²¹⁵ bildirirdi.

Rasûlullah döneminde mescidler ibadet, eğitim, zanlıların bağlanıp hapsinin yapıldığı, bir takım meşverelerin görüşüldüğü mekânlar olarak kullanılırdı.¹²¹⁶ Sahâbenin eğitilmesi, suçlulara verilen cezalarının kararları, suçluların ıslahı¹²¹⁷ hepsi mescidde görüşülürdü. Fakat, cezaların uygulanışını mescidde yapılmasını yasaklamıştı.¹²¹⁸

Osmanlı Devleti zamanında da her mektebin yanında bir mescid vardı. Bu mekteplerde mahallenin hocası çocuklara lazım olan dinî bilgileri, okuma-yazmayı öğretirdi. Merkezî

¹²⁰⁹ Canan, 278.

¹²¹⁰ 35. Fâtır: 18.

¹²¹¹ 2. Bakara: 125.

¹²¹² Kasapoğlu, 114.

¹²¹³ Canan, 470.

¹²¹⁴ Canan, 468-9.

¹²¹⁵ Müslim, Mesâcid, 24.

¹²¹⁶ Canan, 469.

¹²¹⁷ Buhârî, Hudûd, 13; Müslim, Tevbe, 44.

¹²¹⁸ Müslim, Hudûd, 16; Tirmizî, Hudûd, 5; Buhârî, Talâk, 11; İbn Mâce, Hudûd, 31.

disiplin ile kurulan ibtidâî mektepler vb. 19. YY. sonlarında kurulan neo-klasik mektepler de aynı şekilde camiin yanında kurulmuştur. Şehrin farklı yerlerine kurulan sıbyan mekteplerinin yanında mescit, yanında da vakfedeninin kabri bulunurdu. Çocukluktan itibaren kişiler buralarda eğitim alırlardı.¹²¹⁹

Suçluların eğitiminde de mescidlerde yürütülen faaliyetlerin önemi büyüktür. Verilen emeklerden daha iyi netice alınması, ancak belli bir gayenin olması ile mümkündür. Amellerin, belli bir hedefe ulaşmada -az da olsa- devamlı olması kaidesi çok önemlidir. Bu yüzden cezaevinde din hizmeti sunulmasında eğitimin devamlı, samimi bir ortamda geçmesi hedefleniyorsa, mescitler etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Suçta bulaşan çocukların babaları ile yapılan değerlendirmelerde bu kişilerin çocuklarını alıp, camiye götürmedikleri, aralarında güven bunâlımı bulunduğu psikologlarca tespit edilmiştir. Ayrıca bu kişilerin çocuklarının sadece maddî geçimleri ile ilgilendikleri, onlar ile sadece araba ile alış-verişe gittiklerinde beraber muhabbet ettikleri tespit edilmiştir.¹²²⁰

Eklerde sunacağımız ankette suçluların cezaevlerinde en çok mescidde yürütülen dinî hizmetlerden faydalandıkları ortaya çıkmıştır. 11. Soruda Cezaevinde sizi etkileyen dinî hizmetleri önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretleyiniz soru sorulmuştur. Bu soruya % 50 oranında Cemaatle namaz kılmak veya tesbîhatlarla sabah namazı kılmak şeklindeki şıklar birinci veya ikinci şık olarak işaretlenmiş. Kur'ân dinletisi, tefsir, hadîs okumak ezanı dinlemek en çok işaretlenen şıkların diğerleri olmuştur. Bunlar da mescidde yürütülen hizmetlerin diğerleridir. Koğuş ziyaretinde bulunulması şikkı bu şıkların gerisinde kalmıştır. Hâlbuki biz anketi mescide gelmeyen kişileri de dahil ederek yapmıştık.

Genelde mahkûmlar, koğuşlarda sunulan hizmetlerde birbirinden sıkılıyor, rahat soru soramıyorlar. Bazen sorular muhabbet olsun diye olabiliyor. Bu nedenle samimi bir ortam kurulamıyor. Televizyon seyretmek isteyenler, ortalık yerde duran müstehcen mecmualar olabiliyor.

Koğuşların ziyaretinde de ziyaret saatinin iyi tespit edilmesi gerekir. Koğuşa girildiğinde üst baş itibari ile münasip olmayan görüntüler ile karşılaşılammaya gayret gösterilmelidir. Aksi taktirde, manevî yönden çok ilerleme kaydedilen bir mahkûm utandırılabilir. Bundan, eğitimci de mahcup olabilir. Böyle olduğu takdirde eğitimci de vaktini nereye harcayabileceğini bilir ve yorulmaz. Buna iletişim uzmanları zaman etüdünü

¹²¹⁹ Ortaylı, 109.

¹²²⁰ Saygılı, Çankırılı, 83.

iyi yapmak tabirini kullanıyorlar.¹²²¹ Unutulmamalıdır ki her insan başkasının aklında iyi hatırlanmayı, başkasının gözünde de iyi görülmeyi ister.

Cezaevlerinde yapılan tebliğin başarıya ulaşması için mahkûmlar ile yapılan derslerin, sohbetlerin, muhabbetlerin, muhabbetlerin konularının ve zamanlamasının da çok iyi seçilmiş olması gerekir. Mescidlerde vakitli vakitsiz yapılan ders ve sohbetler de verim vermeyebilir. Mahkûmların dikkatlerinin en yoğun olduğu anlar tespit edilerek onlara tebliğ yapılmalıdır.¹²²² İletişim uzmanları bu hususu, iletişimin unsurları arasında zamanlama'nın iyi yapılması şeklinde tabir etmişlerdir.¹²²³

Mahkûmların hangi vakitleri ders işlenilmeye müsaittir? Onlar ile de istişare de ederek belirlenmeye çalışılmalıdır. Sohbet türü yapılacak bilgilendirme ve tebliğler, cemaat ile kılınacak bir namazın ardından vakti müsait olanlar ile yapılabilir.

Her mahkûmun dikkatinin yoğun olduğu anlar tespit edilmeye çalışılmalıdır. Örneğin mahkûmların dini hassasiyetlerinin en yoğun olduğu anlardan bir tanesi, mübarek gün ve gecelerdir. Bu vakitlerde yapılan irşad faaliyetleri, diğer zamanlardakinden daha faydalı ve tesirlidir.¹²²⁴

Bu gün ve gecelerin yanı sıra vefat eden yakını bulunan mahkûmların koşullarına gidilerek taziye ziyaretinde bulunulabilir. Ölmüş olan yakınları için Yasin sûresi, dualar okunup acıları hafifletilebilir.

Mahkûmların iyyinin ve doğrunun etrafında odaklaşmaya sevkedilebilmeleri için Kâbe'nin şubesi olan mescitlerin aktif halde kullanılması bu yüzden son derece önemlidir. İyyinin ve doğrunun üretilmediği bir yerde güvenden bahsetmek imkânsızdır. Hayatlarında aşırı korku, şiddet, güven eksikliği gören ve bu duyguları kendilerinden uzak tutmak için de kanunî olmayan yollara başvuran bu kardeşlerimize İslâm'ın güven ortamından bir nebze de olsa tattırmak, onlara verilecek en güzel ikramdır. Onlara şiddet olmadan, güvende olabilecekleri; karşısındaki kişiden güven hissederek onun ile oturabilecekleri, ruhlarını dinlendirebilecekleri mekânların mescitler olduğu iyi anlatılmalı, uygulamada da tatbik edilmelidir. Mescide alıştırılan mahkûmlardolaylı olarak namaza da alışacaklardır. Bu konuya ibadetle eğitim başlığında temas edilecektir.

¹²²¹ Tutar, 94.

¹²²² Taşpınar, 54.

¹²²³ Tutar, 225.

¹²²⁴ Taşpınar, 55.

Mescide gelmeyen mahkûmların durumları cemaate sorulmalıdır. Şayet hastalar veya bir sebepten dolayı mesciddeki cemaate gelememişler ise, özel olarak koğuşlarına giderek ziyaret edilmelidir. Bu şekilde onlar ile olan eğitimdeki devamlılık bağı kurulmalıdır.

Cezaevine bir suç yüzünden girip işlediği suçta ustalaşan veya farklı suçları işlemeyi de orada öğrenen pek çok suçlu vardır. Bunun da nedeni, mahkûmların suçlu ortamından kurtulup, ıslah ortamı ile buluşamamaları yatmaktadır.

Eğer mahkûmlar mescidde her vakit namazlarda din görevlisi tarafından buluşturulsalar, onların arasında bir muhabbet ortamı kurulur. Namaz vakitleri arasında sohbet ederek onlara çeşitli ikramda da bulunarak, temel dini bilgiler sunulmuş olsa, bu kişilere suç aşılama veya öğretme arzusunda olabilecek diğer mahkûmlar fazla etki edemeyecektir.

Ankette ucu açık olarak sorduğumuz 13. soruda Cezaevinde eksik bulduğunuz dinî hizmetler nelerdir? sorusuna mahkûmlar, Devamlı bir din görevlisinin olmayışı, fiziki imkânların yetersizliği, Cuma namazının olmaması, diğer görevlilerin din hizmeti sunan görevliye destek olmamaları şeklinde cevap vermişlerdir. Bu cevaplardan da mescidin cezaevinde etkin bir şekilde kullanılamadığını anlıyoruz.

Ülkemizde sadece öldürme, hırsızlık nedeni ile her yıl 500 ile 650 arasında çocuğun hüküm giyerek ceza evine düştüğü, 200 binden fazla çocuğun çeşitli nedenlerle karakolluk olduğu, 27 binden fazla çocuğun kayıp olduğu,¹²²⁵ bunun yanında Hz. Peygamber zamanında Suffe'nin o dönemde bu tür kimselerin eğitildiği yer olduğu düşünülürse¹²²⁶ ümmetin mescitleri ne kadar cılız bir etkide kullandığı ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in gerek suçlu, gerekse toplumu oluşturmada mescidleri etkili bir şekilde kullanmıştır.

Suçta bulaşan kişilerin suça bulaşmazdan önce mescidlere bağlı bir dönem geçirmediikleri görülmüştür.

Yapılan anket çalışmasından suçluların en çok mescidde verilen eğitimlerden faydalandıkları, bunun yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmıştır.

¹²²⁵ Çocuk Suçlular, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.

¹²²⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 633-4.

4.1.9. İbadet ile Eğitmesi

Suçluların din olgusu ile eğitilmesinde ise en önemli ilke, onların ibadetler ile eğitilmesidir. İbadetler, kulun Allah ile düşünsel ve duygusal biçimde iletişimine vesile oldukları gibi kulun yaratıcısı ile olan ilişkisine de yön verirler. Bu sayede, kul inandığı değerlere göre güdü ve eğilimlerine yön vermiş olur. Böylece işlediği suçlardan ötürü kişiliğinde oluşan kişilik parçalanmasını kendi içinde telafi etmiş, bozulan ruhsal dengesini tedavi etmiş olur.¹²²⁷

Suçluların eğitilmesinde, din olgusu ortadan kaldırıldığı takdirde verilen cezalardan, eğitimlerden beklenen sonucun alınması mümkün değildir. Suçluların eğitime önce onlara sorumluluk bilincinin yerleştirilmesinden başlanarak eğitim verilmelidir. Sorumluluk duygusu olmayan bir kişide dindarlaşma olamaz. Akı olmayan bir kişide ise sorumluluk duygusu olamaz. Dindarlık kişiye kulluk bilincini aşılır. Onu yaratanına karşı sorumlu bir varlık olarak yaşamasını sağlar.¹²²⁸

Alkol kullananlar üzerinde yapılan araştırmalar, bu kişilerin genel itibari ile inançlı kimseler olduğu, fakat ibadet yönlerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir. İçkinin, suçlar üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, ibadetlerin suça ne kadar önleyici bir kalkan olduğu gün gibi aşikârdır.¹²²⁹

Sosyolojik, psikolojik, pedagojik yönlerden ibadetlerin şahsiyet gelişiminde özel bir yeri vardır. Hadîslerde özellikle namaz ibadetinin kişinin eğitiminde ayrı bir öneminin olduğu vurgulanmıştır.¹²³⁰

Kişiyi küfürden¹²³¹ ve en büyük haksızlık ve zulüm olan şirke düşmekten, ancak namazın koruyabileceği haber verilmiştir.¹²³²

Rasûlullah namaz için ribattır¹²³³ buyurmuşlardır. Yani namaz, kişiyi suça bulaştıracak etmenlerden uzak tutan adeta bir kalkandır. Allah'ın hududunu öncelikli olarak korumak, ona ibadet etmek ile mümkündür. İbadeti ile Allah hakkını koruyamamış birinin, bundan sonraki hayatında suça bulaşmamış olmasını beklemek de yanlış olacaktır. Eğitimci kişinin, onlara

¹²²⁷ Kasapoğlu, 124.

¹²²⁸ Şâtîbî, I, 14.

¹²²⁹ Özyazıcı, 103.

¹²³⁰ Çakan, Hitabet ve İrşad, 56.

¹²³¹ Şamî, Salih Ahmed, *Sünen Zevaid Ala's-Sahihayn*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1417-1998, II, 245.

¹²³² Şamî, II, 247.

¹²³³ Müslim, Tahâret, 41; Nesâî, Tahâret, 106; Müsned, II, 277.

Kimsenin olmadığı yerde de Allah'dan korkma¹²³⁴, Allah'a verilen kulluk bilincini yerine getirme,¹²³⁵ hesap günü Allah huzurunda rezil olmama¹²³⁶ duygularını aşılması, ancak düzenli bir ibadet bilinci ile mümkündür.

Hz. Peygamber Kıyamet Günü insanlar arasında ilk hesabı görülecek husus'tan bahsederken namaz kılmanın, başka bir hadîslerinde adam öldürmenin hesabının sorulacağından bahsetmektedir. Bu iki hadîs-i şerif birbirine zıt değildir. Zira namaz kılmak, nefsin üzerinde Allah'ın hakkından hesap vermeyi gerekli kılan bir suçtur; Kısâsı gerektiren adam öldürme suçu ise, hüküm giymeyi gerektiren bir suçtur. Hüküm giymek, hesap vermekten sonra olur. Yani kulun hesap vermeğe başlaması, namazdan olacak. Ama hükmü ilk olarak karara bağlanacak husus ise, adam öldürme suçu olacaktır şeklinde İmam Nevevî tarafından açıklama getirilmiştir.¹²³⁷

Dolayısıyla Adam öldüren bir kişinin kıldığı namaz kendisine ne fayda sağlar? denmemelidir. Hayatları boyunca kılacakları namaz, bağışlanmalarına kapı açabilecektir.

Salt bir ibadet anlayışından da uzak durmak gerekir. Bu tür bir anlayış, kişiyi kibir ve gurura götürebilir. Bu hususta çok dikkatli olmak gerekir. Yahyâ b. Muaz'ın Ya Rabbi, ibadetlerime güvenerek sana yönelmektense, günahlarımın eşliğinde sana sığınmayı tercih ederim buyurması çok mânidârdır.¹²³⁸ Dolayısıyla ibadetsiz ıslah olmaz. Sadece ibadet de ıslah için yeterli değildir.

Had cezasını gerektiren bir suç işlediğini söyleyen sahâbîsine, Bizimle az önce namaz kıldın mı? Kıldıysan kıldığın namaz, günahını bağışlatır¹²³⁹ buyurması suçluların eğitilmesinde ibadet türü olarak namazın ilk sıraya oturmasını sağlar. Bir başka hadîsinde bir namazın ardından diğer bir namazı beklemek kişiyi suçtan uzak tuttuğu gibi, eski suçlarını da affettireceği hususunda keffaret olacağını¹²⁴⁰ bildirir.

Bunun yanında, dünyadayken namaza devam edenlerin ahirette Allah'a secde edeceklerini, bu secdenin uzunca bir müddet devam edeceğini ve bu esnada secdedeki her cehennemi hak etmiş müslümanın yerine bir kâfirin cehenneme atılacağını bildirmiştir.¹²⁴¹

¹²³⁴ Dârimî, Rikak, 74.

¹²³⁵ 2. Bakara: 40.

¹²³⁶ 55. Rahman: 46.

¹²³⁷ Aliyyü'l-Kârî, VII, 9.

¹²³⁸ Yatkın, *Günah*, 71.

¹²³⁹ Buhârî, Muhâribîn, 13.

¹²⁴⁰ 11. Hûd: 114; Tirmizî, Tefsîru's-Sûre, 39.

¹²⁴¹ Müslim, Tevbe, 50.

İbadetler Kur'ân ayetleri ışığında değerlendirildiğinde ibadetlerin kulun davranışlarını şekillendirmeye yönelik yanının olduğu bilinen bir husustur. Namaz, insanı kötülüklerden alıkoyar.¹²⁴² Hac nefse hâkim olmayı, nefsani istek ve eğilimleri gemlemeyi öğretir İnsan nefsinin, sınırları çizilmiş koruyucu bir irade ve uyanıklığıyla terbiye eder.¹²⁴³

Hac'da cinselliğinin sınırlarını belirlemeyi öğrenen Müslüman, toplumsal otoriteyi atlatma cüretini gösterebileceği anlarda bile gönlündeki ilahi otorite sayesinde kendini dizginleyebilir.¹²⁴⁴ Bu yüzden Hz. Peygamber Hac ve Umre'yi peş peşe yapılmasını emreder. Körüğün demirin pasını, altın ve gümüşün posasını sildiği gibi fakirlik ve işlenen suçlardan oluşan günahları Hac ve Umre sileceğini bildirmiştir.¹²⁴⁵

İnsanların suça bulaşmamalarında en büyük etkiye sahip hususlardan biri de oruç ibadetidir. Sahâbe çocuklarına küçük yaşta oruç tuttururlar, iftar vaktine kadar oyalanmaları için onların ellerine boyalı yünden yapılan oyuncak verirlerdi.¹²⁴⁶ Çocuklarını bu şekilde terbiye ederlerdi.¹²⁴⁷ Yine böyle bir günde Ömer'in huzuruna bir sarhoş getirildi. Ömer sarhoşa, Yazık sana çocuklarımız bile oruç tutuyorlar. Sen Ramazan da içki içiyorsun¹²⁴⁸ diyerek sarhoşa had cezasını uyguladı.

Toplumumuzda Ramazan aylarında suç oranlarında ciddi şekilde azalmalar görülmektedir. İstanbul'da 1998 senesinin Ramazan Ayının başlaması yılbaşına dek gelmişti. Suç ve istenmeyen olay oranları bir sene önceki 1997 yılbaşısına göre, 30-40 kat daha azaldığı aşağıdaki tabloda görülecektir.¹²⁴⁹

	1997 Yılbaşı	1998 Yılbaşı
Alkollü Kavga Sayısı	642	27
Kavgada Yaralanma	483	19
Trafik Kazaları	545	29 ¹²⁵⁰

¹²⁴² 29. Ankebût: 45

¹²⁴³ Kasapoğlu, 101.

¹²⁴⁴ Kasapoğlu, 166.

¹²⁴⁵ Tirmizî, Hac, 2; Nesâî, Menasik, 6.

¹²⁴⁶ Buhârî, Savm, 47; Müslim, Sıyâm, 136.

¹²⁴⁷ Canan, 136.

¹²⁴⁸ Canan, 136; Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XI, 102.

¹²⁴⁹ Saygılı, "Dünyada Alkol ve Uyuşturucu, *Yeşilay Dergisi*", sayı: 757, Aralık 1996, 10.

¹²⁵⁰ Erdiç Ahatlı, "Uyuşturucu ve Bağımlılık Yapan Maddeler Konusunda İslâm'ın Bakışı", *D.İ.D.*, c. 37, sayı: 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, 124.

Başka bir araştırmada suç oranları incelendiğinde suç oranlarının tavan yaptığı gün ve gecelerin özellikle yılbaşı geceleri olduğu görülmektedir. Ramazanda ise, içki kullananlarının sayısının azaldığı görülmektedir. İçki kullanan kişiler üzerinde yapılan araştırmalarda bu kişilerin inançlı oldukları, fakat içkiyi bırakamadıklarından dolayı kendilerini suçladıkları tespit edilmiştir.¹²⁵¹

Sonuç itibariyle ibadetlerin ve ibadet zamanlarında suçların azalması hususunda önemli bir etkisi olduğu yukarıdaki tablodan da anlaşılmaktadır. Suçlularla yaptığımız anketin 10. Sorusunda Size göre suç ile etkili mücadele edilememesinin nedenlerini önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretler misiniz? sorusu sormuştuk.

Bu soruda en çok işaretlenen şık, Dinî ve manevî eğitimin çocukluktan itibaren yetersiz verilmesi, şıkkıdır. Bu şık 29 kişi tarafından birinci şık olarak işaretlendiği görülmüştür. Bu rakam, mahkûmların % 59'una tekabül etmektedir. Bu neticede çocukluktan itibaren kişilerin ibadet bilinci içerisinde yetiştirilmelerinin önemine işaret etmektedir.

Hız. Peygamber'in hadîslerinde suçluların eğitiminde namaz ibadetinin özel bir yere sahip olduğu görülmüştür. Haccın, umrenin suç ve günahları manen sildiği, orucun kişiyi suç ve günahattan koruyan yönünün bulunduğu anlaşılmıştır. Ramazan ve orucun toplumdaki suç oranlarının azalmasındaki etkisi istatistikî rakamlarla ortaya çıkmıştır.

4.2. EĞİTTİĞİ TEMEL HUSUSLAR

Topluma zarar veren suçlar ile mücadele etmeden önce suça sebep olan etmenlerin ortadan kaldırılması gerekir. Suçu bireyler işlediğine göre, suç ile etkili mücadelede en önemli husus bireylerin eğitimidir.

Dünya genelinde işlenen suçların üzerinde yapılan araştırmalar, içki ile suçun ayrılmaz ikiz kardeş gibi olduklarını göstermektedir.¹²⁵² Bunun da temelinde duyguların yerli yerince tatmin edilememesi yatmaktadır. İnsanlar, bu tatminsizliği içkide aramakta, bir an rahatladıktan sonra, daha kötü duruma düşmektedirler. Alkol kullanma serbestlik yaşı arttıkça, suç oranlarının o derece azaldığı görülmektedir.¹²⁵³

İnsandaki duygular iman ile yoğrulursa, bu insan topluma faydalı bir ferd olur. İstanbul Garnizonunda görev yapan, er ve subaylardan oluşan, tamamı erkek 2300 kişi üzerinde uygulanan ankete göre, % 45.5'i Niçin içki kullanmıyorsunuz? sorusuna, Dinen haram

¹²⁵¹ Özyazıcı, *Alkol ve Sigara*, 103.

¹²⁵² Özyazıcı, *Alkol ve Sigara*, 73.

¹²⁵³ Özyazıcı, *Alkol ve Sigara*, 75.

olduğu için cevabını vermiştir.¹²⁵⁴ Bu verilere göre, duyguların iman ile şekillenmesi gereği, son derece önemlidir.

ABD’de işlenmiş olan suçlar üzerinde yapılan araştırmalarda suçların dörtte biri sarhoşken işlenmiştir. Daha ilginç, cinayet suçlarının yarıdan fazlası sarhoş vaziyette işlenmiştir. Öldürülenlerin kan alkol seviyeleri de % 60’ın üzerindedir.¹²⁵⁵

İntihar oranlarının oldukça yüksek olduğu İsveç’de alkolizm-boşanma arasındaki ilişki incelendiğinde, çok uzun süre denilebilecek 1911-1990 yılları arasında çıkan sonuca göre, boşanan çiftlerin çoğunun alkol devamlılığının olduğu tespit edilmiştir.¹²⁵⁶

Alkol veya uyuşturucu kullanma, sabırsızlık, iradeye hâkim olamama, haksızlığa baş kaldırışı suç işleyerek giderme, suça iten çevre ve arkadaş etkisinde kalma, iyi bir aile ortamında yetişememe, maddî yetersizlikler suçun vukû bulmasında bazı temel nedenlerdir. Bunların da kendi aralarında bir sebep-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışıldığında duyguların iyi eğitilmemiş olması en başta gelen faktör olarak görülmektedir.

4.2.1. Duygular

Duygular, insan hayatında çok yoğun ve farklı şekillerde kendisini gösterir. İnsan ruhunun en temel ve en önemli ögesi, insanın duygularıdır. Duygular aynı zamanda kişilerin bilinçlerinin şekillenmesine etki eder. Dolayısıyla duygular insan yaşamının tamamında etki sahibidirler.¹²⁵⁷

Hadîs kaynaklarına bakıldığında duyguları kontrol altına alarak bireyleri anlama ve ona göre davranış sergileyebilme anlayışı, Rasûlullah’ın kullandığı metotların başında gelmektedir.

Batı’daki Ahlâk Felsefeleri, felsefelerinin temeline, haz alma, maddeye sahip olma somut beş duyu organının tatmini yönünde ilkeler koydukları için, gönül denilen iç alemin ıslahına yönelmediler. Örneğin lezzet ve hazzın doğasında insanda devam etme hissini uyandırması yatar. Hazzın devam etmemesi halinde ise kişi bunalıma ve depresyona girer.¹²⁵⁸

¹²⁵⁴ Özyazıcı, *Alkol ve Sigara*, 103.

¹²⁵⁵ Özyazıcı, *Alkollü İçecekler*, 116; LA Greenfeld, *Alcohol and Crime, Report Prepared for the National Symposium on Alcohol Abuse and Crime*, NCJ 168632, Washington DC, U.Department of Justice, 1998.

¹²⁵⁶ Özyazıcı, *Alkollü İçecekler*, 116; Rossow I: *Suicide, Alcohol and Divorce; Aspects of Gender and Family Integration, Addiction*, 88 12 1659, 1983.

¹²⁵⁷ Mustafa Arslan, “Halk Arasındaki Yaygın İnanışların Oluşumuna Etki Eden Tarihsel ve Psiko-Sosyal Faktörler”, cilt: 40, sayı: 3, 115.

¹²⁵⁸ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 119-20.

Batı Felsefeleri, duyguların eğitimi seviyesine geçemediklerini görmekteyiz. Kötülüğün ne olduğunu? Tanrının kötülüğü yaratma nedeni vb. suallerin dahi yanıtını tam olarak vermiş değillerdir. St. Augustin'e göre kötülük, iyiliğin zıddı iken,¹²⁵⁹ Sokrates'e göre bilgisizlik,¹²⁶⁰ Plotinos'a göre ise, maddedir¹²⁶¹

Hick ise kötülüğün niçin yaratıldığını sorgulamaya kalkar.¹²⁶² İnsanlığı ıslah edecek bir sunumda da bulunamazlar.

Uyuşturucu ve madede bağımlılığı olan kişiler üzerinde yapılan araştırmalar, bu kişilerin duygularını ilahî bir eğitime tâbî tutmamış olmadıkları görülür. Sonuçta de çaresizlik, mutsuzluk, tatmin olamama hissi bu kişileri arkadaş çevresi ve merakın da etkisi ile madde bağımlısı yapmaktadır.¹²⁶³

Bunu aşabilmenin en ideal yolu kişiyi yüksek ideallere odaklamaktan geçer. Allah'ın rızasını kazanmak, onun cemalini görmek gibi hususlar kişi için yüksek ideallerdir.

Tarihte duyguları yüksek ideallere odaklayan topluluklara sıkça rastlanmaktadır. Örneğin sufi müridler, halkın aklından çok, duygularına hitap ederek toplumda belli bir misyonu yüklenmişlerdir.¹²⁶⁴

Hasan el-Basrî'den rivayet edilen maktu hadîste bütün kötülüklerin ve suçların temelinde duygulara hâkim olamamak yatmaktadır.¹²⁶⁵ Dolayısıyla duygu eğitimi sunan kişiler, genelleyici bir anlayış yerine karşıdaki kişinin duygularını anlayıcı ve çözümleyici bir yaklaşım sergilemeleri halinde özellikle suçluların eğitiminde epey bir mesafe kat'edebilir.¹²⁶⁶ Çünkü halk tabakası rasyonel düşünme iletileri yerine duygusal ve gönle hitap eden yaklaşımlara ilgi ve alaka duyar.¹²⁶⁷

Clarence Francis duygular hakkında, Bir insanın zamanını ve bir yerde bulunmasını satın alabilirsiniz. Ama sadakatini, zihnen ve rûhen bağlılığını satın alamazsınız. Çünkü duygular, satın alınamaz, ancak kazanılabilirler demiştir.

İnsandaki duyguları İslâm âlimleri dört ana başlık altında toplamışlardır. Kişi rağbet-aşırı istek, korku, şehvet ve gazaphallerinde duygularına hâkim olursa Allah bu kişiye

¹²⁵⁹ Ruhattin Yazoğlu, *Leibniz'de Tanrı ve Ahlâk*, Seba Yay., Ankara 2002, 90.

¹²⁶⁰ Yatkın, *Günah*, 176.

¹²⁶¹ Yatkın, *Günah*, 177.

¹²⁶² Yatkın, *Günah*, 183.

¹²⁶³ Ahatlı, 122-126.

¹²⁶⁴ Arslan, 115.

¹²⁶⁵ İbn Recep, 190.

¹²⁶⁶ Arslan, 120.

¹²⁶⁷ Arslan, 115.

Cehennem ateşini haram kılar. Bu dört duyguya hâkim olunmadığı zaman insanlar suç işlemeğe müsait olurlar.¹²⁶⁸

Dolayısıyla bu duyguların iyi eğitilmesi ve kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bu duyguları sırası ile ele alalım:

a. Hırs Aşırı İstek-Kanaat

Hırs'ın kelime anlamı tutkunluk anlamındadır. Terim anlamı ise, Nefsin bir şeye kesinlikle faydalı olduğuna inanarak meyletmesine hırs denilir Bu durumda olan kişi, gördüğü, duyduğu, algıladığı her şeyin onu isteğine ulaştırabileceğini zanneder. Hâlbuki istediği şeyler, bazen haram olabilir. Bu tür durumlarda zina, faiz, hırsızlık gibi suçlar işlenebilir. Bu yüzden hırshalının iyi eğitilmesi gerekir.¹²⁶⁹

Hız. Peygamber İnsanoğlunun iki vadi dolusu altını olsa buna üçüncüsünü ekleme hususunda¹²⁷⁰ hırslı olacağını bildirmiştir.

Kanaat ise sözlükte payına razı olmak anlamındadır. Terim anlamı, Kişinin azla yetinip elindekine razı olması, kendisinin ve sorumluluğu altında bulunanların ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabileceği maddi imkânlarla iktifâ edip, başkalarının elindekine göz dikmemesi, aşırı kazanma hırsından kurtulması anlamındadır.¹²⁷¹

Hırs ve kanaat birbirlerinin zıt anlamındadır. Bu iki duygu, insanı iyi veya kötü yönde yönlendiren duygulardır. Hırs, insanı suça ve kötülüğe insanı bazen sevk edebilir. Bu anlarda kanaat duygusunu devreye sokmak gerekir. Ragıp el-İsfahânî, kanaati yeterli miktarın altındakine de razı olma şeklinde tanımlamaktadır.

Rasûlullah da yeterli miktar için bile hırs gösterilmemesinin bazen gerekli olabileceğini şu ifadelerle açıklamıştır: Haklı olduğunuz bir konuda biri size gelerek benim hakkımı ver, benim hakkımı ver deyip duruyor, adeta sizi suça sevk etmek istiyorsa işte o zaman o kişiye siz şöyle deyiniz: Al kardeşim hakkını! Bana hakkımı Allah verir¹²⁷²

Bu hadîse göre mal-mülk, küçük çıkarlar yüzünden Müslüman birini öldürmemesi gerekir. Zira, insanların öldürmede en affedici olanları, iman ehli olanlarıdır.¹²⁷³

¹²⁶⁸ İbn Recep, 190.

¹²⁶⁹ İbn Recep, 190.

¹²⁷⁰ Buhârî, Rikâk, 10; Müslim, Zekât, 116-119.

¹²⁷¹ Çağırıcı, "Kanaat", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001, XXIV, 289.

¹²⁷² Tayâlîsî, I, 295.

¹²⁷³ Tayâlîsî, I, 282.

Hız. Peygamber kanaatkârlığı iffet ve tok gözlülük olarak tanımlamıştır.¹²⁷⁴ Asıl zenginliğin mal çokluğunda değil, gönül zenginliğinde¹²⁷⁵ olduğunu bildirmiştir. Şükrün en ileri derecesinin kanaat olduğunu¹²⁷⁶ hadîslerinde belirtmiştir.

Batı felsefelerinde ise durum hadîslerde geçen ifadelerden farklıdır. Rağbet edilen veya aşırı istenilen şeylere insan ulaşırsa mutlu olabileceğine; isteğine ulaşamaz ise tatmin olamamışlığın verdiği acı ile kendi içinde ve etrafında çatışma ve saldırılara teşebbüs eder¹²⁷⁷ diyerek mutsuz olunacağını iddia ederler.

Aristippus m.ö. 4. YY., İradenin tek amacı vardır. O da haz almaktır der. Hedonistler, hazzın tatmin edilmesi peşinde koşulması, gerektiğini söylerler. Bu tür yaklaşımlar insan ile hayvan arasında fark bırakmayan yaklaşımlardır. Leibniz ise, kişi hazzını değil, toplumun mutluluğunu haz olarak kabul eder. Yetkinliği Tanrı'ya, eksikliği ise sonlu varlıklara verir.¹²⁷⁸

Menfaat ahlâkını savunan İngiliz filozof Jeremy Bentham 1832 ve Stuart Mill 1873 insanlığa görüşleriyle acı yaşatan kişilerdir.¹²⁷⁹

Hâlbuki, istek ve arzuların kontrol altında tutulması ve iyi yönde istemlerde bulunması gerekir. Kişinin kendisine ulaşılması zor hedefler belirlemesi kendisine aşırı sorumluluk yüklemesine neden olur. Hedefe ulaşılabilmesi halinde ise, kişide hayal kırıklığı ve rûhî çöküntü meydana gelmektedir.¹²⁸⁰

Şeytanının, şehvetlerden haz duyma>dünya süsü>kibir üçlüsünden oluştuğu, bu şekilde insana igvâ verdiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla haz alma, şeytana uymanın ilk adımıdır.¹²⁸¹

Sonuç olarak hırs dolu duygular hadîslerde yerilmiştir. İnsandaki hırsların kanaat törpüsüyle törpülenmesi gerektiği hadîslerde geçmektedir. Gerçek mutluluğun da kanaat ile elde edilebileceği hadîslerde vurgulanmaktadır. Böyle davranıldığında gönül tokluğu-zenginliği olacağı ifade edilmiştir. Suça bulaşmama adına gerektiğinde hakkı olan bir şeye dahi insanın hakkından vazgeçmesi gerektiği, adam öldürme, yaralama vb. suçları işlememe adına azla veya hakkı olanla yetinmeğe gayret etmesi istenmektedir.

¹²⁷⁴ Buhârî, Zekât, 18; Rikâk, 20; Müslim, Zekât, 124.

¹²⁷⁵ Buhârî, Rikâk, 15; Müslim, Zekât, 120.

¹²⁷⁶ İbn Mâce, Zühd, 24.

¹²⁷⁷ Tutar, 223.

¹²⁷⁸ Yazoğlu, 100-101; Metin Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, Elis Yay., Ankara 2003, 103.

¹²⁷⁹ Kandemir, 226-227.

¹²⁸⁰ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 189.

¹²⁸¹ Kurtubî, VII, 121-2.

b. Korku-Ümit

Korku ve ümit insanın duyguları arasında birlikte hareket eden duygulardır. İnsanın tabiatı hem korku hem de ümitle doludur.¹²⁸²

İnsan, bir şeyden korktuğunda kendisinden o korktuğu şeyi uzak tutmak için her yola başvurabilir. Bazen başvurduğu hususlar suç olabilir. Bu tür durumlarda adam öldürme, sözlü-fiili tehdit suçları işlenebilmektedir.

Korku etmeninin dış dünyada olduğu var sayılan nesne veya kişiye karşı oluşan his olarak tanımlayan Freud, korkuya anksiete adını verir.¹²⁸³ Bu durum, bazen nörotik tarzda olabilir. Böyle bir insan, kendisine zararlı olabileceğini düşündüğü karşı bir isteğe yenilmekten korkar.¹²⁸⁴

Özellikle hapse düşmüş olma utangaçlığında olan kişilerde kendine zarar verme olgusu ile başlayan bazı hareketler sonucunda intihara teşbbüse kadar gidebilir. Bu yüzden de böyle kişilere biraz daha dikkatli yaklaşmak gerekir.¹²⁸⁵ Bu durum korku duygularına yenilmiş olan bu tür kişilerin, ümit duygularının yeşertilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hız. Peygamber de hadîslerinde ümit ve korku duygusunun dengede tutmuştur. Onun bazı fiillerin yapılmaması için korku duygusunu, bazı fiillerin yapılması karşılığında da ümit duygusunu diri tuttuğunu görmekteyiz.¹²⁸⁶

Örneğin Hız. Peygamber bazı fiilleri engellemek için elîm azab¹²⁸⁷ kelimesini kullanmıştır. Bazı fiilleri de teşvik için cennet¹²⁸⁸’i müjdelediğini görmekteyiz.

İnsan hem korkar hem ümit eder. Bu iki duygu iyi dengelenirse insandaki duygular doğru yönde yönlendirilmiş olur. İyi amellere ümit, suça ve günaha götüren amellere korku duygusuyla bakılmalıdır.

Korku ve ümit duygusunu dengeleyemeyen insanlarda bile bu duygular fitraten vardır.¹²⁸⁹ Örneğin Firavun kendi saltanatının sona ereceğinden aşırı derecede korktuğu ve bu durumunu evham seviyesine ulaştırdığı için kavminin bütün erkek çocuklarını¹²⁹⁰, önceleri

¹²⁸² Coşkun, *Bir Eğitimci Olarak Hız. Peygamber’in İnsan Anlayışı*, Ekev Yay., Erzurum tsz., 282.

¹²⁸³ Sigmund, Freud, *Psikânalize Giriş Dersleri*, Terc. Selçuk Budak, Öteki Yay., Ankara 1997, 114.

¹²⁸⁴ Engin, Gençtan, *Psikânaliz ve Sonrası*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990, 41.

¹²⁸⁵ Demir, Abdullah, Harun, Işık, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, D.İ.B. Yay., Ankara 2012, 82.

¹²⁸⁶ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 282.

¹²⁸⁷ Buhârî, *Müsâkât*, 5.

¹²⁸⁸ Buhârî, *Rikâk*, 29.

¹²⁸⁹ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 283.

¹²⁹⁰ 28. Kasas: 4.

kendi adamları olup sonradan Musa'ya iman eden sihirbazları öldürdü.¹²⁹¹ Halkının kendisine karşı birleşmemeleri için onların arasına sınıf ve ırk farklılıklarını sokmuştu.¹²⁹² O, bu korkusunu, başkalarına zarar vererek geçiştirmeğe baktı.

Çünkü gücünü Allah'dan almıyordu. Bu yüzden zahiren kendisini güçlü kılacak bütün maddî hususlara bel bağlıyordu. Gücünü Allah'dan almayan bir kişiye suça bulaşmaması adına asla güvenilmez, şerrinden de emin olunmaz. Olgunluğunu Allah'tan alan kişiden toplum emin olur ve ondan zarar görmezler.¹²⁹³

Hz. Peygamber yukarıda örneğini verdiğimiz dengesiz korkulardan Allah'a sığınmıştır.¹²⁹⁴ Kendisinden aşırı derecede korkulması gereken biri varsa o da Allah'tır. Kur'ân-ı Kerim' de Allah'tan korkun ve sadıklar ile beraber olun!¹²⁹⁵, Allah'tan korkun, doğru konuşun ki, böylelikle Allah işlerinizi yoluna sokacaktır. Günahlarınızı da bağışlayacaktır, Allah'tan korkun, yarın için ne gönderdiğiniz bu günden bakın!¹²⁹⁶, Allah'tan korkun, ancak Müslüman olarak ölün!¹²⁹⁷

Allah kullarının özellikle üzerinde dikkat etmelerini belirttiği hususları Allah'dan korkun tarzındaki ifadeler ile anlatmaktadır. Bu fiillerin çiğnenmesi ile suç işlenmiş olacağı ayrı bir durumdur.

Ümit duygusu hakkında da Hz. Peygamber'in Allah'ın rahmetini yüz cüz yarattığı, doksan dokuzunu kendi katında tuttuğu bir cüzünü yeryüzüne indirdiği şeklinde ümit dolu ifadeleri vardır.

Korku duygusunda olduğu gibi ümit duygusunu da kendi içinde dengelemek gerekir. Bu dengenin sağlanması hususunu ve Hz. Peygamber'in suçlulara yönelik ümit dolu ifadelerini müjde ile inzarı dengeli kullanması başlığında ele almıştık. Bu nedenle mevzuu bu başlık altında daha fazla uzatmak istemiyoruz.

Sonuç olarak Hz. Peygamber korku ve ümit duygularını harekete geçirecek ve duyguları dengede tutacak ifadeleri vardır. Bu iki duygunun da kendi içinde dengeli kullanılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu denge sağlanmadığı takdirde suça bulaşma olasılığının ortaya çıkacağı görülmüştür.

¹²⁹¹ 26. Şuarâ: 49.

¹²⁹² 28. Kasas: 4.

¹²⁹³ Kutup, V, 2674.

¹²⁹⁴ Buhâri, Daavât, 41; Cihâd, 25.

¹²⁹⁵ 9. Tevbe: 119.

¹²⁹⁶ 59. Haşr: 18.

¹²⁹⁷ 3. Âl-i İmrân: 102.

c. Öfke Gazap-Merhamet

Merhamet ve öfke hali, her insanın fitratında olan tabii bir haldir.¹²⁹⁸ Bu duygular dengelenemezse kişi suç işleyebilir.

Öfke hali, kişinin kendisi üzerinde vuku bulmasını arzu etmediği veya vuku bulmuşsa tekrar olur endişesi ile kendisinden uzak tutmak için intikam aldığı anda kanının hızlı hareketi sonucu kan basıncının çıkması halidir. Bu durum, kişinin hareketlerine ve sözlerine yansır.

İnsanı kötülüğe ve suça sürükleyen öfke ise, saldırganlığa, hak tanımamazlığa, yıkmaya, yok etmeye yönlendiren öfkedir. Tek amacı zarar vermek, insanlara acı çektirmek olan öfke kaynaklı saldırganlığa psikologlar düşmanca saldırganlık adını vermektedirler.¹²⁹⁹

İşlenmesi yasak olan söz ve davranışlar da genelde bu halde işlenir. Adam öldürme, yaralama, kazf muhsan kadına zina iftirasında bulunmak, sözlü hakaret, küfür vb. suçlar bu anda işlenmesi muhtemeldir.¹³⁰⁰

Musa Tûr Dağı'na Allah ile konuşmaya gittiğinde İsrailoğulları hak dinden ayrılıp, buzağıya tapmaya başladılar. Bu duruma Tur Dağı'ndan dönen Musa çok sinirlendi. Hatta elinde bulunan Tevrat levhalarını atıp kardeşi Harun'un yakasına yapıştı siniri yatışıp, kendisine gelince farkında olmadan fırlattığı Tevrat Levhalarını yerden aldı. Tabî ki burada Musa'nın gazaplanmasındaki niyet Allah içindi. Çünkü kavmi, Allah'ı bırakıp, putlara tapmaya başlamışlardı.¹³⁰¹ Ama o, yine de o anda suça bulaşmamıştı.

Kişinin etrafına çok sert davranması, etrafındakilerin ona karşı iki yüzlü davranmasına sebep olur.¹³⁰² Böyle bir insanın toplumda samimi dostluklar kurabilmesi zordur. Özellikle kokain ve esrar kullanan kişiler, başlangıçta aldıkları hazdan dolayı sahte olduklarını farkedemeyecekleri bir neşe halinde olurlar. Ama daha sonra vücut buna alışınca öfke nöbetleri geçirirler.¹³⁰³

¹²⁹⁸ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 288.

¹²⁹⁹ Özcan Köknel, *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1996, 22-23; Zuhail Baltas, *Sağlık Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000, 239.

¹³⁰⁰ İbn Recep, 191.

¹³⁰¹ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim*, Thk. Sâmi b. Muhammed Selameh, Dâru Taybe, yy. 1999-1420, III, 478.

¹³⁰² Dârimî, Cihâd, 19.

¹³⁰³ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 125.

Rasûlullah'ın öfkesi için Aîşe annemiz, Onun öfkelenmesi ancak Kur'ân'ın emrine muhalif olan hususlara karşı idi¹³⁰⁴ buyurarak Hz. Peygamber'in öfkesinin bir sınırı olduğunu haber vermiştir.

Öfke duygusunu frenleyen duygu merhamet duygusudur Hz. Peygamber İnsanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez¹³⁰⁵, buyurarak insanların merhamet duygularını çalıştırmalarını istemiştir. Bu göz yaşı, bir rahmettir ki Allah kullarından dilediğinin kalbine onu koyar¹³⁰⁶ buyurarak merhametin mekânının da kalp olduğunu haber vermiştir.¹³⁰⁷

Hz. Peygamber'in merhametli olmaya yönelik pek çok hadîsi varken öfkeli olmaya yönelik hadîsi hiç yoktur. Yalnız öfkenin dindirilmesiyle ilgili hadîsleri vardır.¹³⁰⁸ Öfkenin dindirilmesiyle ilgili Sünnet'te var olan diğer uygulamaları Suç Oluşmadan Alınan Tedbirler başlığı altındaki üçüncü bölümde ele almıştık.

Allah da,Kötülüğe karşı iyilik ile karşılık vermeyi, aralarında düşmanlık olan kişilere dahi candan birer dostmuş gibi muamelede bulunmayı emretmektedir¹³⁰⁹

Sonuçta hiç öfkelenmeyen veya merhamet duymayan bir insanın varlığı imkânsızdır. Hz. Peygamber bu iki duyguyu kendi içinde sınırlarını çizmiştir. Ayrıca öfke duygusu kişileri genelde suça iten bir duygu olduğundan merhamet duygusuyla dengede tutulması gerekir.

Öfke duygusuyla merhamet duygusunu dengede tutmak her iki duyguyu eşit kullanmak anlamına gelmemelidir. İnsanı bir bütün olarak düşündüğümüzde hangi duyguya ne kadar ihtiyacı varsa o kadar kullanması bu dengeyi sağlayacaktır. Hiç öfkelenmeyen veya hiç merhamet etmeyen insanın varlığı fitrata aykırıdır.¹³¹⁰

Hz. Peygamber sünneti ile öfkenin sınırlarını çizmiştir. Bu sınırlar ihlal edilirse suç işlenebilir.Bunun yanında, öfke duygusu kontrol altında tutulamaz ise öfke kine nefrete dönüşür. Bunun da sevgi duygusuyla frenlenmesi mümkündür. Şimdi bu konuyu ele alalım

¹³⁰⁴ İbn Recep, 192.

¹³⁰⁵ Buhârî, Tevhid, 2.

¹³⁰⁶ Buhârî, Mardâ, 9.

¹³⁰⁷ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 287-8.

¹³⁰⁸ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 288.

¹³⁰⁹ 41. Fussilet, 34.

¹³¹⁰ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 288.

d. Sevgi-Nefret Kin

Hız. Peygamber sevgi-nefret duygularının dengede tutulmasına 6nem verirdi. Bununla birlikte huzurunda bir suçluya nefret duyulmasına m6saade etmezdi. Suçludaki sevgi duygusunu 6n plana 7ıkarırdı.

6mer b. Hattâb'dan rivayet edildiğine g6re Hız. Peygamber d6neminde ismi Abdullah, hımar diye lakap takılan bir adam vardı. O Rasûlullah'ı g6ld6r6rd6. Hız. Peygamber i7ki i7tiğinden 6t6r6 ona sopa vurdurmuştı. Bir g6n yine getirildi. Hız. Peygamber ona h6km6n6 verdi, sopa vuruldu. Topluluktan birisi: Allah'ım ona lanet et! Ne de 7ok getirilip ceza almasına rağmen uslanmadı. dedi. Bunun 6zerine Rasûlullah: Ona lanet etmeyiniz! Allah'a yemin olsun ben biliyorum ki, o kesinlikle Allah ve Resûl6n6 seviyor dedi.¹³¹¹

Hız. Peygamber bu hadîste defalarca i7ki i7mişt birisinin toplum tarafından dışlanmasına engel olmuştur. Bunu yaparken Allah ve Resûl6'n6 seviyor buyurarak, suçludaki sevgi duygusunu 6n plana 7ıkarmıştır.

Kişiyi su7a iten fakt6rlerden birisi de sevgi ve nefret duygularını yerli yerince kullanmamaktan ileri gelir. Eğer yukarıdaki 6rnekten Hız. Peygamber adama s6ylenen s6ze, m6dahale etmemiş olsaydı, suçluda oradaki kişilere karşı bir nefret uyanabilirdi.

Bazı hadîslerde nefret duygusunun doğru veya yanlış y6nde kullanımı şu şekilde ge7mektedir:

İnsanın bir k6t6l6đe eliyle, diliyle buna da g6c6 yetmiyorsa kalbiyle buğzetmesi nefret etmesi¹³¹² nefret duygusunu doğru y6nde kullanmaya işaret etmektedir. Allah, Peygamber, melekler, m6sl6man hakkında nefret duygusunun oluřması¹³¹³ ise nefret duygusunu yanlış y6nde kullanmaya işaret etmektedir.

Biz burada biraz daha su7a iten nefret duygusu şeklinde de konuyu ele almak istiyoruz:

Kin insanı aşırılıklara sevkeder. Kişi su7 işlese bile kendisini haklı 7ıkartacak bir takım bahaneler ileri s6rer. Bu nedenle nefret kin duygusunun kendi i7inde iyi dengelenmesi gerekir. Hız. Peygamber Buğzettiiğine bir 6l76 dahilinde buğzet. Bir g6n gelir ondaseveceğin,

¹³¹¹ Buhârî, Hudûd, 6.

¹³¹² M6slim, İmân, 278.

¹³¹³ Buhârî, Bed'u'l-Halk, 8; Menâkibu'l-Ensâr, 4; Nikâh, 45.

takdir edeceğin bir husus bulunabilir. O zaman onu takdir edemezsin. Ona olan kininden dolayı mahcup olursun¹³¹⁴ buyurmuştur.

Toplumda işlenen cinayet, yaralama suçlarının temelinde öfke duygusunun kine dönüşmesi yatmaktadır. Bunu önlemek için nefret duygusunun belli bir noktada tutularak sevgi duygusu ile tedavi edilmesi gerekir. Bu vasıtaıyla da nefret duygusu sevgi duygusuyla tedavi edilerek nefretin suça dönüşmemesi sağlanmış olabilir.

Bu yüzden psikologlar öfkelenilen kişiye, buğzedip içine atmamayı, bunun yerine ölçülü bir şekilde o kişi ile konuşmayı tavsiye etmektedirler. Böyle davranmak, öfkenin seviyesini düşürür,¹³¹⁵ nefrete dönüşmesine engel olur. Nefretin mukabili olan duygu ise sevgidir.

Sevgi duygusu hakkında ayet ve hadîslerde şu ifadeler bulunmaktadır: Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde, bir şeyi sevmeniz mümkündür¹³¹⁶ ayeti, Kişi sevdiğiyle beraberdir¹³¹⁷ Kişi sevdiğini Allah için sevmedikçe imanın tadına varamaz¹³¹⁸ Müslümanın kalbine imanın, ancak Allah ve Resûlünün sevgisiyle girebileceği¹³¹⁹ hadîsleri, insanda sevgi duygusunun var olduğuna işaret eder. Bunun yanında bazen bu sevgi duygusu kişinin aleyhine olabileceği, sevginin temelinde Allah sevgisinin olması gerektiği, Allah ve Resûlünün sevgisiyle imânın bağıvurgulanmaktadır.

Allah'ın sevgisi mücerred, sadece akla dayanan bir iman ile kalbe doğması da beklenmemelidir. İşin içine muhakkak duygu girmelidir. Eğer böyle olmasaydı, müsteşriklerin imanları en fazla kişiler olmaları gerekirdi.¹³²⁰

Mal, mülk, kadın, çocuk vs. sevgileri ise, mecâzî sevgilerdir. Eğer insan mecâzî sevgilere takılırsa perdenin arkasını göremez, kâmil insan olamaz. Kâmil insanda Allah ve Resûlünün sevgisi en üst düzeydedir. Kâmil insanda bu sevginin üzerine bir başka sevgi çıkamaz.¹³²¹

¹³¹⁴ Tirmizî, Birr, 60.

¹³¹⁵ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 189.

¹³¹⁶ 2. Bakara: 216.

¹³¹⁷ Buhârî, Edeb, 96.

¹³¹⁸ Buhârî, Edeb, 42.

¹³¹⁹ Tirmizî, Menakıb, 29; Müsned, I, 207.

¹³²⁰ Bütî, 65.

¹³²¹ Coşkun, *İnsan Anlayışı*, 289-90.

Bu konuda genelde Müslümanların özel anlamda da suçluların sevgi eğitiminden geçirilmesi gerekir. Buna kalp eğitimi ismini verenlerde vardır. En çok kimi sevmeli? O sevgi için suçlara, günahlara zemin hazırlayan sevgiler feda edilmeli mi? Bu soruların cevapları Allah için sevmeli, kötü sevgiler gerekirse feda edilmeli ise o zaman eğitimde bir mesafe kat'edilebilir.

Sevme duygusuna denge getiremeyen kişiler, karşısındaki insana son derece güvenirlir. Bundan dolayı da onların yaptığı yanlışlar, o kişiye güzel gözüktür. O kişiye yanlışından ötürü kızması gerekirken, kıyamaz. Kızsa dahi, Bir şey olmaz, bu zamana kadar bir şey olmadı diyerek geçirir.

Eroin, esrar ticareti, uyuşturucu madde kullanımı, çete, organize suçların temelinde hep sevgi duygusunun iyi kontrol altına alınamaması yatmaktadır. Bu suçlara bulaşan suçlular çevresindeki insanlara çok güvenirlir. Onlardan kendilerine zarar gelme olasılığını düşünmeden onlara güvenirlir. Onların eroin, esrar, çete suçu işlemelerini pek önemsemezler. Çünkü sevgi duygusunu yerinde ve uygun şekilde kullanamamışlardır.

Bu uygunluğu sağlayamamalarının nedeni, seven kişinin sevdiğinin ayıplarına karşı kördür, duyduğu ayıplara karşı da sağırdır.¹³²²

Hız. Peygamber bu duygunun kontrol altında tutulmasını emreder. Sevdiğini bir ölçü dahilinde sev! Bir gün bir hatasını görüp de ona kızman ve uyarman gerektiğinde ona kıyamazsın¹³²³ Bir başka hadîslerinde bu duygunun niteliğini anlatarak, Senin bir şeyi sevmen, seni dilsiz ve kör yapar¹³²⁴ buyurmuşlardır.

Sonuç olarak nefret ve sevgi duyguları Hız. Peygamber'in hadîslerinde vurgulanan bir konudur. Yalnız bu iki duygunun doğru kullanılmama ihtimali üzerinde de hadîslerde durulmuştur.

Hız. Peygamber sevgi ve nefret duygusunun miktarı ve bu duyguların yöneldiği kişilerin niteliği konusu üzerinde durmuştur. Sevgi ve nefret duygusunun aşırı şekilde yöneleceği kişi Allah ve Resûlü olması gerektiğini vurgulamıştır.

Aşırı sevgi ve nefret Allah ve Resûlü dışındaki tarafa yönelirse kişiyi tehlikeye sokabilecek durumların söz konusu olabileceği hakkında uyarıda bulunmuştur.

¹³²² Azimâbâdî, II, 2334.

¹³²³ Tirmizî, Birr, 60.

¹³²⁴ Ebû Dâvûd, Edeb, 126.

e. Şehvet-İffet Duygusunu Eğitmesi

Şehvetin kelime anlamı, bir şeyi arzu etme, tutku anlamlarındadır. Terim anlamı ise, Nefsin, herhangi bir sınır tanımadan her istediğine ve lezzet duyduğuna meyletmesidir Bu meyletme bazen haram olabilir. Bu tür durumlarda kişi zina, hırsızlık, içki içmek, sihir ve büyüye meyletmek gibi haram olan suç ve günahları irtikab edebilir.¹³²⁵

Bu duruma şehvet denilebileceği gibi, tutku da denilebilir. Bu durum tedavi edilir ise, kişideki şehvet hali iffet haline dönüşür. İffet, kişinin cinsel isteklerini, sorumluluk bilinci içerisinde, ölçülü ve dengeli bir biçimde ortaya çıkaran şahsiyet yapılanmasının âdîdır.¹³²⁶

Kınalızâde'ye göre, iffetin aşırısı günahkârlık, azlığı ise şehvet azlığı'dır.¹³²⁷ Kur'ân'da Kadınlardan, çocuklardan, ... kaynaklanan zevklere düşkünlük süslü gösterildi¹³²⁸ ayeti insanda şehvet duygusunun varlığına işaret eder.Hz. Peygamber şehvet ile ilgili, Cehennem Ehline şehvetli şeyler kolay kılınmıştır¹³²⁹ şeklinde kavli hadîsi vardır. Ümmetim hakkında en çok korktuğum şirk ve gizli şehvettir¹³³⁰ buyurmuştur. Cehennem şehvetlerle, cennet hoşlanılmayan şeylerle çevrilmiştir hadislerinde şehvet kelimesi tekil olarak cinsel arzu anlamında kullanılmıştır.¹³³¹ Hz. Peygamberşehvet duygusunu, en çok kıran hususun oruç ve açlık olduğunu belirtmiştir.¹³³²

Züleyha Yûsuf'a o kadar tutulmuştu ki onun bu aşırı tutku ve arzusu, onu zina etme suçunu işleme arzusuna ve bu konuda da Yûsuf'u ikna etme çabasına itmişti. Züleyha'nın bu iffetsiz teklifine Yûsuf cinsel isteklerini kontrol altına alabilmenin rahatlığı içerisinde, Ben alemlerin Rabbi olan Allah'dan korkarım¹³³³ diyebilmişti.

Şehvet duygusunun iffete dönüşebilmesinde en önemli etken, şehvete yenilmeyip bu duyguyu helal yolla telafi etmek veya daha sonraki bir zamana ahirete ertelemektir. Bunu başarabilenler suça ve olumsuz hallere karşı kendilerini koruyabilirler. Buna örnek olabilecek bir deney Stanford Üniversitesi'nde psikolog Walter Mischel tarafından yapılmıştır.

¹³²⁵ İbn Recep, 190.

¹³²⁶ Kasapoğlu, 100.

¹³²⁷ Aliye Çınar, "İslâm Ahlâkının Bireysel Boyutu 2: Çirkin Ahlâk Reziletler", Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2011, 113.

¹³²⁸ 3. Âli İmrân: 14.

¹³²⁹ Müsned, I, 327.

¹³³⁰ Müsned, IV, 124.

¹³³¹ Faruk Beşer, "Şehvet", *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009, XXXVII, 476.

¹³³² Buhârî, Nikâh, 2; Müslim, Nikâh, 1-3; Nesâî, Siyam, 42; İbn Mâce, Nikâh, 1; Tayâlisî, I,270.

¹³³³ 12. Yûsuf: 23.

4 yaşındaki çocuklara baştan çıkarıcı lokumlar gösterildi. Lokumlardan hemen isteyen çocuklara birer tane, 15 dakika sonra alacak olanlara iki tane lokum verileceği söylendi. Bazı çocuklar, hemen lokum alıp yediler. Diğer çocuklar ise lokumlara bakmayıp gözlerini kapadılar. 15 dakika oyun oynadılar. Bu çocuklara ikişer tane lokum verildi.

Lokumların cazibesine kapılmayan çocukların ileriki dönemlerde hayatın zorluklarıyla daha iyi mücadele ettiği görüldü. Stresli durumlarda özgüvenlerini toparlayabilen suça bulaşmadan etrafına güven veren fertler olmuşlardı. Bunların zekaları diğerlerine göre % 20 daha fazla çalıştığı tespit edildi.

Lokumu hemen alan çocuklar kararsız, doyumsuz, inatçı, insanlara zor güvenen, sıkıntılı anlarda kendilerine olan güvenlerini kaybeden fertler olmuşlardı.¹³³⁴

Devam etmeyen şeyde lezzet yoktur mantığıyla hareket edenler ileride pornoya ve uyuşturucuya yönelmektedirler.¹³³⁵

İngiltere’de cinsellikten aradığı duyguyu bulamayanlar intihar etmektedir. İntihardan ölenlerin sayısı, trafik kazalarında ölenlerden fazladır.¹³³⁶ Bu insanlar isteklerine zamanında engel olabilselerdi ve kendilerini yüksek ideallere odaklayabilselerdi. Böyle bir sonla karşılaşmayabilirlerdi.¹³³⁷

Üreme davranışına Batı’daki bakış açısı şu şekildedir: İnsan üreme davranışı yaptığında beyin hemen zevk verici kimyasalları salgılar. Kişiyi ödüllendirir. Kişi bir kez daha bu anı yakalamak için bu işi yapar. Hâlbuki İslâm’da üreme davranışı kişi sosyal bir varlık olsun, sosyalleşmeye katkı sağlasın diye bunu yapar. Biri zevkin tekrarı için, diğeri daha yüce değerler için ortaya çıkmaktadır.¹³³⁸

Sonuç olarak insanda şehvet duygusu vardır. Bu duyguyu yerli yerince zinaya veya başka bir suça bulaşmadan tatmin etmek gerekir. Şehvet duygusunu en güzel şekilde düzenleyecek olan duygu iffet duygusudur.

f. Kıskançlık Duygusunu Eğitmesi

Buraya kadar verdiğimiz duyguları zıtlarıyla beraber ele almaya çalıştık. Bu başlıkta sadece kıskançlık duygusunu ele alacağız.

¹³³⁴ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 95.

¹³³⁵ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 120.

¹³³⁶ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 119.

¹³³⁷ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 120.

¹³³⁸ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 269.

Kıskançlık duygusunun altında sahip olma, kendisine öncelik verme istekleri yatar. Sahip olduğu şeyleri kaybetme endişesi kıskançlık duygusunu alevlendirir.¹³³⁹

Hız. Peygamber Bir kalpte iman ile kıskançlık aynı anda bulunmaz¹³⁴⁰ buyurmuştur. Dolayısıyla kıskançlık duygusunun karşısında iman etme halini zikretmiştir. Bir başka hadîsinde Kıskançlığın, odunun ateşi yiyip bitirdiği gibi, iyilikleri ve güzellikleri insanın gönlünden siler atar¹³⁴¹ buyurarak kıskançlık duygusunun karşısında iyiliklerin olduğunu belirtirmiştir.

Kıskanç bir insan şeytanın tuzaklarına açık bir durumdadır. Şeytan ona adam öldürtebilir, hırsızlık, zina suçlarını işletebilir. Kabil de bu duygusunu tedavi edip, kadere rıza gösteremediği için cinayet işlemiştir.¹³⁴²

Bu cinayetin önceinde tefsirlerde ve İbn Sa'd tabakatında nakledildiğine göre şunlar yaşanmıştı: Kabil, aynı batında doğduğu İklîmâ ile evlenmek istedi. Çünkü ona göre, İklîmâ ile kendisine annesi Cennet'te hamile kalmıştı. Hâbil ile Liuza dünyada doğmuşlar ve anneleri onlara dünyada hamile kalmıştı. Fakat İklîmâ çok güzeldi, Allah Adem'e Kabil'in Liuza ile evlenmesi gerektiğini vahyetmişti. Kabil bunu kabul etmedi. Adem Hâbil ile Kabil'e Allah'a birer kurban takdim etmeleri gerektiğini, kimin kurbanı kabul edilir ise, Eklîmâ ile onun evleneceğini söyledi. Sonuçta Hâbil'in kurbanı kabul edildi. Kabil de kıskançlığının kurbanı olarak Hâbil'i öldürdü. Böylelikle yeryüzünde ilk adam öldürme hadîsesi, kıskançlık yüzünden işlendi.¹³⁴³

Hız. Peygamber, Her zulümle öldürülen bir insanın öldürülmesinde Adem'in oğlu Kabilin de muhakkak bir payı vardır. Çünkü o, adam öldürme çığrını ilk açan kişidir¹³⁴⁴ buyurmuştur.

Yukarıdaki örnekte de olduğu gibi kıskanç insanlar, aynı zamanda Allah'ın takdirine teslim olamama suçunu da işlerler. Çünkü her kıskançlığın altında kadere bir başkaldırış yatar. Dolayısıyla kıskançlık duygusunun kadere iman edememe, teslim olamama ile ilgili yönleri de vardır.

¹³³⁹ Tarhan, *Mutluluk Psikolojisi*, 88.

¹³⁴⁰ Nesâî, Cihâd, 8.

¹³⁴¹ Ebû Dâvûd, Edeb, 52.

¹³⁴² 5. Mâide: 27.

¹³⁴³ Sa'lebî, I, 731; İbn Sa'd, I, 36.

¹³⁴⁴ İbn Mâce, Diyât, 2; Buhârî, Diyât, 7; Müslim, Diyât, 27.

Şeytan da Adem'i kıskandı ve Ben ondan hayırlıyım. Çünkü sen beni etkin madde olan ateşten yarattın¹³⁴⁵ şeklinde ilk defa kıyas-ı fasidde bulundu.¹³⁴⁶ Ardından hor ve hakîr olarak Allah'ın katından kovuldu; eski mertebesini kaybetti.

Hiz. Peygamber bir gün dünyada hiç bir eseri kalmamış, yerle bir olmuş bir kavmin yaşadığı yerden geçerken. Burada kimler yaşırdı da bu hale geldiler biliyor musunuz? Burada yaşayanların durumu bana haber verildi. Bu kavmi hased ve azgınlık helâk etmiştir¹³⁴⁷ buyurarak hasedin bir başka yönüne işaret etmiştir. Bu açıdan kıskançlığın bir başka tedavisinin ilahi kadere, taksîmat-ı ilahiyyeye rıza göstermek olduğu ortaya çıkmıştır. Böyle davranılırsa Allah'ın verdiği imkânlar kaybolup gitmez.

Kıskançlık patolojik açıdan, paranoid hezeyanlı bozukluk çeşitlerinden biridir. Bazen eşler arasında işlenen cinayet, kavga ve ayrılıklara da neden olmaktadır. Bu kişiler, eşlerini takip ettirirler, eşinin giyiminden, konuşmalarından bir takım anlamlar çıkarırlar. Bunlarda depresyon, idrak bozukluğu görülür. Düşmanca tavırlar, düşünce bozukluğu görülür. Kıskançlık hastalığı her yaşta ve her tabakada görülebilir.¹³⁴⁸

Günümüzde işlenen cinayet suçlarının nedenleri arasında da kıskançlık ön plandadır. Mal taksimlerine dayalı adaletsiz taksimler, lüks tüketim hayranlığı kıskanmaktan ileri gelen katl, yaralama gibi suçların işlenmesine sebep olmaktadır.

Sonuç olarak kıskançlık Hiz. Peygamber'in hadîslerinde imâna, teslimiyete, iyilik ve güzelliklere, kader inancına aykırılık arz etmektedir. Kıskançlığın şeytan ile bir ilgisi vardır. Bu yüzden çeşitli suçlara sebep olan bir duygudur.

4.2.2. Manevî Değerler

İnsan maddî değerlere ihtiyaç duyduğu kadar manevî değerlere de ihtiyaç duyan bir varlıktır. Çünkü insan, ruh ve bedenden oluşan bir varlıktır. Bedenin yemeğe, içmeğe, giyinmeğe ihtiyacı olduğu gibi ruhun da manevî değerlere ihtiyacı vardır.

Bu ihtiyaç, yaşadığımız dünyada daha da belirgin hale gelmiştir. Bazı avrupa ülkeleri bu konunun üzerine düşerek bir takım çalışmalar yapmaktadırlar. Örneğin Norveç, nüfusu 4.5 milyon olan refah düzeyi çok yüksek bir ülkedir. Ülkede her iki kişiye bir otomobil düşmektedir. Ülkenin bütçesi hep fazla vermektedir. Yani ülkenin gelirleri, giderlerinden

¹³⁴⁵ 7. A'raf: 12.

¹³⁴⁶ Buhârî, Alauddin, *Keşfu'l-Esrar an Usûli Fahri'l-İslâm el-Pezdevî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Beyrut 1997-1418, III, 402.

¹³⁴⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 52.

¹³⁴⁸ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 69-70.

fazla durumdadır. Yılda 4.5 milyon kitap satılmaktadır. Günlük gazete tirajı 3 milyon civarındadır. Ama insanlar mutlu değildirler. Çünkü 100 aileden 50 tanesi boşanmış durumdadır. Çocukların %52'si evlilik dışı ilişkiden dünyaya gelmiştir. Âdî suçlar, uyuşturucu, cinayetler yükselen bir trend içerisinde seyretmektedir. Bu çıkmazı aşabilmek için Norveç Hükümeti manevî değerler komitesi kurarak, bu komitenin başına da bir papazı yönetici olarak getirmiştir.¹³⁴⁹

Manevî değerlerin eğitiminde kişinin kendisiyle yüzleşmesi, kendisini tanıması vardır. Nefsinin, dürtülerinin ona yaptığı hilelerinin farkına varıp konumunun ne olduğunu anlama faaliyeti bu tanımanın içinde yer alır.¹³⁵⁰

Darwin ve Freud ise bu değerleri kişinin özgürlüklerini sınırlayan hususlar olarak gördü.¹³⁵¹ Batı dünyasında şeytan ve nefis kabul edilmediği için insanın kusursuz ahlâka ihtiyacı olmadığını savunur.¹³⁵² Dolayısıyla İslâm'ın anladığı manevî değerler ile kendi değer yargıları farklılık arzeder.

Hız. Peygamber suçluların eğitilmesinde en çok üzerinde durduğu manevî değerleri ele almaya çalışacağız.

a. Tevbe Ettirerek Eğitmesi

Lügatte tevbe, üç anlamda geçmektedir. 1. Tâbe alâ ile af etme-günahtan geçme anlamında, 2. Tâbe ilâ ile rücû etmek ve yönelmek anlamında, 3. Tâbe müteaddî olarak harfî cersiz hatadan nedamet duymak anlamlarında kullanılır.

Allah için kullanılabildiği gibi, kul içinde kullanılabilir. Allah için alâ harfî cerriyle kullanıldığında Allah'ın tevbeyle kabul etmesi, günahı affetmesi anlamına gelirken kul için alâ harfî cerriyle kullanıldığında şu üç şeyin toplamı anlaşılır:

a. İlim: Kulun işlediği günahın zararını bilmesi, b. Hâl: Bu bilginin neticesinde elem duyup pişman olması, c. Amel: Bu hâlin neticesinde iyi amelleri tedarik edip tekrar suça ve günaha bulaşmamasıdır

Genel ve kapsayıcı bir şekilde tevbenin terim anlamını şu şekilde yapabiliriz: Allah yönünden, işlenen kötülüğü veya günahı affetmek, anlamına gelirken; kul yönünden, yaptığının kabahat ve günah olduğunu bilip onu terkederek Allah'a yönelmek, yani O'nun

¹³⁴⁹ Tarhan, *Kendinizle Barışık Olmak*, 108.

¹³⁵⁰ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 206.

¹³⁵¹ Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 84.

¹³⁵² Tarhan, *Toplum Psikolojisi*, 205.

emirlerine uymak ve yasak ettiği şeylerden kaçınmak sûretiyle O'ndan affetmesini dileyip, pişman bir vaziyette O'na yalvarmaktır¹³⁵³

Kur'ân'da bir mümin büyük günahları işlemekten kaçınırsa, Allah onun küçük günahlarının affedileceği vaat edilmiştir.¹³⁵⁴

Hız. Peygamber, cehenneme girecek olanlara da şefa'at edici olanların şefaatinin fayda vereceği, cehennemde kalanların da cennete gireceklerini haber verir.¹³⁵⁵

Abdullah b. Mes'ûd'a tevbe'yi tarif etmesini istediklerinde tevbe, Günahlardan pişman olmaktır¹³⁵⁶ buyurmaktadır.

Ancak şurası da bir gerçektir ki, kişiyi tevbe etmeye yönlendirecek etkenlerin de önemi büyüktür. Dolayısıyla tevbenin ilk adımı, kişinin işlediği gûnahtan pişman olması, suçluluk duygusu taşıması gerekmektedir.¹³⁵⁷ Ardından da suç ve günahları terkedip Allah'a ve Resûlü'ne hicret etmesi gerekir.¹³⁵⁸

Allah huzurunda tevbe ve istiğfarın yanı sıra her suçun tevbesinin geçerli olabilmesi için ayrı bir takım şartlar da gereklidir. Örneğin, öldürme suçunu işleyen bir kişinin kendisini hâkime teslim etmesi, maktûlün diyetini velilerine ödemeyi kabul etmesi, öldürme cezasının tevbesinin şartları içinde yer alır. Böyle yapılmamış bir tevbe Allah katında geçersizdir. Çünkü kul hakkı ile Allah hakkı bir araya getirildiğinde, kul hakkı, Allah hakkının üstünde yer alır.¹³⁵⁹ Bu konuya birinci bölümde Suçların Affı başlığında temas edilmişti.

Hız. Peygamber'in suçlara muamelesi konusunu ele alırken, Rasûlullah'ın elini kestirdiği Mahzûmiye kabilesinden bir kadından bahsetmiştik Bu kadın hakkında Buhârî takti' yaparak nakilde bulunduktan sonra, Aişe'den gelen bir rivayette bulunur. Aişe, Eli kesilen bu kadın Fatıma binti Esved¹³⁶⁰, en güzel bir şekilde tevbe etti. Evlendi. Evliliğinin ardından bir takım ihtiyaçları için bana gelirdi. Ben de bu ihtiyaçları görmesi için Rasûlullah'a iletirdim.¹³⁶¹ Bu hadîsten de tevbe eden suçlulara maddî destek olmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

¹³⁵³ Yatkın, *Gûnah*, 93, 4.

¹³⁵⁴ 4. Nisâ: 31.

¹³⁵⁵ Tayâlisî, I, 379.

¹³⁵⁶ Tayâlisî, I, 31.

¹³⁵⁷ Yatkın, *Gûnah*, 153-4.

¹³⁵⁸ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, I, 70.

¹³⁵⁹ Şevkânî, V, 221-2.

¹³⁶⁰ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XVI, 92.

¹³⁶¹ Buhârî, Şehâdât, 8.

Sonuçta suçluların tevbe etmesini sağlamak onların eğitiminde önemli bir adımdır. Bunu yaparken tevbenin bir takım şartları vardır. Bu şartları yerine getiren suçlu kişilerin affı mümkündür. Aişe hadîsinde anlatıldığı üzere, Hz. Peygamber'in en güzel şekilde tevbe etmiş suçlu kişilerin maddî ihtiyaçlarını karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

b. Allah'a İman'ı Aşılması

Hz. Peygamber öldürme suçuyla mücadele etme hususunda şöyle buyurmuştur: İnsanların karşısındakini öldürmeğe gücü yettiği halde en affedici olanları, iman ehli kimselerdir.¹³⁶² Bu hadîste Rasûlullah suçla mücadele için iman değerini ortaya koymuştur.

Firavun Musa'yı öldürmek istediğinde Allah'a imanı olan bir kişinin ona karşı çıktığını¹³⁶³ Kur'ân haber vermektedir. Bu ayette öldürme suçu işlemeyi kafasına koyan Firavun'a karşı iman etmiş olma vurgusu yapılmıştır.

İnancı zayıf olan kişilerde ye's, karamsarlık, hoş olmayan mizaç şeklinde klinik depresif özellikler görülebilir.¹³⁶⁴ Bu kişilerin ferahlayabilmesi için, onlar ile dostluk kurulup içlerini açmalarına fırsat verilmelidir.¹³⁶⁵ Onlara sığınabilecekleri birisinin var olduğunu anlatmak gerekir. Tıpkı bir bebeğin bir şeyden korktuğunda annesine sığınmasıyla rahatlama gibi kişilerde yaşadığı olumsuz duygular, suçlar ardından sığınacakları inancın Allah inancı olması onlara moral verir.¹³⁶⁶

İşlediği suçlarla daralan gönüller kâdiri mutlağa sığınarak kendisini güvende hisseder.¹³⁶⁷

Yûsuf zindanda iken yanındakileri eğitimeğe önce Allah'a imandan başlıyor.¹³⁶⁸ Yaratma, mutlak idare ve irade etme, bütün anlamları ile işitme, görme, bilme sıfatlarını başka bir varlığa vermenin kuru bir isimlendirmeden öteye geçemeyeceğini bilen Yûsuf, cezaevindeki arkadaşına bu hususları haber vermektedir. Kur'ân Allah'ait bir sıfatın bir cine,

¹³⁶² Tayâlisî, I, 272.

¹³⁶³ 40. Gafir: 28

¹³⁶⁴ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 78.

¹³⁶⁵ Saygılı, *Ruh Hastalıkları*, 188.

¹³⁶⁶ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 100.

¹³⁶⁷ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 101.

¹³⁶⁸ 12. Yûsuf: 39.

Allah dışındaki bir otoriteye veya başka varlığa verilmesinin, zann¹³⁶⁹, şirk¹³⁷⁰, putperestlik¹³⁷¹ olduğunu, haber vermektedir.

Yûsuf'da cezaevinde mahkûmarkadaşlarını eğitime önce Allah'a iman etmelerini sağlamak ile başlamıştır. Önce onların kalplerinde yer alan putları, Allah'a ait olan sıfatlar ile muttasıf şirkleri yıkmak ile eğitime başlıyor. Adeta önce temizliyor, sonra kalpleri süslüyor.¹³⁷²

Bu durumu bir misal ile açıklamak gerekirse, içinde pis bir maddenin olduğu bir bardağa ne kadar temiz bir süt koyulursa koyulsun, o süt temiz değil; necistir, pistir.

Kelime-i Tevhidin de ilk kısmı nefy'den oluşuyor. Nefy dediğimiz manevî temizlik gerçekleştikten sonra ispat dediğimiz Allah'ın varlığı ve birliği ikrar ediliyor. Ondan sonra sırayla İslâm'ın sorumlulukları geliyor.

Mahkûm ve tutukluların içerisinde Marksizm, Komünizm, Sosyalizm, Kapitalizm, Ateizm gibi inanışlara sahip insanlar bulunmaktadır.¹³⁷³ Eğitim veren kişinin, bu akımların İslâm'a göre yanlış noktaları nelerdir? Bunları iyi bilmesi, bu yanlışlıkları ıslah edecek donanım ile Mahkûmların yanına gitmesi gerekir. Yoksa onlar ile çay içip, günlük muhabbetten öteye geçemeyen bir buluşmadan öteye geçemez.

Sonuç olarak suça karşı iman olgusu Kur'an ve hadislerde yer almıştır. Bu olgunun Yûsuf tarafından da kullanıldığı, içinin doldurularak muhatabın alt yapısı dahilinde ele alındığı görülmüştür.

c. Cezaları Ahiret İnancı ile İlişkilendirmesi

Normalde aşırı korku şiddete, şiddette suç ve mafya tipi suç olan davranışlara neden olmaktadır.¹³⁷⁴

Hiz. Peygamber İslâm'a giren kimselerden suça bulaşmamaları üzere biat alırken, eğer bir suça da bulaşırlarsa çekecekleri cezanın onlar için ahirette kefareti olacağını bildiriyordu.¹³⁷⁵ Onlar, cezaya bile giderken, cennete gider gibi gidiyorlardı.

¹³⁶⁹ 53. Necm: 23.

¹³⁷⁰ 6. En'am: 81.

¹³⁷¹ 21. Enbiya: 57-59.

¹³⁷² 12. Yûsuf: 39.

¹³⁷³ Aydın, Ayhan, *Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası*, Gendaş Kültür Yay., İstanbul 2004, 246, 254, 265.

¹³⁷⁴ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 111.

¹³⁷⁵ Buhârî, Hudûd, 9, 15; Müslim, Hudûd, 41, 3.

Cahiliyye Döneminde zina ettiği erkeklerin çokluğu ile övünen kadınlar, toplumda şehrin ortasına çadır kurarlar, çadırın üstüne de bayrak asarak bununla övünürlerdi. Beşyüz kişi ile zina edip övünen kadınlar vardı.¹³⁷⁶

Araplar, kız çocuklarını ileride utanç vesilesi olmasın diye öldürüyorlardı. Böyle bir toplumdan İslâm sayesinde şâhidi yokken yaptığı zinayı Rasûlullah'ın huzuruna gelerek Ben zina ettim, beni temizle Ey Allah'ın Elçisi!¹³⁷⁷ diyebilen tarihe namzet kadınlar çıkabilmişti.

Dünya hayatında ceza almamak için suçunu saklayan kimselere de durumlarının ahirete kaldığını, Allah dilerse onları affedeceğini belirtirdi. Tebük Seferi'ne katılmayan üç kişiye Hz. Peygamber adeta tazîr cezası uyguladı. Onlar bu cezaya razı oldular. Affedildiklerine dair haklarında ayet indi. Yalan beyanda bulunup hiçbir ceza almayanların belirsizliği ise kıyamete kadar devam etmiş oldu.¹³⁷⁸

Cezaların suçlulara uygulanmasının ahiret ile ilgili yönü ele alındığında, İslâm Ceza sisteminde dünyada çekilen cezalar, ahirette çekilecek cezanın kefaretidir. Recmedilerek öldürülen Gâmidiyeli kadının cenaze namazını Hz. Peygamber bizzat kendisi kıldırması. Ömer bu durumu garipseince Hz. Peygamber ona Sen Allah'ın günahını bağışlaması için canını vererek tevbe eden bir tevbekârdan daha faziletli birini gördün mü?¹³⁷⁹ buyurarak çekilen suçların ahiretteki cezaya kefaret olabileceğine işaret etmiştir.

Ahirette ceza çekenlerin, cehennemîyyün ismini alarak, umûmî şefaât ile cennete gireceklerini bildirirdi.¹³⁸⁰

Ehl-i Sünnet inancına göre de büyük günah işleyen kimseler dinden çıkmış sayılmazlar. Tevbe ederek ölürseler cehennemde ebedî kalacak değillerdir.¹³⁸¹

Recmedilen kişinin cesedine pislik yakıştırması yapanlara Onun cesedinin kokusu, Allah katındaki miskten daha değerlidir buyurmuş, ona söven Halid b. Velîd'i de onun tevbesini övücü sözlerde bulunarak uyarmıştı.¹³⁸²

Hz. Peygamber ceza verdiği kişilerin çektikleri cezaların ahirette kendileri için kefaret olacağını haber vermiştir. Ceza görmeyenlerin durumları ise Allah'a kalmıştır. Dilerse

¹³⁷⁶ Ayrıca Bkz. Celaleddin, es-Suyûtî, Celâleddin el-Mahallî, *Esbâbu'n-Nüzûl Celâleyn Kenarı*, Dâru İbn-i Kesîr, Dimeşk, 2008-1429, 326.

¹³⁷⁷ Müsned, V, 347.

¹³⁷⁸ 9. Tevbe: 117-119.

¹³⁷⁹ Müslim, Hudûd, 24.

¹³⁸⁰ Tayâlisî, I, 279.

¹³⁸¹ İbn Ebû'l-İzz, 353.

¹³⁸² Beyhakî, VII, 33458.

affeder, dilerse azap eder. Ayrıca Hz. Peygamber ceza verdiği kimselere hakaret edilmesine müsaade etmezdi.

d. Takva Duygusunu Yerleştirmesi

Takva, kulun Rabbisini kızdıracak, öfkeliendirecek ve cezasına ulaştıracak hususları işlemekten kendisini uzak tutması, onun emirlerine itaat edip, yasaklarından da kaçınmasıdır.¹³⁸³

Günümüzde insanlar şiddeti, en çok beraber yaşadıkları aile bireylerine, hanımlarına, çocuklarına karşı uygulamaktadırlar. Cezaevinde birbirlerine karşı şiddet uygulamaları genelde imkânsızdır. Çünkü kameralar, dinleme cihazları, ceza koruma memurları etkenler devamlı onları gözetlemektedir. Bizim, sunulacak din hizmeti sayesinde suçluların cezaevinden çıktıktan sonra ıslaha kavuşmaları, ancak onlardaki takva duygusunun canlandırılması ile mümkündür.

Sahâbe-i Kirâm takva duygusunu her şeyin temeli olarak gördüklerinden çocuklarına, suça bulaşma ihtimalini gördükleri muhataplarına daima sûrette takvaya sarılmalarını,¹³⁸⁴ otururken veya bir kötülük işlediklerinde daha yeriden kalkmadan bir iyilik yapmalarını, ayakta iken bir kötülük yapsalar onu affettirecek bir iyilik işlemeyen oturmamalarını, akıllarına daima güzel şeyler getirmelerini,¹³⁸⁵ tavsiye etmişlerdir.

İmam Şâfiî, Dünyadaki huyların en şerefli, üç tanedir. 1. Kimsenin görmediği yerde suç ve günahı uzak durabilmek, 2. Baskı da yapılsa, zarar da verse doğruyu söylemek, 3. Darlık anında cömert davranabilmek¹³⁸⁶

Belirli bir zaman diliminde suçlulara sunulacak din hizmetinin verimli olabilmesi için de onlara takva bilincinin yerleştirilmesi gerekmektedir. Her nerede olursalar olsunlar Allah'ın rızasını kazanma uğrunda helal dairesinden ayrılmadan günah olan hususlara yaklaşmamaları tavsiye edilmelidir

Züleyha, Yûsuf'a zina teklif ettiğinde odasında bulunan putunun üstünü bir bez parçası ile örtmüştü. Yûsuf o'na, normalde işitmeyen ve görmeyen bir şeyden utanıyorsun da her şeyi hakkı ile işiten ve gören Allah'dan utanmıyor musun? demişti.¹³⁸⁷

¹³⁸³ İbn Recep, 207.

¹³⁸⁴ İbn Recep, 210.

¹³⁸⁵ Tirmizî, Birr, 55; Dârimî, Rikak, 74.

¹³⁸⁶ İbn Recep, 211.

¹³⁸⁷ Zemahşeri, II, 439.

Ebû Celd, şöyle demiştir: Allah kimsenin olmadığı yerde suça dalan kuluna âdeta şöyle der: Ey kulum! İyi yönlerini insanlara, suçlarını ise bana şahid tutmaktasın. Eğer bu suçları bile bile yapmışsan benim sana bakmamdan utanmadın mı? Yok! Eğer, bilmeden o suçları işliyorsan, benimle beraber bir başkasını nasıl olur da ilah edinirsin?¹³⁸⁸

Nasihat etme konumunda olanlar, suçlulara günah işlemeyen salih arkadaşlar edinmelerini,¹³⁸⁹ salih arkadaşları taklit etmelerini, suça bulaşmış kimselere mühalefet etmelerini,¹³⁹⁰ Allah adı anılarak eş olarak aldıkları hanımları, çocuk ve akrabaları hakkında Allah'tan korkmalarını¹³⁹¹ anlatmalıdır. Biri bize kötülük bile yapsa affedebilmeyi¹³⁹², bu ümmetin üzerine çok büyük fitneler geleceğini bildiren Rasûlullah'ın o güne eriştiğinizde kılıcınızı Uhud Dağı'na vura vura köreltin ama hiçbir müslümana onu doğrultmayın¹³⁹³ diye tavsiyede bulunduğunu onlara çok iyi anlatmalıdır. Bu duygular, ancak takva bilincinin gönüllere yerleşmesi ile olacaktır.

Takva bilincini, elektrik akımının çok geldiği durumlarda evin elektrik tesisatının yanmamasını sağlayan sigortaya benzetmek doğru olacaktır. Bu sigorta sistemi, elektrik akımı evdeki elektrik tesisatına zarar verici şiddette geldiği zaman devreye giriyor ve sistemin zarar görmemesi için sistemi devre dışı bırakıyor. Aynı şekilde İslâm dışı inançlar, şiddetli gelen elektrik akımına, takva duygusu da elektrik sigortasına benzetilirse mesele daha da vüzuha kavuşacaktır.

İslâm dışı akımların beslediği duygular ancak takva duygusu ile eğitilir. Materyalist düşünce sistemleri ile beslenerek terör ve anarşiye yönelen gönüllere takva sigortasının yerleşmesi gerekir. Önüne gelen her kadın ile zina etmek arzusu, duyguya dönüşmeden kişinin içindeki takva sigortası devreye girecek ve Allah'ın onun duygularına ve düşüncelerine şahid olduğunu hissedebildiğinde suçtan vazgeçebilecektir. Bu duyguyu kazanabilmek ise ancak köklü bir eğitim ile olacaktır.

Sonuç olarak takva duygusu kimsenin olmadığı yerde sadece Allah'ın olduğunu düşünerek hareket etme duygusudur. Bu duygu kişinin kendi kendisini kontrol altında tutmasını sağlar.

¹³⁸⁸ İbn Recep, 211.

¹³⁸⁹ 9. Tevbe: 119.

¹³⁹⁰ İbn Ebi Şeybe, Abdullah b. Muhammed el-Kûfi, *Musannef*, Thk. Hamid b. Abdillâh ve Muhammed b. İbrâhim, Mektebetu'r-Rüşd, Riyad 2004, 26622.

¹³⁹¹ 4. Nisâ: 1.

¹³⁹² 3. Ali İmran: 134.

¹³⁹³ Müsned, III, 493.

e.Kader Bilincini Yerleştirmesi

İnsanın geçmişte yaşadığı tecrübeleri bir yanda, gelecekle ilgili beklentileri de bir yandadır. İnsanda diğerk varlıklardan farklı olarak merak ve kaygı duyguları vardır. Bu iki duygu nedeniyle gelecek kaygısı yaşar. Bunu aşabilmenin çaresi insanın bindiğı geminin kaptanına güvenmesidir. Nelere gücünün yettiğini, nelere yaratıcının müdahalesi nedeniyle gücünün yetemeyeceğini bilmesi kader inacıdır¹³⁹⁴

Hocam her şey yolunda giderken hayatım bir anda alt üst oluverdi. Bir anda kendimi cezaevinde buldum diyen yüzlerce mahkûm vardır.

Şunu iyi bilmek gerekir ki kişiye hata işlettiren hususlar, ona musibet olsun diye onun başına gelmemiştir. Allah kuluna hayır murad eder, kötülük murad etmez. Aynı şekilde başa gelen her bela ve musibet de kişiye suç işletmek için vuku bulmamıştır. Bu durumlarda sergilenecek en doğru davranış, sabırlı ve metanetli olmaktır. Her zorluğun muhakkak kolay ve rahatlatıcı yönü vardır.¹³⁹⁵ Böyle olmasaydıYûsuf'un kuyuya atılıp, köle olarak Mısır pazarında satılmasına, hapse düşmesine, iftira atılmasına, Allah dileseydi müsaade etmezdi. Biz, Yûsuf'danbu şekilde kötülüğü fuhşiyatı suç sayılacak işleri uzak tuttuk.¹³⁹⁶ayeti bela ve musibetlerde bile rahmeti ilahiyenin tecelli ettiğine bir delildir.

Hız. Peygamber, kadere tam manasıyla canı gönülden inanan kimselerin ancak imanın tadına erebileceklerini, -kadere imandan da daha iyi bir nimetin kişiye verilmediğini- haber verirdi.¹³⁹⁷

Ey insanlar! Şunu iyi biliniz ki Allah kulu ile kalbi arasına girer¹³⁹⁸Yani kalbinin kötülüğe meyletmemesi için onun önüne bir takım engeller koyar. Bunu da yaparken bu engellemeler, kulun hoşuna gitmeyebilir. -Hapse düşebilir, belki bir suç işlemiştir,- daha fazlasını işlemekten o kulunu Allah korumuştur.¹³⁹⁹

Abdullah b. Mes'ûd der ki, Kul ticaret, bina yapımı gibi bir iş yapmağa niyet eder. Allah Meleklerine der ki, kulumun işini zorlaştırın, ona istediklerini vermeyin! O kul kendi açısından cezalandırıldığını düşünür ve Falanca bana küfretti, falanca borcunu bana ödemedi,

¹³⁹⁴ Tarhan, *İnanç Psikolojisi*, 208-10.

¹³⁹⁵ Müsned, I, 307, 8

¹³⁹⁶ 11. Yûsuf: 24.

¹³⁹⁷ Tayâlisî, I, 165.

¹³⁹⁸ 8. Enfal: 24.

¹³⁹⁹ İbn Recep, 244.

ihânet etti vs. der.Hâlbuki bu durumun öyle ona olması Allah'ın bir Lût fudur. Eğer öyle olmasa idi o kul cehenneme kendisini götürecektir başka bir eyleme bulaşacaktı¹⁴⁰⁰

Sonuç itibariyle kader inancı kişinin rahatlamasına neden olur. İşlediği suç nedeniyle cezaevine düşen mahkûm için sığınılacak tek varlık onun geleceğini takdir eden zatın çizdiği kadere inanmasıdır.

f. Yalan Sözden Vazgeçirip Doğru Sözlülük ile Eğitmesi

Doğru sözlü olmanın zıddı yalan söylemektir. Yalan söyleyen kişi yalan söyleye söyleye suça bulaşır. Bu da kişinin Allah katında yalancı yazılmasına sebep olur. Kişi ancak, doğru sözlü olmaya devam ettiği takdirde kendisini iyi bir insan haline getirebilir.¹⁴⁰¹ Dolayısıyla ıslah olabilmenin ilk şartı, doğru sözlü olmaktır.

Kur'ân'da yalan söyleyenler hakkında: Allah'a karşı yalan uyduranların kıyamet günü yüzlerinin simsiyah olduğunu görürsün¹⁴⁰² buyurulmaktadır.

Hız. Peygamber de Bir kimse yalan söylediğinde ondan çıkan pis koku sebebiyle yanındaki melek, bir mil uzaklaşır¹⁴⁰³ buyurmuştur.

Yûsuf'a önce iftira atıp sonra Melik'in huzurunda hatalarını kabul edince Yûsuf kadınlara, Onların bu şekilde suçlarını itiraf etmeleri, benim kimsenin görmediği yerde Allah'a ihânet etmemem nedeniyle olmuştur. Zaten Allah hainlerin hilesini başarıya ulaştıracak da değildir¹⁴⁰⁴ diyerek haksız yere iftiraya maruz kalan suçlu! konumunda olanlara doğruluk örneği sunmaktadır.

Yûsuf'a zina iftirası atan kadınlar melikin huzurunda attıkları iftirayı itiraf ettiklerinde Yûsuf, onlar benim suçsuz olduğumu itiraf etmeden önce de Rabbim benim bu suçlu işlemediği çok iyi biliyordu¹⁴⁰⁵ diyerek adete suçluların doğruluğu yaşantı haline getirmelerini istemiştir. Asıl dikkat etmeleri gereken hususun, Allah'ın huzurundaki konumlarını düşünmeleri gerektiğini haber vermiştir.

Allah, işlerin ancak doğru sözlü olmak ile yolunda gidebileceğini haber vermektedir. Zaten hak olan, Allah katında haklı olan; batıl olanın, Allah katında haksız olanın her zaman

¹⁴⁰⁰ Heysemî, X, 270.

¹⁴⁰¹ Buhârî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 102-105.

¹⁴⁰² 39. Zümer: 60.

¹⁴⁰³ Tirmizî, Birr, 46.

¹⁴⁰⁴ 12. Yûsuf: 37.

¹⁴⁰⁵ 12. Yûsuf: 50.

üstesinden gelecek ve onu mağlup edecektir. Nitekim Kur'ân'da, Bilakis biz hakkı batılın tepesine bindiririz de o batılın işini bitirir¹⁴⁰⁶ buyurulmaktadır.

Yûsuf, haklılığı ortaya çıktığında, normal şartlarda herhangi bir kimsenin intikam peşine düştüğü halde Ben nefsimin avukatlığını yapmıyorum¹⁴⁰⁷ demiştir. Onun bu intikamdan uzak âlicenaplık dolu sözünün ardından, Melik onu Mısır'a Mâliye Bakanı yapmıştır.

Sonuçta doğru sözlü olmak kişinin suçlu iken eğitilmesini sağlar. Yalan ise kişiyi suça bulaştırır. Bunun yanında eğer iftiraya maruz kaldıysa buna rağmen doğruyu söylüyorsa bu davranış, suçsuzluğunu ortaya çıkartan bir değere dönüşür.

¹⁴⁰⁶ 21. Enbiya: 18.

¹⁴⁰⁷ 12. Yûsuf: 38.

SONUÇ

Hız. Peygamber'in Sünnet'inde suçlar; kul hakkına terettüp eden, Allah hakkına terettüp eden suçlar şeklinde ayrı ayrı ele alınmış, adeta suçun haritası çıkarılmıştır. Suça karşı kararlı bir duruş sergileyerek. "VeleVKi Fatıma çalsa onun da elini keserim." demiştir. Bu kararlı duruşunu belirli bir siyaset ile ortaya koymuştur. İlk dönemlerde toplumda suçta önde gidenlere ceza uygularken, sonraki dönemlerde kural ihlali yapanlara ceza uygulamıştır.

Hız. Peygamber suç ile mağdûr olma arasındaki dengeyi iyi kurmuş, ortada mağdûr taraf varsa, onlarla istişare ederek çözüme ulaşmıştır. Suçun işlenmesi sonucunda ortaya çıkan mağdûrlar ile ilgilenerek onların mağdûriyetlerini gidermiştir. O'nun Sünneti'nde mağdûr, maktul, mağdûr eden, katil gibi, karmaşık görülen kavramlar yerli yerine oturmuştur.

Suçlulara yaklaşımında onların suçsuz olmaları arzusuyla suçlarını araştırmıştır. Bu yüzden de suç ispat vasıtalarını uygulamalı olarak ümmetine öğretmiştir. Suçlulara karşı temel ilke olarak affetmeyi, ceza vermenin önünde bir ilke olarak benimsemiştir.

Suçlular ile ilgili uygulamalarında onların insan olma şereflerini her zaman göz önünde tutmuş; ceza bile verse, hakaret edilmesine asla müsaade etmemiştir. Topluma, çektikleri cezaların, işledikleri suçun keffareti olacağını öğretmiş, suç işlemenin mümin olma özelliğine zarar vermeyeğini anlatmak istemiştir. Onların selamlarını almış hatta cenaze namazlarını bile kılmıştır,

Hız. Peygamber hangi suç olursa olsun, affetmeyi asıl kabul etmiştir. Suçluda ve suçun ispatı noktasında yakalanması güç şartlar ile suçlulara ceza uygulamıştır. Bu yüzden de az sayıda kişiye ceza vermiştir.

Uyguladığı cezalarda siyaseten bir uygulama söz konusudur. Cezaların uygulanabilir olmasını, toplumdaki suçun yaygınlığını göz önünde tutarak vermiştir. Ayrıca vereceği cezanın toplumda kabul görüp görmemesini hesaba katmıştır. Verdiği cezayı suçlunun razı olmasının yanı sıra toplumunda desteğini alarak uygulamıştır.

Toplumsal düşünmeğe zarar veren unsurları ortadan kaldırarak suçla mücadele etmiştir. Kişinin psikolojik dünyasına hitap ederek, onu suçtan uzak tutmuştur. Suçların kişilerde alışkanlık yapabileceğini düşünerek, kişiyi suçla buluşturacak her adıma engel olmuş, böylece suça karşı köklü bir tavır sergilemiştir.

Suçla mücadeleye toplumun bütün kesimlerinin aynı desteği vermeleri gerekmektedir. Rasûlullah'ın uyguladığı tedbirleri de bütüncül olarak ele almak zorunludur. Birini diğerinden ayrı ele almanın, Rasûlullah'ın muradına ters düştüğü görülmüştür.

Topluma yön veren ile yön verilenlerin aynı istikamette olması, aralarındaki iletişimin sağlamlığı suçla mücadeleye katkı sağlayan bir diğer husustur. Bu durum Rasûlullah ile Sahâbe arasında başarıyla gerçekleşmiştir. Hür bir insanın asla zinaya meyletmeyeceğini, Rasûlullah'ın amcasını öldürten Hind, çok rahat anlayabilmiştir. Dolayısıyla Rasûlullah'ın suça karşı başarı sağlamasında Sahâbe'nin rolünü gözardı etmemek gerekir. Bunu şu şekilde izah etmek mümkündür:

Sahâbe müslüman olurken nelere teslim olduğunu, teslim olmanın ne demek olduğunu bilerek müslüman oluyorlardı. Zina etmemek, hırsızlık yapmamak üzere, ölmek var, dönmek yokcasına Müslüman oluyorlardı. Müslümanlığın mânâ ve kıymetini bilerek teslim oluyorlardı. Dolayısıyla onlardan birinin zina etmesi, hırsızlık yapması, suç işleyenin onuruna dokunuyordu. Sıradan birine çok büyük işkence gibi görünen bir ceza, Sahâbe suçlusu için hiç de öyle görünmüyordu. Aksine Rasûlullah'a tamamen teslim oluşun hazzını yaşıyorlardı. Onlar için Rasûlullah'ın emriyle taşlanış, ardından onun kendi cenaze namazlarını kıldırması, yolu cennet'e çıkan tertemiz bir yolculuğun başlangıcıydı. Zira Sahâbe, Abdullah b. Übeyy gibi kalbi mühürlü olmak veya sıradan yarı imanlı birisi olmak istemiyorlardı.

Mânen temizlenmiş olmayı arzu edebilmek de yüce bir teslimiyetin eseri idi. Rasûlullah döneminde Müslüman, fakat zinayı kendisine meslek edinmiş kadınlar vardı. Bunların hiçbirisine recm veya celde cezası uygulanmamıştır. Cezaları ahirete kalmıştır. Dünyada ise, muhsan bir erkekle evlenmeleri ayet ile yasak edilmiştir. Ama iffet ve hâyayı kendine düstur edinen Gâmidîyeli bir kadına yeryüzü dâr gelmiş, ikide bir Rasûlullah'a gelerek, “Temizle beni Ey Allah'ın Elçisi!” diyebilmiştir.

Suçlular, Rasûlullah mescidde sohbet yaparken çok rahat onun yanına girebilmişler, suçlarının ona defalarca itiraf edebilmişler, hiçbir müdahaleyle de karşılaşmamışlardır. Hırsızlık yapan bir kadın, çektiği cezanın ardından ev ihtiyaçları için Rasûlullah'ın hanesinden maddî destek alabilmiştir. Dolayısıyla Sahâbe suçlusu ile Rasûlullah arasında iletişim kopukluğu yoktur. Rasûlullah bu sayede onlarla empati kurmuştur. Onları manevî bir takım eğitimlerden geçirmiştir.

İnsanların gönüllerini, suça karşı dik durma hususunda eğitmiştir. İlk müslüman oluşla başlayıp suçtan uzak ferdler olarak yaşamaları gerektiği hususunda onlara manevî destek sağlamıştır. Bu desteği alternatif sunarak, müjdeleyerek, uyararak vs. yerine getirmiştir. Bunun neticesinde toplumda suç oranları azalmıştır.

Suçluların eğitiminde temel değerler üzerinde çok durmuştur. Onları topluma kazandırmayı hedef olarak belirlemiş, onları dışlamamıştır. Ceza verdiği kişilerin maddî ihtiyaçlarına ve cenaze işlemlerine varıncaya kadar onlarla ilgilenmiştir. Onlara, verdiği cezanın mânen temizlenme ve cennete girme vesilesi olduğunu öğretmiştir. Bu hususlar, Sahâbe tarafından da bu şekilde algılanmıştır.

Bu çalışmada, adam öldürmek, hırsızlık yapmak, içki içmek, zina etmek suçlarının işlenmesinde duyguların rolünün çok büyük olduğu ortaya çıkmış, her suça götüren duygunun, suçtan uzak tutabilecek başka bir duyguyla yenilebileceği görülmüştür.

Rasûlullah'ın suçluları eğitmesinde en önemli noktaların şunlar olduğu anlaşılmıştır: İnanç eğitiminin çocukluktan itibaren verilmesi, eğitimde süreklilik ve tedriciliğin önemsenmesi, suç ve suçluya karşı model şahsiyet oluşturulması, suçluların ibadete bağlanması, onların suç işlememeğe iknâ edilebilmesi vs. Bu hususları, yapılan anketin sonuçları da desteklemiştir.

Rasûlullah, suç ile mücadele ve suçluların eğitilmesi konularında başarılı olmuş, suç-suçlu-zanlı konularındaki uygulamaları ve yaklaşımları ile örneklik etmiştir. Hz. Peygamber'in Sünneti'nde suç-suçlu-zanlı konularının içiçe olması belirsizliğe neden olamamıştır. Bu konularda temel ilkeler belirlendiği gibi, özel durumların da detayına onun döneminde inilmiştir. Çağları aydınlatacak hemen her türden suç ve suçlu uygulamaları, onun döneminde görülmüştür.

Cezaevlerinde eğitim sunan din görevlilerinin farklı inanç ve görüşte mahkûmlar ile muhatap oldukları görülmüştür. Bu görevlilerin, farklı inanç ve bakış açılarından haberdar olmaları gerekir.

Bu çalışmada Sünnet'teki suç ve suçluyla ilgili elde edilen temel esaslar, pedagojik, hukuk, iletişim, tıp alanlarından da faydalanarak ele alınmaya çalışılmıştır. Sünnet'te Suç ve Suçlu konusunun, üzerinde çokça emek sarfedilmesi gereken bir konu olduğu, tıp, hukuk, iletişim ve eğitim alanlarında da doktora seviyesinde çalışmalar yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Suç ile etkili mücadelede toplumun Nebevî kaynaklı suç mücadelesine desteklerinin sağlanmasının gerekliliği anlaşılmış,bunu sağlayabilmek için de toplum bilimcilerinden, medya sektöründen istifade edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Rasûlullah'ın yaklaşımlarının, halka inilerek anlatılmasının son derece önem arzettiği anlaşılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, Ebûbekir, “*el-Musannef*”, Tahkik: Habib el-A'zamî, Meclis İlmî, Pakistan 1996-1416.
- Acaroğlu vd., Türker, *Meydan Larousse*, “Suçlu”, Sabah Yay., İstanbul 1992.
- Adalet Bakanlığı, *Türk Ceza Kanunu*, Ankara 2010.
- Adalet Bakanlığı-Diyanet İşleri Başkanlığı, *Cezaevlerinde Hizmet Sunan Din Görevlileri Semineri Ders Notları*, Antalya 2006.
- Ahatlı, Erdinç, “Uyuşturucu ve Bağımlılık Yapan Maddeler Konusunda İslam’ın Bakışı”, *D.İ.D.*, cilt: 37, sayı: 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.
- Ahmed Cevdet Paşa, *Kısâs-ı Enbiya*, İstanbul 1331.
- vd., *Mecelle-i Ahkâmî Adliyye*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1959.
- Ahmed Muhammed b. Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992-1413.
- , *İlel ve Ma'rifeti'r-Rical*, Thk. Vasiyyullah b. Muhammed Abbâs, Dârü's-Selefiyye, Bombay (Hindistan) 1988-1408.
- Akar, Muhlis, “İslam’ın Ekonomik Hayata Getirdiği Ticarî ve Ahlâkî Prensipler”, *D.İ.D.*, cilt: 39, sayı: 1.
- Akyürek, Süleyman, *Din Hizmetlerinde Sorun Çözme (Ders Notları)*, Cezaevlerinde Hizmet Sunan Vaizler-Müftüler Semineri, Antalya 2006.
- Akyüz, Vecdi, “Harmele”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2010.
- Alacakaptan, Uğur, *Suçun Unsurları*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara 1975.
- Altınöz, Tutar, *Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri*, Seçkin Yay., Ankara 2008.
- Anayurt, Ömer, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kuralları*, Seçkin Yay., Ankara 2011.
- Apaydın, H. Yunus, “Karz”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001.
- Arsebük, Esat, *Medenî Hukuk I: Başlangıç ve Şahsın Hukuku*, İstanbul 1938.
- Arslan, Mustafa, “Halk Arasındaki Yaygın İnanışların Oluşumuna Etki Eden Tarihsel ve Psiko-Sosyal Faktörler”, cilt: 40, sayı: 3.
- Atar, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Diyanet Yay., Ankara 1999.
- Ateş, Ali Osman, “Ebû Kılâbe”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2000.
- Aydın, Ayhan, *Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası*, Gendaş Kültür Yay., İstanbul 2004.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Ailede Çocuğun Ahlâk Eğitimi*, Nobel Yay., Ankara 2006.

Aydınlı, Abdullah, *Günümüz Hadîs Problemleri (Ders Notları)*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya 1996.

-----, *Hadîs İstılahları Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2009.

-----, *Hadîs Tespit Yöntemi*, Rağbet Yay., İstanbul 2009.

-----, “Cenînin Gelişimi 40 Günde Tamamlanır”, *Sağlığınız*, sayı: 7, Haziran 1997.

Aynî, Bedruddin Ebu Muhammed, *Umdedü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

-----, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1430-2009.

Azîmabâdî, Ebû Abdurrahman, *Avnu'l-Ma'bûd Ala Şerhi Süneni Ebî Dâvûd*, Dâru İbn Hazm, Lübnan 2005-1426.

Baltaş, Zuhâl, *Sağlık Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.

Bardakoğlu, Ali, *İlmihal-İslam ve Toplum*, D.İ.B. Yay., Ankara 2006.

-----, “Hırsızlık”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 1998.

-----, “Kasâme”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001.

-----, “Kumar”, *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2002.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1995.

Bernard, Ryan, *Çocuk-Çocuğum Okula Başlıyor*, Terc. Müge İzmirli, Hayat Yay., İstanbul 2003.

Beşer, Faruk “Şehvet”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Sünenü'l-Kübra*, Neşr. M. Abdu'l-Kadir Atâ, Beyrut 1414-1994.

Beyzâvî, Nâsîru'd-Din Ebi Saîd Abdillâh, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1988.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslamiyye ve Istılâhâtı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1988.

Bolay, Süleyman Hayri, *İçki (Güldürür, Söndürür, Öldürür)*, T.D.V. Yay., Ankara 2007.

Boynukalın, Mehmet, “Suç”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *Câmiu's-Sahîh*, Musahhih ve Mudekkik Takdîm Muhammed Ahmed el-Hallâf, Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Arabî, Lübnan tsz.

Buhârî, Alauddin, *Keşfu'l-Esrar an Usûli Fahri'l-İslam el-Pezdevî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Beyrut 1997-1418.

Bûtî, Ramazan Said, *Fıkhu's-Sîre*, Şam 1978-1398.

Canan, İbrâhim, *Peygamberimizin Sünneti'nde Terbiye*, Cihan Yayınları, İstanbul 1984.

Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü İstatistikleri Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, [http:// www.tuik.com.tr](http://www.tuik.com.tr).

-----, Suç Türüne Göre ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, [http:// www.tuik.com.tr](http://www.tuik.com.tr).

Coşkun, Selçuk, *Hadîs Değerlendirmelerinde Bütünlük, Anlamada ve Anlatımda Bütünlük*, Aktif Yay., Ankara 2003.

-----, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber'in İnsan Anlayışı*, Ekev Yay., Erzurum tsz.

-----, *Hadîs Tarihi Ders Notları(Basılmamış Ders Notları)*, Erzurum 2009.

-----, “Abdulazîm ed-Deyb'in Zübeyr b. el-Avvâm'a Yönelik Bazı Tenkitlere Cevabı”, *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos 2000.

Çağırıcı, “Kanaat”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001.

Çakan, İsmail Lütfi, “Hitabet ve İrşad Açısından Kur'an-ı Kerim'de Söz Çeşitleri”, *Din Öğretimi Dergisi*, sayı: 15, Haziran 1988.

-----, *Hadîs Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.

Çakın, Kamil, “Hadîslerin Kur'an'a Arzı Meselesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.*, sayı: 34, tsz.

Çamdibi, Mahmut, “Din Eğitiminde Yetişkinler ve Şahsiyet Terbiyesi”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri (Sempozyum)*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2006.

Çelik, Kaya, Öztürk, *Üsve-i Hasene Tebliğde-Terbiyede-Muâmelede En Güzel İnsan Sallallahu Aleyhi ve Sellem*, Erkam Yay., İstanbul 1425-2004.

Çınar, Aliye, “İslâm Ahlâkının Bireysel Boyutu 2: Çirkin Ahlâk (Reziletler)”, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2011,

Dağcı, Şamil, “Kısâs”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2011.

Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl b. Behrâm, *Sünen*, Thk. Hüseyin Selim Esed, Dâru'l-Mugnî, Riyad 2000-1421.

Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen*, Müessesetü'r-Risâle, Thk. Şuayip el-Arnâvut Beyrut tsz.

Demir, Abdullah, Harun, Işık, *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*, D.İ.B. Yay., Ankara 2012.

Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013.

Döndüren, Hamdi, *İnsanlığa Son Çağrı (Kur'an-ı Kerim Meal-Tefsir-Ansiklopedik İndeks)*, Yeni Şafak Yay., İstanbul 2003.

-----, *Delilleri ile Ticaret ve İktisat İlmihali*, Erkam Yay., İstanbul 1993.

Dönmez, İbrâhim Kâfî, “Amel”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2009.

Dönmezer, Sulhi, *Kriminoloji*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1967.

-----, *Ceza Hukuku – Hususi Kısım Şahıslara Karşı ve Mal Aleyhinde Cürümler*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1953.

-----, *Sosyoloji Dersleri*, Sulhi Garan Matbaası Varisleri Kollektif Şirketi, İstanbul 1970.

-----, Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, İstanbul Üniversitesi - Sermet Matbaası, İstanbul 1979.

Dursun, Hasan, “Taksirle Ölüme Sebebiyet Verme Suçunda Görevli Mahkeme ve Bu Hususta Verilen Bazı Yargıtay Kararlarının Eleştirisi”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, Thk. Muhammed Nasiruddin Elbânî, Dâr'u İbnü'l-Hazm, Beyrut 2005-1426.

Emin, Mustafa Ali el-Cârim, *el-Belâgatü'l-Vâdiha el-Beyan-ve'l-Meânî-ve'l-Bedî*, Dâru'l-Fikr, Lübnan 2007.

Engin, Gençtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

Erul, Bünyamin, *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, T.D.V. Yay., Ankara 1997.

Evrin, Selmin, *Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzah Denemesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1970.

Fazlu'r-Rahman, *İslam ve Çağdaşlık: Fikri Bir Geleneğin Değişimi*, Terc. Alpaslan Açıkgenç-Hayri Kırbaçoğlu, Ankara 1990.

Gazâlî, Hucetü'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebû Hâmid, *el-Vecîz fî Fikhi Mezhebi's-Şâfiî*, Dâru Kütübü'l-Fikr, Beyrut 1424-2004.

Geliş Nedenine Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tüik.com>.

Genç, Nurullah, *Yönetim ve Organizasyon*, Seçkin Yay., Ankara 2010.

Genç, Sinan, “Kazanç Musaderesi ve Medeni Kanun Anlamında İyi Niyetin Rolü”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Gözübenli, Beşir, “Ticari ve İktisadi Hayat Kaynaklı Dinî Problemler”, *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı II (16-18 Kasım 2007)*, Ankara 2007.

Gülñihal, Emine Şener, “Kişisel Verilerin Hukuka Aykırı Olarak Kaydedilmesi Suçu”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Gültekin, Özkan, “Ceza Hukuku’nda Uzlaşma ile Ön ödeme Kurumlarının Karşılaştırılması”, *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler-Temel Bilgiler*, Seçkin Yay., Ankara 2012.

Hâkim, Neysabûrî, *Müstedrek Ala’s-Sahihayn*, Dâru’l-Harameyn, Beyrut 1997-1417.

Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed, *Nevâdiru’l-Usûl fî-Ma’rifeti Ehâdisi’r-Rasûl ve Yelîhi Mirkâtu’l-Vusûl*, Dâr’u Sâdir, Beyrut tsz.

Halebî, İbrâhim, *Haşiyeti Li-Mülteka’l-Ebhur II*, Terc. Hasan Ege, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul tsz.

Hallâf, Abdurrahman, *İlm-u Usûlü’l-Fıkıh*, Lübnan 1956.

Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Terc. Mehmed Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2009.

-----, *İslam’a Giriş*, T.D.V. Yay., Ankara 2006.

Hânî, Muhammed b. Abdullah, *Âdâb*, Terc. Ali Hüsrevoğlu, Erkam Yay., İstanbul 1405-1985.

Harman, Ömer Faruk, “On Emir”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2007.

Hatipoğlu, Haydar, *Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, Kahraman Yay., İstanbul 1983.

Hatiboğlu, İbrâhim, “Ma’mer b. Râşid”, *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2003.

Haydar, Ali, *Düreru’l-Hukkâm Şerh’u Mecelleti’l-Ahkâm, Bâb-ı Âlî, İstanbul 1330*.

Hâzin, Alauddin Ali b. Muhammed, *Tefsîru Hâzin*, Hayriyye Matbaası, Mısır 1306.

Heysemî, Nuruddin Ali b. Ebî Ebibekir, *Mecmeu’z-Zevaid ve Menbau’l-Fevaid*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabi, Beyrut 1892.

Hudari Beg, Muhammed, *Tarîhu’t-Teşrî’i’l-İslâmî*, Mısır 1970.

İbn Abidin, *Reddu’l-Muhtar Ale’d-Düreru’l-Muhtar*, Daru’l-Fikr, Beyrut 2000.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed el-Kûfî, *Musannef*, Thk. Hamid b. Abdillâh ve Muhammed b. İbrâhim, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad 2004.

İbn Abdi’l-Berr, Ebû Ömer, *el-İstiâb fî Ma’rifeti’l-Ashab*, Mektebetü’l-Asriyye, Lübnan 1431-2010.

İbn Ebu’l-İzz el-Hanefî, Şerhu Akîdeti’t-Tahâvî, Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut 2006-1427.

İbn Esir el-Cezerî, Mecdu’d-Din Ebu’s-Seâdât el-Mubârek b. Muhammed, *en-Nihâye fî Garîbi’l-Hadîsi ve’l-Eser*, Daru’l-Kütübü’l-İlmiye, Lübnan 2011.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Kisâ el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Thk. Abdurrahman b. Nasır el-Berrak, Daru Taybe, Riyad 2005-1426.

-----, *Bülûgu'l-Merâm Min Edilleti'l-Ahkâm*, Thk. Yusuf Ali, Dâru İbn-i Kesir, Beyrut 1999-1419.

-----, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübü'l-Arabîyye, Beyrut tsz.

İbn Hibban, *el-İhsan Bi Tertîbi Sahih-i İbn-i Hibban*, Thk. Şuayip el-Arnavut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1991-1414.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Thk. Mustafa es-Seka, İbrâhim el-Ebyârî, Abdu'l-Hafız Şelebî, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 2009.

İbn Humam, Kemal, *Fethu'l-Kadir*, Dâru'l-Fikr, Beyrut tsz.

İbn Kayyim el-Cevzîyye, *İ'lâmü'l-Müvekkîin an-Rabbi'l-Âlemîn*, Thk. Abdurrahman el-Vekîl, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.

İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azim*, Thk. Sâmi b. Muhammed Selameh, Daru Taybe, yy. 1999-1420.

İbn Kudâme el-Makdîsî, *el-Mugnî fî Fikhi'l-İmam Ahmed b. Hanbel*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1405.

İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed el-Kazvînî, *Sünen, Sünen*, Dâru's-Selam, Riyad 1421-2000.

İbn Melek, Abdullatîf, *Mubâreku'l-Ezhâr Şerhu Meşâriku'l-Envâr*, Dâru'l-Ceyl, Beyrut 1995.

İbn Nuceym, Zeynel Abidin b. İbrâhim, *Bahru'r-Raik Şerh'u Kenzu'd-Dekâik*, Kahire 1915.

İbn Recep el-Hanbelî, *“Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem fî Şerhi Hamsîne Hadîsen min Cevâmii'l-Kelim”*, Daru'l-Hadîs, Kahire 2004-1424.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Müktesid*, Dâru'l-Hadîs, Kâhire 2004-1425.

İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, Dâr'u Sâdır, Beyrut tsz.

İbn Teymiye, Ahmed b. Abdu'l-Hâlim b. Abdu's-Selam, *Mecmûu'l-Fetava*, Kahire 1404.

İpek, Ali İhsan, Engin, Parlak, *“İçtihatlarla Türk Hukuku Tarihinde Uzlaşma”*, Adalet Yay., Ankara 2009.

İsfehânî, Râgıp, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'an*, Thk. Safvân Adnan, Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1418-1997.

Kadı İyâz, *İkmâlu'l- Mü'lim bi Fevâidi Müslim*, Thk. Yahya İsmail, Dâru'l-Vefa, el-Mensûra 1998-1419.

-----, *Şifâ-i Şerif Tercümesi*, N. Erdoğan-H. S. Erdoğan, Çile Yay., İstanbul 1980.

Kandemir, M. Yaşar, *Örneklerle İslam Ahlâkı*, Nesil Yay., İstanbul 2003.

Karaman, Çağırıcı, Dönmez, Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara 2006.

-----, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İrfan Yay., İstanbul 1978.

Kârî, Ali, *Mirkâtü'l-Mefâtiḥ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994-1414.

Kasapoğlu, Abdurrahman, "Kişilik Eğitimi Açısından Hac İbadeti", cilt: 44, sayı: 1, Ocak Şubat Mart 2008.

Keskin, İbrâhim, "Görevi Kötüye Kullanma Suçu", *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Kitab-ı Mukaddes Şirketi, *Eski ve Yeni Ahit Tevrat, Zebur, (Mezmurlar ve İncil) İbrânî, Kildanî ve Yunanî Dillerinden Tercüme-Kitabı Mukaddes*, Ohan Matbaası, İstanbul 1997.

Koşum, Adnan, "İslam Hukuku'nda Yeni Yaklaşımlar", *D.İ.D.*, cilt: 37, sayı: 3, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.

Köknel, Özcan, *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul 1996.

Köse, Saffet, *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1997.

Köşsekoğlu, Abdullah, "Vergi Usul Kanununun 359/b Maddesinde Düzenlenen Vergi Kaçakçılığı Suçu", *Adalet Dergisi*, sayı: 39, Ocak 2011.

Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l-Âfâki'l-Arabî, Kahire 2010.

Kutup, Seyyid, *Fi-Zilâli'l-Kur'an*, Dâru's-Şurûk, Beyrut 2003-1423.

LA Greenfeld, *Alcohol and Crime, Report Prepared for the National Symposium on Alcohol Abuse and Crime*, NCJ 168632, U.S. Department of Justice, Washington DC 1998.

Lâşîn, Musa Şahin, *Fethu'l-Mun'im Şerhu Sahih-u Müslim*, Daru's-Şuruk, Kahire 1433-2002.

Leonard KE, Quigley BM: "Drinking and Marital Agression in Newlyweds", *J Study Alcohol*, 1999.

Lings, Martin, *H. Muhammed (s.a.s.)'in Hayatı*, Terc. Nazife Şişman, İnsan Yay., İstanbul 2007.

Magribî, Hüseyin Muhammed, *Bedru't-Temâm Şerhu Bülûgu'l-Merâm*, Thk. Muhammed Şuhûd Hirfân, Dâru'l-Vefâ, el-Mansûra 2005-1426.

Mahmesânî, Subhi Racep, *Felsefetü't-Teşrî fi'l-İslam-İslam Hukuk Felsefesi*, Terc. (Komisyon), T.D.V. Yay., Ankara 2009.

- Malik b. Enes, *Muvatta*, Thk. Halil Me'mûn Şeyha, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- Mâverdî, *Ahkâmu's-Sültâniye*, Mevkiü'l-İslam, yy. tsz.
- Mâverdî, Hasan el Basrî, *el-Hâvî fi-Fıkhi's-Şâfi*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut 1994.
- Mevsılî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Erkam, Beyrût tsz.
- Muâviye binamribnulumhelleb el-Cermî, el-Basri, Erişim Tarihi: 06. 11. 2013, <http://madinahnet.com>.
- Muhammed el-Hanefî, İbrâhim b. Ebu'l-Yemen, *Lisânu'l-Hukkâm fi-Ma'rifeti'l-Ahkâm*, Nâşir-el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1973.
- Mubârekfûrî, Ebu'l-Ali Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim, *Tuhfetu'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'it-Tirmîzî*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2001.
- Muhammed Muhyiddin, Abdulhamid, *Ahvâlu's-Şahsiyye*, Hanifiyye Kitabevi, İstanbul tsz.
- Mutçalı, Serdar, *İngilizce-Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul tsz.
- , *Türkçe-Arapça Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 2001.
- Münzirî, Zekiyyüddin Abdu'l-Azîm, *Muhtasar Sahih-i Müslim*, Thk. Musatafa Dîb el-Bugâ, Yemâme Matbbası, Beyrut 2003-1424.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *Sahihu Müslim*, Tahriç: Muhammed b. İyâdî, Mektebetü's-Safâ, Kahire 2003-1424.
- Naddaf, Muhammed Zekerîyya, *Ahlâku's-Siyasiyye*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2006-1427.
- Nelsen, Jane, Lynn Lott, Stephen Glenn, *Sınıfta Pozitif Disiplin-Çocuk*, Terc. Miyâse Koyuncu, Hayat Yay., İstanbul 2003.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman, *Sünen*, Dâru's-Selam, Riyad 1421-2000.
- Nevevî, Muhyiddin Yahyâ b. Şeref, *Sahihu Müslim bi Şerhi Nevevî*, Tahriç: Muhammed b. İyâdî, Mektebetü's-Safâ, Kahire 2003-1424.
- Ortaylı, İlber, *Son İmparatorluk Osmanlı-Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek*, Timaş, İstanbul 2006.
- Özgeç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler)*, Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, Ankara 2006.
- Öztürk, Yakup, "Evliya Çelebi'nin İzinde-Galata'dan Tophane'nin Merhumlarına", *Mostar Kültür ve Aktüalite Dergisi*, sayı: 65, Temmuz 2010.
- Özyazıcı, Alpaslan, *Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri*, D.İ.B. Yay., Ankara 2005.
- , "Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri", *D.İ.D.*, no: 363, Ankara 1999.
- , "Zararlı Alışkanlıklar ve Aile", *D.İ.D.*, cilt: 4, sayı: 40, 2004.

- Polat, Salahattin, “Ka’nebî”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2001.
- Rabson, James, Müslim Nüshalarının Rivayeti, Mütercim: Talat Koçyiğit, Ankara *Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1955, Ankara 1957.
- Ramazanoğlu, Mahmud Sâmî, *Osman Zinnûreyn radiyallahu anh*, Erkam Yay., İstanbul tsz.
- Rossow I: Suicide, *Alchool and Divorce; Aspects of Gender and Family Integration*, Addiction, 88(12)1659, 1983.
- Sa’lebî, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf, *Cevâhiri’l-Hisân fi-Tefsîri’l-Kur’an*, Müessesetü’l-Alemî, Beyrut tsz.
- Sancaklı, Saffet, “Değişen ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu-Nitelikleri”, *D.İ.D.*, c. 44, sayı: 2, Nisan-Mayıs-Haziran 2008.
- Saygılı, Sefa, *Ruh Hastalıkları ve Korunma Yolları*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2006.
- , Ali Çankırılı, *Babacığım Neredesin? Çocuk Eğitiminde Babanın Rolü*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2007.
- , *Beslenme Psikolojisi*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2008.
- , *Ergenlik Sorunları*, Elit Kültür Yay., İstanbul 2010.
- , “Dünyada Alkol ve Uyuşturucu”, *Yeşilay Dergisi*, sayı: 757, Aralık 1996.
- Sezgin, Fuat, *Buhârî’nin Kaynakları*, Kitâbiyât, Ankara 2000.
- Sigmund, Freud, *Psikanalize Giriş Dersleri*, Terc. Selçuk Budak, Öteki Yay., Ankara 1997.
- Subkî, el-Halebiyyât, *Cem’ul-Cevâmî bi Şerhu’l -Mahallî Cemi’l-Cevâmî ve Haşiyetü’l-Benânî*, Kahire 1995.
- Suç Türü ve Suçun İşlendiği İle Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.
- , Çocuk Ceza İnfaz Kurumuna ve Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuklar Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Sünen-i Nesâi bi-Şerhi Suyûtî ve Haşiyeti* -----, *Eşbâh ve’n-Nezâir*, Mısır tsz.
- , Celâleddin el-Mahallî, *Esbâbu’n-Nüzûl (Celâleyn Kenarı)*, Dâru İbn-i Kesir, Dimeşk 2008-1429.
- , *Tedribu’r-Râvî fi-Şerhi Tekribu’n-Nevevî*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut 2004-1424.
- Şâfî, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Daru’l-Ma’rife, Beyrut 1393,
- , *Müsned*, yy. tsz.
- , *Eşbâh ve’n-Nezâir*, yy. tsz.
- Şâh Veliyyullah ed-Dehlevî, *Huccetullâhü’l-Bâliga*, Dâru’l-Ceyl, Beyrut 1426-2005.

- Şakir, Ahmed Muhammed, *el-Bâisu'l-Hasîs (Kenarı)*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut tsz.
- Şamî, Salih Ahmed, *Sünen Zevaid Ala's-Sahihayn*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1417-1998.
- Şâtibî, Ebu İshak İbrâhim b. Musa, *el-Muvafakat Fî Usûli's-Şeria*, Dâru Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2005.
- Şener, Abdulkadir, *Kıyas-İstihsan-İstislah*, D.İ.B. Yay., Ankara 1974.
- Şerbinî, Muhammed, *el-İknâ' fî Halli Elfâzi Ebi-Şücâ'*, Thk. Mektebetü'-Buhûs ve'd-Dirâsât, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1415.
- Şevkânî, Ali b. Muhammed, *Neylu'l-Evtâr Şerh'u Müntekâ'l-Ahbâr*, Dâru'l- Vefâ, Mısır 2008.
- Şeyh Nizam ve Ulemai'l-Hind, *Fetâva'l-Hindiyye fî Mezhebi İmamı Azam Ebu Hanife Numan*, Dâru'l-Fikr, Amerika 1991.
- Şuayip el-Arnâvut, Sahîh-u İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belbân (Kenarı), Risâletü'l-Âlemiyye, Beyrut 1432-2011.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed, *Mu'cemu'l-Kebir*, Tahriç: Muhammed el-Asyûti, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 2007.
- Tahâvî, Ebû Câfer, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, Thk. Muhammed Zehra- Muhammed Seyyid, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1994-1414.
- Tarhan, Nevzat, *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu*, Timaş Yay., İstanbul ty.
- , *Aile Okulu Mutlu Aile İçin Makul Çözümleri*, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- , *Toplum Psikolojisi Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*, Timaş Yay., İstanbul 2012.
- , *Kendinizle Barışık Olmak Duyguların Eğitimi*, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- , *Mutluluk Psikolojisi Stresi Mutluluğa Dönüştürmek*, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- , Serdar Nurmedov, *Bağımlılık Sanal veya Gerçek*, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- Taşpınar, Halil, "Din Görevlilerinin İşlevsel Açından İletişim Metotları", *D.İ.D.*, c. 44, sayı: 1, Ocak-Şubat-Mart 2008.
- Taştekin, Osman, "İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri", *D.İ.D.*, c.: 39, sayı: 1, 2003.
- Tayâlîsî, Süleyman b. Dâvûd b. el-Carûd, *Müsned*, Thk. Muhammed b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî, Daru'l-Hicr, Cidde 1999.
- Tekineş, Ayhan, *Geleneğin Altın Zinciri-Bilgi Aktarım Yöntemi olarak İsnad*, Ensâr Neşriyat, İstanbul 2006.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsa es-Sevre, *Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2001-1421.
- Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku*, Savaş Yay., Ankara 1994.
- Tuğ, Salih, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, yy. tsz.
- Türkiye Geneli Suç Oranları, Erişim Tarihi: 15. 01. 2013, <http://www.tuik.com.tr>.
- Udeh, Abdulkadir, *et-Teşrîu'l-Cinâi'l-İslâmî Mükârinen bi'l-Kânûni'l-Ved'i*, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2009-1430.
- Uludağ, Süleyman, “Nefis”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2006.
- Yardım, Ali, “İmrân b. Husayn”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 2000.
- Yasa, Metin, *Tanrı ve Kötülük*, Elis Yay., Ankara 2003.
- Yatkın, Nihat, *Günah ile İlgili Bir Hadîsin Tahlili*, İlahiyat Yay., Ankara 2006.
- , *Abdullah bin Abbâs ve Hadîs İlmindeki Yeri*, Yayınevi Yay., Ankara 2012.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir*, Eser Kitabevi, İstanbul 1971.
- Yazoğlu, Ruhattin, *Leibniz'de Tanrı ve Ahlâk*, Seba Yay., Ankara 2002.
- Yıldırım, Mustafa, *Küllî Kaideler*, Şafak Yay., İzmir 2001.
- Yiğit, Yaşar, “İslam Ceza Hukukunda Af ve Pişmanlığın (Tevbe) Cezalara Etkisi”, *D.İ.D.*, sayı: 3, cilt: 37, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.
- Zebîdi, Zeynuddin, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Terc. Ahmed Naim, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.
- Zehebî, Şemseddin, *Kitabu'l-Kebâir*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2007-1427.
- Zehebî, Ahmed b. Muhammed b. Osman, *Siyeru Aleml-n-Nübelâ*, Müessesetu'r-Risâle (Mektebetü'l-İslâmî), Beyrut 1422-2002.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Ömer b. Muhammed, *Tefsîru'l-Keşşaf An-Hakaiki Gavâmidî't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiye, Lübnan 2006.
- Zeydan, Abdu'l-Kerim, *el-Medhal li-Dirâseti's-Şerîati'l-İslamiyye*, Müessesetu'r-Risale Nâşirûn, Beyrut 2006-1426.

EK 1**SUÇ İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI**

Suçla bulaşmış kişilerin suçlara ve verilen cezalara bakış açılarını tespit etmek için *Geyve Açık Cezaevi*'ndeki 50 mahkûm üzerinde bir alan araştırılması yapılarak anket çalışması gerçekleştirildi.

ANKET

Lütfen Adınızı ve Soyadınızı yazmayınız. Size uygun seçeneği hür bir şekilde, kimsenin etkisinde kalmadan işaretleyiniz.

Yaşınız

a. 20-30 Arası.b. 30-40 Arası.c. 40-50 Arası.d. 50 ve daha yukarısı.

Yaşadığınız bölgeyi işaretleyiniz.

- a. Marmara Bölgesi.b. İç Anadolu-Ege Bölgesi.
c. Karadeniz Bölgesi.d. Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi.

3.Dışarıda yaşarken bir mesleğiniz var mıydı?

- a. Mesleğim vardı.b. Mesleğim yoktu.c. Serbest meslekte çalışıyordum.
d. Mesleğim vardı. Ama iş bulamıyordum.

4.Cezaevine giriş nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir? Size en yakın olan şıkkı lütfen işaretleyiniz.

- a. Trafik Kazası sonucu girdim.
b. Kasten adam öldürmekten girdim.
c. Hırsızlık, gasp, yaralama türü suçtan girdim.
d. Eroin veya kaçakçılıktan dolayı girdim.
e. Diğer suçlardan girdim.

5.İşlediğiniz suçtan pişman mısınız?

Pişmanım.b. Pişman değilim.c. Kararsızım.d. Hiçbiri.

6.Allah c.c., Peygamber, Kur'ân, Cennet, cehennem, ölümden sonraki hayata inanıyor musunuz?

- a. Kısmen inanıyorum.b. Hayır, inanmıyorum.
- c. Evet, kesînen inanıyorum.d. Kararsızım.

7.İnandığınız dinin veya inanışın sizi yargılaması hakkında ne düşünürdünüz?

- a.Yargılanmak isterdim.b. İnanırım, ama yargılanmak istemem.
- c. İnanmam, yargılanmak da istemem.d. Kararsızım.

8.Cezaevinde sunulan dinî hizmetler, genel olarak sizi memnun ediyor mu?

- a. Evet, memnun ediyorb. Kısmen memnunum
- c. Hayır, memnun değilimd.Kararsızım.

9.Sizce Türkiye’de suç ile etkili şekilde mücadele ediliyor mu?

- a. Evet, suçla etkili mücadele edilmektedir.
- b. Hayır, suçla etkili mücadele edilmemektedir.
- c. Kısmen suçla mücadele edilmektedir.
- d. Kararsızım.

10.Size göre suç ile etkili mücadele edilememesinin nedenlerini önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretler misiniz?

Dinî ve manevî eğitimin çocukluktan itibaren yetersiz verilmesi.

Kolluk Kuvvetlerin Polis, jandarma, asker yetersiz kalması.

Toplumun suça ve suçluya dolaylı veya direkt olarak destek olması.

Cezaların caydırıcı olmaması.

Yargı Sisteminin bozuk olması.

Kanunların kişiyi suça itmesi.

İnternet, televizyon ve medya araçlarının suç işlemeyi öğretmesi.

11.Cezaevinde sizi etkileyen dinî hizmetleri önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretleyiniz.

Cemaat ile namaz kılmak.

Ezanı dinlemek.

Cemaat halinde sabah namazını kılmak tesbihatlar ile beraber.

Kur'ân Okunması.

Sesli şekilde dua ve zikir yapılması.

Kur'ân Tefsiri, Hadîs sohbeti yapılması.

Koğuş ziyaretlerinde bulunulması.

Cenazesi olan bir arkadaşımızın vefat eden yakını için Kur'ân okunup, dua edilmesi.

CD'den vaaz ve nasihat dinletisi yapılması.

12. İşlediğiniz suçun Allah c.c. katındaki durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

a.Allah c.c. katındaki durumunu merak ediyorum.

b.Allah c.c. katındaki durumunu merak etmiyorum.

c.Kararsızım.

d.Allah c.c. katındaki durumunu biliyorum.

13.Cezaevinde eksik bulduğunuz dinî hizmetler nelerdir?

**Anketimiz bitmiştir.
Katıldığınız için teşekkür ederim.**

Osman Nedim Yektar

Anketin Değerlendirilmesi

Anket sorularının ilk dördü kişisel sorular olduğundan değerlendirme için ayrı bir başlık açılmayacaktır.

Konu İle İlgili Soruların Değerlendirilmesi

4. Sorunun Değerlendirilmesi

Cezaevine giriş nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir? Size en yakın olan şıkkı lütfen işaretleyiniz.

Trafik Kazası sonucu girdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı az, 3 kişi.

Bu kişiler ile cezaevinde yapılan görüşmelerde diğer Mahkûmlar a göre daha mantıklı düşünebildikleri, işledikleri suçu kader inancı ile bağdaştırıp, karşı tarafın mağdûriyetini giderme arzusu içinde oldukları görülmüştür.

Kasten adam öldürmekten girdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 13 kişi, oranı % 30.2.

Bu kişilerin içerisinde işledikleri cinayetten pişman olanlar olduğu gibi, pişman olmayan veya suçu öldürdüğü kişiye atarak *üstüme geldi, mecburdum* şeklinde beyanlarının olduğu görülmüştür.

Hırsızlık, gasp, yaralama türü suçtan girdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 7 kişi, oranı % 16.2.

Hırsızlık, gasp türü suç işleyenlerin genel itibari ile suskun, birazda yaptığı işten utanan kimseler olduğu, özel konuşmalarda ise, arkadaş kurbanı olduklarını söylemektedirler. Yaralama suçundan girenlerin ise, aynı öldürme suçundakinedenlerin arkasına sığındıkları görülmüştür.

Eroin veya kaçakçılıktan dolayı girdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 2 kişi, oranı % 4.6.

Bu kişiler ile de yapılan sohbetlerde komşu, aile ve arkadaş faktörünün, suçu işlemede etkili olduğu görülmüştür.

Diğer suçlardan girdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 18 kişi, oranı % 41.8.

Bu şıkkı işaretleyenler, *orman kanununa muhalefet, resmi evrakta sahtecilik, çek-senet, borç ödememe* yüzünden cezaevine giren, bunun yanında da ibadetlerine düşkün kimseler olduğu görülmüştür.

5. Sorunun Değerlendirilmesi

İşlediğiniz suçtan pişman mısınız?

Pişmanım: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 31 kişi, oranı % 67.3.

Bu şıkkı işaretleyenlerin içerisinde *adam öldürme, yaralama* başta olmak üzere hemen her türden suça rastlanılmaktadır.

Pişman değilim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 5 kişi, oranı % 9.

Bu şıkkı işaretleyenler, genelde niza, tartışma sonucu suç işleyen kimselerdir.

Kararsızım: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 2 kişi, oranı % 4.

Hiçbiri: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 8 kişi, oranı % 16.

Bu iki şıkkı işaretleyenler, sorulan sorudan da rahatsız olmuş olabilirler.

6. Sorunun Değerlendirilmesi

Allah c.c., Peygamber, Kur'ân, Cennet, cehennem, ölümden sonraki hayata inanıyor musunuz?

Kısmen inanıyorum.

Hayır, inanmıyorum.

Bu iki şıkkı işaretleyen hiç kimse olmamıştır.

Evet, kesînen inanıyorum: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 45 kişi, oranı % 98.

Anketin yapıldığı yer, açık cezaevi türünden bir cezaevidir. Açık ceza evlerine de iyi halli olan mahkûmlar gelmektedir. Dolayısıyla bu oranın çıkması beklenmelidir.

Kararsızım: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 1 kişi, oranı % 2.

Bu şıkkı işaretleyen, yanlışlıkla da bu şıkkı işaretleniş olabilir. Çünkü diğer şıklara verdiği cevaplardan namaz kılan birisi olduğu anlaşılmıştır.

7. Sorunun Değerlendirilmesi

İnanıldığınız dinin veya inanışın sizi yargılaması hakkında ne düşünürdünüz?

Yargılanmak isterdim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 31 kişi, oranı % 69.

Bu şıkkı işaretleyenler, inancı tam olan kişilerdir. Ankete katılanların yarısının mesciddeki programa katılmayan kişiler olmasına rağmen bu şıkta oranın % 50'nin üzerinde çıkmış olması, amelde bir takım eksikliği olan kişilerin de İslam'ın hükümlerine gönülden bir bağlı olduğunu göstermektedir.

İnanırım, ama yargılanmak istemem: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 5 kişi, oranı % 11.

Bu kişilerin İslam Dini'nin yargılama hukuku hakkında tam bilgileri de olmayabilir.

İnanmam, yargılanmak da istemem: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 2 kişi, oranı % 5.

Bu şıkkı işaretleyenler, iman esaslarına inandıkları halde İslam yargı sistemine inanmamış olabilirler. Çünkü *Allah c.c., Peygamber, Kur'ân, Cennet, Cehennem, ölümden sonraki hayata inanıyor musunuz?* sorusuna olumlu cevap verenler % 98 civarındadır.

Kararsızım: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 7 kişi, oranı % 15.

Bu şıkkı işaretleyenlerin kararsız olmalarının nedeni, İslam yargı sistemi hakkında bilgi sahibi olmamaları olabilir.

8. Sorunun Değerlendirilmesi

Cezaevinde sunulan dinî hizmetler, genel olarak sizi memnun ediyor mu?

Evet, memnun ediyorum: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 20 kişi, oranı % 43.

Kısmen memnunum: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 12 kişi, oranı % 26.

Bu iki şıkkı işaretleyenlerin toplam oranı % 69 oranındadır.

Hayır, memnun değilim: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 14 kişi, oranı % 31.

Bu şıkkı işaretleyenlere, cezaevinde gördüğünüz en büyük eksiklik nedir? Diye en son soruda sorulduğunda bu kişiler, devamlı bir din görevlisinin olmayışı, fiziki imkanların yetersizliği, Cuma namazı kılınmaması eksikler nedeni ile dini hizmetlerdeki hizmetlerden memnun olmadıklarını dile getirmişlerdir.

d.Kararsızım: Bu şıkkı hiç işaretleyen olmamıştır. Bu da ankete katılanların rahat bir şekilde, duygularını dile getirdiklerini göstermektedir.

9. Sorunun Değerlendirilmesi

Sizce Türkiye’de suç ile etkili şekilde mücadele ediliyor mu?

Evet, suçla etkili mücadele edilmektedir: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 6 kişi, oranı % 13.

Bu şıkkı işaretleyenler azınlıktadır.

Hayır, suçla etkili mücadele edilmemektedir: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 25 kişi, oranı % 55.

Mahkûmların çoğu bu şıkkı işaretlemiştir. Suç ile neden etkili mücadele edilemediğinin nedeni bir sonraki soruda verilecektir.

c.Kısmen suçla mücadele edilmektedir. Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 15 kişi, oranı % 32.

d.Kararsızım: Bu şık hiç işaretlenmemiştir.

10. Sorunun Değerlendirilmesi

Size göre suç ile etkili mücadele edilememesinin nedenlerini önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretler misiniz?

Bu soruda en çok işaretlenen şık, *Dinî ve manevî eğitimin çocukluktan itibaren yetersiz verilmesi*, şıkkıdır. Bu şık 29 kişi tarafından ilk şık olarak işaretlenmiş. Üç kişi tarafından da 2. ve 3. şık olarak işaretlenmiştir.

Yargı Sisteminin bozuk olması, şıkkı en çok işaretlenen ikinci şıktır. 13 kişi bu şıkkı ikinci şık, 9 kişi de birinci şık olarak tercih etmiştir.

İnternet, televizyon ve medya araçlarının suç işlemeyi öğretmesi. Bu şık 1., 2. ve 3. şık olarak en çok işaretlenen üçüncü şıktır. Toplam 20 kişi bu şıkkı 1., 2. ve 3. şık olarak işaretlemiştir.

Diğer şıklar ise, eşit şekilde işaretlenmiştir.

11. Sorunun Değerlendirilmesi

Cezaevinde sizi etkileyen dinî hizmetleri önem sırasına göre 1, 2, 3, 4, 5 şeklinde işaretleyiniz.

Bu soruda en çok işaretlenen şık, *Cemaat ile namaz kılmak*, şıkkıdır. Bu şık 20 kişi tarafından ilk şık olarak işaretlenmiş, 8 kişi tarafından da 2. ve 3. şık olarak işaretlenmiştir.

Cemaat halinde sabah namazını kılmak tesbihatlar ile beraber şıkkı en çok işaretlenen ikinci şıktır. 14 kişi bu şıkkı 2. 3. şık, 4 kişi de birinci şık olarak tercih etmiştir.

Kur'ân Okunması.

Bu şık yukarıdaki iki şıktan sonra en çok tercih edilen üçüncü şıktır. Toplam 30 kişi 2., 3., 4., 5. şık olarak bu şıkkı tercih etmiştir.

Kur'ân Tefsiri, Hadîs sohbeti yapılması.

Bu şık yukarıdaki üç şıktan sonra en çok tercih edilen dördüncü şıktır. Toplam 23 kişi 1., 2., 3., 4., 5. şık olarak bu şıkkı tercih etmiştir.

Dolayısıyla namaz Kuran ve Hadîs ile eğitiminsuçluların eğitiminde rolü büyüktür. Tezin içinde bu konular detaylı olarak işlenmişti.

Ezanı dinlemek.

Bu şık beşinci sırada yer almıştır. Toplam 18 kişi ilk beş sırada bu şıkkı işaretlemiştir.

12. Sorunun Değerlendirilmesi

İşlediğiniz suçun Allah c.c. katındaki durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Allah c.c. katındaki durumunu merak ediyorum: Bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı, 28 kişi, oranı % 61.

b.Allah c.c.katındaki durumunu merak etmiyorum.

c.Kararsızım.

Bu iki şık toplam beş kişi tarafından işaretlenmiştir. Oranı ise %10' dur.

d.Allah c.c. katındaki durumunu biliyorum: Bu şikkı işaretleyenlerin sayısı, 13 kişi, oranı % 28.

Bu şık ve ilk şık ahiret inancı olan kişilerce işaretlenmiş olabilir. Çünkü iki şıkta da işlenen suçun Allah c.c. katındaki manevî mes'uliyeti ile direkt yada dolaylı olarak vurgu yapılmıştır.

13. Sorunun Değerlendirilmesi

Cezaevinde eksik bulduğunuz dinî hizmetler nelerdir?

Devamlı bir din görevlisinin olmayışı, fiziki imkanların yetersizliği, Cuma namazı kılınmaması, diğer görevlilerin din hizmeti sunan görevliye destek olmamaları şeklinde eksiklikler özetlenebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Osman Nedim YEKTAR
Doğum Yeri ve Tarihi	25.07.1974-Sakarya
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	1999 Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir-Hadîs Bölümü Mezunu. Bitirme Tezi-Ahiret İnancı ve Üniversite Gençliği Danışman: Prof. Dr. Hüdaverdi ADAM
Y. Lisans Öğrenimi	2002 Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Bilim Dalı Mezunu. Danışman: Prof. Dr. Davud AYDÜZ Kalem ve Müderris Sûreleri'nde Cehennem'e Götüren Ameller
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce ÜDS 51,25-Arapça KPDS 70.
Bilimsel Faaliyetleri	2010 Yılında Erzurum-Ömer Nasûhi Bilmen Yükses Dinî İhtisas Merkezi'nden mezun oldu
İş Deneyimi	
Stajlar	1989-1990 yıllarında İHL. eğitimini sürdürürken klasik Arapça eğitimi aldı. 1991 yılında Câmîatu'l-İslâmiyye Hocalarından Ravzâ İmamı Üstâz Şeyh Muhammed Eyyup'tan kıraat okudu. Bir ay süreli olmak üzere 1993-6-8-9, 2000-11 yıllarında Suûdi Arabistan'a gitti. 2005-2006 yıllarında Speaking-Reading M.E.B. onaylı Özel İngilizce kurslarına katıldı. Bir ay süre ile Hollanda'da bulundu. Üniversiteler arası Kur'an'ı güzel okuma yarışmalarına katıldı.
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	TC. Diyanet İşleri Başkanlığı-Uzman Vâiz
İletişim	
E-Posta Adresi	osmannedimyektar@hotmail.com
Tarih	22. 11. 2013